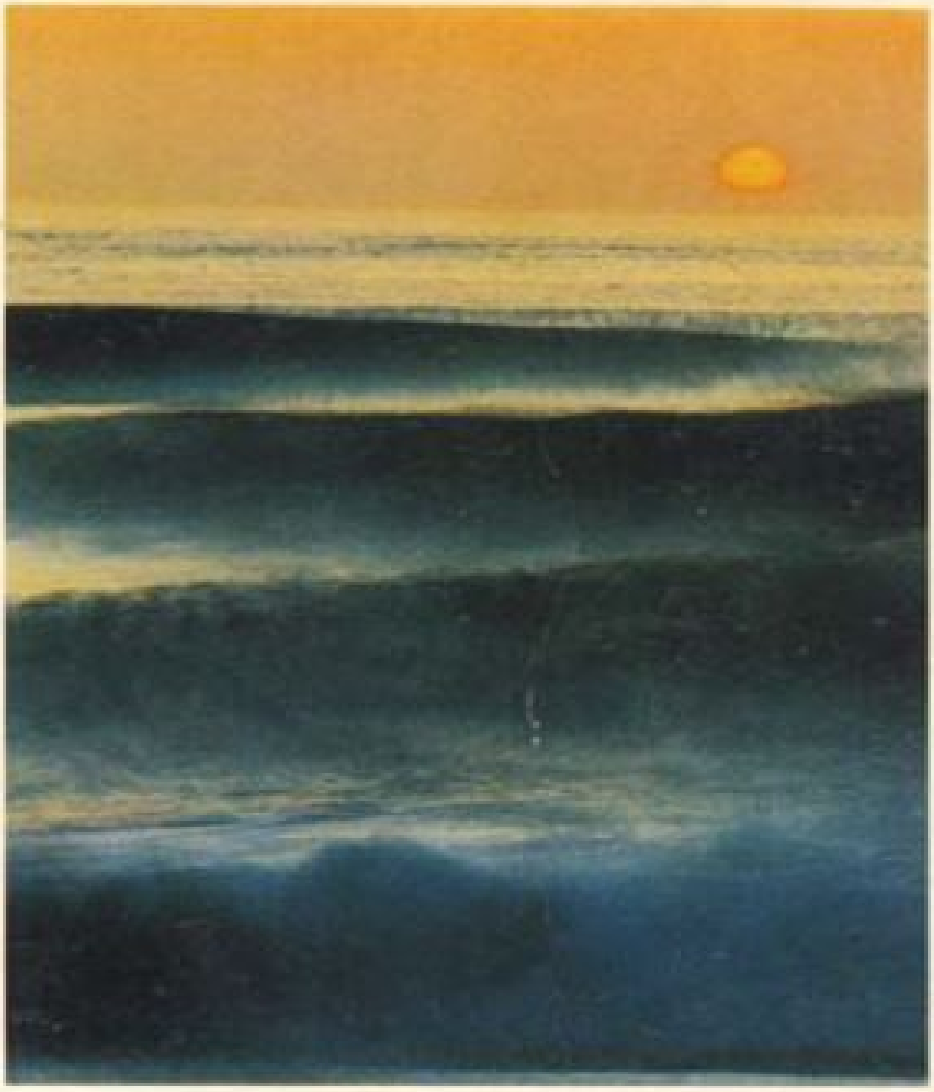
kevir

ALİ ŞERİATİ

BİR TARİH
OLARAK BELİREN
COĞRAFYA

FECR
YAYINEVİ

Ali Şeriati - Kevir

Çöle İniş (Hubut-Kevir)

Rahman ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla.

Fecr Yayınlan: 28

özgün Adı: Kevfr

Redaksiyon: Fecr Dizgi: İlkay

Kapak: Ayçan Grafik Kapak Baskısı: Orhan Ofset Baskı: Yıldızlar Matbaası CUt: Çiftçi Möceülthanesl

1. Basım : Nisan'92

Fecr Yayınevi

İlkiz Sokak 24/29 06430 Sıhhiye / Ankara Tel: 230 39 54

Ali Şeriatı: KEVİR

Türkçesi Muhammed Nayif Şayir

Ankara 1992

içindekiler

önsöz • 7

kevir • 37

kariz • 71

arkadaşıma mektup • 83

sevgi aşktan üstündür • 103

tapındıklanm. • 123

ilahi tragedya • 157

observatoir parkında • 173

çocuk sevgisi • 219

tapınak • 237

nevnız • 325

insanlar ve sözler • 333

Sen yalnız gönlü bilirsin,

Mısır ülkesinde yalnız imişsin.

Toplum Kitabı

önsöz

Şimdiki yalnızlığın korkusuyla, tarihe kaçarken, açılımının başında bilinç, duygu ve düşünce atılganlığı suçuyla otuzüç yaşındayken gövdesi yarık yank edilip üzerine mum eritilen kardeşim Aynulku zat'ı buldum... Bilgisizlik dönemlerinde bilinç başlı başına bir suçtur. Güçsüz bırakılmışlar ile güçsüzler arasında ruh yüceliği ve gönül yürekliliği, su birikintileri ülkesindeBudba'nm deyimiyle "ada olmak' bağışlanmayacak bir günahtır. Kendimden bir "dağınık yakınma* okuduğum çok oluyor imiş. Sonra bunu kardeşim Aynulkuzatin yazdığını görüyor imi şim. Yine bunun gibi bu yazıyı, onun yakınmasında okudum. Ben kendim yazmışım gibi gördüm. *Ya ktnlık"tn kendisi iki "yaktn"ın bir çeşit "başkalaşımadır da ondan. Şimdi onun KevirHme ilişkin önsözü ile Kevtfde bana ilişkin önsözüne geçelim[Ne yazsam gönlüm doyuma ulaşmıyor! Bu günlerde yazdıklarımın lümü, yazılmasının yazılmamasından daha iyi olacağına inanmadığım yazılardır. Arkadaş! Doğrular, dosdoğrular... hep söylenmez. Kendimi kıyısı görünmeyen

bir denize atmam da gerekmez. "Kendim" de olmadan, "kendim'e gelince onlan yazdığıma üzüleceğim, onlardan dolayı incineceğim yazılar yazmam da gerekmez. Arkadaş! Korkuyorum korkulması da gerekiyor yazgının tuzağından... Gerçekten de, sevginin dokunulmazlığına andolsun; bu yazdıklanmla "mutluluk" dolu bir yol mu, yoksa "acılar* dolu bir yol mu yürüyorum, bilmiyorum! Gerçekten de, bu yazdıklarımın "boyun eğmek" mi yoksa "baş kaldırmak" mı olduğunu bilmiyorum! Keşke hepten bilgisiz olsaydım da kendimden kurtulsaydım! Devinim ile durgunluk anlannda birtakım yazılar yazınca onlardan^ dolayı inciniyorum, çok! Tanrı'nın yolunda birtakım yazılar yazınca da inciniyorum. Sevenlerden söz etsem de olmuyor, düşünenlerden söz etsem de olmuyor, yazdıkça yazsam da olmuyor, hiç yazmasam da olmuyor, söylesem de olmuyor, sessiz kesitsem de olmuyor, bunu açıklasam da olmuyor, açıklama sam da olmuyor, suskun dursam da olmuyor!

(Aşk Risalesi)

(Ne yazsam gönlüm doyuma ulaşmıyor! Bu günlerde yazdıklanmın tümü, yazılmasının yazılmamasından daha iyi olacağına inanmadığım yazılardır.

Arkadaş!

Doğrular, dosdoğrular... hep söylenmez. Kendimi kıyısı görünmeyen bir denize atmam da gerekmez. "Ken dim* de olmadan, "kendim"e gelince onlan yazdığıma üzüleceğim, onlardan dolayı incineceğim yazılar yazmam da gerekmez.

Arkadaş!

Korkuyorum korkulması da gerekiyor yazgının tuzağından...

Gerçekten de, sevginin dokunulmazlığına andolsun; bu yazdıklanmla 'mutluluk" dolu bir yol mu, yoksa "acılar" dolu bir yol mu yürüyorum, bilmiyorum!

Gerçekten de, bu yazdıklarımın "boyun eğmek" mi yoksa "baş kaldırmak" mı olduğunu bilmiyorum!

Keşke hepten bilgisiz olsaydım da kendimden kur tulsaydım! Devinim ile durgunluk anlannda birtakım yazılar yazınca onlardan dolayı inciniyorum, çok!

Tann'nın yolunda birtakım yazılar yazınca da inciniyorum.

Sevenlerden söz etsem de olmuyor,

Düşünenlerden söz etsem de olmuyor,

Yazdıkça yazsam da olmuyor,

Hiç yazmasam da olmuyor,

Söylesem de olmuyor,

Sessiz kesilsem de olmuyor,

Bunu açıklasam da olmuyor,

Açıklamasam da olmuyor,

Suskun dursam da olmuyor!]

Yeni Baskının "Önsöz"ü Yerine Başka Bir Söz

Varlığım yalnız bir sözcüktür benim! Yaşamım da yalnız o sözcüğü haykırmaktır. Ancak şu üç biçimde: Konuşmak, öğretmenlik yapmak, yazmak. Yalnızca kişilerin beğendiği: Konuşmaktır. Benim de kişilerin de beğendiği: * Öğretmenlik yapmaktır. Kendimi durgunlaştırarak bununla iş yaptığımı değil, yaşadığımı duyumsadığım ise: Yazmaktır!

Yazılanm da üçe aynim Toplumsallar tslamsallar Çölseller

Yalnızca kişilerin beğendiği, toplumsallardır. Benim de kişilerin de beğendiği, Islamsallardır. Kendimi durgunlaştırarak bununla iş yaptığımı değil, nc desem yazdığımı da değil... tersine, yaşadığımı duyumsadığım ise çölsel lerdirp)

İşte bunlan yayınlarken oluşan kuşkularım bu yüzdendir. Eylemlerimin yanısıra düşüncelerimin bir sonucu olmayıp, tümden 'varlığımın parçalan'ndan oluşan on bin kelimeye yaklaşan bu üçyüz sayfalık yazımı oluşturan sözcükler ise beni dönemin taşkıranlarının altına sürüklemiş kırdırıyor. Burnu ve gözleri bağlı bir eşeğin çektiği şu acımasız "değirmen", içimin, beynimin, duygularımın, sinirle(1) ŞemsI TebrizîYıin de deyişiyle:

O Yazıcı üç çeşit yazı yazdı,

Birini o okudu başkaları değil Birini o da okudu başkaları da Biri o da okumadı başkaları da

rimin üzerinde döndükçe dönüyor, dönüyor, dönüyor... gecenin bitimine dek! Böylece gün başlarken başlamış olduğu yere yeniden gelmiş oluyor. Bu dönme böyle sürüp gidiyor. Bu döngü ile, bu "eşeğin" yolculuk gibi bir amacının olmadığı apaçık ortadadır. Bu taşı da bir yerlere götürmeyecektir. Bir amacı varsa, o da bizim yağımızı çıkarmak ur. Bir sonucu varsa, o da bizden arta kalan parçaların, üzerimizden geçen, dolayısıyla "yaşam" denilen "sinsi fısıl dayıcı!" gccegündüzün ayaklan altında ezilmesidir.

Kaygım İse şudur:

Bütün bu "acı", "olumsuzluk" ile "saçmalıkları gençlik, umut, inanç coşkusuyla dolup taşarak "gitmek", "ulaşmak", "yapmak" üzere yola çıkmış olan bu kuşağın içine dökmek, öldürmek üzere sağlığını bozmak demek değil midir?

Bu soruya olumlu, olumsuz hızla, kesin bir yanıt vermek, önemsememenin yanısıra aşamalan hızla atlayıp geçmeyi oluşturacaktır. "Yazınsal bir yapıt" eksizsiz olduğu oranda eksiği de olacaktır. Saint Bcuve'ün de deyişiyle; "yazarın kaleminden akan damlaların yanısıra okuyucusunun gözlükleri altında oluşan bir filizcikdir." Dolayısıyla bu soruyu yanıtlarken bu "yapıt"ın iki yaratıcısını göz önünde bulundurmak gerekir... Bu yapıtıma getirilen eleştiriler ise öteki yapıtlarıma getirilen eleştirilerden daha çelişkili olup, birbirlerinin karşıtı olduğu bile söylenebilir. Ancak, bilinçli eleştirmenlerden Fransa'da oturan tran'lı bir bilimadamı olan sayın doktor Bedi', "Dörtyol" Le Carrefour adlı bir dergide yayımladığı bir yazıda yapıttan çok beni ruhsal, düşünsel, toplumsal açılardan çözümlemeye çalışarak onu, "Kara Mucize" adıyla dile getirmiştir. Mucize oluşu "kail

0

Iem"den dolayıdır. Kara oluşu ise "duygulara yapuğı et ki"den dolayıdır. Ben bu kara etki olayını tümden yok sayacak değilim. Tersine, "çölün* bayındırlığı yok etme eğiliminde olduğu açıkça ortadadır. Sudan, bayındırlıktan kesildiğinden dolayı çöl, bir çeşit "kırgınlık"ur. Mutluluk, tatlılık ile durgunluğa karşı bir çırpınıştır. *Güzel görmeyi* elden kaçırmaktır. Bu güzel görme, bir ağacın gölgesinde uzanarak yanıbaşına ahır kurup içi sevgiyle dolup taşarken kendince mutlu olup bütün bu nimetlerin karşılığını verircesine duran kimsenin güzel görmesidir.

Ancak, sorumlu, yapıcılıktan sorunlu kişi yıkıcılığı öğretemez mi?

İşte bu yüzden "çöl*de kalabilecek bir okuyucu, bu ise beni kaygılandıran korkunç bir olaydır. çölde "şeha deı*e gitmek üzere "yıkanıyor" olabilir. Schendel'in de deyişiyle: "Aşk için, ancak yaşamın kendi gözleri önünde ölmüş olduğu kimseler Ölebilir."

Acı, olumsuzluk, saçmalık... bunlar *yeryüzü" yaşamını "ondan sonraki" yaşama doğru sürükleyerek \?u ikisini eşleştiren oklardır. Başkalarının ekmeği için kaygılanmak, onu elde etmeye uğraşmak ise ilk adımda kişinin kendi içinde ekmek kaygısını öldürüp, kendi ekmeğini elden çıkarmasıdır.

Durum böyleyken, "yeryüzüne iniş"i kendileri için korkunç bir gerçek sayan insanoğlunun o bölümü için çöl; tatsız, acı bir yazgı olup, kişiyi yasaklanmış meyveye yaklaştıran sonsuzluğa değin süren bir susuzluktur, öyleyse buna dayanarak bir "Kara Mucize" olduğu söylenebilir. Ancak, "kişi"nin alın yazısını benimseyerek "inilen, doyum, serinlik, acısızlık cenneti'ne ulaşmayı amaç edinen insan12

oğlunun öteki bölümü için korku, susuzluk ile sıcaklıkla dolup taşan çöle gönü) bağlamak, bu "yasaklanmış meyvece ulaşmak üzere onlan kendilerinden geçirmiş, bir tutkudur.

Şeytan ile Havva'nın yüzyüze gelmesi ile başkaldırı oluşur. Böylece cennetten sürülüp, çölün bağrına atılmak gerçekleşir.

Bırak "sevginin şeytanlığını, çıplaklığım göstersin sana! Anlam, acı ve dağınıklıktan öteye geçemiyorsa da kesinlikle durgunlaşmak için görmemeye dayanma!

öyleyse!

Evet... ancak, suç olmayacak obaydı boyun eğmeyi nasıl elde edebilirdin?

Gerçekte kişi, eli kana bulanmış bir "melek"tir.

öyleyse çöl, yalnız benim/bizim kamışlığımız değil, tersine "ulusumuz", "ruhumuz", "düşüncemiz", "İnanç ile dinimiz", "yazınımız", "yaşamımız", "doğamız" ile "yazgımızın kamışlığıdır.

Çöl, "bu bir coğrafya olarak beliren tarih!"

Bu da bir ”Şikşlke”ydi şişiverdi../2^

(2) "Şikşike", balona benzer bir şeydir, coşku İle devinim durumlarının doruğuna ulaşınca develerin ağzından dışarıya doğru şişip bir saat geçtikten sonra söner.

Kufe'de yaptığı konuşmalardan birinde kılıcından ölüm, ağzından şiir yağan, kollan çelikten, gönlü korlardan oluşan Ali, konuşma sürerken birden sözcükler tutuşuverir; yıllarca içine gömüyor olduğu yirmi beş yıllık acı bir anıymışçasına içinde patlak verir. Allah ile başbaşa kaldığı anlar dışında inlediği görülmemiş olmasına karşın onu coşturarak, yoruve rir. O da İstemeden topluluğa kendinden, acı dolu yazgısından, kendi arkadaşlarından gördüğü taşkınlıkları ve döneklik13

Eleştiri Beğeni

Yazmalar şunu söyleyecektir:

"Yapılan incelemeler sırasında anlatım güçsüzlüklerinin yanısıra önemli dilbilimsel yanlışlıklara çok rastlandı. Yer yer cümlenin başlangıa gelmiş olup yazar; tümleç,

Icrdcn, çekiştirme, bozgun ile ellerden; Muhacirler İle Ensar'dan oluşan Elçi'nin önde gelen arkadaşlarının gerçeklik ile doğruluğun kanıyla bulanmış ellerinden, arkadan indirdikleri vuruşlardan, ona çektirmiş olduktan acılardan ... anılardan! Elçi'nin acı dolu ölömü, Fatıma'nın yazgısı, yalnrz kalan Ebu Zerr... "Sakife', Danışma Kurulu; Osman'dan, Muavi ye'den, Mervan'dan... eksiksiz yirmi beş yıl süren suskunluk ve gözünde diken, boğazında kemik varken nasıl direnip, dayandığından söz ediverir.

Acıların son soluklarını verip anılann yanması, Ali'yi çok yormuştu. O da kızgınca, coşkulu sözler söylüyordu. Sözleri acıyla dolup taşarak, tutuşmuştu. Onu gören, Kufe Minbe ri'nin üzerinde, topluluğun yaşlı gözlerinin önünde tutuşmuş, yanıyor... derdi. Birden, bir kez olsun bir duygunun etkisinde kalmayıp, bir çekicilik ya da olayın kıpırdatamadığı, görsen bir anlam ya da duygunun üzerlerinden geçmediği diyeceğin, çeşit olarak da emprimeye benzeteceğin kimselerden olan biri bu topluluğun içlerinde neler olduğunu, Ali’nin de nasıl bir durumda olduğunu göz önünde bulundurmadan kalkıp kurallara ilişkin şu soruyu soruyor: "Örneğin' diyor: "Ey Emi rü1 Mü'minin! Dön fersaha dön fersahta dön fersaha dön fersah bakırın kapladığı bir çölün ortasında otsak, süre açısından güneşin balımına ancak dön rekattık bir namaz kılabileceğimiz bir süre kalmış olsa namaz yükümlülüğümüz ne olacaktır? Yeterli bir süremiz yoktur, yer de bakır kaplıdır, susuzdur, abdesl alamayız... yer de toprak değil, dolayısıyla teyemmüm yapamayız!"

Ali'ye bak sen! Bu soğuk kişinin, yanmakta olan içinin üzerine döktüğü soğuk suyun etkisiyle birden soğuyor. Böy lece beklemeksizin o kimsenin sorusunu büyük bir saygınlığın yanısıra durgunlukla yanıtlıyor.

Bu uyduruk şii ile ilgisiz sorusuna kızan topluluk ise büyük bîr tutkunlukla Ali'den konuşmasını sürdürerek üzünlü14

nesne ya da belirteç gibi yardımcı öğeler özerinde durarak, anlatımın doğal yön ile akışını bırakıp, başka bir yöne gitmiştir. Böylece cümlenin bildirisi tümden askıda kalarak, anlaumın içeriği aksaklıklarla karşılaşmıştır. Yer yer "yabana" denilebilecek, eski büyük yazmaların da, çağdaş büyük yazmaların da kullanmadığı kavramlar, birleşik sözcükler ile sözler kullanılmıştır. Bununla birlikte "halk dilenden alınmış, yer yer "kesinlikle yanlış!" bile denebilecek anlatımlar yapılmıştır. Örneğin: "Gözleri, tam bir kelle paça gözleri idi!" cümlesinde olduğu gibi... Anlaşılan, yazar paçanın değil, yalnız kellenin iki gözü olacağını bilmiyor! Şimdi saygıdeğer yazara hangi paçanın... daha doğrusu hangi hayvan ayaklarının gözleri olduğunu gördün... sorulerle dolup taşan düşündürücü yaşam öyküsünü anlatıp, kendinden, çektiği acılardan söz etmesini ister.

Şimdi durgunlaşmış olan, acı çektiren acılan da dinmiş olan Ali ise yine gizleyip, bağışlayıcı olma gücünü göstererek; büyük acıların, ezintiler ile konuşma konusunda baskı uygulayan, ancak söylenmeyip yakılması gereken sözler yangınının üzerine gizleme örtüsü çeker. İçini yakıp bitiren, ancak, gömülmesi gereken bütün o gizemleri kendi içine çeker. El çi'nin ölümünden bu yana, söz dolu göğsünde taşıdığı suskunluğu yeniden başlatır, ölümüne dek! Ali'yi bilen kimseler, Ali'nin suskunluğunun, sözleri gibi çağrısından bir bölüm olduğunu bilirler. Bu otuz yıllık suskunluğu, suskun çağrısının yanısıra ak Webcü'lBelağ<f sını oluşturur.

Bunlar ise Ali'nin söylenemeyecek sözleridir.

Acılarının kevserinden bir damla içime susamış sevenlerinin isteğine katşı susması da bu yüzdendi. Sustu, ona çığlıklar attıran ağzından kaçırdığı o sözleri düşünmek üzere, sustu. İşle burada doğruluk olarak kolay anlaşılır, güzel, acıları dile getirici bir söz; Ali'nin duygularını dile getirici bir söz söyler:

"Bu da bir şikşikeydi, şişiverdi!"

"Sonra sönüverdi"

"Şikşikiyye" adıyla anılan konuşma da bu konuşmadır.

15

sunu sormak gerekiyor. Yazann buna benzer çok yanlışı vardır, örneğin: Güneşin batım olayım açık bir anlatımla anlatıp, örneğin: "Güneş battı' diyeceği yerde; tutmuş; "Böylece gözerimi kanlı merdivenleri kapatıverdi." demiştir. Ona göre gözerimirün merdivenleri varsa, merdivenler de kanlı merdivenlerse; koyun ayağının gözleri olması da ilginç görülmemelidir.*

Yazarlar şunu söyleyecektir:

"Daldan dala çok atlamış olup, bölümler arasında ilişki kurmak güçtür. Bütün söylenecekleri söyleyeyim düşüncesiyle olayları hızla çözüp geçmiş! birtakım sözcükler ve kavramlara ilişkin ise uzun yorumlar ve uzun açıklamalar yapmıştır. Yer yer yalnız bir konuyu yineleyip durmuş, yer yer sıkmış, yer yer de kanşık güzel anlatımlar yapmıştır. Yazının dayanması gereken üç ana temel "giriş", "gelişme", "sonuç" bölümleri birbirinden aynlmıyor. Yalnız bir yazarın yöntemiyle yazılıp yazılmadığı da anlaşılmıyor olup, oturaklı değildir. Yer yer anlaum küçücük oluyor, (bir sözcük!) yer yer anlaum çok uzun oluyor (bir sayfa!)... Yer yer anlaum yöntemi yazınsal olup çok güze) bir görünüm alıyor. Yer yer kamu kesiminden sıradan kimselerin anlaumına benziyor.

Bu yükselişler ile düşüşler ise ardarda birden oluyor. Yazar ise genellikle kendi yazı yöntemini seçmemiş olup, kendini, çağdaş yazı akımlanndan birinin ölçülerine uydurmadığı gibi, eski yazınsal yöntemlere de bağlı kalma mışur. Yer yer düşünsel, kanıtsal oluyor. Yer yer gerçekçi oluyor... yer yer düşselliğe kapılıp, ütopist olduğu bile oluyor. Yer yer niteleyici, yer yer çözümleyici, yer yer felsefeci, yer yer irfancı, yer yer politikacı, yer yer sorumlu, yer

16

yer bir yana çekilmiş, düş kırıklığına uğramış... Yer yer *bi çimci" (formel) yer yer biçimsellikten kaçıyor, içeriğe dalıp, kapsam ve anlam (fond) köklülüğüne sarılıyor. Yer yer görünüşe, yer yer düşünüşe dalıyor. Yer yer simgeci, yer yer kuralcı, yer yer de duygusal oluyor... Daha doğrusu çok yönlüdür ancak, bir yönlü bile değildir. Dolayısıyla yazılar da, yapıt, makale, roman, öykü, divan şiiri ile yazınsal bölmeler topluluğu değildir. Bir "hiç" işte!"Ö) Toplumbilimciler şunu söyleyecektir:

"Öncelikle, yazar kendi kesimini açıklamamıştır. Açıkça bir çeşit kesimsel bilinçsizlik içindedir. İkincisi, yapıt bir daha şunu göstermektedir: Toplum; iç koşullar, dış etkenler ile birden oluşan olayların etkisinde donmak durumunda kaldıkça, birden gelecek sert bir vuruşla diz çökerek, kendi yolunun sonunda birden "duvar"a çarpıp, temele ulaştıkça böylece durgunlaşarak, kendisi için gelecek; karanlık, kötü, kuşkulu, çözümü olanaksız bir duruma gelip, atılganlık, istem, güç, devinim, umut, yapıcı, olumlu duygulardan soyutlanmakla "yere saplandıkça" yaşlı, bitkin, evde oturan güçsüz kişilerde olduğu gibi değişik yönleriyle gizemcilik; dinsel gizemcilik, törel gizemcilik, duygusal gizemcilik, felsefî gizemcilik, toplumsal gizemcilik (bu yönlerin bir bir kendilerine özgü değişik yönleri de vardır.) bir salgın gibi yayılır. Bundan sonra aşın "kendine kaçışlar", bir yana çekilme isteğiyle oluşan sapmalar, umutsuzluk, acı veren düşünceler, karamsarlık, düşselliğe kapıl(3) Onaltı yıl önce *£bu Zerr GtffarP adlı yapıtımı eleştiren kişinin düzeltilerinden..! Ancak ben, yine de yazınsal eğretilemenin "Ülke çıkarlarına ne gibi bir zarar verip bu açıdan ne gibi bir tehlike oluşturacağını anlamış değilim. Üstelik, güneşin batışı için ben iyi bir anlatım seçmemişsem bundan kime ne?

17

malar, kara yaşam düşüncesi, yaşamdan sonraki yaşama kaçışlar, soyutlanma düşüncesi, doğal olmayan üzüntü, sevinç, yöneliş ile duyarlılıklar... Gerçekdışı düşünceler, somut olgulara yabancı kalmalar, duyumsanan sorunlar, acılar, gereksinimler ile somut olgulardan uzaklaşmalar, düşsel bir yeryüzü, düşsel bir yaşam, düşünsel bir yöneliş, soyut duygular... büyük ölçüde gelişir, örneğin eski Yu nan'ın gerileyip güçsüzleştiği dönemlerde aşın felsefecilik, sofizm ile mazoşist danslar yaygınlık kazanmıştır. Dina damlığının yanısıra daha çok söz ile düşünce oyunlarına benzeyen soyut skolastik sözle tartışmalar Ortaçağın donukluğuyla birlikte Avrupa'ya yayılmışur. Çin'in durgunluk çağında Taoizm, aşağı yukarı sürekli durgun bulunan Hindistan'da gizemcilik, Türklerin gerileme dönemi ile Abbasi lerin güçsüzleşmesiyle birlikte toplumun çözülüşü, kültürel taşlaşım, duygusal yıkılış ile İslam'ın inançsal eylemselliği nin durmasından sonra İslam'da "irfan", bir yanlara çekilip toplumdan ayrılış ile Irak, Hint yöntcmli gazel yazını... Cengiz, Timur ile Hüiagu saldırılarından sonra da İran'a yayılmıştır. Saplanulı varoluşçuluk, hippilik, nihilizm, dada izm, "saçmacılık" akımı, "hiççilik" ile "yoklukla yok" felsefesi inanç, yaşam görüşü, töre, yaşam, sanat ve bilim alanında bile "soyutlanım", doğal olmayan, sağlıksız felsefeler ile yönelişler, en azından karamsarlık, toplumdan kaçış, aşın düşsellikler, soyut düşünceler, gerçeklerden uzaklaşmalar, başkaldırılar, gerçeklerle ilişkisi olmayan düşünceler, "yabansıl duygulanımlar", "iki savaş arası dönem" Avrupa'sında... yaygınlık kazanmıştır. Böylece İkinci Dünya Sa vaşı'ndan sonra yeni uygarlık durgunlaşmışım Bilim, teknolojinin kölesi durumuna gelmiştir. Felsefe, bütün dönemlerden daha büyük bir daralımtn yanısıra yıkılıma sü18

rüklenmiştir. Unutularak, etkisiz bir duruma gelmiş olan din ise yeniden dirilmeye başlamıştır... Böylece, toplumbilimsel olarak düşünselliğe dalıp "ütopyalar" yaratma olayının, hep toplumların gerileyip güçsüz bir duruma geldikleri dönemlerde hız kazandığı kanıtlanmıştır. Elimizdeki yapıt, bu toplumsal sağlıksızlığın, bu kuşağın yenilgiye uğratılmış olduğu bir dönem olan bu dönemde nasıl bir çeşit Doğu "Budhacılığı" ile Batı "Beckett oyunu" oluşturduğunu, yenilgiye uğratılmış bulunan bu kuşağın neler düşünüp, neler çektiğini, "yaralanıp yenilgiye uğratılmış duyguların" başını soğuktan çekerek kendi kanadannın altına almakla ısıup, bu acıklı yalnızlığında "kendi kendine", "yalnızlık düşüncesine dalarak nasıl "düş kurduğu"nu ya da "yem"in gelişini beklediğini gösteriyor."

Genellikle Tahran'ın kafelerinde kendilerini bağımlı sayan, Üçüncü Dünya Ülkelerinin artmakta olan bu donuk düşünceli çağdaş aydınlan şunu söyleyecektir:

"Bu yapıtta "bağımlı bir ka!em"e rastlamıyoruz. Bu yazıların, bugünün somut, ekonomik, toplumsal, siyasal koşullardaki toplumumuz ile gelişmekte olan ülkelerin sorunlarıyla bir ilgisi bile yoktur. Burada, felsefî soyut bir ba kışaçısı, kesin bir düşünce, acılar içinde kalmış karamsar bir ruh, belirsiz, düşsel, beklentili bir dünya görüşü, Kaf kamsı, Camussü... daha doğrusu Heidegersi, Budhamsı, Lao Tzumsü acıların yanısıra kurgular, bir çeşit aşırı içe kapanık ile aşırı toplumdan kaçışlar, "varlıksa!" acılar ve kıvranmalar, acı sonuçlu toplumsal deneyimlerin yanında "felsefî bir yalnızlıksan korkmalar ile "kendi kendine kaygılanan, kendi kendine sağınmamış bir kişi"yle karşılaşıyoruz.

19

Bu düşünce, duygu, acı ve duyarlılıklar, genel olarak yazarının kendi özel ruhsal durumu ile kendi kişisel eğilimlerinden kaynaklandığı apaçıktır. Yalnızlığı, toplumdan kaçışı ile 'kendi içinde yaşama düşüncesi'yle ilgilidir. Doğal olarak, yalnızlık, düşünsel ile ruhsal soyutlanım, kendi özel duyarlılıklarının yanısıra ülkülerini doğurmaktadır. Bu da, kişinin düşünüş ile duygulanna etki etmektedir. Böylece gerçekler somut olaylar ile genel bir dünya olan dış dünyadan kopmalar oluşmaktadır. Böylelikle kişi, kendi kendine yabancılaşmaktadır. Değişik dönemlerin yanışı ra değişik yerlerde kişilerarası 'duygusal benzeşim' ile "düşünsel anlaşım" soyut dış gelişmeleri duyumsayıp, kavramaya dayandığından dolayı, yalnızlık içinde yaşayıp, duyumsayan... yaşamı "yalnızlık* olarak gören... bütün olgulara 'yalnızlık" açısından bakan... özel bir bakış açısı olan... böylece ister İstemez kendisinin yanısıra renk ve biçimini... başkalan açısından bilinmeyen, belirsiz, yer yer kuruntu bile olan bir biçimde görüp algılayan kimse, sonuçta başkaları açısından "anlaşılmaz" bir duruma gelir. Sözleri de 'ilgisiz" olur! İşte bu yazılann ana ruhunu oluşturan yıpranmıştık buradan kaynaklanmaktadır."

Ruhbilimciler şunu söyleyecektir:

"Evet doğrudur. Bugün Ruhçözümbilim, (Psikanalizin) insan ruhunun kanşık, karanlık iç gizemlerinin tümünü açıklamıştır. Şu "düğüm" sözcüğü ile 'incecik eğilim ler"in bilinmesi, insan ruhunun gizemli değişik durum, nitelik, boyut ile somut görüntülerinin yanısıra kişilerin felsefeye dayalı düşünceleri, inançlan ile duygularının bütün anlamlannın yanısıra yönlerinin yalnızca bir 'görüş'le, daha doğrusu bu "görüş" bile olmadan yalnızca "bir bildiri" ile çözümlenip, aynştınlması sonucuna

götürür.

20

r

Bu yazılardan da anlaşılacağı üzere yazar manevi inançlar ile baskı altında kalıp ezilmiş istek ve eğilimler taşıyor. Böylece bunlar tümden ruhunun somutlaşması olan aşın duygubilimsel duygular ile felsefeye dayalı simgesel düşünceler olarak beliriyor. Yazar kendisinin de deyimiyle, tuz çölüne benzer, susuz, otsuz bir yerde doğuyor. Bir yandan annesi aracılığıyla köylülerin üst kesimine, bir yandan da babası aracılığıyla dinbilginleri kesimine dayanan bir soydan gelmiş oluyor. Bu iki kesim ise yeni çağda yok olmaya yüz tutarak, gerileyip çökmüş bir durumda bulunuyor. Böylece önceleri güçlü, etkin bir konumda olan, dolayısıyla bolluk içinde yaşayan ailesi, toplumsal bir kesim olarak nesnel açıdan da, dinsel ve toplumsal saygınlık açısından da çökmüş bulunuyor. Bu çöküş ise ruhunda başka bir düğümün oluşmasına yol açıyor. Kendisi ise kalkıyor, İran Çölü'nden Paris'e atlıyor. Bu iki ortam arasındaki ayrılık duygusu, kendi ortamı ise başkalarının ortamı oluyor. içinde üçüncü bir düğümün düğümlenmesine yol açıyor. Sonra yüksek öğrenimini Sorborıne'da bitirip, üstün bir başarı elde etmiş bir durumda İran'a dönüyor. Bir eşek gibi içine akıtılmış olan içsel yemle bedensel yem gözö nünde bulundurularak (Meşhet'in yakınında) tanmla uğraşan bir köy lisesinin Farsça okumayazma öğretmenliğine getiriliyor. Bu ise içindeki dördüncü, daha doğrusu kırkma düğümün oluşmasına yol açıyor... Sonra gelişen olaylar sonucunda gözü, bizim gibi sayılan günden güne artan birkaç ruhbilimci ile Freud psikanalizmi alanında uzmanlaşmış birkaç kişiye ilişiyor. Böylece yeryüzünün bütün düğümleri gönlü ve boğazında düğümleniveriyor. öç alma duygusunun oluşturmuş olduğu düğüm, bütün bu yüzsüzlüklerden kaynaklanıyor. Ağlayışın oluşturmuş olduğu dü21

l

ğüm, bütün bu talihsizliklerden kaynaklanıyor... kısacası bu yazılar, yazarın bağımsız içselliği içerisinde oluşmuş bu düğümlerin somutlaşması oluyor*

Peki... ben ne diyeyim? Bütün bu toplumbilimsel eleştirilerin yanısıra yazınsal eleştiriler ile benzeri eleştirilere karşı bir savunum yoktur. Kendimi temize çıkarmaya da gerek duymuyorum. Gerek duyacak olsam bile güç yetiremiyorum. Kendimi, "kendimi savunacak" ölçüde önemli de bulmuyorum. Eleştiricilerimi de o ölçüde kişilikli görmüyorum. Yaşıyor olduklarımız, çekiyor olduklanmız, şunu bunu yargılama kaygısıyla "düşünüşü bir odakta toplayabilmekken de, bir eleştirmenin eleştirisine karşı çığlık atmaya başlayacak Ölçüde "acısız" yaşayabilmekten de daha önemli, daha şaşırtıcıdır. Dolayısıyla kim ne söylerse, "yanlış söylerse onu bağışlayalım, doğru söze karşın tartışmayalım". Bununla birlikte dirctidnin biri yakamıza yapışıp bırakmazsa, sonra, tartışalım diye baskı uygularcasına boynumuzu sıkarsa, ben onun göbeğine bir "yarı doğrulama" bağlar, sustururum. Bu yaşam sözlerimizi söylememize yetmez derim. CuaUanagi burnaza ve lumazayz verilen bir sözcük ya da süreye yazık derim. Görkemsizliğin acısı ile sözsüzlüğün yokluğundan ötürü görkemin yanısıra sözel özü olduğunu, görülen kimseleri ısırıp, tepmek şunu tırmalayıp bunu gagalamak... özetle: "yazınsal, bilimsel, toplumbilimsel, ruhçözümsel eleştiriş..." olmaz derim.

Bu "dağınık yakınma"lar, bir yapıt da, bir makale topluluğu da değildir. "En içten mektuplardır. "Olmayan bir kişi"ye "yazdığım mektuplardır. "Kesinlikle söylenmesini bir çıkarın gerektirmediği gerçeklerle dolup taşan sözlerdir. İşte bunlar Schendel'in de dediği gibi "bütün kişi22

lerin söylenmeyecek sözleri vardır..." türünden sözlerdir.

Şiir olsun, düzyazı olsun... açımlama olsun, düşünüş olsun... söz; "dışsal ve önsel" şu iki koşula dayanmaktadır. Bir: "konu", iki: "seslenilen". "Konu", sözü sınırlandırıp tutukluyor, "seslenilen" de ona kendi yapısını yüklüyor. He gel'in kavramını felsefede, Sartre'ın kavramını da yazında kullanmak istesek, sürekli olarak söz; konu ve seslenilen ya da sonuç ve iletişim aracılığıyla "yabancılaşmış" olur.. Böylece kendiliğinden yok olarak "kendi kendini" sesleni lende yitirmiş olur. Kendi özgürlükleri ile olanaklannı "konunun kendine yüklemiş olduğu "bağ"lar ve "sunu'lara tutuklatır. ^

Yalnız bir ruhun, bu çölün yabansılığında kendi kendisiyle konuştuğu bu kitapta ise söz, sözlerin bu kopmaz bağlarından

kurtulmuş bir durumdadır, önceden "söz" konusu edilmiş "konu"ların açıklanma, kanıtlanma, öğretilme ile bildirilmesinden de sorumlu değildir; önceden belirlenmiş "seslenilen'lerin sınır, kavrayış düzeyi, duygusal yapısı, beğenisi, ilgi alanı ile tepkileriyle de sınırlı değildir.

Yaşam boyunca, yaşamın konaklannda geçildikçe bizim yapı, tasarı, olay ile "yaşam", "başarı", "zaman" ve "varlık"a karşı davranışlarımız; "şimdi" yaşayıp var olan, "üzerimizde asılı duran", "bize dayanan" bir "geçmiş"i du yumsayışımız ile "varlığın oluşumu" ve "kendi oluşumumuzun birden gözlerimizin önüne "serildiğini gördüğü(4) Orfizm; resmi, renk ile biçim kavramlarından kurtarıyor. Bu ise resmin renksiz, biçimsiz olması, böylece renk ve biçimi kendi yaratması demek olmuyor. Dolayısıyla konu İle sesleni lenden kurtarılmış söz de konusuz, seslenilensiz söz anlamında olmuyor. Bu ikisi sözün dışında değil, içinde yer alıyor.

müz durumların yanısıra başkalarının "bize" karşı davranışlarıyla karşılaştığımız, bakıştığımız, tanıştığımız... karşılıklı olmak, yaşamak, yaratılış, durumlar, aalar ile kendi isteklerimizi konuştuğumuz duygusal, mutluluk dolu anlar... Bütün bunlar gönlümüzün üzerinde boyalar sürerek, tasarımlar çiziyor. Bu çizimler kendi içimizde bir tepki oluşturuyor. Bu da bizi "bir başına kalmak istediğinde sürüden aynlarak ormanda kendine bir yer arayan yorgun bir fil "gibi bütün kişiler ile birlikte yürüdüğümüz süreçten bir süre ayırıyor. Bizi, bir başımıza bırakıp, düşünceler, aalar ile şaşkınlıklann şiddetli yağmurunun altında oturtuyor. Böy lece içten aalar ile özlemlere sürükleyen, özlemli, yerinde duramayan IsfentP bulutlan çekişmesinin baş ucunda dur gunlaştınyor. Varlığımızın bütün dağınıklıklannın ve yaşamımızın bütün coşkulannın çıplak, Özgürce, içten bir "kendi başımıza kalma"da kaynaşarak, durgunlaşıp, birleştiği bu durumda kendi kendimize düşünerek, duyumsayıp, "konuşuyoruz".

Bu durumda, konuşmak, sözcüklerin yanısıra anlatı lan "özel bir konu"nun belirli bir kesime anlatılmasının "arac"i olmuyor. Konuşmanın kendisi de anlamanın ve duyumsamanın bir bölümü oluyor. Söz ile "kişinin kendi kendisiyle ikili konuşmasfna benzemiş oluyor.

Bir anlamın düşünceyi kızdırarak bir duyguyu tutuşturmuş olduğu durumlarda... bütün anlarımızı kuşatmış olan günlük yaşamın bizi yiyip bitirmesinden yorulup, yaşamın sıkıntıları ile "varolma"nın boşluğundan dolayı aa çekerek kendi kendimize seslendiğimiz, kendimiz gibi

(•) Isfent: İran takviminde yılın ve kış mevsiminin son ayı. 20 Şubat 20 Mart. (Çev.)

\

olan bir arkadaşa seslenip bir kişi, değilse kişilerle... bir konu, değilse konulan... kuralsız olarak karşılıklı konuşmak, "kendi kendimize kuralsız, düzensiz düşünmemize" benzer bir biçimde karşılıklı konuşmak, kendisine alışıp sıkmlılan mızı kendisiyle konuştuğumuz, sıkıntılarımızla ilgilenen birine "kendimizi açmamızHa benzer bir biçimde söz konusu etmek, yaşamın özel bir acısını, belirli bir iş sorununu, geleceğe yönelik belirli bir umudu... değil, kendi yaşamımızın acıları ile güçlüklerimizi, belirsiz sınırsız sonsuz umutlar, korkular ile düşleri konuşmak üzere "söylemeye" değil anlatmaya koyulduğumuz anlarda... işte bu durumların yanısıra bu anlarda konuşmanın konusunu bizim söz konusu etliğimiz etkenler değil, söz konusu olan etkenler oluşturuyor. Burada "konuşma"nın kendisi için de bir özgünlük söz konusu oluyor. Söz, bir kanıtlama ile iletişim aracı değil; bir çeşit soluk alma, su içme... ne desem... bir çeşit "yaşama" olmuş oluyor. Sartre'dan tanık getirmiyorum. Çölün bu ıssız yalnızlığı ile sonsuz sessizliğinin korkusundan çırpıntıları kendi yaslı, susuz derinliklerinde duyumsayan çöl köyleri loplumlannın katışıksız, acı çeken gönülleri, Sartre'ın "şiirsel söz" olarak bildiği, böylece felsefenin üstün yaratıcılık gücü ile mantığın uygun sanatıyla ulaşmış olduğu sonuca, "acıların gücü", "gönül şaşırtıcılı ğı"nın ve "gereksinimlerin yol göstermesi" yoluyla ulaşmış oluyor. Bu atasözü de onların; iletişim aracı olmayan sözlerin yanısıra özel ad olmayan sözcükleri duygu yoluyla tanıdıklarını, konuşmayı yaşamın o özel anlannda, kendiliğinden özgünlük bularak, duygu, acı, özlem, düşünce ile sevginin kendisi durumuna geldiği ruhun alışılmamış du rumlannda kullandıklarını gösteriyor. Böylece onlar: "insanoğlunun gevişi sözdür!" diyor.

Gönlün gevişi olan bu gibi konuşmalarda konula n ardarda dizen etken gereçse], ileşitimsel söyleyişlerin tersine "nedenselliğin" kendisi değil, çağrışım kuralları oluyor. Anlamlar; mantıksal, karşılaştınmsa! girişler olarak "ince bir sonuc"a ulaşsınlar diye ardarda dizilmiyor. Anlamlar; kendi kendine, doğal, yapmacıklardan uzak, eksikliklerden uzak bir biçimde birbirini "çağırıyor". Bu birbirlerini konuşmaya sürükleyen söyleyenin isteği ve dinleyenin gereksinimleriyle oluşmuyor. Dili biçimlendirerek ses uyumunu sağlayan etken, dilbilgisi kuralları ile yazı kuralları değil, duygusal durumlann yaraşıra duyumsal uyuşum oluyor. Düşünsel anlamlar, esinsel etkenler ve düşsel, şiirsel, düzyazısal, komutsal, niteliksel mayalar... yazann eline önceden tutuşturulmuş bir tasarının yamsıra belirli bir yönteme uygun bir biçemde bir yapı kurmak üzere geçmiyor. Tümden kuralsız geliyor. Böylece kendi yaratılışsa! yerini almış oluyor. Bu; sanatçılık, sonuca ulaşma, öğretim ve iletişimin "gerektirdiği" gibi değil; anlamsal özün yamsıra, du yumsayışsal ses uyumunun gerektirdiği gibi oluyor.

Burada ben, yeni bir yazı biçemi oluşturmak üzere bir alıştırma yapmadım: Ancak, düşlerle içiçe olup, düşünceye daldığım o saatlerde kendi yalnızlığımın ıssızlığında kalarak "kendimde olmadan" yazmışım gibi olmuştur. Düşlerimden geçip gönlümde oluşan bütün olgular, eksiksiz olarak bu sayfaların üzerine çizilmiş gibi olmuştur. O çıplaklık, bağsızlık, düzensizlik, eksiksizlik, anlamlar ile duygular, vicdan yaprağıma düş ile aru başparmağı, kavrayış ile duyumsayış gücü aracılığıyla o içtenliğin yamsıra salt bağlılıkla çiziliyormuşgibi olmuştur.

Bizim kültürümüzde dönemin baskısı ile bilgisizli26

ğinin adaklan olan kimselerin kaygılı ruhlar ile ağrılı, yorgun göğüslerinin acılarını dile getiren mektupları olan " dağınık yakınmalar" ile "göğüs kanamalan" böyle bir dile yakın oluyor. Şiirde de "gazel", sözleri "soyluluk" kazanmış; sözcükleri, isfent'in çağrısı, ilkyazın kokusu ile güneşin okşayışıyla vicdanının derinliklerinin yanısıra verimli topraklannda biterek ölen yaşamının kış gecesinde çiçek olan, ot olan, dolayısıyla iletişim araçları olmayan, yol gösterici simgeleri olmayan bir ozanın coşku, özlem, üzüntü ile acılannın somutlaşımı olur. "Kuralcıların konuya ilişkin eleştirisi ise gazelin; bir bütün olmayıp, değişik beyitlerde değişik dallara atlanarak, konu bütünlüğü ile duygusal an laum bütünlüğünün olmayışı oluyor. İşte bundan dolayı gazel; üstün, tatlı bir anlaum oluyor. Aracı, değişik etkenleri göz önünde bulundurucu olmuyor. Anlamlar da onda mantıksal nedensellik dizimiyle birbirine bağlı bir durumda olmuyor. Bir istem de, seslenileni bir sonuca ulaştırmak üzere onları, belirli bir biçimde sunuyormuşcasına arka arkaya dizmiyor. Tersine; "söz"lerin kendisi, bilişimi ve acı ortaklığı, karşıtlık ile benzerlik bağının yanısıra birbirlerini çağrıştırma gibi etkenlerin etkisiyle birbirlerini çağrıştırıyor... İşte kişi istese de islemese de, bilse de bilmese de onlar, vicdanın ıssızlığında bu özgürce çağrışımlarla, bu yaratıiışsal çağrışımlarla bir araya geliyor.

Burada ele alınmış olan olgular ise yaşamın bilimö tesi gizemli durumları ve "anlar"ın da, "etkilenim" çekiciliğiyle kendi bütün içdış örtülerinin ruhunu yıkmış, bütün sürekli "gerekliliklerinden uzaklaşmış böylece "ondan başkalanndan kurtularak bir yalnız başına kalma"yla içine istemeden sürüklenmiş olduğu o "anlam" ateşinde suskun27

ca, direnerek erimiş... olan "dağınık yakınmalarım ile düzyazı biçimindeki "gazerierim oluyor. "Peşimi bırakmayıp" beni etkisi altına alan "bir anlam" ile birlikte karışık, üstüste birikmiş anlamların da geldiğini, böylece benim içimde bittiğini görüyorsanız; bu, içte biten, yeşeren, böylece kişinin varlığım tümden kaplayan bütün duygulann; ölmüş, bilinmeyen, unutulmuş bütün ao, anı, gereksinim ile isteklerin ölüsünü de coşturuyor olduğundan, onlara kendi ruhundan üfleyerek, eğitip, "iç"in suskun mezarlığında şaştrucı bir kıyamet gerçekleştiriyor olduğundan dolayı oluyor.. Bu kıyameti ise, bunu "başkalan" için şiir, ya da düzyazı olarak "aktarmak" isteyenler yok etmiş oluyor. Ben ise kesinlikle böyle boşu boşuna bir uğraşa girişmemişim, onun için yazmamış, onun için söylememişim... Bu kıyametin içinde olduğum o büyülü, yabansıl anlarda gördüklerim ile "bulduklarım" bana karşın, yer yer de ben bilmeden kendiliğinden "söz, eylem, ses"leşip söz durumuna geliyordu. Bu durumda yazıyı bu düşünce ve duygulann aktanmı ile anlatımı için bir araç olarak kullanmadığım, "kalıcı olsun, yapayım, bilsinler" diye değil, "yazmadan edemediğim" için yazdığım duygusuna kapılıyordum. Sözcüklerin "bir bir kendi içlerinde patlamalara yol açtığı" manevi yaşamın ya msıra varlığın çırpındırıcı sıkıntıları içinde güçsüz düşürdüğü, acılar ile sözlerin, sussam ölmekten korkarcasına kendinden geçerek, kendi sözcüklerini kaldırıp "söyletmek" üzere üzerime yürüdüğü bu anlarda ben, güçsüzdüm, acı çekiyordum. Tutuklulann kendisine karşı ayaklanmış olduğu bir tutukevi bekçisine benziyordum. Thomas Wolfun şu doğru tanıklığının derinliği Ue ruhunu gerçekten bütün varlığımla duyumsuyordum: "Yazmak unutmak içindir, anımsamak için değil.."

28

Yalnızlık, "kişisel durunuTnun (situation humaine) belirgin özelliğidir. "Beşer" türünü "insan" olmanın olgunlaşma aşamasına dek götüren "bilinç, özgürlük ile yaratılış" m tanrısal özü onu, kendisini kuşatan öğel doğa, gözü kapalı düzen ile ne yaptığım bilmeyen, bilinçsiz varlığa yabancılığım anlamaya yöneltmektedir. Din, aşk, sanat... bu "yabana ruh"un üç çekici etkenidir. Sürekli aynhk, acı, özlem, bekleyiş, usanç ile aşktan inleyen... "kendi"ne yaklaştıkça daha yalnız kalan doğayla olan istem dışı bağlarını koparan, ilkel toplumlarda, etkin güç olan "biz" (toplumsal ruh)dan kopup "ben"e ulaşan, böylece dünyadan koparak toplumdan ayrı olarak "seçim" acısı ile "kurtuluş" korkusuyla kendinden geçip aa çeken, uyuşturmanın yanısıra kendinden geçme yoluyla onu unutmaya, bir an olsun onun verdiği sıkıntılardan kurtulmaya ya da bir aşk ipiyle kurtuluştan kurtulup, başka bir gönülle uzlaşmaya, ya da sanatın mucizesiyle doğayı kendine tanış, acıdaş yapıp kendisini başkalarıyla anlaştırıp yaklaştırmaya, düşünsel bilinçle bağlarım koparan değişik bağlan anlatım ile sanatsal yaratılışla "bitişürme"ye ya da bu acısız, yabansıl, dar geçitten içe doğru ayaklanıp kendi yorgun ruhunun kanadına konmaya, aşkın gücü ile irfanın yol göstericiliği ile bilmenin burada olmayan "bilmem neresi"ne kaçmaya ya da bilinmeyenden gelen bir çağrının çağrısı ve oradan bilgi getirmiş bir elçinin öncülüğünde kendini "kurtarma'ya çalışan; bilinmeyenin çağrısına da, gönlün aşıladıklanna da inanmazsa... aşk onu durgunlaşuramazsa, sanat da durduramazsa... böylece o da böyle kalsa... "alışılanın" da ona ya unutkanlık "içki"si, bağışlaması ya da kurtuluş "intihar"ı vermesi gereken... "kendi kamışlığından kesilmiş olan bu ney..." kişiyi "bütün bu bütünlüğü" ile doyurup, bu "tüke29

tim için üretim, üretim için tüketim" ve "durgunluğun durgunluk araçlarının sağlanması yolunda tüketildiği" bu gerçekdışı değerler döneminde "mutlu" edebilecek biricik etken "aptallık'tır. Ancak, yazık... aptallık da Tann vergisidir. Dolayısıyla kişi, kendisini öldürebilir ancak, "anlamayacağım" biçiminde bir karara varamaz.

Yalnızlık, bu anlamda, "aynlık" ya da "yabancılık" demem daha iyi olur benim anladığım anlamda, yüzeysel realistlerin kalıplaşmış yargısının tersine (Lao Tzu ve Bud ha'dan, İslam mistizmine dek uzanan) Doğu'nun irfanî "idealizminin yanısıra (Eflatun'dan, Berkeley, sürrealizm ile yeni düşünüşçülüğe dek uzanan) Batı'nın felsefî idealizmiyle bir değildir. "Diyalektik"in "idealist savunuculan"mn dar, karanlık "realizminden de çok çok uzak düşmektedir. O idealizm, bir çeşit kentsoylu "kırgınlık" ya da "bolluk içerisinde yaşayan kimselerin" felsefî, duygusal acıları ile düşleridir. "Bo)Iuk"un kendisi bir "bilinçsizliktir. Bilinçsizlik ise "bilgisizliktir! Ağnsı, bağlılığı ile amacı olmayan bir baş "cğlence"nin ardına düşmektedir. Gerçekle ilgisi olmayan, böylece boşlukta başı dönmüş olan bir düşünce, Sartre'ın "hiç"çiliğine, Camus'ün "saçma"sına ulaşır, ya Beckett'in beklcyişsizliğine ya da Kafka'nın "günübirlikçiliği"nc, ya Gide'in kendi kendisini kandırma ile "cennetsel kurgularına ya da sürrealizmin karasevdasal azgınlığına, ya He gel'in düşsel kurgulanna ya da Berkeley'in karşılıklı tapını mına... ulaşır. Değişmez, belirli, Önceden oluşturulmuş bir biçimde geçen, tok, dolu, boş kimselerin yaşamlan ister istemez "ilginçlikler ile şaşıttıcılıklar"dan, polisiye romanlarından, cinsel tekniklerden, mazoşizm ile sadizmden, şaşırtıcı eğlencelerden, şaşırtıcı düşlemsel süslemelerden, dans,

30

renk ile ışığın şaşırtıcı kaba oyunlarından "empresyo nizm"den, "biçimselcilik"in yapay, soyut düşüncelerinden, sanat, yazın ile yaşamın bile teknik özgünlüğünden coşku oluşturur. Böylece varlığın anlamı ile yaşamın nedeni de

belirir.®

Öte yandan "realizm"! Bu realizm, yalnız kentsoylu sal eğilimlerin yıkıcı gücünün yanısıra özelliği ölçüsünde değer bulmaktadır. Değilse; varolan realizm, sanatın yaratıcı, tannsal gücü ile kişinin şaşırucı, başkaldınşsal düşüncesinin yanısıra düşünüşötesi, nesnel olmayan düşünüşünü •duyumsanan gerçeğin" düzeyine indirgemek, kişinin "sürekli çağrısı"nı "geçici gereksinimlerin dar eteğine sıkıştırmak, sanatsal yaratıcılığı bir çırpılık nesnel gereksinimlerin gereci yapmak, böylece "değer"i "kazanç", "amaç"ı "öz", "gerçek"i "çıkar", "güzeilik"i de "yararla bir saymaktadır.

SchendePin deyişiyle: "Sonuçlar, gereçlerin yönlcn d iri mi ile doğrulanışının kanıtlarının en dayanaklı etkenlerindendir.® Ancak, gerecin değerlendirilmesinde biricik belge olarak yalnız sonucu ele alırsak, sonuçtan daha üstün değerleri onun gereci yapmış olmamızın tehlike olasılığı çok büyük olur. "Kuşkusuz yaşam ile tarihin akışında böyle yapmamız gereken" özel durumlar olmaktadır. Gereklilik durumu "seçeneksiz seçim"i gerektirir. Sellerin saldırdığı, yangının da kente yayıldığı durumlarda herkesin "görevi" bellidir. Açlığın ortalığı yakıp kavurduğu bir durumda dinsel sofralardan söz etmek, yalnız nesnel yaşama değil; soyut maneviliğe de hiyanettir. Bu, Sadi'nin: yeme(5) Büıün bunlar sözünü ettiğim o "karmaşa'nın sonuçları ise de benim *bu İmler'e dayanışım "delicesine* değildir.

(6) "Amaç, gereci yönlendirir*, biçimindeki ünlü söze bir değinidir.

ğin bulunmadığı bir yer, bilgisizliğin evi, karanlığın sığınağıdır... sözünün tersidir. Benim dinim bile "Geçimi olmayanın ahireti olmaz" demektedir.

Realizm ya da idealizm?... Sürekliliğin bu iki gözlüğüyle benim "insan'da gördüğümü göremez. Dolayısıyla kentlerde ve bayındır yerlerde gördüklerini "çöl"de kesinlikle bulamaz. Kalabalık, gürültülü, çok renkli kentlerde ve bayındır yerlerde bulamadığım çölde bulabilen başka bir gözdür. Kimi renkleri görmeyle birlikle kimi sözleri anlamak için bakmanın yanısıra düşünmekle bir sonuca varılmaz. "Sürekli bulunduğumuz yer"den kalkmalıyız. Kişi değişik parçalarda değişik gerçekler bulmaktadır. Her parçanın da bir boyutu vardır; başka bir varlıktır. Dünyası da bambaşka bir dünya olur. Böylece ister istemez başka bir görüş, başka bir dil bulur.

Bilincin doruğunda kişi kendini dört "yaşaman tu tuklusu olarak bulur. "Doğa", "tarih", "toplum", "kendisi"! Söz ise bu dört yaşamının her birinde değişik bir durumda olan, yer yer varlıkta konuşup sözü felsefe olan, yer yer tarihte konuşup sözü kişi olan, yer yer toplumlarda konuşup sözü siyaset olan, yer yer kendinde konuşup sözü şiir olan kişinin "anlamları" ile "duygulan", "acılan" ile "gereksinimlerinden söz etmektedir.

Ben ise yaşam boyu ne söylemişsem siyasetten söylemişim. "Biz" imiş "ben"de, kendinin yanısıra kendi konusu ile döneminden söz eden... Seslendiklerimde de ister istemez çağımın ve ülkemin bireyleri olmuştur.

Evet... yer yer kendimi "bu büyük dünya"da bir varlık, yer yer "benim içinde akan" bu şaşırtıcı tarih ile birlikte "zamanın bitimi”nde bir kişi, yer yer de "kendi içinde" bir

kişi olarak buluyor imişim. İşte bu anlarda bir parçası olduğum o bütünün yamsıra bir boyutu olduğum o özden sürekli kendimde olmamazlık içerisinde ayrılıyor, yalmz kalıyor, soyutlanıyor imişim. Böylece karşımda "varlık", "ben" oluyor imişim. Böylece içimde "yaşam", ben oluyor im işim. Böylece ben ”kendim"le ben oluyor imişim! Bu şaşırtıcı korkunç "an"Iar da yabana anlamlar ile duygular içimde oluşuyor imiş. Belirsiz acılar ile gereksinimler, içimde bitiyor imiş. Bcnsiz biçimleniyor imiş. Böylece kendileri söz oluyor imiş. İşte burada sözcük Sartre'ın deyimiyle: Sözler ile sözcüklerin niteliği ve niceliği olan gösterilen ile amaçlanan değil "olgu" ile "kavram" olan, böylece artık "göste rimsel simge" olmayan... Schendel'in deyimiyle: "Kişi varlığının parçalan"nı oluşturan, dolayısıyla ister istemez "iletişimin kuralları, düzeni ile "seslenilen”in bağlayıcı bağlan nın yamsıra engelleri olmaksızın tutanaksal simgeler ile anlatımsa! sözleşmeler olmayan... sözcük; "konuşmak" değil, "söz söylemek"tir. İşte bundan dolayı "yöntem" ve "dilin türediliği ile yabancılığı bu yazılarda (bu durumda birbirlerinden kopmalan olanaksız olan) düşünsel, duyumsayışsal anlamların türediliği ile yabancılığını arttırmıştır. Dolayısıyla ister istemez pazarın işlek eleştirmenlerinin bu kitapta, kendi yemlerini kolaylıkla aradıkları oranda, anlamların doğruluklu arayıalan da "bulmanın iki boyutu" ile "kültürün iki ana öz"ü olmadan bu kitabın düzeyinden ince oyunlann yamsıra olası sözel güzellik, anlaumsal sanatçılık ile nitelemeden, benzetme çekiciliğinden başka bir şey bulamayacaktır. Çöldür; içinde de bir "kentin gözleri" vardır... güzel bir doğuş ile bir batışın yamsıra yıldızdöken bir gökten başka bir şey göremezler.

Bu kitap, Sartre'ın deyimiyle: "şiir", sözcüğün Farsça anlamıyla da "gazel”, yaralı bir göğsün "göğüs kanamalan” ile "çölsel bir ruh"un "dağınık yakarmalardır. Bu çöl, "benim dünyam" olduğu gibi "benim tarihim"dir de... "benim yurdum" olduğu gibi "benim yüreğim"dir de... "benim yabana kendim", "benim tutuşmuş ekinsiz yaşantım"... özetle "benim yaşam öyküm"dür. Bu, "varlık"m susuz, gizemli, eriyen, bekleyen, üzülen... çölüdür.

Bu sözlerin okuyucusunun, kendisini "seslenilen" olarak düşünmemesi gerekiyor. Bu sözler seslenilensizdir. Onların "görücüsü", "arayıası" olması gerekiyor. Sözcükler ve kavranılan "okuma"ması gerekiyor. "Cümleleşmiş", "söz cükleşmiş" anlamlan, duygulan "duyumsaması", "tatması", "koklaması" gerekiyor. Bir "mektub"u "okuduğu" gibi değil, bir "serüven"i

"gördüğü" gibi... okuması gerekiyor.

"Çöl" de bir var bile yoktur. Bir söz, bir kimse yoktur. Bir durgunluğu olmayan, başı dönmüş bir tufan bu susuz kıyısızlıkta yalnız, başı dönmüş bir ruh gibi esiyor; inliyor, anyor, çığlık atıyor.

Sen ise bu "kıyı"dan içe doğru birkaç adım at Gözlerini iki elinle kapat, "teknik eleştiri" yapmayı istemeksizin, yazgıyı izlemeye otur. Benim bakış açımdan bu dünyaya bak! Gönlümün kervanıyla birlikte benim kültürel azığımla tarihimin caddesi üzerine... aalanm ile özlemlerimin kırbacıyla bu çölün göğsüne saldır! "Sözümün kokusu"na "sözcüklerimin gösterimlerine değil, bu çöllerin gönlüne yol bulman için! Bu "derin sahra"nın içinde kendini yitirip; çölün yabanıl yalnızlık, yabanalık, korku, yakarış, sonsuzluk, güç ile güzelliğini izlemen için! Oradan bu "dünya"nm "doğaötesi" ile tümden yakın, tümden var, tümden günlük

olan bu üzüntülerin yanış ıra sevinçlerin ■bilinmeyen"ine ulaşman için! Böylece öfkem ya da övgüme konmam için! Neyse... çölün sadık okuyucusu ey dost! ey bilen düşman! bu •şikşikiyye"yi kendi "şikşikiyye',n gibi dinleme, gör! okuma, bul!

Ne diyeceğini düşünmeden önce de benim diyeceğimi düşün!

Meşhet

bir coğrafya olarak beliren tarih

Çölün sonsuzluğunda, İran'ın bütün köylerinden ayrı sayılabilecek Hududu'lAlem'âe de geçtiği gibi bir "kenttik" yer alıyor. Çölün yakıcı temmuzunda görsen büyük bir soğutucunun içinden geliyor diyeceğin soğuk bir su kaynağı, Kuzey İran dağlan eteklerinden çölün göğsüne dökülüyor. Mezinan kalesinden, İslam'ın masallaştırdığı yitik yüzyıllan kendi kucağında koruyup, tarihe karşın olduğu gibi duran bu somurtmuş, gizemli duvarlann yüreğinden çıkıyor. Uzun yıllar birbirinin omuzlarına yaslanmış olan yaşlı ağaçlar, suyu buradan ekin alanlanna, tarlalara gönderiyor. Böylece bu büyük köyün bölümlerinin sütununu oluşturan düz caddenin ortasında bir dizi oluşturuyor. İki yanda orantılı, birbirine bakan, düz, bitimde tümden köyün içini çevresindeki surlardan ayıran bir kemer biçimindeki bir cadddeye bağlayan sokaklar yer alıyor.

Tümüyle ufacık bir sevgikent dersin... Yaygın sözde olduğu gibi, sevgikent tasarımına göre kurmuşlardır, dersin... Yüzyıl önce akıntılar, eski Mezinan'ı temelden yıkıp

götürünce ister istemez bütün ne varsa yeniden kurulur: Hudtidu'lAlem Mezinan "erkeği'nin yanısıra "üzümünden söz eder. Bin yüzyıldır o sevgiyle birlikte o özellik olduğu gibi duruyor. Erkekleri güçlü, onurludur. Kendilerini köylü saymadıklan gibi kentlilere kulağı kesik dilenciler, çağdaş erkeklere de sakallı kadınlar gözüyle bakarlar. Bu biricik belgeyi de niçin yok ediyorlar diye şaşıyorlar.

Köylere saldırıp ekin alanlannı tümden kırıp geçiren maddeciliğe karşın üzüm bağlan da olduğu gibi daha ayakta duruyor. Asker, kızıl, gelinin başparmağı üzüm sal kımlan ışıl ışıl parlıyor.

Beybak Tarihi, ozanlarından, bilginlerinden; fıkıh, hikmet, şiir, yazın, irfan, takva erlerinden söz ediyor. Bilim kapısının yoksulvarsıl, kentliköylü bütün herkese açık olduğu, hikmet, fıkıh ile yazının büyük öğretmenlerinin "kurumlarca değil, mescit odaları ya da okul dersliklerinde oturduğu, onlara gitmenin bir ödeme, belge ya da değişik koşullar gerektirmediği gibi, gürültülü patırtılı alındılar da gerektirmediği, "baskılı yazıları el yazmasına dönüştürme bilmem ne yüksek kurumu"nun daha kurulmadığı, ekmek sizlikten köyde kalamayan güçsüz köylü çiftçi çocuklarının kentlerde renkli bir kumaş parçasının yanısıra bir gömlekle bir koşul bile olmaksızın okula girerek, oda ve öğrenim bursu alıp, beğendiği öğretmeni seçebildiği^ o dönemde; öğretmen elinde kurallarla birden öğrencinin üstüne atla(1) Geçmişte büyük fıkıh, hikmet ile yazın erlerinin genellikle köylü kökenli çiftçi çocuğu ya da köy mollası çocuğu olması; günümüz yükseköğrenim görmüşlerinin de genellikle kentli kentsoylu çocuklan, soylular, varsıllar, hainler ile hakanlar ve bilmem hangi falanuddevleler ile ftlanussalıanaların çocukları olması bir rastlanu değildir. Yüksek öğrenim sınıfları geçmişte olduğu gibi duyarsız, deftersiz olursa, yarışma yolu da eşit ko38

mazdı. Susuz bir arayıcı gibi dolaşan, ölçen, sonunda bulup kendini veren öğrenci olurdu. Bu da "geldi, gelmedi" gibi bir baskıyla değil, istek gücünün, inancının verdiği iş levlilikle gerçekleşirdi.

İşte bu yüzden; babamın yanısıra okul arkadaşları bir araya gelip, Nişaburlu büyük yazıma, Hakim ile Aştiya ni ağabey, Mirza Hasanali Kahraman ile Mirza Isfahanrnin derslikleri ile ahlaklarından söz ettikçe yüzleri o arılık ile kutsallık dolu anılann ateşinden ışıl ışıl parlar, gözleri o günlerin özlemiyle yaş dolardı. Görsen, Resul ya da tmam'ın arkadaşları ya da istek ateşiyle yananlardır da kendi dileklerinden söz ediyorlar dersin. Ben ise okul arkadaşlarımla oturup okul günlerindeki anılann gevişini getirdikçe gül gül ölürüz. Bir gün güzel yazı yazma öğretmenimizin dersinde sınıfa *fare* bırakmıştık. Başka bir gün kimya dersinde sınıfın pilotlarından biri sınıfa bir "koku" yaymıştı. Öğretmen dayanamayıp; "Bu koku da ne oluyor?" diye bir açıklama isteyince de: "Suyun ayrıştırılma kokusudur" demişti. Oku) yılları süresince karşılıklı özverili arkadaşlığımızın sürdüğü, yoklamalarda birbirimizin yerine "burdaaa!" dediğimiz, Kik. Bir de önce çocuklarla anlaşarak, sonra öğretmen beyin derse ısınıp, sınıfın derse daldığı anlarda, tam

şullarla yoksul, varsıl herkese açık tutulursa; kuşkusuz daha sağlıklı bir ruh taşıyan, yaşamın anlamını çocukluğun başlangıcında anlayan, acıların yanısıra uğraşla büyüyen, doğanın, güneşin ürünü olan köylüler; bolluk, boşluk, para ile pisliğin yetiştirdiği, gölgeliklerin büyüttüğü, tembelce, sevinçle, tok, dolu, bulanık, acısız geviş getiren nazik kimselerden daha ileri olur. Alçakça onları gerilere almayacak olurlarsa böyle olur. Yüzyıllar boyunca var olan uygarlığımız ile kültürü bunu göstermiştir. (Uygarlık ile kültür, Frenkli eşcinsel maymunun maymun oyunları olan, yenilenim olmasına karşın bizim adına uygarlık dediğimiz günümüzün dışarıdan alınan değerleri değil.)

dersin ortasında birden bayılmış gibi yaparak "şap" diye yere düşen o düzenci çocuk; ayaklarıyla yere vurarak, hırıldayıp ağzını köpürtürdü. Neler yapmazdı neler? Zavallı öğretmenin ise rengi solardı. Biz onu kendine getirinceye değin de zil çalardı. Böylece kargaşa da son bulurdu! tranlı öğrencilerin kopya çektiğini duyup kopyayı önlemek için uyanıkça bir yöntem geliştiren yabancı bir öğretmen ise sözlü sınavlarda yanma bir makas alırdı, öğrenciye: "Kitabını kapat" dedikten sonra büyücüler gibi makası birden kitabın ortasına indirirdi. Makas hangi sayfaya konmuşsa, işi sağlama bağlamak için makasın raslantı sonucu belirlemiş olduğu yaprağı sözcüklerin anlamlarım üzerine yazmış mı, yazmamış mı diye iyice gözden geçirirdi. Bir kuşkusu kalamayınca da: "oku" derdi. O düzenci arkadaşımız ise makasa karşı, etkisini ortadan kaldırıcı bir yöntem geliştirdi. Sonra şöyle yaptı, sınav odasının kapısında beklerken bir sayfa seçip birkaç kez okudu. Su gibi olunca kitabın iki yanım o sayfanın odağının içine doğru arkadan katladı. Sonra kitabı kapatıp içeri girdi. Daha büyücünün makası yükselip, kitabın ağzına dokunmamışken kitabın yanlanm tutan parmaklanm biraz araladı. Kitap da biraz açıldı. Böylece kendisi de yumuşak bir hızla kitabın ağzını öğretmen makasının ağzına uzattı. Makas ister istemez "rastlantı sonucu" o sayfanın üzerine indi. Öğretmen, yine işi sağlama bağlamak için o sayfayı iyice gözden geçirip bir kuşkusu kalmaymca:"oku!" dedi. O da okudu. Bunun üzerine öğretmen şaşkınlıkla, övgüyle:

Aferin! çok güzel! siz! dedi.

Evet öğretmenim, çok uğraştım. Kaç gündür yalmz sizin dersinize çalışıyorum. Başansızdım... ancak, şimdi yı40

Un başlangıcından beri dersinizin değerini bilmeyerek tembellik etliğim için çok üzülüyorum.

Merci, merci, vous etes trös entelligent, mais un peu... paresseux! Maintenant, Ça va, tres bien....

Önemli değil! Kendi duygusuzluğunuzdan kaynaklanıyor madam!

Ooo... Pardon, Quoi...!

♦ • ♦

Mezinan'dan söz ediyorduk. Büyük İslam bilginle* ri^ dizisinin sonuncusu olan Merhum Hacı Mollahadî Es rar'ın ders havzalarında yüce bir yeri, belirgin bir kişiliği olan filozof, fıkıhçı bir kişi, yaşamı yalnız geçirip, unutulmuş bir sessizlikte,

çölün susuz dudağı üzerinde ölmek üzere bu köye gelir.

Merhum büyük bilge Sebzavarînin deyişiyle o, Es rar'ın yanında bir öğrenci gibi değil, bir arkadaş gibi yanına otururdu. O bundan önce hikmeti; kelam, hikmet ve fıkıh öğretmeni olan, hikmet konusunda bilge Esrar'a karşı çıkan bilge dayısı Behmenabadi'nin yanında okumuştu. Birtakım kuramcılar onun görüşlerini yeğliyordu. Mezinan yakınlarında sapa bir köyde yalnızlığa çekilmiş olmasına karşın ünü; Tahran, Meşhet, İsfahan, Buhara, Necef bilim havzalarında konuşuluyordu. O günlerde sivrilmiş bilgeler, dergileri, kalemleri olan sıkı ilişkileri ile sözleşmeleri ve de(2) Merhum fıkıhçı Sebzavarîden edinilen bilgiye göre; Meşrutiyette de, bilimde de son yüzyılın en tanınmış kişiliği olan (Ki faye Der Usul) 'Yöntemde Yeierlilİk'in yazarı ünlü merhum dinadamt Molla Muhammed Kazım Horasanı, Atabal seferinde bilimi ondan Öğrenmiştir. Onun ondan başka bir felsefe Öğretmeni yoktur. Bu alandaki şaşırtıcı yeterliliğini bu ölçüde ilerletmiştir.

41

ğişik bağları olan topluluklar ile kurumlar, bilim ve üstün* lüğü ayın görülmediği gecelerin suskunluğunda boğamı yordu. Bir dahinin sıradan bir kentte kalıp, Tahran'ın eskiyeni faziletli kafe, toplantı ile kişiliklerine başvurmayıp, başvurmak istememesi durumunda örtüldüğü, akellilik yapması, böylece göze çarpması durumunda da büyücülükle, yer yer büyücülükten de daha ağır suçlarla suçlandığı genel bilim, aydınlık, uygarlık, basın, kültür çağı da gelmiş değildi.

Bilgenin dahilik ve bilim ünü Tahran'a yayılır. Kaçar şahı da onu başkente çağınr. Sipehsalar'da felsefe okutup Nasıreddin Şah'tan yıllık kırk tümen alır. Ancak, atalarımın kanında var olan bu yalnızlık duygusunun yanısıra kaçış ve toplumdan uzaklaşma sevgisi onu da o kalabalıktan Behmenadab'ın ıssızlığına çeker. Kendi içinde yaşamaya, o en üstün bilginin boş, bulanık çekişiminden bu köyün dışındaki eski yıkıntılara çeker. Acı çeken, yorgun bir ruhu vardı. Sessiz gecelerde bu yıkıntıların arasında dolaşıp, inlerdi. Bir duvarın gölgesinde oturur, kendi gizemli coşkularına dalar, kendi kendine mınldanır, Tann'yla konuşurdu, yaşamı buydu.

Bu şiiri çok sevdiği, sürekli yineleye yineleye söylediği... söylenin

Bu sözler eşeğin kulağından nasıl geçer?

Sat eşek kulağını, başka bir kulak altverf

Öğrenmek, bilgilenmek için gençliği Buhara, Meş het, Sebzavar eski okullannın nemli dar dersliklerinde, ki taplann arasında, dönemin büyük bilginleri ve öğretmenlerini^ dizlerinde geçiren öğrencisi; olgunluk aşamasında dinsel bir toplumsal konum, bilimsel bir yer ile bir kamu

42

öncülüğü elde edip, özel bir yönü, etkinliği, yönetsel bir yeri, ünü, tanınmışlığı olması gerekirken... her şeyi bıraktı.

Bilge Esrar'dan sonra bilim havzasını ısıtıp, bilim, felsefe ile kelam'ın ışığını, onun yaraşır bir halefi olarak yakması için bütün gözler ona yönelmişti. Ancak, gençliğini ayağına dökmüş olduğu ağacın ürün vermesine az kala, bilimsel yaşamı ile toplumsal yaşamının ilkyazında birden değişiverdi. Felsefenin yanısıra din kendisini oraya çekti. Felsefe ona; yaşamın çekişim, uğraşım ile dolandınmının tümden boş, yalan, aptallık ile kandırmaca olduğunu öğretmişti. Din ona; dünya ve içindekilerin tümden pislik olduğunu, arı gönülleri, yüce ruhları dolandıramadığını, bu bataklıkta pis sularla kendinden geçip işlev kazanan kirli solucanlardan başka bir şey olmadığını öğretmişti! Dolandırılmak da varlıklılıkla kirlenmek de istemeyen o; kenti, kentin kargaşasını bıraku. Gözleri bekleyişte bırakıp, onun gibi birinin gelişini kesinlikle beklemeyen bir köye geldi. Seksen yıl önce, olgunluğun başında, sönük dudaklar, düşünceden dalgalanmış bir alın, inanç ve dirençten çatık kaşlar, umutsuzluktan toprağın üzerinde, bir göğün altından geçen bütün varlıklara karşı aşağı bir baş, bir yere gideceği yok dercesine güvenle, durgunca atılan adımlar, bu kişilerin anlığına karşı acıma duygulu bir yüz, dahiliğin aydınlığıyla keskin gözler, alçak gönüllü "o*nun yüceliğine karşın kendi varlıksızlığından bir güleryüzlülük, dünya ve içindekileri küçümseyen onurla yükselmiş bir boyun, bağımsızlıktan, içıenlilikten gösterişsiz, göze batmayan, özenilmemiş... bir durumda bu köye geldi. Bir sokak kıvamında küçük bir eve yerleşti. Böylece bu akkara şarlatanın yinelenen, anlamsız oyununun bilmesini beklemeye koyula43

rak, öldü. Köyün içtenlikli yerlileri onun için söylemedik söz bırakmadı. Biri İmam'a benziyor, biri Resul'e benziyor, biri: melektir diyordu. Bir başkası: Evliyaullah'tandır diyor du. Neyse o, dünyada yaşayanlardan bir yabancı, bu köyde işte!... "Ayakkabılannın ayağının altına geldiği olurdu... kendi öleceği günü önceden bildirdi... Bir kıtlık yılı, kızlan 'Güç bir yıldır, kışı buğdaystz nasıl geçireceğiz?1 diye yakındı. O da buna çok kızdı. Gece yarısı, birden evin peteklerinden yükselen bir dökülüş sesi herkesi uyandırdı. Kalktılar, bir de ne görsünler! Yukardan buğday dökülüyor, peteklerin bir bölümü de dolmuş!..."

Kerbelai Mu'min'in oğlu Kerbelai Ali, o gece çölde içme suyu dolduruyormuş: "Gecenin aydın ayışığının gölgesinde birden uzaktan gelen bir kararu gördüm. Yaklaş U... doru at renginde bir hayvandı. Mezarlığa doğru gidip bilgenin kabrinin yanıbaşında durdu, ölüsünün çtkanlarak üzerine konulduğunu, onun da bauya doğru gidip görünmez olduğunu gördüm. Bir süre sonra kendime geldim. Çok korkmuştum. Düşüp bayıldım..." O gece çölde olan başka kimseler ise değişik bir açıklamada bulundular: "Doğu göğünden gelen bir ışın kabrin üzerine indi... yine gelmiş olduğu yoldan göğe dönüp görünmez oldu." O, Kameri lîl^de ölür. Olayın şaşırtıcı yönü ise; on sekiz yıl sonra 1336'da yağmurlar kabrini bozar. Benim büyük atam da onun yeniden yapılmasını ister. Kabrin çukurunda namaz mühründen başka bir şey bulamazlar. Gömütünün teşbihini bile bulamazlar... Birkaç yıl sonra kerametleri bulunan bir zahit olan oğlu Şeyh Ahat, ölünce o boş çukura gömülür. Şimdi ise babaoğul, ikisi birlikte bir kabirde uyuyor... Yok yok, oğul, daha önce babanın bulunduğu kabirde gö44

mülüdür. Yaşamda iken, yaratılışın içini sıktığı babayı ise o denli dar, karanlık bir çıikurcukta bırakmak istemediler. Çürümüş ölüsünün bile darlığa dayanamayacağını bildikleri için kurtardılar. İşte o, babamın bilgin, dinadamı olan büyük babasıydı.

Ona ilişkin olarak bana anlatılanlar ne mutlu edicidir! ben, kendi oluşumumun derinliklerinde bulduğum belirsiz, köklü duygularımın bir çoğunun doğal kaynağını bu anlatılanlarda görüyorum. Bu ise ilginç bir belirleme, coşturucu bir buluştur! Benden, tutumlanmdan, duygularımdan, özelliklerimden, ruhumdan, yaşamımdan; bu dünyaya gelişimden önce, doğumumdan önce, bu yaşamımdan önce söz ediyorlarmış gibi geliyor.

Ben, seksen yıl önce, bu dünyaya gelişimden yanm yüzyıl önce kendimi onda duyumsuyorum. Açıkçası ben onun ruhunda, onun nabzında, onun kanında imişim! Damarlarında akıyor imişim! Bakışlarında benden bir belirti var imiş. Şimdi ise öyle idi diye, öyle yaptı diye mutluyum. Bir köye sığınacağı yerde Tahran ya da Necefe gidip, yüksek aşamaların yanısıra yüksek yerlere ulaşsaydı, şimdi ben onun yerine ya merhum Hacı Şeyh Abdurrahim ya Ağa Seyyit Ebulhasan Isfahanî ya da (Bilge'nin öğrencisi olan) Dinadamı Molla Muhammed Kazım Horasan?den, örneğin: "Onun önünde İngiliz büyükelçisi diz çökerdi." diye söz ediyor olacaktım. Kesinlikle de bütün bu sevinçler ve utkularla dolup taşmayacaktım. Büyükbabama gelince, o da babasının yolunu tuttu. Bilimde içtihattan geçtiğini söylerler. Ben, bilimden de, içtihattan da geçtiğini söylüyorum. Sonra yeniden Tahran, Meşhet çizgisinden ayn kalmış olan bu unutkanlık köyüne gelmiş; yaşamdan, top45

lumdan uzaklaşmış, kendinden öncekilerin kalıntısı olan sonrakilere de bu dünyada var olanlardan onun dışında başka bir şey bırakmadığı anlık, bilim, yalnızlık, gereksi nimsizlik ile kendi kendine düşünmeye içtenlikle sanlmış kalmıştır. Bu, yaşamın çok çok bulanık olduğu, kişi olarak kalmanın çok çok güç olduğu, kişi olarak kalabilmek için her gün bir savaşımın gerektiği kahramanlık eri Firdev sfnin de deyimiyle: Gitgide el ayak donup kalıyor... Eli boş kalınca gerileniyor... Sonunda çöküş geliyor böylece her gün savaşımın verilemediği bir dönemde kişi olarak kalma* nın felsefesi bu oluyor. Ondan sonra da Edip Bozorg'urf) havzasının en seçkin öğrencisi olan büyük amcam, fıkıh, felsefe, özellikle de yazın öğrenimini bitirdikten sonra ye* niden atalarının çöle açılan yolunu tutup Mezinan'a dönmüştür.

öğrenciliğinin başlangıcından bu yana, kitaplarla uyuyup kitaplarla uyanan tatlılık, şiir ile üstün bir kavrayış gücünün yanısıra üstün bir araştırma gücüyle dolup taşan bir bilgindir op) yaşamı budur onun. Birkaç yıl öncesine dek öğrencileri, kalabalığı, araştırmalan, geleni gideni olan

<•) Edip NİşaburI (Çev.)

O) Amcam ve babamın Fazıl Han Okulu'nda okuduğu yıllarda, Mezinan'dan onlara İki yatak göndermişlerdi. Bir yıl sonra, yazın köye döndüklerinde ilk kez yatakları da yanlarına alırlar. Bakıyorlar, nem yatakların ikisini de çürütmüş, kurtlar ikisini de yemiştir. Yıllar önce Edip Bozorg, ordu giysilerine benzeyen eski bir giysiyle Nevvab Okulu'nun nemli, karanlık bir dersliğinde ders veriyordu. Bugün ise merkezi ısıtma aygıtlarıyla donatılmış çağdaş ünevirsetelerin yanısıra dik duran yakalı, güzel dokunmuş fistonlu Lankshire ceketpantolonlu, düşlemsel etekli, Starlight çoraplı, Margaret Store araçgereçli, İtalyan, Fransız, Amerikan... tipinde süslü öğretim üyelerimiz vardır... O günlerde öğretmenlerimiz kediotu gibi otları dem46

ünlü Şeriat Medarfnin büyükbabam için kurmuş olduğu eski bir okul, bugün suskun, durgun duruyor. Kamu kesiminin baş vurduğu, ezilenlerin, barksızlanri, kocalarınca kavulmuş kadınlar ile yönetimlerin elinden kaçmış yönetilenlerin sığınma işlerinin görülüp sorunlannm çözüldüğü bir yer olan atalann o evi bugün bomboş duruyor. Büyük bilgenin yamsıra halef ve seleflerinin işini, şimdi bir ordu kolu ile birkaç belediye görevlisi, birkaç belge tesbit görevlisi ile ilköğretim altına sınıf çıkışlı birkaç öğretmen yürütüyor. Böylece işler de belirli bir düzene sokulmuş bulunuyor.

Babam ise geleneğe uymadı. Öğrenimi bitince dönmeyip, kentte kaldı. Yaşamı tümden bilim, sevgi, savaşımla geçirip çokça dalmamak için, bu kent yaşamı bataklığınleyip içiyordu; bugün öğretim üyelerimizin jiletleri üç yıldız Avrupa olmazsa olmaz!

O gün Edip'in bütün giderleri, bugünün parasıyla, on tümene ulaşmıyordu. Bugün ise sıradan bir fakültenin dekanı olan bir beyin masası kaç bin tümen tutarındadır! O gün öğretim üyesi kırk yıllık felsefe, yöntem, yazın, fıkıh, irfan okutu culuğundan sonra bile kesinlikle bir aşama değişikliğine uğramıyor, yükselmiyordu. Bugün ise ıslandırıp, sirke karıştırılan Buhara eriği gibi asistan, dört yıl sonra kendi kendine daha üst bir düzeye gelip; doçent oluyor. Doçent de beş bahar geçtikten sonra daha yüksek bir aşamaya ulaşıp; prof, oluyor. Bu aşama değişikliği, bir ölümkalım, iyi olanı seçme yanşı değil, çağın oyunudur. Dün değişim, dönüşüm, devrim, atlama, olgunluk ile yükselim, öğretim üyelerinin içinde; gönüller ve beyinlerde gerçekleşiyordu. Bugün ise dosyaların tortularında... İş seçimi de parasal işlemler biriminde gerçekleşiyor. O da bir ökclik, sezgi, yaşamın birden gelen bir vurgunu, etkileyici sözler, bir sevgi kıvılcımı, bir Şemsi Tebrizîyle görüşme... gibi bir güçle gerçekleşmiyor, tersine, Yer'in dönüşü ile deviniminin yamsıra göğündeki dönüşlerin aracılığıyla gerçekleşiyor! Uygarlık İle yenilik arasındaki ayrılık budur işte. Ancak neden bilmiyorlar, bunu bilemiyorum?!

dan neler çektiğini ben gördüm. Hepten çöle kaçan ötekiler ise çölde suyun yanısıra bayındırlık bulunmadığından kendiliğinden yaşamın kolaylıklarına dalamadılar. Yine de o, bizim ilklerin geleneğinde bir türediye yol açu. Böylece kentte kalıcı bir duruma geldi, ben de bu kararın büyüttüğü kişiyim. Yokluğun egemenliğinde, yerinde bırakılan bir egemenlik ile bir varlığın biricik varisiyim. Yalnızlık ile kendini kendine yeterli görmenin sonsuzluk ülkesinde ar darda gelen bu dizinin biricik prensiyim. O yüce emanetlerin biricik taşıyıcısıyım. O tan egemenliği krallannın biricik veliahü; kendi sınırsız duyumsayışlannın yanısıra miraçsa! düşünüşlerinin sonsuzluğu içerisinde, özlemin sergeni üzerinde, çölün ayışıkü gecelerinde, kendim göğün bu sığ çatısının üzerine atan, bir yandan da melekutun hülyasal boşluğunda saldırıya geçip esinlenimin san kanatlı kuşlan ile vahyin ürkek ahulannı kendi güçlü albeni ipleriyle avlayarak, tanyeri ağarınca yorgun, au Ölmüş bir durumda, toplumsal yığınlann acılı yalnızlığına inen o atlıların biricik kalınusıyım. Şimdi omuzumda taşıdığım o bırakıntıların ağır yükünden dolayı bitkin düşmüş; ya Isfahan Ciherbağ alanı kerpiç işçilerinin kerpiç kalıplarının ya da Fireng tuğla ocaklarının yapımı birbirleriyle ilgilenen, kendilerini beğenen, yaşama ilişkin bir sorunu olmayan, iyi, tatlı, ağnsız iki dizinin arasında bir yabancıymışım gibi dolaşıyorum. Yol uzundur, taşlıdır. Her adımda yol kesiciler pusuya durmuş durumdadır. Ben ise yoldaşsız, dizlerim titrek, omuzumdaki yük ağırdır. Ne yapacağım diye, yazgımdan korkmaktayım. Benim çağım Sisyphe'in çağından daha güçtür. Loukoun gibi gövdemi sarmış olan engereklerin işkencesi altındayım. Gizemli Apollon tapmağının kahiniymişim gibi.... kendisi Atina'nın sömürgesi, yerlileri de (Yunan sürü48

ler tanrıçası) "Pales"in kullan olarak ona kullak eden bu gizemli örendeyim. Bu engerekleri ise Yunan orduları değil, Truva'y» savunup koruyanlar, boynuma dolamıştır!

Geçelim, başka bir öykü vardır, adı: Kandan..., ...

Biz doğululur tümden "geçmiştaparız". Bizim jçin yaşamsızlığın niteliği olan "geçmişçi" değiliz. Bizim du yumsadıklanmız, Avrupalılann klasizm diye adlandırdıklan olgularla bir değildir. İşte bu yüzden bütün uluslarımızın "altın çağları" hep geçmişte yer almaktadır.

Geçmişin neresinde? Tarihi en uzak uçlarında, masallardan başka bir anısını taşımadığımız, düşten başka hiçbir şeyin yol bulamadığı bir yerde... Doğunun ötesindeki Çin'in altın çağı, Konfüçyüs'un bile özlemle andığı Fuse yang kralları döneminde yaşanmıştır. Yeryüzünün başka bütün uluslarının yanısıra yaşamış olduklan bütün çağlardan daha parlak, daha altınlı uygarlıkları ile egemenlikleri bulunduğu dönemlerde SümcrBabil yazıtları, Nuh tufanı ile o evrensel selin dev tortuları alunda sürekli kalmak üzere gömülen kendi altın çağlarını özlemle anmaktadır. Biz kendimiz bile İslam uygarlığının yanısıra Daryuş

ve Kurcş dönemlerinin üstünlüğünün doruğunda bile, sürekli arılık, mutluluk, eşitlik dolu bir dönem vardı. Sihirli küresinin sürekli bizi çekip, şimdiyi de geleceği de gözümüzden düşürdüğü bir aydınlık, sevgi çağı vardı, diye Cemşid'in altın çağını ananz. Bu tarih felsefesi bütün doğu uluslarının, başka bir deyişle bütün yeryüzü uluslarının ruhlarında vardır. İnsan ruhu: "geçmişi özlemekte, içinde bulunduğu dönemden yakınmakta, gelecek için bir Mesih beklemektedir."

Çocukluk dönemi de bütün kişilerin altın çağıdır. Bir yaşam tarihinin arılık, sevgi, mutluluk dönemidir. Be

nim de çocukluk yıllarım "altınla değil, "çelik'le geçtiyse de şimdi anılanmın gözleri önünde altın parlaklığı bulmuştur. özellikle gençliğim bütünüyle son çağlarda geçti. Başım kitapların arasında, gönlüm gökyüzünde, bedenim tu tukevlerindeydi. FirdevsTnin de deyimiyle: XTençliği ben çocukluktan anımsarım.' Ancak, ben onun gibi çok çok yazıksıyor değilim. Güçlükler içinde geçtiyse de güzel geçti.

Çocukluk yıllannın başlannda, doğum yerimiz olan köyle ilişkilerimiz daha sürüyordu. Ayaklarımız köye açılıyordu. Kente tutuklanmamış, ayaklarımız bağlanmamıştı. Daha doğrusu, elimiz ayağımız bağlanmamıştı. Böylece her yıl kendi kökenimize, Mezinan'a dönüyorduk. Bugünün deyişiyle "gidiyorduk."

Mezinan, bayındırlıklarının yanısıra bugün çevresini saran yıkıntılarla soyumuzun ocağını anımsatan, bizim iyilerimizin yanısıra benim iyilerimin unutulmuş öykülerinin suskun anlatıcısı olan bir köy... kalemi hep kamının yaran na çalışmış, beyni gözlerinde kalmış, "serüven" dolu vur dulukırdılı dizi filmlerden başkasını kesinlikle izlemeyen, altıngüç tanrılarından başkalan için kesinlikle yazmayan, başkentlerde oturan bu yaşlı, yalaka köletarih; nereden bir köye, bir adım atabilecekti? Alun işlemeli sergilerin serildiği Kayser ”köşk"ünün yanısıra sabah akşam davul seslerinin "şehid" Nasıreddin Şah Kacarim "sonsuzluğa dek sürecek" egemenliğini toplumsal yığınlann kulaklarında çınlat uğı Şemsu'lAmare Köşkü'nden Hakim'in görüşme odasının kral oturağı olarak yan deri örtülmüş bir oturağın bulunduğu, geri kalan yerleri de yellerin getirdiği, çölün yumuşak kumcuklarının örttüğü "yuva"sma nereden baş vu50

racaktı? Yıkık duvarlann ve boynu bükük burçların altında, bir evsiz barksızın başını kendi içine geçirmiş, o "kendisini gizleyen kendisi" ile birlikte tümden sevgi, güzellik, iyilik tanrısı Ahurasal yaratılanla uğraşan Bilge BehmenabadTnin "yıkıntısının ayışığı"nın durumunu nereden öğrenecekti?

... Sürev bir saatte, yeryüzü bir evde...!

Tarih, bunlardan ne anlar? Bunlan ne bilir? Onu; NaI

polyon’un mektuplarını Josephine'e ulaştırıp, Louis ile "mösyö" diye adlandınlan kardeşinin yarı erkek kansı arasında ulaklık yapsın diye oluşturmuşlardır. Rasputin'in üstü açılınca örtüp, Fransa'nın yüceliği için Avusturya'ya savaş alanlarında, ulusal bir kahramanlık yaratsın diye gönderilip şimdi oluşturmuş olduğu övünç denizleri ile ıslanmış bir etekle Marseillaise marşını söyleyen başarılı bir albayının evinden dönen veliaht Onbeşinci Louis'ye gece yansı karanlıklarda sokakların kıvnmlan ile Versaille köşkünün duvarlarının gölgesi altından geçerken ışık tutsun diye... Sultan gazinin, ikilliktcn sonra, eşsizlikte kaç kadeh içtiğini ondan sonra içi daha neler neleri çektiğini saysın diye... Şehriyar'ın işkence alanlannı bir bir anlatsın diye... "Büyük Napolyon ordusunun ardına düşüp atlan, kişileri, yol azıklarını, silahları, başlıkları, dağları, ovalan, öksürükleri, gülümseyişleri, dögüşleri, barışları, oturuştan, kalkışları... ne varsa ne yoksa tümden büyük bir tutkunluğun yanısıra isteklilikle defterine geçirsin; ordu Alpler’den geçerken de özlemle bir çığlık atıp şaşkınlıktan dizlerini dövsün, sevinçten kendinden geçmiş bir deve gibi yeri dövüp elini dudağından çeksin; eve dönünce de ne büyük bir özen göstermiş diye olaylara tutanaktık yapmakla ne büyük bir sorumluluk yüklenmiş diye göklere karşı nazlanıp yıldızlara karşı

51

övünsün diye... oluşturmuşlardır. Böyle ışık tutucu, yerleş* tirici, bu uşakevinde doğmuş birinden ne bekleyebilirim? Sonraaa... şimdi ne yapıyor ki! Toplumlarla barıştığını, sokaklarla tanıştığını, toplumsal yığınlara karıştığını savunduğu şimdilerde ne yapıyor?! Ben eski alışkanlıkları ile sap kınlıklannndan söz etmiyorum... "Yerlilerin içlerini tırmalayan" Kenedinin ölümü için yedi yıldır yas tuttuğunu, kara giysilerini üzerinden çıkarmadığını, sakallarını kesmediğini, yanaklarına düşmüş göz yaşlarının dinmediğini, her gün açıkça babası, kardeşi, çocuğu olan yüzlerine örtü çekmiş kişileri yeryüzü toplumlar! ortasından her bir geçidin başında her bir kavşakta göstererek çekişip içkiliymişçesine çığlık attığını... siz de görüyorsunuz. Rahat da bırakmıyor! Bu yumuşak gönüllü, içtenlikli; her gün kanlanyla kefenlenen binlerce babadan ve eşten, bu sevgili ölünün yanısıra halefleri ve

seleflerin topları, bombalan ile maki nalı tüfeklerinin yağışlan, gürültü patırtıları ile korkunç sesler i altında birbiriyle uyuşmayan "güçsüz olmak ve insan olmak" suçuyla yok olmuş olup, yok olmakta olan sarı, kara, kızıl, ak milyonlarca aileden söz etmiyor. Onlardan bir söz edecek olsa bile öyle utanmadan, çatlayacakmışçasına ediyor, isteksizliğinden ne dediği de anlaşılmıyor.^

Bilginlerin: "Kötü bir nitelik bir yaratılışa düşse kalkmaz" sözünde olduğu gibi, onun bu gibi işleri beni ilgilenen Ben lise yıllarından beri bu hantal, pis, yaşlı, yalaka, yalancı, üstünlerin uşağı, korkak, aşırı istekli tarihle uyuşamıyorum: Geçenlerde eski okul arkadaşlarımdan biri anı defterini gösteriyordu bana. Orada şunları yazmışım ona: 'Ben, iki "ı*yi sevmiyorum: Bunlardan biri tarih, biri Takizade'dir. Ancak, bu ikisinin sevgisini emdiğim sütle içmiş gibiyim. İkisi de benden ancak ölümle ayrılabileceğe benziyor!1 Ebu Zerr Gtfarînin ilk girişini okuyoruz, on alu yıl önce öğretmenler ve öğretim üye52

dirmez. Ancak, kişiyi öldüren, "ben artık kamulaşum, kamu kesimiyle ilgileniyor, sokaklara, pazarlara iniyorum" biçimindeki yeni savlandır. Arasıra altın ve gücü ellerinde bulunduranlann yararına çalışmayı bırakıp kendi başlarına kalmış acı çekenlere; kalemleri, kitaplan, gönülleri, beyinleri olanlara yöneldiğini görüyoruz. Kafe, restoran, sinema, ekmekçiler ile kasaplann kapılarında duran dilenciler gibi tümden gözlerini açıyor, şiş göbeklere, şiş gerdanlara bateri İle eski yeni, dinli dinsiz, sokaklı papyonlu yazarlar ve bilginlerin o sıralarda iarih konusunda övgülerine, boş sözlerine karşın ben, lise sınıfları sıralarının arkasından, Abdulazim Han, Hanleri ile Hanbaba'nın yamsıra başka bilimci hanlar ile yazıncı hanların biz gözü kulağı bağlı suçsuz çocuklar için yazmış olduğu o tarih kitaplarının arasından hırsız ile birlikte hırsızlıklarını yakaladım. Örtüler, ak kızıllıkları ve plastikten yapılmış en son yaralarının altında gizlenen kötü, acımasız, sert görüntüsünü tanıdım. İlk kez çamur attım. Herkese söyleyip, bağırdım. Ancak; saçı sakalı yerinde, doğrulanıp ün salmış öğretim üyeleri dururken liseli bir Öğrenciye kim kulak asar? Tarih, görkemli bir alış veriş yerinde düşlemsel bir sergiye bakmıyorlarsa 'sözün güzcli'ni tanıma olanağını vermiş mi onlara dersiniz? Bakmıyorlar bile!... nasıl görsünler? Sayın bilge Takizadc'ye olan kızgınlığım, kendisinin baştan başa tarihten oluşmuş olmasının yantsıra tarihimizin içinin o tarihsel kişiliğin İçmde akıyor oluşundan da kaynaklanıyor olabilir! Ne bileyim işte! Anlayacağınız, tarihle bir çeşit 'kan davam' var benim, başka değil, O, bütün atalarımı, bütün güç, yaratıcı güç, dilek, sevgili, yüce, büyük, iyi dedelerimin yamsıra

terimizi öldürmüş, kıyıma uğratıp susıurmuştur. Tarihi

dinleyiniz, niçin bunların sesini işitmiyoruz? Ağalar, hakanlar ve sevgilileri, dilenci ozanları ile şarlatanlarının çığlıklarından başka bir ses yok! Bundan da ilginç olanı, bu kötü kokan yarpuz otu yılanın kucağında bitti. Böylece geçmişte tarihe olan o kırgınlığıma karşın şimdi gece gündüz onuniayım! Yine şimdi yeni aldığım bu ev, bilge Takizabe'nin eviyle duvar duvaradır deyip muştulamalarını bekliyorum. Ancak ben, öğretmenlik geliriyle böyle korkunç bir olayın gerçekleşmesi olanaksızdır diye kendimi rahatlatıyorum. Tarihin aşağılıktığının sürekliliğini sağlayan umudun yamsıra 'eskimiş post'u yaşasın!

53

kakalıyor. Böylece kendisini, ellerini... hepten "çok yayı ümUlar"ın eteğine atıveriyor. Yine gözü dergileri, etkinlik* leri olan kimseler ile belirleyicilerin yanısıra binlikleri elle* rinde bulunduranlardadır.

Neyse, nasıl olsa, Arab ve Acem'e dayanan, ya etkin* liği olanlar ya da her iki özelliği de üzerlerinde bulunduranlar bu da çok güzel olur bu apaçık büyünün gücüyle göz açıp kapayınca; ya tanınmış bir eleştirmen, ya uzman bir araşurmaa, ya güçlü bir yazar, ya bilgin bir yazıncı, ya doktora tezini bile vermemiş olduğu yetmiyormuş gibi yazmamış olan alışılmışın dışında ilginç bir toplumbilimci, ya adı Britannica ya da Grand Larou$$4iz geçen biri, ya Einstein'ın kendisiyle yaptığı görüşmede: "Ben otuz yıldır konuşuyorum kimse anlamıyor, bu Iranlı genç üç saattir konuşuyor ben anlamıyorum." (bu ise kişi dilinin köken olarak yalan ancak, dayanak açısından çok çok doğru olan biricik cümlesidir.) dediği uluslararası bir fizikçi, ya birden, "hümanizm"den girip "onanizm"den çıkan çağdaş felsefeler ile siyasal bilimler uzmanı, ya da son yıllarda üçüncü dünya ülkeleri ile geri kalmış... yok yok! özür dilerim gelişmekte olan... ne bileyim işte... ülkelere ilişkin konularda derinleşmiş bir uzman oluverecektir.

Nasıl olsa neyin uzmanı, neyin derini olduğu önemli değil! Sen nasıl istersen, olmazsa onlar nasıl isterse! "Kürt sabahlayıp, Arap geceledim* yöntemi için pek önemli değil. Bunlann herbiri için onun ayrı bir kalıbı vardır. İçi, hangi "biçim"i çekerse plastik sıvısının ilgili kalıba dökümünü yapıverir. Böylece yapay bilgiler, yapay yazarlar, yapay eleştirmenler, yapay... dökülmekte olan ülkeler uzmanlan ... üretir. Plastik ibrikler, nesneleri olduklan gibi

küçülten plastik araçlar... plastik kap, disk, bardak ve şekerlikler bile ... eskisi gibi, uğraş, yorgunluk, zaman yitirmek, lasanm, çizim, öncalışmalar, yok ocağın başına geçmek, yok çekici eline saplamak, süslemelerin yanısıra kabartmalar... yok artık... Geçelim.

Mezinan'dan söz ediyorduk. Günümüzde yıkıntı durumuna gelmiş çevresindeki bayındırlıklann soyumuzun ocağını anımsattığım, bütün sokak, bahçe yollan, mescit, okul, burç ile surlarının üzerinde kendi atalanmı anlatan anılar okuduğum birer yazıt olduğunu, hepten birden güneşin konağından kalkıp, güneşe saldıran, yüce kalınu lanmızı, büyük sermayelerimizi, yaşamsal yapımızı, sıcağımızı ve aydınlığımızı yıkınulann altına sürükleyen, elimizde ne var idiyse onu alıp bütün bunların yerine bize bir "kelepçe"den başka bir şey vermeyen bu "orospu çağ"a savunmasızca adanan o anlık ve yücelik dönemlerinin ayrın ulı çizimsel bir anısını gördüğümü... söylüyorduk.

Yazın başlangıcı, okullann sonu! Ne güzel bir başlangıç, ne güzel bir son! Her yıl ilkyaz başlar başlamaz büyük bir istekle beklediğimiz o an; tatlı, coşku dolu bir andı. Her yıl sonu beklentisi olur, yaz ile birlikle kavuşulurdu. Her yıl olduğu gibi bu yı! da umutlandıncı, sıcak, sevimli, okşayıcı olarak tam zamanında gelmiş, bizi kentin yabancılık tutukevinden bizi kendi özgür, geniş yurdumuza, çöle götürüyordu, döndürüyordu, değil... evet bizi kendi "kamışlığımız" (neyistan) çöle döndürüyordu. "Neyistan" ikisi de doğrudur! Okuyuşlann ikisine de yer vermişlerdir, ikisi de onaylanmaktadır. Açıklamasını "yarı merhum" Mu'in'den okuyunuz. O olmazsa yaşamakta olan "tam merhumlardan", "Meyyit bin Hayy", "Diri oğlu Ölüklerden okuyunuz! Kamışlık benim kesilmiş olduğum yer.

Çöl! Çöl, yalnız benim ve bizim kamışlığımız değil; ulusumuzun kamışlığıdır. Ruh, düşünüş, din, irfan, yazın, görüş, yaşam, yaratılış, yazgı ve alınyazımızm kamışlığıdır. Çöl! "Bu, bir coğrafya olarak beliren tarih"!

Umutsuzca sönük bir biçimde boyun eğen bu gizemli sonsuzluğun büyüklüğü yerlere serilmiştir. Kurudur, susuzdur, gelişmemiş, böbürlenen yüksek bir doruğu yoktur, sevinç dolu mmlulan olan bir ırmağı yoktur, bir pınarlı alanın sevgi şırıltılan, bir yeşil alan, bir gül, bir bülbül, bir güzel görünüm, bir otlak, bir yol, bir yolculuk, bir konak, bir amaç, bir ırmağın kendinden geçmiş bir akıntısı, bir denizin bekleyen bir kucağı, bir bulut, bir şimşeğin bir gülümseyişi, bir gökgürültüsü ağlayışının bir acısı... yoktur! Durgun, yanmış, üzgün; korkunç düşsel yarauklar, cinler, kötü ruhlar ve insan yiyen kurtlar ülkesi! Düş, büyü ve masalın doğum yeri; yer, su değil ılgımdır. Sessiz, durgunluktan değil, korkudan; ortamı sımsıcak, acımasız... beyni başın içerisinde kaynatıyor. Işık saçan toprağı; korkusundan otlar bile "yeşermiyor", "başını toprağın altından kaldıramıyor". Yerlilerin derileri kemiklerinin üzerinde yanmış, yüzleri kavrulmuş, alınlan buruşmuştur! Çölde bakmak güçtür. Çöl görmesin diye elleriyle kendi gözlerine gölge düşürüyorlar. Gördüklerini görmesin diye! Bildiklerini bilmesin diye! Bir tufanın koparak ortalığı toza dumana kaup gökyüzünü karartuktan sonra köyleri birbirine katuğı da oluyor. Dindikten sonra ise yine çöl o çöl! Olduğu gibi duruyor.

Çöl! Tufanın sürekli kopup, sürekli dindiği, sürekli değişip içinde bir şeyin bile değişmediği yerdir. Deniz gibidir. Ancak; su, yağmur, inci, balık, mercan denizi değildir.

Toprak, çakıl, toz, yılan, kertenkelecikler, kertenkeleler... denizidir. Daha çok sürüngenlere, yer yer de yalnız, başıboş bir kuşun yanısıra ürkmüş, yuvasız kuşların uçuşuna rastlanmaktadır. Tagore ile papağanın öyküsü, Hindistan'da değil Ermenistan'da!

Çölde ancak gez ile tak<*> yetişir. Çöle karşın suya, toprağa bakılıp budanmaya gereksinim duymayan bu korkusuz, dayanıklı, yürekli ağaçlar; çölün kuru, yanık bağrından ateşe doğru yükselerek, ayakta durup, kalıyor. Her biri bir tanrı. Korkusuz, onurlu, yalnız, yabancı. Görsen çölde görülen başka bir gezegenin elçileridir dersin! "Cehennemde biten bu atılgan ağaçlar"! Ancak, bunlann yaprağı, ürünü yoktur. Çiçek açmıyorlar, bir ürün vermiyorlar. Yeşerme coşkulan, çiçek açma özlemleri, gövdelerinin ve dallarının altında kuruyuveriyor, yanıyor. Sonunda çöle saygısızlık suçuyla kökten kesilerek tandırlarda yakılıyor... Bu,

ontann belirlenmiş yazgısı oluyor.

Söğüt ağacı, çölde bir havuzun yanıbaşında ya da bir akıntının üzerinde güçlükle kalıcılığını sürdürebiliyor. Gölgesi serin, yaşam verici oluyor. Sevimli bir ağaçtır, ancak sürekli kendi kendine sallanıyor. Kentler ve bayındır yerlerde bile korkuyor. Çölün korkusu, kemiklerinin iliklerine işlemiş bulunuyor.

Yine de çölde en iyi yeşeren şey, düş oluyor! Çölde iyi yaşayan, yükselen, çiçek açan, düş çiçekleri açan biricik ağaç, bu olmuş oluyor. Hindiba çiçeğine benzer mavi, yeşil, mor, bal renkli... her biri yaratıcısının renginde olan, düşe dalan kişinin renginde olan, hindiba çiçeğinin ona doğru açılıp, ona konmuş olduğu şeyin renginde çiçekler

(*) Gez ile tak: Ilgın ağacı ile çölde yetişen bir bitki.CÇev.)

veriyor. Düş, bu biricik görünmez kuş, özgürce, bağımsızca çölün dört bir yanım dolaşıyor. Uçuşunun gölgesi, çöle düşen biricik gölgedir. Kanatlanmn çırpınış sesleri çölün sonsuz sessizliğini gösterip onu daha sessiz bir duruma sokan biricik sözdür. Evet, bu ozan kuşun kanat çırpmaları aracılığıyla konuşan çölün korkunç, gizemli sessizliğidir.

Çöl, yerin bitimidir. Yaşam gezegeninin sonudur. Çöldeyken kendini başka bir gezegenin yakınındaymış gibi düşünürsün. Dolayısıyla felsefenin sürekli söz konusu ederek, dinin kendisine çağırdığı doğaötesini çölde gözle gözleyebiliriz, duyumsayabiliriz. İşte bu yüzden; resuller, sürekli buradan çıkmış, kentlere ve bayındırlıklara yönelmişlerdir. "Çölde Tanrı vardır!" Buna; Muhammed'i tanımak, Cebrail'in kanat çırpma seslerinin sürekli göğünün altında duyulduğu, ağaçlarının, inlerinin, dağlarının, bütün taşlarının yanısıra çakıl taşlannın bile ağzında vahiysel ayetlerin bulunduğu, bütün bunların Tann'nın konuşan dili durumunda olduğu bir çölü görmek üzere Arabistan çölüne gelip esinin kokusunu oranın gizemli ortamında koklayan Romanyalı bir yazar tanıklık etmiştir.^

Çölde evlerin duvarlan dışında, köyün surlan dışında başka bir şey yoktur. Yokluğun sonsuz çölü, ölümün kabri, korkunun kol gezdiği yerdir. Yollar yalnız gökyüzüne açılır. Gökyüzü! Dileklerin yeşil çölü, okşayışların dalgalı, duru pınarı, umutlar... bekleyiş! bekleyiş... özgürlük ile kurtuluş ülkesi! Varlık ile yaşam bannağı, mutluluğun kucağı, an ruhlar ile an meleklerin gezinim alanı, iyi kişilerin buluşma yeri, bu toprak tutukevinin yanısıra acılar,

(5) Guergieo, Fransızca olarak yazılan Mubammedin Yaşa mtnm yazarı.

bağlar ve acı çektirimler yaşamından, ölümün sevimli elleriyle... kurtuluş gerçekleştikten sonra!

Çölün göğü melekutun Örtüsüdür... Cennet, içinde bir çöl bulunmayan, duru sularla dolup taşan ırmakların yanısıra sütten, baldan ırmakları olan, aasız ekmek, salt özgürlükleri, bağımsızlıkları olan, duvarsız, sursuz, işken cesiz, kırbaçsız, hansız, zorbasız... bir yer olan cennet, çöl süzdür. Dört bir yanı su, dört bir yanı ağaçlık, dört bir yanı gölgeliktir. Tuba ağacının gölgesi sonsuzluktan sonsuzluğa cennete serilıtıiş, güneş, bu ateşten kanatlı cehennem kartalı, dallan ile yapraklannın kalabalığı arasında yokolmuş tur. Çölün göğü, cennet, "olunması gerektiği gibi olunan", "yaşanması olası olduğu gibi yaşanan" çölde masalların hep ondan söz ettiği yerde, kesinlikle bulunamayan yer! Evet, çölde kimse bu ikisini görmemiştir.

Çöl, içinde yeryüzü yaşamı ile ondan sonraki yaşamın karşı karşıya olduğu gizemlerle dolup taşan,bu hiçis tan! Cehennem, yeri; cennet de göğü, bu ikisinin cehenneminde bulunan kişilerin ise derileri gövdelerinin üzerinde kurumuş, kavrulmuştur. Alınları hep buruşuktur. Dudaklan görsen sürekli yara kabarcığıdır, değilse gönlü acı bir özlemle, değilse gönül tırmalayıcı bir görüntü karşısında yanmaktadır diyeceğin bir durumdadır. Kaşlar, gözleri iki kolunun arasına sıkıştırmakta, korumaktadır. Kirpikler, korkudan, birbirlerini iki yandan birbirine çağırmakta, onlan gizlemek üzere gözlere düşmektedir. Gözler, görsen sürekli yumruk yiyip içeri kovulmaktadır diyeceğin bir durumdadır. Acıklı bakışlar, yaşamdan kesilip çukurlara düşmüş olan bu gözleri gizlemektedir. Bütün bunlar, çölün o cehennemsel güneşinin işidir. Çölde bakmak güçtür. Çöl

görmesin diye de ellerle gözlere gölge düşürmek gerek. Çölde gölgeye tapılır, güneşe değil! Gündüz değil gece, yücelerin yardıma koşan aydınlıkları değil, gölgeleri istenir. Tann'nın aydınlığı değil...

Çölün gecesi! Bu, kentlilerin bilmediği güzel, göksel varlık... onların bildiği, başka bir gecedir. Günün doğuşuyla başlayan bir gecedir. Çölün gecesi ise anlatılacak gibi değil.

Kentlerde gece yansından sonra kınk dökük bir durumda yorulup, ayakta duracak bir gücü İcalmadan gelen çölde ise güneş batar batmaz gelen gecenin durgunluğu ile birlikte çölün kötü, acımasız, eritici, boğuk günü ölür. Böylece batışın serin, gönül coşturucu esintisi gecenin başlangıcını bildirmiş olur.

Çölün cehennemsel yaz geceleri, cennetsel düşler kurduran gecelerdir. Ayışığı, soğuk, açık, sevimli, Tann'nm okşayıcı gülümseyişidir. Nemli, pis, üzgünlük verici ayışık lan ise kentlerin ve sulak, bayındır yerlerin ayışıklandır. Sarı saynlı bir ay, ucuz pudralarla, bir çıbanın üzerinden kaldırılmış irine bulaşmış sargıbezlerinin vazeliniyle eyeri vuran yaşlı bir eşeğin kurumuş sırt yarasının andırdığı yel lerin vurduğu eskimiş görünümün tiksindirici çirkinliğini örtebileceği, onu, yüz kızarmışlığın çiçekleriyle süslemiş, yanağının duru anlığına bir özlem gülrengi ile tannsal bir İnancın konduğu yeni çiçek açmış ilksüslü bir yüz yapabileceği kanısına kapılmış olan utanmaz, duygusuz bir orospunun mor, kirli yüzündeki sivilcelere benzeyen yıldızlar... Çölün göğü! Kanlı, yorgun gönlümün yumruğunu, sessizliğinin gaybi yağmurlarının altına tutup, tutsak bakışlanmı, özlem kelebekleri gibi, o ozan arkadaşımın yeşil ekin ala

nına saldıkça o acı çeken yalnız ruhun ağlamaklı iniltilerini duyduğum... Bu tanınmayan, yabancı seveni gibi o pislikler kentinin yambaşında, o çiğliksiz çölün yüreğinde başını kuyuya sokup ağlayan birinin ağlıyor olduğu o aralar ne korkunçtur!.. Ne korkunç!.. o en doğru, en büyük önderimin ağlamaklı iniltilerini duyduğum bu ayışıklı, suskun hurmalık!

Köyün güneş batımı, çölde doğa ötesi gizemli bir görkemliliğin yanısıra yücelikle gelip çatıyor. Onunla birlikle varlık da dudaklarını kapatıp durgunlaşıyor. Birden kara saldırgan bir akıntı kendini köye aiıveriyor. Kovalanı yormuşcasına gürültü çıkararak sokaklarda koşmaya başlıyor. Gitgide sokakların kıvrımlarını geçip evlerin içine siniyor. Sonra akşamın suskusu yine sürüp gidiyor. Yine de sürüye karışan yabancı bir koyunun çığlıkları ile o gürültülü hız sürerken bir adım geride kalıp evin yolunu bulamayan bir keçi yavrusunun iniltilerinin duyulduğu oluyor.

Gece başlamıştır. Köyde ışık yoktur. Geceler, ayışı ğıyla olmazsa gökyüzünün ışıkları olan yıldız yağmurunun ışık saçan iri damlalarıyla aydınlanır.

Yazın durgun geceyarısıydı, ben de daha yedi yaşında bir çocuktum. O yıl, yazın yanısıra güz boyunca köyde kaldık. Üçyüz yirminin Şehriver ayıydı. Toplumlarm acısını çeken(!) o üçlü; ülkenin dört bir yanını ele geçirmişti. Babam, bizi bırakıp, bakalım ne olacak, diye olayları yakından izleyebilmek için bir başına kente gitti. O gece de her gece olduğu gibi batışın aydın gölgesi altında, çiftçiler hayvanlarıyla birlikte köye döndü. Sürülerin kalabalığı dindi. İnsanlar, akşam yemeğini yedikten sonra keçe, kilim, yatak, yastıklarını, (yatak örtüsü yerine de) yıkandıktan sonra

üstlerini onunla kuruladıkları havlular, sıradan pamuklu örtüler ile uzun gömleklerini alıp; evlerin damlarına çıktılar. Serdiler, kemerlerini gevşetip uzandılar. Uyumak için değil; izleyip konuşmak için... Gökyüzünü izleyip, yıldızlardan konuşmak için! Gökyüzü çöllülerin izleği, çölün özgürce gezilebilen biricik bayındır alanıdır.

Gökyüzünde, her gece toprak damlannm üzerinden ona doğru uçuşan bu tutsak, yoksun bakışlar için çokça eğlence vardır! Çölün bütün çocukları gibi ben de gökyüzünü seviyor, yıldızlan tanıyor, her gece damdan gözlerimi bu şaşırtıcı, eğlendirici güzel görüntüye dikiyordum. Saatlerce kendi kendime, oyun arkadaşlarım olmazsa benden büyüklerle birlikte yıldızlarla oyuna dalsınlar diye çocuksu bakışlanmı gökyüzünün sevinç yeşil alanlanna gönderiyordum.

Ben, o gece de kendimi dama atmış, gökyüzünü izlemeye dalmışum. Elmas kanatlı kuşlar olan güzel, suskun yıldızlann birer birer bilinmeyenden başkaldınp bölük bölük büyücülük oyununda yüzdüğü bu asılı yeşil denize dalmış, izlemeye koyulmuştum. Yine o gece ay, doğanın çölün lanetlilerinin yüzüne sürdüğü biricik okşayıcı gülümseyiş olan parılülanyla ulaşü. Böylece elmas çiçekleri de açıldı. Her gece bilinmez tanrısal bir elçi gökyüzünün bir yanından başka bir yanına götürülen Süreyya'nın güzel ışıklan görünmeye başladı. "Ali anayolu", "Mekke yolu" denen o aydınlık, düşlere daldıncı çizgi, görsen, doğrudan

sonsuzluğa açılıyor diyeceğin bir durumdaydı. Daha sonraları lisedeki öğretmenlerim, "Samanyolu"! demişlerdi. Bu adın ne kötü bir ad olduğunu şimdi anlayabiliyorum! Samanyolu, oradan saman taşıdıklan, bunların da yolda dü62

şürülen samanlar olduğu anlamına geliyor! Şaşılacak bir olay doğnısu! Kentlerin asfaltlarında yaşayan kimselerin düşlemsel bakışları onu saman yolu olarak görüyor. Çölde saman taşıyan köylüler ise Ali anayolu, Kabe yolu, Ali'nin Kabe'ye giderken izlediği yol olarak düşünüyor! Sözcükleri bir yana bırakın, bu algılayış ve yorumlayışın altında yatan ruhsal yapıyı izleyin! Yer yer gecenin kara içine doğru inen ışınsal oklar ise Tanrı'nın göksel eşiğinde melekutu koruyan meleklerin oklandır! Şeytan ile birlikte onunla elbirliği yapan cinler, çeşitli oyunlarla sürekli gecenin bir yanını yarmaya çalışıyor. Böylece Ahurasal kutsallığının kesinlikle bir pisliğin ayak izleriyle kirletilmemesi gereken, yabancı lann giremeyeceği bir yer olan o gizli yere çıkıp ulu anlığının bu pis anlayışların içine dökmemesi gereken gizemleri gizlice duymak istiyor. Melekutun anlık örtülerinin koruyucuları da onlan bu ateşli oklarla vurup, çöle kovuyor. Daha sonraları kentli öğretmenlerin yanısıra bilenler güldüler: Yok canım! dediler: Bunlar, "yer"e doğru düşerken atmosferde oluşan sürtüşme sonucunda ateşlenip yokolan kırık dökük gök varlıklannın kalınulandır.

Her üst sınıfa geçişimde çöle dönerdim. Kutsal şiir, düş, yücelik, görkemlilik ve sonsuzlukla dolup taşan bütün o güzellik, tatlılık ve yeşerimleriden ve o "doğaötesel" görüntülerden gitgide yoksunlaştım. Bu yılki gidişimde ise gökyüzüne dönüp bakmadım bile... Hep yere baktım... Ancak orada birkaç kuyu açılabilir... ancak arada pancarcılık yapılabilir... Görüşmeler tümden toptakta, konuşmalar tümden topraktandı! O şaşkınlık verici gizemli gezegen soğuyarak ruhsuzlaşmıştır. Birkaç öğeden oluşuyor artık! Çocuksu arı gönlümün, içinde özlem kelebekleri gibi

63

uçuştuğu şiir, düş, esin ve duyumsayışın değişik renkli, kokulu çiçekleri ile dolup taşan o bahçe, bu ağrısız, gönülsüz beynin zehirleriyle soldu. İçimi Tann'yla dolduran bütün o güzelliklerin Ahurasal anlığı, bu çıkara sayısal varlığa bulandı. Kandına mavi bir gökyüzü durumunu aldı. Yıldızların göz kırpan, oynayan elmaslan artık, gecenin tavanında sonsuzluk boşluğuna açılan delikler, yabanalığı mın somurtan surlarında pencereler, benim yalnız olan benliğimin gözlerine göz diken değil; çöle benzeyip soydaşı olan, yerin kardeşi; yerden de çölden de kötü olduğu bile olan küreler durumundadır! Ay artık; tutsak gönüllerin her geceki buluşma yeri,., güzellik, bağımsızlık ve sevginin pınarbaşı değil; terkedilmiş, korkunç seslerin duyulduğu, ölüm kokan kupkuru bir toprak durumundadır. Çölün ayı şığı da artık, vahyin yağışı, esinin panldaşıyı, ağrılı, bekle yişli başların altına serilen sevgi tanrıçasının ipek eteği, toprağa tutuklu, gereksinimi olan bir kimse ve çölde düşkün kalmış bir acı çekenin yüzünü okşayıcı, sevgi dolu, yumuşak bir gülümseyiş değil gereksinimleri giderici bir ışık, çöl günlerinin aamasız cehennemsel güneşinin gölgesi olan yalana, ikiyüzlüdür; görüntüsü dolandınadır... Artık, o umut, sevgi, eğlence dolu gülümseyişi yoktu. Dudaktan sarkmış bir ölünün diş aklığını andınyordu.

Güneşin coşkun doğuşunun görkem, sakınım ile güzelliğini uzaktan izlemek gerekiyor. Yakınına gidecek olursak bütün bunlan yitirmiş olacağız. Çiçeklerin güzel inceliği de kopartlışın parmakları altında soluyor! Ahh... Düşünüş ise bunlan kavrayamıyor! İç doğaötesel, ruhsal doğaö tesi ile gönlün manevi yönlerinin gezegeninin doğuş, çiçek, bakış ile esircilerinden söz edemem. Bu yağmalayıcı64

nın akınlan sırasında birden başlarına ne geldi, ne olacaklar? Onun yanısıra atlılarının zehirlerinin altından geri kalan bir ekin alanının görüntüsü ne soğuk, ne kötü, ne üzücü olacaktır! Ne kalacaktır? "Kusmuk", "veba", "veremli birinin göğsünden dökülen balgam"... "özünü yitiren", "gerge danlaşan", "konuşan hayvan" kişiler, başka da yok! Kişi değil, gereç! Gönül değil, mide! 'Biri bunu tırmalıyor, biri şunu gagahyof\ Hiç dolu kişiler işte, yüce Ali'nin de deyişiyle: '"Erlere benzerler ancak, er değiller."

"Dıştan kafir gömütû gibi delik deşik

içten ulu yüce Tann'nm kızgınlığı eşik/..."

O gece ben, çöllülerin şaşkınlık verid güzel izleği olan gökyüzünün gezeneğini gezip dolaştıktan sonra indim, evin damında o güzel, an "gece yolcu!uğu"nurf® gelişmelerinden yorgun düşmüş durumda kendi yatağımda uyuyakaldım.

Çöl, ayın ışığı alünda parlıyordu. Köy; durgun, suskun bir durum almış bulunuyordu. İnsanlar; kadın erkek, yaşlı genç, tümden gecenin bağrında, kendi damlannda, yorgunluktan bir daha kesinlikle uyanmayacakmışçasına uykuya dalmış duruyordu. Sesleri çölün ötesinden gelen kurbağalann kıvrımlı uzun çığlıkları, yerleri belirsiz, sesleri bilinmeyenden geliyormuş gibi olan cırcır böceklerinin ötüşleri, çölün gece sessizliğini daha belirgin bir duruma getiriyordu. Gökyüzü; köyün yukarısında durmuş, damlan inceden inceye gözlüyordu. Köyün damlannda baştan başa, kefen görünümündeki sıradan pamuklarla dokunmuş

(O Isra, Elçi'nin Mescidü'lHaram'dan Mescidul Aksa'ya olan gece yolculuğunu anlatan: "...kulunu gece yürüten...9' ayetine bir değinidir.

kurulanma havluları ile uzun gömleklerin altında serilerek uyuyakalmış olan bu çölün lanetlilerini izliyordu.

Gece yolun yansına gelmiş, geçici yıldızlar batmıştı. Ülker, çölün en uzak odağında, gözetiminin yakınında batmak üzereydi. Ay, göğün bağnna sinmiş, başımın üzerinde durmuş bana bakıyordu. Göğün göğsünde öyle geniş bir ayla yaymıştı; yıldızlan tümden çok uzaklara sürmüştü. Böyleyken birden bir horozun sesi yükseldi.

Aa! Horozlar mı ötüyor?

Horoz, çölün saatidir. Sesi de köyün çanıdır! Köy horozu zamandır, ölmektedir. Yaşamı bir örümcek ağının özentisiyle "bölüştüren", kişiyi ne yapacağını bilmeyen bir sinek gibi kendi içinde tutsak bulunduran, kanlarını belidi bir düzen ve sürecin kapsamında emen, o ise bu acıklı, kanlı yolculuğu süresince, zamanın dilinden kesinlikle anlamadığı inilti ile didintiden başka bir çözüm yolu arayamıyor düzenden başka bir söz anlamayan, bu biçim değiştirmeyen, yinelenen, duygusuz bir döngü olan zaman! Horozun çığlıklanni; köyün bu dinsel ezanını orada iyi bilirler. O, yer ile birlikte kişiye yüklenen düzenin elçisidir. Onu, o akkara iki şadatanın dişleri arasında ufak, eşit bö lütlere ayırmıştır.

•Horozlar uyandı mı?", "Ötüyor mu?", "Tan mı ağardı yoksa?" Damımızın yanısıra uzak yakın değişik damlardan gelen çeşitli mırıltılar, gece yansı sessizliğinin içine karıştı. Ancak.... yok yok gece yansıdır. Ay, yıldızlar... tümden gece yansını gösteriyor. Evet, onu, çölün güzel, apan, tanrısal göğü bile yalanladı!

Haa! Yersiz öten horoz! Nerden geldi?!! Falanlann damından! Eyvah, evet... bizim evimizden... o döğüşçü

ufak horoz! yazık! ne taüı bir horozdu! Birkaç ay sonra ne olurdu? Hayvanın sesi bile ergin değil daha! Tavuğunu bile görememiş daha!

Bir kez daha öttü! Mırıltılar arttı. Komşular devinip, kaynamaya başladı. Köyün damlarında kefen gibi serilip uyuyan köylüleri kendi içinde saran örtüler açıldı. Kimileri onları bir yana attı. Kimileri üstlerini açtı. Kimileri kalktı. Kimileri de ayağa kalkıp yola koyuldu... hepsinin uykusu kaçmıştı. Böylece gece ve gecenin suskun durgunluğu birbirine karışmıştı. Çölün sessizliği yanlmıştı. Kimileri konuşmamaktaydı. Çoğu genç olan bir başkalannın ise: Uyandığımız iyi oldu, su sırası bizde ...uyuyakalmış olsaydık boşa akardı... su çöle gider, ekinlerimiz kururdu. Çocuk yüzüstü düşmüş, az kalsın boğuluyordu. Susamıştık, biraz su... şimdi sular duru olur, testilerimizi dolduralım. Evin kapısını açık bırakmıştık; kedi, köpek, çakal... kurt., uykumuzun kaçması iyi oldu... dediklerini duyuyordum. Yine de büyük bir çoğunluk kızıyor: uykumuzu kaçırdı, bu uğursuz bu lanetli horoz! diyordu. Daha çok ak sakallı yaşlılar ise uykulu, kirpikleri kapalı bir durumda içlerini boşal urcasına veryansın ediyordu.

Gitgide sesler dindi. Köylüler yataklannda durgunlaşıverdi. Geceleri kefen gibi görünen ak örtüleri bir daha başlanna çekip, ağır ağır yeniden uyuyuverdi.

Sabahleyin güneş yeniden doğdu, damın yarısını kaplayınca, ben, sıcaktan uyuşmuş bir durumda, terler içinde uyandım. Merdivenlerden aşağı indim. Hole kilim sermiş, çay içiyorlardı. Soyumuzun geçmiş üç kuşağına uşaklık yapan, altı kralın dönemlerine tanık olduğunu söyleyen, babamın yanısıra amcalarıma da gözü, kulağı kapa67

lı, deneyimsiz, bilgisiz gençler gözüyle bakan Şagulam oturuyordu, Üzerinden geçen uzun yılların ayak izlerinin görüldüğü bir görünümü vardı. Yuvarlak, ak bir sakalı, altı kesilmiş bir boğazı, onu bir givenirP çevresi gibi gösteren bir sakal çizgisi... vardı. Diz çöküp oturmuştu. Uyumlu mavi giysisinin kilrengine bürüdüğü buruşuk kuru bir deri ile akkara kıllarla öıtülü bacaklarının ince baldırlan dışan firlamıştı. Hepten aptallık kokan bir görünümü olmasına karşın çok bilgili gösteriyordu. Yaşlı Gulam'ın kendisinin bilemediği çokça şey bildiğini sezmeyen yoktu. Kendisi de buna çok içten inanıyordu. Bir eksiği kalmasın diye de "yazı dili"yle konuşmaya çalışıyordu. Biricik eksiği şu köy ağzıydı; onu da güldürü yoluyla gidermiş bulunuyordu. Şu anla uda da geçtiği gibi "yöntemsel gerçekler" işte: "Bir sudan geçerken gidengelen yığınlann sıkışmaması için gidenge len bütün yığınlann birlikte geçeceği bir geçit yerine; birinden gidenlerin diğerinden de gelenlerin geçeceği iki geçit yapılması daha iyi olur...!" Tantana eder, havadan sudan çok konuşurdu. Anlamayan kalmasın diye de konunun üzerinde önemle durur, bulunanların hepsinden dudak, göz, kaş, diretme ya da dayatma yoluyla doğrulamaya benzer bir "çok güzel" almaya çalışırdı. İvecenliğinden, kendi çay bardağının altlığını üflüyor, yüzlerimize sıçrauyordu. Bitince, yere bıraktı, bardağı da içine koymadan ayağa kalktı. Bahçeye çıku. Çok geçmeden tavuklar, horozlar ile civcivlerin çığınşmalan yükselmeye başladı. Bir süre sonra Şagulam, yengili, utkulu bir görünümde, genellikle kendisine sorular yönelten bizlere yanıt olarak hikmet dolu anlatıların yanısıra ince, derin anlamlı sözler tasarlamış bir du(•) Give: Üstü ipekle dokunan bir çeşit ayakkabıdır. CÇev.)

ramda, hepimizi süzen, parıldayan, kızıl gözleriyle, o civciv horoz koynunda... döndü. Ancak, kimse soru sormadı. Bilmeyen kalmamıştı. Bu parlak buluşunu gecikmeden bizlere göstermek isteyen kendisi ise dvdv horozu İsmail gibi, holün önünde, bahçe kapısının yanıbaşında, uzatıverdi. Paçavradan yapılmış ağır givelerinin ikisini korkusuzca dvciv horozun gencedk, ince kanatlannın üzerine koydu. Kuru, sert, ince odunlarla örülmüş givesinin ucu, incecik boynunu Öyle sıkılıyordu, çığlık bile atamıyordu.

Babam, evden dışarı çıktı. Yalnız görmesin diye. Annem, içeri geçip, kendini oyaladı. Yalnız onu düşünmesin diye... Ben ise...

Ben ise kana bulanmış boğazıyla çığrışıp, çırpınan dvdv hozoru izlerken dalmıştım. Bir ders alıyordum, onu da Şagulam vermişti.

Şagulam; altı kralın dönemine tanık olmuş kişi.

kariz w

içine bir yeraltı su geçidi gerek senin iğretilere kapın açılmasın diye senin

Evin içinde bulunan bir su testisi bile Dıştan gelen bir ırmaktan iyi senin için

Senaİ

Yeraltı su geçidini bilir misiniz? Yeraltı su geçidinin kaynağı nerededir, nedir... bilir misiniz?

Suyun sürekli, biçim değiştirmeyen akıntısı gitgide yeraltı su geçidinin kaynağının tabanı ile duvarlarında akıntı dışığı denilen bir kalman oluşturuyor. Bu da kaynağın çok sayıdaki pınarcıklannı kapatarak örten, sağlam, dış etkilere karşı dayanıklı oluyor. Öyle sıklaşıyor, katmanın yayılımı sulan öyle tutuyor; yeralu su geçidi ağır ağır örtülmüş oluyor...

Ben öğrenmek ve anlamak, özellikle de başkalannın anlamamış olduklannı anlamak bulmak demek istiyorum, değilse en azından yalnız anlamak, genellikle bir başkasınca çiğnenmiş, böylece doğal koku, tat ve özelliklerini yitirmiş bir besini almak olan öğrenmek, değilkonusuna aşırı düşkün olduğum ince bir gözlem yeteneğimin olduğu çocukluk ve gençlik arasındaki yıllardan bir yıl, büyük bir

(•) Yeraltı su geçidi. (Çcv.)

cüretimden sonra deneyimli, işbilir, Yezdli bu yeraltı su geçidi işçisinin yanısıra arkadaşlanyla birlikte çalıştıktan yer olan Muminabaı yeraltı su geçidine gitmeyi başardım.

Kesin anımsıyorum; aralannda ivecen, sevecen, güçlü bir yaşlı vardı. İş giysilerini giymiş, donatılmış takımıyla birlikte işyerinde hastasının başında işine başlamak üzere duran işbilir bir operatörü andınyordu. İşinde başanlı olacağına ilişkin güveninin yanısıra işe olan yatkınlığı alnından, gülümseyişinden okunuyordu. Düşünsel dahiliğin ışınlan ile ruhunun derinliğinden ve inceliğinden doğan keskin, uyanık, tatlı bakışları bütün görenleri sarstığı gibi kendinden geçiriyordu. Yüzaltmışyetmiş metre yeraltı derinlik ve ağırlığın karanlığında biricik umut, durgunluk, güven kaynağı durumundaydı. Araştırmaya tutkun ancak, yüreksiz kent çocuğu olan beni yüreklendiriyordu. Şimdi yaşadığını sanmadığım o, bana oranla ne büyük, ne düşünür, ne yüce... görünüyor. Sürekli onu görmek istemişimdir. Ancak; onu, aşırı gereksinimleri ile kendi düşkünlüğünden duyduğu utançtan dolayı kendi içine sinmiş, yılların kendi yüzeyi üzerinde ikiye katlamış olduğu; bunak, yoksul, bitkin bir yeraltı su geçidi işçisi olarak bulmaktan; üzücü durumunun da elinden tutmamı istemesinden korkuyorum. Benim gözümde daha... büyük, güçlü bir öğretmen olan, bana şimdiye dek öğrenmeyi bitiremediğim bir ders veren onu, güçsüz gereksinimleri olan biri olarak görmek istemiyorum.

Onun gelecekte içinde büyük ateşler kıvılcımlana cak olan, uyanış ve bağımsızlığa olan çılgınca sevgisi bütün genişliğine karşın yeryüzünü kendisi için daraltacak olan bu çocuğun ruhuna, bu sıradan ancak simgesel

gösteriyle ilk dersi vermek için beni "uyandırmak" üzere görevlendirilmiş yüce, gizemli bir ruh olduğunu düşündüğüm de oluyor. Bu gibi dersler; tahta, tebeşir, cümle ile defterle verilmiyor, simgelerle veriliyor, "im"lerle öğretiliyor. îşte bu bilim, bilim "almak" değil, bilim "olmak" oluyor. "Biçim değiştirim" tekniği oluyor, öğrenim değil, devrim oluyor. Bilgililik değil, bağlılık oluyor. Hafizayı doldurmak değil, ruhu ateşe sürüklemek oluyor. Tat alım değil, arınım, "kalem" değil "elem", "naz" değil "niyaz", dinlenim değil acı çekim, durgunluk değil ağn, mutluluk değil ululuk, suya doyumluk değil susuzluk, uzlaşmak değil başkaldırmak, "oluşmak" değil dönüşmek, kalmak değil gitmek... su değil ateş, toprak değil tufan... olan bir bilim!

Bu okullarda öğretmenin vereceği ders, manukçıla rın oyunlarına benzemez. Attar'ın da deyişiyle "sözü, salt bilimcilerin kırbacıdır." Burada "aşamalan" değil "gönülleri" değiştirirler. Orada ekmek kuponu verilmez, ahırbilim öğrenilmez, besinsel çıkış belgesi alınmaz. Bambaşka bir olaydır... ne desem? "Sevgibilim" defterlerde olmaz...!

Musa'ya Hızır görünümünde, Mevlana'ya Şems olarak, Muhammed'e Cebrail adında, Budha'ya o yaşlı, yoksul, ölü görünümünde, Sokrates'e o belirsiz melek görünümünde, Belhli Prens İbrahim Bthem'e o "seslemi" biçiminde, Dante'ye Virgile ile Beatrice olarak, o yalnızlık manastırındaki rahibe Mihrave adında, De La Chapelle'e bir mum görünümünde, Meryem'e Ruhu'lKudüs'un gizemli imgesi olarak, azgın yönetici Dakyanus'un korkusuyla, yazıksayış uykusuna yatmış yedili Ashâbu'lKehPten geriye kalan, kendisi yalnızlık ininde uyuyan biricik kişinin sönük ıssızlığında başıboş bir kuşun çığlığı olarak, yorgun, sevgiyle

dolup taşan, kendinden geçtikçe geçen Çinli ozan Lupi'ye o durgun, güzel geceyansı ayışığının yıkayıa işkili olarak, ciğerini yiyen kartalın tutsağı olarak, Zeus'un zincirleriyle bağlı olan yalnız Promethe'ye lo görünümünde, Schen del'e Rosace'ın devingenlik dolu gözleri olarak, dün gece yollarda barınan Hafiz'la içki bardağı tokuşturup, benliğinin parıldayıcı ışığıyla kendinden geçen "o" düşsel gölgeler olarak... sonunda bana Massignon'un sözü, suskusu, bakışı, gülümseyişi, anısı, adı olarak görünen, kendine dönüşün ya da kendinden gidişin, neyse işte onlara "hikmet" kitabının ilk dizesini okuyan, ilk dersi veren de o değil miydi? Ben onun bir yeralu su geçidi işçisi olmadığını; bu kez bir yeraltı su geçidi işçisi görünümünde, bana ilk dersi vermek, ağnsız uyuşuk bir ruhun bu göğün alunda, bu yerin yüzünde sıruna ilk kırbaa indirmek için beni, yüzünde yaşamın az olduğu, yokluğa daha çok yaklaşıldığı, bu yaşamdan sonraki büyük yolculuğumuzu oradan başlatmamız gereken bir yer olan

toprağın bağrına götürdüğünü düşünüyorum.

Evet, göklere yolculuk yerin yüzeyinden başlamıyor. Kentlerin, bayındırlıklann, evlerin içinden, yemek sergileri ile yataklann üzerinden başlamıyor. Gökyüzüne yolculuk toprağın alundan, yerin derinliklerinden başlıyor. O gökyüzü ise, şu başımızın üzerinde ağırlık yapan budalalığın altın yaldızlı yapraklannda tutulmuş sığ tavan olmuyor.

Orada, yerin altında, yüz altmışyetmiş metrelik derinlikte, elektrikten başka bir ışık kaynağı olmayan o derslikte; çeşit çeşit binlerce öğretmenin yas törenlerinin ağıt okuyucuları gibi arka arkaya gelmediği, bir yan yıl bile sür74

meden ölüp giden çok yaşayamayan "ezberlemelerin öğ retilmediği o üniversitede; yalnız bir öğretmen vardı. Gerçekten de öğretmen öğretmense, birçok öğretmene gerek yoktur. İyi, sağlam bir üniversite içinde yalnız bir öğretmenin okutmanlık yaptığı üniversitedir. Bu yeterlidir. Öğretmen yol göstericiyse "buradan gitmek isteyenler" ile "burada kalmak istemeyenlerin elinden tutup götürecekse yalnız bir kişi olması gerekir. Onlarca kişinin bir yola düşüp ayn ayrı şişboğazlar, gürültü, patırtı, öksürük, boyun, göbek ve omuzlannın yanısıra ağırbaşlıca gülümseyişleri, güven saçan kaşlan, Kelile ve Dimne yöntemine benzer yöntemleri ile birlikte; yitik olan, yolu bulmanın yanısıra bir amaca, bayındır bir yere ulaşabilmek için acı çeken, kendi evi, kenti ile yakınlarını çok Özlemiş olan birine "yol göstermeleri, "gitmek"i öğretmeleri, gelecek konaklardan söz etmeleri, çukurlardan, derelerden, kıvrımlardan, eğimlerden, döngülerden, tuzaklardan, taşlıklardan, bataklıklardan, yolun kapalı olacağı yerlerden, binilin bırakılıp yaya gidilmesi gereken yerlerden, anık yaya olarak da gidilemeyeceği, içeri "giriş"in başlaması için beklemenin gerekeceği, içeri "giriş"ten sonra artık bütün olguların tümden: Brahman olup amaç, yürümek, yolcu, konak ve gidilecek bir yer kalmayacağı yerlerden... söz etmeleri... ne gülünçtür!!

Neyse, sonunda ders başlamış oldu! Bu kolaylıkla! Öğretmen yok! O Hızır yok! Muminabad'ın kurumuş yeraltı su geçidi kaynağının karanlık derinliklerindeki o yaşlı ye ralu su geçidi işçisi, bağırıp arkadaşlarını topladı, kazmasıyla yeraltı su geçidini nasıl "kazma”lan gerektiğini öğretti, tatlı etkin bir vurguyla en anlamlı senfoniyi oluşturan

75

kazmalar, yeraltı su geçidinin katı, sert kaynağına karşı bir savaşa girişti. Direniş, aşılmaz olmanın yamsıra katı oluyordu. Ancak, yorulmak bilmeyen, işlevini güvenle sürdüren kazma uçlan, Perikles'in kılıcının karşısında salatalık soyma bıçağı ya da çocuksu bir umak makası olduğu kazma kına, yetenekli, güçlü önderlerine uymuş, sabırlıca bir uğraş ve kesin bir inançla düşmanın başını ezmeye çalışıyordu. Anlayacağınız, bir Cihadı Ekberdi! Bu benim katıldığım ilk savaştı. Beethoven'in beşinci senfonisini yer tapınağında; telle, sesle değil kolla, kazmayla toprağın üzerinde çalan ilk orkestraydı. Kişinin yazgıya karşı giriştiği büyük savaş, şimdi ise yerin, kişinin ellerinin, dişlerinin arasında uluması! Tann'nm tuzağı, sevgi ile kişi göğün tavanını yarıp başka bir tasarımla, yeniden başka bir göğü özgür bir istekle yaratsın diye!

Ben; süzücü, susuz bakışlarla kazmalann büyük işini izliyor, işin bitimini büyük bir dayanıklılıkla bekliyordum. Karanlıkta savaşım! Yeralu su geçidi kaynağında öğretim! Suya ulaşmaya çalışmak, toprakla savaşmak, "çıkmak için inmek", suya doymak için yerin derinliklerine doğru yola çıkmak, suyu gökyüzünde değil yerin alımda aramak, yağmur suyu değil kaynak su... kısacası, İskender'in kendi yaşamını verip öğrenemediği bir dersi öğrenmek, Hızımın bir susuzun gelişini beklediği o uzak, yitik ülkeden bir im bulmak! Kişi geçmişinin uzun yaşamı süresince ne arayıcılar, ne susuzlar; yollarda, bozuk yollarda, kızgın kum denizlerinde, yakıcı çöllerde susuzluktan ölüp gitti. Niceleri de yollar yürüyüp dağlardan, bozkırlardan geçtikten sonra bu ülkenin sımnnda susuz, özlemle yanıp düşüp öldü. Yolun kural ve konaklarını bilmiyorlardı. Kimse

76

onlara "oraya" "nereden" gidilmesi gerektiğini de öğretmemiş ti. Bu yolculuk; çabayla, yolun güçlüklerine katlanmakla, direnip dayanmakla başarılmaz. Sevginin iki bakire kızı olan sakınıp korunma ve boyun eğme ister. Bilmek, öğrenmek, sık aralıklarla daha yeni, daha uzun, daha tatlı, daha özenli, daha güç... anlamalar, öğrenciyi görkemle, şaşkınlıkla, korkuyla susturacak dersler ister.

Ben; durgun, gözlemleyici, biraz da o aydın büyük karanlığından korkar bir durumda, başka bir gezegene benzeyen o görkemli yerde duruyordum. Karşımda, yerin yüz altmışyetmiş metre derinliğinde binlerce metre ötede başını yerden kaldınp ağzını Ahu

ra'ya yönelterek açan bir alt geçit duruyordu. Ancak, öyle uzaku ki! Yok, ben öyle uzaktım ki; yalnız bu ağır, dar, uzun karanlığın sonunda o büyük aydınlığa açıldığını "biliyordum". Ancak, "görmüyordum" işte biliyordum ancak duyumsamıyordum. İnanıyordum ancak ona dokunmuyordum. İşte burada kişi, inancın yanısıra kesinlikle inandıktan sonra bile duyumsa yışa susuzdur. Acı çekercesine görme gereksinimi duymakta, dayanamayıp duymak istemektedir. Gönül ve Ruh, susuzluğunu iyice giderdikten sonra bile göz, kulak, deri, tat duyusu ve koku duyusu susuz kalıyor gibi görünüyor.

İşte bu yüzden Musa; Tann'nın seçtiği, Tann'yla konuşan, Tann'nm vahyini yüklenen Musa... Tur'da sıkıntıyla, Özlemle inliyor, yakanyor... "yüzünü göster bana" diye yalvarıyor. Tann'nın sevgilisi, Tann'nın seçtiği son sevgili yüce kişi, Tann'nın gizemlerine açık, Tann'dan, bilinmeyenden esinler alan kişi Muhammed; "O'na" doğru Miraç yolculuğuna çıkıyor. Göklere doğru uzanıyor, "bulunuş" için "Sidretü'lMünteha"dan geçiyor. Böylece Cebrail'in bile

geçemediği sınırdan geçip göğünde uçuyor. "İnanış" onu

doyuramamıştır; "bulunuş" istiyor.

0

Ben; oturmuş, insanoğlunun alın yazısına benzeyen o okulda, yeryüzündeki yaşamımıza benzeyen bu gizemli derslikle, kendi bilinmeyensel görevini yerine getirmekte olan bu gizemli, bilgin öğretmenin verdiği büyük derse kulak veriyordum, göz veriyordum, gönül veriyordum. Ruhun anlamaya öyle dalmıştı, coşkudan titriyordu. Şimdi, çok geçmeden içimden şaşkınlık verici "anlama" pınarları fişkınp içimdeki yüksek görüşler ile gizemli bilmelerin duru, soğuk, tatlı sularının kaynayacağını, akmaya başlayacağını, sonra benim yakıcı çorak çölümde en tatlı ürünlü bahçelerin, en yeşil ağaçlı ormanlann, en güzel kokulu çiçekleri olan yeşilalanların, en iç çekici çimenliklerin, en bayındır yerleşim birimlerinin oluşacağını; filizlenme, çiçeklenme ve güllenme coşku ile özleminin yaşanacağını düşünüyordum.

Şimdi ben, o sıralarda ne denli anladığımı kesin bil* miyorum! Bu derslerin derinliğinde nereye dek gidebildiğimi, bu düşüncelerin yanısıra duyguların beynimde ne ölçüde biçimlenip, aydınlık kazandığını anımsayamıyorum. Benimle kendi mucizevi kazmasının diliyle konuşan, do ğaötesi yapısı bu büyülü kalemin ucuyla kişioğlunun ruhsal yaşamı derslerinin en kalıcı tanrısal dizelerini, kurumuş olan bu yeraltı su geçidi kaynağının köpükleri ile duvarlarının sert sayfaları ile taşlaşmış yapraklarının yüzeyine yazan öğretmenin sözlerinin anlamlarının; peygamber olması gereken ancak, olmayan gözlemci ancak, birikimi yeterli olmayan bu çocuk için ne ölçüde, ne oranda anlam taşıdığını bilmiyorum. Ancak, şimdi... o sırada bu şaşkınlık

verici öğretmenin büyüleyici dersinde; dersin de, öğretmenin de büyük olduğu duygusunu taşıyor olduğuma, büyük anların geçtiğini, benim de dersin bu büyüklüğü, yüceliği ağırlığı ile çekiciliğini bütün varlığımla duyumsayıp, değerlendirdiğim duygusunda olduğuma kesinlikle inanıyorum.

Anların uyuşturuculuğu ile görkemine, özlemli bekleyişe, öğretmenin şaşkınlık vericiliğine, kazmaların muti zeviliğine, karanlıktaki işin, çabanın güzelliğine, yerin derinliklerinde gerçekleşen yolculuk yürekliliğinin yüceliğine, su arayışının anlam dolu anlamlılığına, karanlığın derinliğinde yerden ve yaşamdan uzak bir yerde... kurumuş pınarlan geri getirmek üzere gerçekleşen kazının doğaöte sel kutsallığına... dalmış, kalmışur. Birden, çıplak ayaklan mın parmaklan arasında tatlı, serin bir okşayış duyumsadım! Gitgide hız kazanan mınltılar ağır ağır genişliyor, her yandan kalkıyor, birbirine kanşıp inilti oluyordu. İniltiler de her yandan kalkıyor, birbirine karışıyor, kızgınlaşıyor, azgınlaşıyor, saldırganlaşıyor, su., oluyordu!

Pınarlar açıldı; coşkular, coşkular, coşkular...

Su; bu eritken, umutsal, yaşamsal, gencecik, genç, duru, güçlü... ruh, etkin, umut dolu adımlarla, hızla kendini yeraltı su geçidinin yatağına atu yüzlerce yeşil, güzel kokulu dilek bağı onun özlemiyle dudaklannı açmış beklerken kendisini uzun yıllar güneşin ateşi alunda durmuş olan, yanmış yüzlerce ekin alanının tozlanmış gözlerinin, susuz binlerce ağacın solgun bakışlannın yanık, acıklı bir bekleyişle, dört gözle beklediği kurtarıcı olan yeralu su geçidinin ağzına ulaştırarak, ekin alanları ile ölmüş bahçelerin su geçicilerinin kuru damarlarında akmak için hızla ilerliyordu.

Ondan sonraki yıl, Muminabad'a döndüğümde, suya doymuş ekinler ile yeşil alanların yeşil sergisi üzerinde çölün sevinç ve mutluluk bahçesinde yemyeşil ağaçların, özlemden, şükürden titreyen ellerinin dallannı gökyüzüne doğru uzatmış olduğunu, benim yaşlı öğretmenim ve rahmet dolu kazma vuruştan ve dua etliklerini, açmamış çiçekler ile goncaların devingen, oynayan çocuktan ve mısırların umutlu, verimli gençlerinin gözyaşı şebnemlerinin gencecik, an gözlerini, yanaklarını, parmaklanın mutluluk ve şükür coşkusuyla ıslatmış olduğu bir durumda başını omuzlanna yaslamış olan tatlı, şen bir esintinin görünmeyen kulağına, amin... dediğini gördüm.

Ben de, geçmişte çocuklarına öğretmenlik yapmış bir ailenin yaşlanmış bir tanışıymışım gibi; bakışlarıyla, davranışlarıyla, konuşmalanyla ailenin ergin çocuklanyla yapuğı görüşmede kendilerine ana babalannın gece kutlamaları ile gündüz doğuşlarını anlatıyormuşum gibi; tatlı bir onurluluk, okşayıcı yüceliğe yaraşan bir utkuyla bahçeleri ve çölü izliyordum. Ağaçlan, fidanları, pamuk ve mısır çiçeklerini, buğdaygillerin suya doymuş yeşil saplannı birer birer süzüyordum. Onların her biriyle eski bir tanışıklığım varmış gibi, hepsi birer birer arkadaşım, yakınımmış gibi!

Böylece bu büyüklükteki bir yerde, böyle "çok kişili" bir

•

topluluğun arasında çocuk olmama karşın büyümüş olduğum duygusuna kapıldığım ilk kez oluyordu. Gerçekte böyleydi, bu bir yıl içerisinde bir yaşamlık bir süre yaşamıştım.

Çölden geri dönüyordum. Esintiler, çocuklanna gerçeklerin yanısıra uyulması gereken kurallan öğreten sevimli, davranışbilima bir anne gibi beni saygıyla uğurlayışının

bir göstergesi olarak gencecik fidanların başlarını, yeni açmış çiçekleri, kendi sütüyle kendinden geçen buğdaygillerin süt emen saplarım... eğmişti. Ben de silik görüntülerini yitirdiğim çölün en son odağında başımı bir daha çevirdim. Ağırbaşlılıkla, onurlulukla ellerimi sallayarak; başan duygusu, tatlılık, onur ve okşanımla dolmuş bir durumda... bu an yeşillerin yeşil anlığıyla dolup taşan içten, sönük duygularına karşılık veriyordum.

arkadaşıma mektup

Bu mektupla profesör LevasanTnin kitabı için bana ilişkin olarak gönderdiğiniz fotoğraflar ile açıklamalann ya nısıra özellikle bana uygun gördüğünüz genç "yazar, düşünür"... nitelendiriminden dolayı size de, sizin yazmış olduğunuz, düzeltilmiş, satış yerlerinde kapışılacak reklam sal yaşam öyküsüne ek olarak benim böyle kaş altlan alınmış, tatlı çizimli, rütuşlu, boş bir fotoğrafimı gönderen bay SaidTye de sevgilerimi bildirmek istiyorum.

O yaşam öyküsünde gerçek olarak benim olabilecek bincik nitelik, "genç" niteliğiydi. O da kimliğime göre... bana göre değili Benim kendimi genç bulduğum kesinlikle olmamıştır. Gençliği bilmiyorum bile! Çocukluktan bir atlayışla yaşlılığa atlamış kalmışım. Firdevsînin şu dilsiz şiirini yalnız anlayan biricik kişi değil, tersine bütün ruhuyla duyumsayan biricik kişi de benim: tîençliği ben çocukluktan anımsarım?

Burada ben, iyi üstünlerin yaptığı gibi çıkar kanadını gerip: "abartmışsınız, kulunuz bunlara değmez bile" diye83

cek değilim. Tersine, yaştfm öykümün yazan, uzun yıllar arkadaşım olan, bana olan inana da sürekli benim değerimden daha

çok olan bir kişi olarak size, sizin de beni tanımadığınızı, adımın arkasına yapıştırmış olduğunuz nitelendirim sel dizimin tezkirede bütün velileri önceden oluşturulmuş, kalıplaşmış, biçim değiştirmeyen niteliklerle nitelendirerek onları nitelendirmede daha çok ses uyumu, söz uyumu ile nitelik türetimine önem verip nitelendirilenin gerçeğini yadsıyan Şeyh Auar'ın özensizliklerinin bir çeşidi olduğunu söylemek isterim.

Benim ise, kendim için beğendiğim biricik nitelik, "içtenlik ile doğruluk"tur. Onlardan yoksun olduğum oluyorsa da en azından onları çok çok seviyorum. Bir kişinin üzerinde bulundurabileceği en üstün özellik budur işte! Dolayısıyla sizin beni kendileriyle suçlamış olduğunuz bilim, onur, dahilik, arılık, atılganlık ile sanattan tümden yoksun olduğumu söylemek isterim. Bunların tümü bile olabilir. Sizin sözünü etmiş olduğunuz aşırılıkta da olabilir. Ancak, beni doyuma ulaştırmıyor. Ben bambaşka bir varlığım! Bu yanyana dizilmiş nitelikler dizisinin çıtasında da kendi benliğimin gerçek, özsel rengini görmüyorum. Bu ise ruhunun baştanbaşa kendi sanatıyla dolup taştığı, büyük bir müzisyeni yakışıklı, sevecen, eli açık, kaşı gözü güzel, beğenili, varsıl... dolayısıyla kurbağalama yüzmede şampiyon biri olarak tanıtıp tümden kendisinden oluşmuş olduğu müziğine değinmemenize benzer. Bu durumda o nitelikler doğru bile olsa ona ne yararı dokunacaktır? Beethoven'in arkadaşı: "O; uzun, dağınık, gür saçlı, etkin bakışlı, Roma heykellerine benzer boyunlu, erkekçe yüzlü, çok ince ruhlu birisidir, o kadar..." diyecek olsa; O, bu övgülerden dolayı alınıp, gücenmez mi?

84

Sîzler, benim kendini göstermek, ün salmaya çalışmak gibi bir hastalığımın olmadığını, tanımazlığın yanısıra yalnızlığın sürekli sevgili, antlı iki arkadaşım olduğunu, bu anta kesinlikle uymamazlık etmemiş olduğumu biliyorsunuz. Dolayısıyla o kitapta bana ilişkin olarak söylemiş olduklarınız ile toplumsal yığınların beni böyle tanımasını önemsemiyorum bile!.. Toplumsal yığınların kurtuluşuna inancımın yanısıra yaşamımı hepten toplumsal yığınlara adayışım ile bu sözcüğe tapıyor oluşuma karşın, beni nasıl tanıyorlar, benim için ne diyorlar gibi bir kaygıyı kesinlikle taşımadığımı da biliyorsunuz. Kendime, beni doğru tanısınlar diye işkillenecek oranda önem vermediğim gibi; beni nasıl görüp nasıl bulacaklar diye de kamuoyuna, anlayışına inanmıyorum! Sürekli toplumsal yığınlann görüşlerini değil, kurtuluşunu düşünüyorum. O ilginç mektubunuzun ben bu değersize yönelik o tatlılık ile alçak gönüllülüğünüzden dolayı utanıyorum yanısıra yıllardır düşüşlerimin dayanağı, kanamalanmın dindiricisi olan değerli, anlayışlı, gönüllerden, acılardan anlayan bir arkadaşım olarak sizin beni, onlann arasındayken sürekli kendimi yalmz bulduğum bütün bu yabana arkadaşlardan daha çok tanımanız gerektiğine gelince; bu, belirlemenizi doğrulamamı, kendim için düşündüklerimi sana da bildirmemi, özellikle de mektubuna başkalarının dilinden almış olduğun şu: "Falan neler biliyor?", "Falan nasıl bir kişi değildir?" sorulannı yanıtlamamı gerektiriyor.

Ne güzel bir soru! Ben; bu soruyu soranlann, bu soruyu yanıtlayanlardan bana daha yakın olduğunu düşünüyorum. Birinci sorunun yanıtı kolaydır. Bir cümle: Bütün olanların yanısıra bütün söylenenler konusunda hep bir bildiğim oluyorsa; bu, her şeyi bildiğimden değildir. Tersi85

ne buralarda kimsenin bir bildiği olmadığı içindir. İşte bu yüzden göze çok batıyorum. Değilse kendi bilgisizliğimin yanısıra bilimsel züğürtlüğümden ötürü utanç duyuyorum. Senin de bildiğin gibi; okumanın, düşünüşün beni böyle yormasının nedeni, bilmemezlik ile az bilmenin acısıdır. Gecemi, gündüzümü bilgi birikimimi artırıp, öğrenmekle geçiriyor, okula sonradan başlayan, yeteneksiz bir ikinci dönem öğrencisinden daha çok çalışıyorum

İkinci soru ise diridir. Onu yanıtlamak için de ne olmadığımı, değilse ne olduğumu söylemek üzere göklerin genişliğince bir dil gerek bana!

Bu soru, 1337 yılının Meşhet'teki bir gecesini anımsauı bana, öyle korkmuştum; yedi yıl sonra bile anımsadıkça tir tir titrerdim. Birden içime şu korkunç soru düşüvermişti: "Ben hangiyim?"

Rıihunun bu kaygıyı duyumsayabilecek oranda büyük, geniş olduğunu düşünüyorum. Kişinin kendini kendi içinde yitirmesinden daha korkunç ne olabilir? Kişinin kendi içinde... ne desem?... kendisiyle içiçe olmuş, kendilerini kendisi gibi göstermiş... yabancılar olmasından daha büyük bir yıpranış mı olabilir? Şimdi ben, bunların arasında kim olduğumu bilmiyorum... ne korkunç!

Bütün yorgunluklarım, çelişkilerim ile düzensizliklerim bu yıpramştan kaynaklanıyor. Bu ise senin yanısıra sevdiklerimden birinin bile içine düşmesini dilemediğim bir şaşkınlık oluyor.

Bu varlığın güzellikleri arasından benim seçmiş olduğum, seviyor olduğum biricik olgunun yalnızlık olduğunu biliyorsun:

86

Bu sessizliğin koruyucusu Yalnızlık topluluğunun mumu Suskular tapmağının rahibi Umutsuzluk eşiğinin kapıcısı Unutkanlıklar yolunun yolcusu Bir çağrı, bir ulak gözleyen kişi Sıcaklık sevgi kolu değil Karamsarlığın durgunluk kucağının Soğukluğunda uyumuş Umudun sıcak soluğuyla uyanmasın diye Bir gecenin yastığına baş koymuş Tanın kanlı albenisi kandırmasın diye.

*Ey kırlangıç dön!

Ey Ferverdin'in bildiricisi kırlangıç!*

Kaç benden, benden kaç!

Kışların yokolmuş solgun bahçesi Bir ilkyaz gözlememekte Bu 01 ıssızlığının başkaldırmış tozu Bir esinti tozudur, bir atlının kara tozutumu değil. Anımsıyor musun bu şiiri? O'yum daha! O koruyucu, o mum, o rahip, o kapıcı, o yolcuyum. Resul: "Ben sizin dünyanızdan güzel kokuyu, kadını, namazı seviyorum." di yordu. Ancak, ben yalnız yalnızlığı seçmişim. Bu arı manastır, bu sevişim sığınağı olmasaydı, beni; kapılan, duvarları ile bütün yerlileri bana yabana, benim düşmanım olan bu dünya öldürürdü. Benim gibi biri bu sıcaklığın yanısıra bu atılganlıkla toplumsal yığınlara nasıl kanşıyor; kalabalıkların içine nasıl giriyor, bütün kişilerin içine nasıl dalıyor, değişik değişik kişilere nasıl dayanıyor, bütün bu değişik kişiler birer birer kendisiyle nasıl değişik bir ilişkiye geçiyor... diye şaşıyordun. Bu toplum denizinin bağnna dek

87

neye dayanarak gidip, başkalanmn içine daldığımı, değişik değişik kişilerin yanısıra durumlara katlandığımı... biliyor musun? Arkamda yalnız yalnızlığın sağlam, dış etkilere karşı dayanıklı surlarının yanısıra burçlarını bulunduruyordum Başkaları benim için dayanılmaz oldukça, yaşam boynumdan sıkıp beni boğmaya kalkıştıkça da, bu tapınağa sığınıyor, kapılan kapatıyordum, rahat! Ay, kapıyı çalacak olsaydı, ona* karşılık veriyordum.

Benim en büyük sanatım, varlığım, gücüm buydu işte! Benim evim buydu işte! Bu boşuna değildi işte! "An ne'mizin de deyişiyle, babam sürekli evde "olmazdı" benim ise "olduğum olmamıştır bile!. Bu boşuna değildi işte! Benim bulunuşum, arkadaşlann da deyişiyle, bir buluş be ni"m" dahice düzeltimle de bir "bulgu"ydu! Ne ilginç bir düzelti! Gerçekten de dahicedir. Ben o'yum daha işte! Ancak, mutluluğumun yanısıra biricik sanatım, gücüm ile varlığımı yele veren başka bir olay olmuştur. O güven evinin yanısıra o sağlam burçlar ile surlar nasıl yıkılmıştır, bilemezsin. Şimdi benden özgürlük de alınmıştır. Belirli bir yaşam düzenim kalmamışur. Oldukça dağınığım. Gözaltında bir kişi, onu izlemeyen kalmamıştır. O, bütün bakışlardan kaçıyor, kendisinin olan biricik sığmağı yıkılmıştır. Nereye gitsin? Benim sanatım, benim en büyük sanaum: Kendi içinde yaşama sanaudır. Beni şimdiye dek yaşatan buydu işte! Beni bütün bu başkalann yanısıra gereksiz başkalara karşı koruyan buydu işte! Başkalanyla oldukça kendimi yalnız görüyordum. Yalnız kendimle, yalnız değildim. Ancak! Ancak şimdi "kendim" kimdir, hangisidir, onu bilmiyorum işte! Yalnız başıma kaldıkça bir topluluk geliyor, benim diye bana asılıyor. Ben ise yabansıyarak korkuyla, sar88

sılmışcasına şaşkın şaşkın yüzlerine bakakalıyorum. Kendimi tanımıyorum. Hangileri olduğumu da bilmiyorum. Bu tekil kişi zamirini kullanmakla nasıl bir sarsıntıya uğradığımı görüyorsun. İşte: konuşan! Bunların ben hangisiyim, değilse bunlann arasında ben hangisiyim... demesini bilmiyorum. öyleyse kaygılanarak, bu "ben'lerin arasında korku içinde aramaya koyulup "kimim" diye araştıran! Ben o değil miyim? Evetse, şimdi bu beni bana gösteren kimdir?... Ohhh! yoruldum! Bırakmam gerekiyor. Bırakıyorum ancak, nasıl dayanabilirim? Şimdiye dek başkalarına katlanmanın acısını çekiyordum, şimdi ise kendime katlanmam bana daha büyük bir acı çektiriyor. Yalnızlıktan bile nasıl yoksun kaldığımı görüyor musun?!

Ben uzun bir süredir bir olmadığımı anlamış bulunuyordum. Beni çizlmleyen Ebu'iFadl Sehabfnin o şiirini anımsıyor musun? Birçok ben olduğunu görüyordum. Medine'nin doğurmuş olduğu bir ben; kıblesi Kabe, inana Hi ra'da oluşturulmuş. Coşkusunun yanısıra duygusu ise, İbrahim'in, Musa'nın, Mesih'in, Muhammed'in, Ali'nin, Ebu Zerr*in, Selmariın, Ammar'ın, Yaser'in, Sümeyye'nin... elleri alunda biçimlenmiştir.

Medine'nin yabancısı olan, oralan bilmeyen, inancı duyumsamayan bir ben! Baştan başa düşünüştür, kuru bir mantık, iki artı iki eşittir dörttür. O, Atina'da doğmuş, onu Sokrates büyütmüştür. Böylece Eflatun, Aristo, İbni Sina, tbni Rüşd ile İbni Haldun'a dek gelmiş, Hegel, Descartes, Kant ile Sartre'a dek gitmiş, bilimle düşüp kalkmış sonunda Sorbonne'da görünmüştür.

Şu ikisine yabancı olan bir ben! Bütün benlerden daha çok ün salıp kendini göstermiş olan; senin kendi

adımla, fotoğrafımın altında gençtir, yazardır, yüreklidir, böbreklidir, bilinçlidir... neyse işte radyodan yapılabilecek en güzel reklam! diye nitelendirdiğindir.

Ne ilginç! Bütün kişilerin beni o olarak tanıdığı o ölen ben, bana öteki bütün "ben"lerden daha yabancıydı, beni daha az tanıyordu. "Giysi" sözcüğünün o özel, güzel anlamıyla Özellikle de etken durumundaykenki anlamıyla onun, benim giysim olduğunu düşünüyorum. Bu düşüncem, onu ne güzel tanımlıyor. İşte bu yüzden, kim beni över tanırsa; onun açısından kendimi daha çok tanınmamış olarak duyumsuyo rum. Karşımda ya da bir toplulukta oturup hep ceketimden, pantolonumdan, paltomdan söz etmesi gibi işte! İkide bir: Ne güzel renk! Ne güzel dikiş! Ne güzel kumaş! diye övüp durması gibi işte! Bana ne? Böyle olunca da kim bana kötü söz söylerse, kim bana düşmanlık beslerse, kim de bana söverse beni incitmiş olmaz. O gün seni o denli kızdıran o katlanışım da bu yüzdendi işte! Yüceliğim ile yumuşaklığım ile dayanıklılığımdan dolayı değildi. Şimdiye dek ne yazmışsam, yok, ne basmışsam o basmıştır. Ne söylemişsem o söylemiş, ne yapmışsam o yapmış, kişiler benim için ne demişse onun için demiştir.

Ben; bu görüntünün altında gizli olan, kimsenin de göremediği kimseyim demiyorum. Bu görüntünün altında aralannda kendimi bulamadığım kimseler gizlidir. Şimdi bana acı çektirmekte olan korkunç sarsıntı budur işte!

Bu berilerden bir de söz dinlemeyen, bir düşündüğü olmayan, ruhunun yanısıra varlığını tümden yiğitlikle, aşkla, namusla, özveriyle, kamu sevgisiyle doldurmuş olan kahraman bendir. Kamu sevgisiyle dolup taşıyor, atılgandır, serüvenlere tutkun, tehlikelere düşkündür. Öçten başka bir dur90

gunlaştıncısı yoktur. Ancak yengiyle doyabilmektedir. Düşmanı yenmekten başka bir dileği yoktur. Yığınlann alkışlan, savaşımcıların övgüleri ile bağlan koparmaktan başka bir etken onu coşturmuyor, eyleme geçirmiyor! Bu benin beni nerelere sürüklediğini bilirsin sen. Ondan ne vuruşlar yedim! Onun yüzünden neler çektim! Sen bu beni çok yakından tanıyorsun, iyi tanırsın Janvier'in^ on dördüncü gecesi Bastille Palas'ta dans, müzik ile sevinç çığlık larının gürültüsünün ortasında kafe tezgahının yüzlerce boş iskemlesinin arasında yalnız başına oturup ağlayan "o" idi. Paris güvenlik görevlilerinin PortFacteur tutukevinde baştan başa o ateşle tutuşmuş bir durumda mösyö Gios se'la üç gece konuşan da oydu. Seni o denli etkilemiş olan o sözler, hep onundu. Sen de benden yalnız onu tanıyorsun. Ben ise sana başka birini göstermek istiyorum.

Bütün bu karışık benlerden senin ondan bir im bile edinemediğin en iyi işbilir olanına gelince o, bir süredir beni kendine bağlamış olan bir bcndir. Çiçek gibi bir yüzü vardır, sarsılmazdır, güçlüdür, pişkindir. Dopdoludur. Ötekileri gibi içsiz, boş, çürük değildir! Belirsiz görüntüler, bilinmez uzak karamlar! Bu, hepsinden daha gizliydi. Hepsinden daha geç ulaştı. Barınağı duyuncumun o görünmeyen, örtülü derinliğindeydi. Yaratılışımın, köklerimin derinliklerinden kaynayışa geçti. "Varlık"ı kara, sık bulutlarının ardından doğuverdi. Yıllarca, umudun yarusıra özlemle tir tir titreyerek baştan başa coşkuyla dolup taşarak onun doğuşunu izledim. Onun gelişini beklemek çok uzun, çok güç oldu. Bu, benim anyor olduğumun kendisidir, dedim. Haa! Ben buyum! Kendimi buluyorum, kendi içtenlikli arı

(•) Janvier: Fransızca, Ocak ayı. (Çev.)

kendimin yeşerimine tanık oluyorum. Ne durgunlaştıncı, ne utkulandıncı bir buluş, bir tanıklık! Kendini yitirmiş bir kimse için, kendini bulmak oranında içini özlemle, yengiyle, utkuyla doldurabilecek ne, kim olabilir?

Onunla yıllarca kaldım. Kendimle, kendi kendimle. Doğru, niçin 'kendi kendim..." derler? Kişilerin tümden bilincinde olmadan kendi içlerinde başka "kendi"lerin bulunacağına ilişkin kaygılanndan kaynaklanmıyor mu bu? Geçelim. Durgunluk ile doyumluluk yıllan, o korkunun yanı sıra başıboşluk aşamasından sonra geldi. Umut, hep tutuklu, hep solgun duran gözlerimde

ışıl ışıldı. Beni tanıyan o yazar doğru söylüyordu: Benim gözlerim hep yan açık durur. "Bu dünyada var olanlardan hiç kimse, hiçbir varlık gözleri tümden açmaya değmez demek istiyorum"... diye!

Neyse işte! "Yitik cennet"im bulunuyor gibiydi.

Ben de yalnızlığa yeniden yönelirim, uzayı, sevginin, içtenliğin, anlığın sıcaklığıyla titreyen bu güzel, sıcak, sağlam tapınağa sığınınm, dışarının soğuğu ile kışın çarpmış olduğu ağrısız yüzleri görmekten kendimi "kendimle olmak'ın kucağına atarım... umudunu taşıyordum. Öyle güçlenmiş, öyle umutlanmıştım; "olmak'ın acısı ile "yaşa mak"ın güçsüz düşürücü baskısına dayanabileceğimi biliyordum. Yaşıyor kalmanın en acı verici olay olduğunu biliyor musun? Bu kenti kalabalık görenler ne görmez kimselerdir! Toplumdan söz edenler ne beyinsiz kimselerdir! Sayım yapıyorlar. Sonra ilginç bir sayı belirtiyorlar. Buna da inanıyorlar. Doğrudur da... Ancak sıfmlan boşuna sayıyorlar. Sıfir, sıfırdır... nerede olursa olsun! Hani toplum? Bütün bu boşluklardan, bütün bu kimsesizliklerden, bütün ıssızlıklardan ... korkuya kapılmıyorlar mı? Var mı kimse? Ne

mutlu kimseyi seviyor olan kimseye! Aşık olan kimseye! O, bu yerin üzerinde, bu sokaklar ile bu çarşıların, düşsel karaltılar gibi geçen gölge yığınlannın ortasında birini görmektedir. Bu ıssız ıssızlığın ortasında binlerinin varolduğunu duyumsamaktadır. Onun olmadığı yerde kimse yoktur. Kimseyi görmemektedir. Yalnızlıktır, ıssızlığın yanısıra durgunluk! Onun olmadığı yerde toplum yoktur. Kalabalığın yanısıra gel git! Bu ıssız çölde, bir köyün gölgesi ile bir insanın ayak seslerini görmektedir, duymaktadır.

Ancak, yerin bırakılmış olduğunu, kentin ıssız, evlerin boş olduğunu duyumsayan putumu o kötü faciadan sonra Asuflular'ın çalmış olduğu, puthanemi yıkmış olduğu ben korkuya kapılmış, bu soğuk ıssızlığın, bu sessiz yadelin korkusuyla kaçıyorum. Yalnızlık beni bezdirmiştir. Kendime sığınıyorum. Daha yeni ulaşan, yeni bulmuş olduğum, doğruluklu, içten bir görünümü olan, yanımda görüyor olduğum o ben'e! Bana ne alışkındır o, ne tanıştır o! Kendimdir o! llpanişadlar'ın şu sözü doğrudur: "Dışarda bir şey yoktur. Kim gözlerini dışanya dikerse bekleyiş içerisinde kalacakur, ölecektir. Kendine dön, orada her şeyi bulacaksın; Her şey oradadır da ondan! Dışansı karanlıktır. Bu gözlerde ancak aa coşar.* Doğru söylüyordu Budha: Nirvana içtedir. Budha'nın nirvanası ise şimdi benim kendimi kucağında bulduğum "ben"in kendisidir. Benim birçok yapay benin arasından çıkarıp, yüzündeki süsleri kazıdığım, ben kendim'dir. Şimdi daha açık oldu. Daha tanınır bir duruma geldi. Ohh! Ne güzeldir; ne doğru, ne iyidir! Bütün iyilikler, güzellikler, yücelikler, üstünlükler ile kutsallıklar tümden ondadır. Odur. Ondan başka ne varsa artıktır. Kabarcıktır, dolandıncılıktır, yalandır, seraptır, imge93

dir, gereksizliktir. Seni korkutup başkalarını benim için kötü düşünmeye sürükleyen sessizliğim, onunla konuşuyor olmamdan dolayıdır. Ne sözler! Sözcük bulamayan bütün o konuşmalar, bir düğüm gibi solunum yolumu tıkarcasına, ölümü duyumsatırcasına ruhumu sıkışurarak üst üste yığılıp iç içe olan bütün o konuşmalar açılıyor, eriyor, ben de dinlenir gibi oluyorum.

Daha yeni ulaşan akta bir ateş gibi içimde akmakta olan bu benin sıcaklığını gitgide daha çok, daha çok dü yumsuyorum. Onunla doluyorum.

Şimdi Descartes ile Andr6 Gide'in yanısıra Ca mus'nün bile nerede olduğunu duyurmuyorum. Onlardan öyle ileri gitmişim, gözle görülmüyorlar. İkiüç ufak karaltı! O ikisine nasıl çılgınca düşkün olduğumu anımsıyor musun? Camus, yok. Kesinlikle! Ancak, Descartes'ın yanısıra Gide. Ben onlann olduktan yerden fersahlarca ilerlemişim: "Düşünüyorum, öyleyse varım.", "Duyumsuyorum öyleyse varım", "Başkaldınyorum öyleyse vanm"! Bunlar, daha benim yedi yıl önce geçtiğim yere ulaşmamışlardır! Üçü de neye göre vardır diye benlerini kanıtlama anlayışındadır. Ben neye göre vanm? Bu sözde olgunlann pişmemişliğine şaşıyorum! "Ben hangiyim" sorusuna bile ulaşamamışlardır daha! Bunlar; yalnız bir kişi olduklannı, olmak ile olmamak sorununun da yalnız bu bir olduğunu düşünüyorlar. Böyle olsaydı iş kolay olurdu. Onlann kanıtlamış olduklan kolaylıkta olurdu. Dolayısıyla üçü de tümden doğru söylediklerini bilmiyorlar.

Bir ben düşünüyor. Duyumsayan, başka bir bendir. Başkaldıran ise bambaşka bir bendir. Varolan başka benle rin yanısıra başka benler! Ancak, yalancılar... Dosdoğru

ben bir başkadır. Hangi? İster istemez konuşamadığım yer de burasıdır işte! Güç yetiremiyorum. Ağır, acı bir sessizliğin başlayıverdiği yer de burasıdır işte! Sessizlikler hep konuşmalardan sonra gelir. Ne dinlendirici, ne utku vericidir! Bu sessizlik ise konuşmaların başlangıcında geliyor! Ne güç! Emile Ludwig, Beethoven'in beşinci senfonisinin içine oturtmuş olduğu korkunç sessizliklerden söz ederek; "Öyle ağır, öyle acımasızdır; birinin onu dinleyecek kulağı olsa korkudan yüreği duracaktır." demektedir. Doğrudur. Tanrı, kişilere büyük bir iyilikte bulunmuştur. Ancak kendileri sessizliği duymaya güç yetirememektedir. İşte bu yüzden onlar tümden dinlentili, güzel bir yaşam geçirmektedir. Bu durgun, mutlu yığınlara ne duymamazlıklar, ne tanıma mazlıklar, ne anlamamazlıklar verilmiştir! Bu da onlardan biridir işte!

İşte böyle bir sessizliği, yalnız duyan değil, tersine onu kendi ruhunun içinde taşıyan ne desem? böyle bir sesizliği "söyleyen", ona katlanan birinin acısının ne olacağını düşünebiliyor musun? Mihr Baba, şimdi Hindistan'da kırk yedi yıldır konuşmuyor. Yarım yüzyıllık sessizlik! Güç bir iştir. Ancak, onun sessizliği güç değildir. O kendisi onu seçmiştir. Benim sessizliğim ise üzerime inmiş bulunan ölümcül bir yağmurdur. Arkamı bırakacak gibi değil. Ne olduğunu nasıl söyleyeyim? Kime söyleyeyim? Eşi kendisine: "Genel yönetici olduktan sonra ruhsal ile düşünsel sı kınlıların azaldı." diyen, sana mı?

Lao Tzu, Upanişad yazarları, Budha ile Mahavira'nın yanısıra hep içlerde saklı duran gerçek "ben"in arayışında olup onu bulmak, tanımak için acılara katlanıp, içlerini arındıran bizim büyük ariflerimizin bile ne duyumsadıkla

nru bilmiyorum. Benim bulmuş olduğumun onların söz etmiş olduklan olduğunu söylemek istemiyorum. Şimdi benim o görünen benlerin arkasında bulduğum olgunun o gücün kendisinin olduğunu söylemek istemiyorum. Değil. Ancak, içimdeki gidi gücün bu olduğunu biliyorum. Şimdi ben kendimi duyumsuyorum. Bütün kişilerin kendilerine özgü güçleri vardır. Gönüllerin sayısınca aşk vardır. Biri bir gönlün aşkının adını başka bir gönülde tutuşmakta olan bir aşka verecek olursa, ona kesinlikle bağışlanmayacak bir suçlamada bulunmuş olacaktır. Şimdi ben, bu geçici görüntülerin arkasından doğup, dört bir yanımı kaplayan o olguya ne ad vereceğimi düşünüyorum. Bea? Tann? Salt gerçek? Salt varlık? Kesinlik? Yok, onu bir adın kalıbında tutsak etmek istemiyorum. Ne denli an olursa olsun, onu hiçbir nitelikle bulandırmak istemiyorum. Onu adlandırmanın ne gereği var? öğrenim görmesini mi istiyorum7 Onu birilerine göstermek mi istiyorum? Bu adlar da ne oluyor? Şimdi ben, her şeye başka bir açıdan bakıyorken her şey değişmemiş midir? Bu adlar renklerini yitirmemiş midir? Önden bakıyoruz sözcükleri görüyoruz, her biri değişik boyutta kabarcıklar gibi, bu denizin üzerinde kendilerini göstermektedir. Ayrı birbirlerinden, ayn denizden. Alttan bakıyoruz, aruk sözcük kabarcıklarını göremiyoruz. Bütün kabarcıklar bir oluyor: Anlamlanndan oluşan salt bir varlıkbirliğP Deniz! Deniz ile bizler kıyıda durdukça denizdir. Ben, izleyici ben olarak kaldıkça denizdir. İzleyici beni de uzaklara silkeleyecek olsam, kuruluğu uzaklara silkeleyecek olsam ben deniz olurum, kuruluk deniz olur. Deniz de artık deniz değil. Peki nedir? İşte burada eşsizlik yeniden çıkagelir.

(•) Varlıkbirliğİ: 'Vahdeti Vûcud* olarak bilinen durumdur.(Çev.)

Söz söylememe ne gerek var? Şuna buna söylememe? Adlandırmama? Ne sonuçsuz bir ağn!

Şimdi ben durmuşum, kendime bakıyorum; görünen bulutlann arkasından başımı kaldırışıma... Kendi doğuşuma bakıyorum, kendimi yumuşaklıkla, mutlulukla tatlar ile umutlara dalarak ona veriyorum. O! beni emen o! Ben ise biteyim diye suskun duruyorum.

Umut esintisi yüzüme çarpıp esiyor. Yokoluşlanmın alışılmış şenliğinde, şükrün yamsıra gözyaşlanmn içine dalmış, dolmayı bekliyorum. Şimdi içimde coşmakta olanın dört bir yanımı, bütün "varlık"ımı kaplayacağını, baştan başa dolduracağını, "var!ık"ımın duvarcıklannda kalan doğanın bütün parmak izlerinin lekelerini sileceğini, beni kendi içinde yıkıyacağmı, beni değiştireceğini duyumsuyo rum. Doğuşumun bu acı tatlı coşkusunun sıcaklığı içerisinde sessiz kalmışım. Ancak, sen bilmiyorsun! Bu, benim içimde doğuveren; bütün varlığın büyüklüğüncedir. Ne desem? Sonsuzluğun büyüklüğüncedir. Şahlığın büyüklüğüncedir. Enginliğin ürkünçlüğüncedir? Yaratılışın ağırlığınca dır. Tanrı'nın ululuğuncadır. Benim "varlık"ım ise bu güçsüz dar kafes onu içerecek büyüklükte değildir. Kendi içimde karıştığımı duyurmuyorum. Ne olduğunu bilmiyorum. Ancak, yorgunum. İçimde coşmakta olan beni öyle kendimden geçirmiş, gönlümü öyle sıkıştırıyor; bir patlama olduğunu duyurmuyorum. Can çekişimini sürekli kendi içimde buluyorum.

Bu günlerde, özellikle de kendi kendimle daha çok olduğum, daha iyi, daha şen olduğum bu gecelerde otuz üç yaşındayken gövdesi yank yarık edilip üzerine mum eritilen sevgilim şehit Aynulkuzat Hemedan?nin o: "Gön97

(

lüm gırtlağıma gelmiştir' sözünü bütün ruhunun yanısıra sinirlerimle duyumsuyorum. Bunalu! Bunaltı!

Solunum ne güç olmuştur artık! Her ağacın benim için bir tüfek olduğu yer ile... "her adımın sesi üzgünlük! üzgünlük"!...

Sessizliğe dayanamıyorum. Bir söz söyleyemiyorum. Yine de suskun kalacağım. Ancak, şimdi ölüm acısına katlanan birini duyumsuyorum. Ondan sonra durgunluğun yanısıra kurtuluşun olduğunu biliyor, "bir yaşam boyu süren bir can çekişiminden başka bir şey olmayan" bu yaşamın ağrılanndan dolayı yorulmuş bir durumda, başını kendi sevgilisinin dizlerine yaslayacak; kanmış, dolmuş olarak, suskun iki Mesih olan ellerinin altında okşanacakur.

Bir "şehit"! Görmüyor musun, ne tatlı, ne rahat... ölüyor?

"Günlük yaşam"a alışıp hep kendi kendileriyle olan kimseler için ölüm yokoluşun korkunç, kötü ağlatısı; yoklukla yitik bir duruma gelmektir. Kendinden ayrılışa yönelmiş olan kimse ölümle başlar. Tanrı'nın şu ilginç buyruğunu duyarak uygulamaya geçirenler; ne yüce erlerdir onlar: "Ölmeden önce ölünüz"!

Bu surede Tann'nın seslenmiş oluğu kimsenin yalnız Elçi'nin kendisi olmadığına inanıyorum. "Kendi giysilerine bürünenlerin hepsine sesleniyor:

*Ey giysilerine bürünen! Kalk! Giysilerini arındır; pisliklerden uzaklaş, ayrıt \

Vahiy buyruğunun kesin, tüyler ürpertici çınlaması içimin boşluğunda kıvnm kıvnm kıvrılıyor; yola çıkmak üzere hazırlanan bu kervanın zil seslerini duyuyorum. Ayrılık başlamışur. Şimdilerde içimde çılgınca tutuşmuş olan

bu ateşin, bir yangın değil, kervanın ateşi olduğunu, kervan geçip kendisi yollarda kalan bir ateş olduğunu biliyorum.

Neron'un ateşi değil, İbrahim'in ateşidir. Ne desem? Zincirlenen Promethe'nin değerli armağanıdır, "önsezili" Promethe! Bu "Şamas"ın doğadaşı ancak, kişiden önce "bilinçlenen kartalın yazgıdaşı... Tanrıların ateşini gizlice gökyüzünden kaçırarak, yeryüzüne getirip yaşamın geceleri ile kışlannı yakan Tann!...

Ne dediğimi bilmiyorsun artık, yeteri

Kendine dönmek, kendinden aynlmak, kendi kendini yeniden bulmak, kendine doğru kaçmak... ne desem? Ne güçsüz, ne dayanıksızdır bu sözcükler! Bende bulduk lannı, bu mektupta, bu adlarla okumandan öyle korkuyorum ki...

Güneş, denizin bağrından doğmuştur. Ben bütün varlığımın, bütün yaşamımın salt bir "bakmak"a dönüşmüş olduğu bir durumda güneşin eriyen yüreğine göz dikmiş kendi "ağlayış"ı içerisinde damla damla ölen mumlar gibi kendi "ağlayış"ım içerisinde eriyorum, yok oluyorum, son buluyorum.

Bu durumdan nasıl söz edebilirim? Bu pazara bulaşmış, üretim ile tüketim arasında taşımacılık yapan araçlar olan sözcüklerle mi? "Arz ve taleb"e bulaşmış, en tatlıları ile en anlannın "Kelile ve Dimne"nin yanısıra inek ile devenin duygulan ile düşünüşlerini 'ya taşıyan...?!

Güç, görkemli bir yaratılışla uğraşıyorum. Tümden salt bir "harakiri". Durgunca, bilinçlice, uzunca bir intihar. Koteni için hançerini, göğsünün sol yaruna yavaşça batırarak, durgun gözlerle, onurlu, diretici bir gülümseyişle onu

bir erkeğe yaraşmayan bir açıdan kendi özkurtuluşuna adamak üzere yüreğini hançerinin ucuyla arayan o Japon kahraman gibi... Şimdi ben, gece gündüz bu yabana doğanın çeşitli oyunlarla, "ben olmadan" üzerime yüklemiş olduğu bütün o benleri mucizevi

bir biçimde içime ayak basmış bulunan "o"nun ayaklan alımda adak etmek üzere anyorum.

Bu İsmail'in kanı karşılığında bir kurtulmalık almayı kesinlikle onaylamayacağım. "Kendimin kendimi önlüğünü, aradan kalkmam gerektiğini" biliyorum.

Kişinin kendi kendisinin yaraucısı olması ne güzeldir! Ancak... kolay değil. Yorgunluk, kargaşa ile aa içime öyle el atmış, aamasızca içimi öyle sıkıştınyor; ölüm duygusuna kapılıyorum. Bu tufanın tutuşmuş, coşkun dalgaları damarlanm, gönlüm ile ruhumun duvarcıklanna öyle vuruyor; kemiklerimin kınlış sesini içimden duyuyorum. Keşke şu anda burada olsaydın da beni, bu beni anlamayan, ağrılarımı duymayan, şimdi ben sana söylemeleri için bu dilsiz elçilerden başka bir çözüm yolum olmayan bu acısız sözcüklerin elinden kurtanrdın. Ancak, aramıza girip kalkmayan bütün bu dağlar, çöller, denizler, gereksinimini çok duyduğum, bu kara yasta beni sevindiren o tatlı birliktelikten sonra şimdi ayn düşürmüştür bizi! Yazık! On üç yıllık kötü ayrılık süresince bizi birbirimize söyleyen hep bu görmeyen dilsiz ulaklar olmuştur.

Ruh çağıran arkadaşlarımdan biri şunu anlatırdı: Bir ruhla iletişim kurdum bir şey söylemeden:"Yanıyoxum" dedi. "Niçin?" dedim. "Çok büyük bir günah işlemişim acı çektiriliyorum" dedi. "Nasıl!" diye sordum. "İçinde bulunuyor olduğum alemden, sizin aleminizden; sizin aalar, se100

vinçler, nesneler, durumlar aleminden olan sözcüklerle söz edilemez" dedi, "öyle bir biçimde söyle ki, bu dünyanın bu sözcükleri araçlığıyla dünyadaki aonı biraz duyumsayayım" dedim. "Diri koyunun derisini yüzmek!" dedi.

Doğru söylüyor, doğru! Ne çekliğini duyumsuyo rum. Ne dediğini anlıyorum. Sen de günlük yaşamın çalışma gereçleri olan bu sözcüklerin aradığıyla acımı anlamaya çalış. "Diri koyunun derisini yüzmek"! Biliyorum, ondan sonra başka bir derim bitecektir. "Şimdi ben gömlek değiştiren bir yılan gibi kendi Beyazıtlık'ımdan çıkmışım." Ancak, ikinci yaratılışımı bitirene dek, uzun, acı veren, boynuma yapışmış bir ölümle birlikte olmak, yaşıyor olmak ne güç olmuştur! Buradaki yaşamın ölüm kokan, somurtmuş duvarlar, böyle bir yaşam, gitgide, dört bir yandan geliyor, bu dar geçidi, daha sıkışık, daha dar bir duruma getiriyor. Şimdi duvarlar bana ulaşmıştır. Gövdemin derisine dokunmuştur. Göğsümü güçle sıkıyor.

İnanmıyorum, bu biçimde yaşamanın yıllarca, uzun süreceğine kesinlikle inanmıyorum. Bir şeyler olacaktır. Yaşam güçleşmiştir. Anlar, üzerime öyle güçlü, ağır adımlar atıp geçiyor; boğuluyormuşum gibi oluyor. Neden, bilmiyorum bile! Ancak, biliyorum; bir başkası içime ayak basmıştır. Beni; artık kendi içimde sığamayacağım, dur gunlaşamayacağım duygusunu verecek oranda güçsüzleş tiren odur. Kendi "varlık"ımdan daha büyük bir duruma gelmişim, bu giysiler dar geliyor bana artık.

Bu dar ayakkabının yanısıra kaçış tutkusu! O büyük yolculuk ;.şkı!...

Ah, neler çekiyorum!!

Ne düşlemseldir, iç açıcıdır "burada olmamak"

sevgi aşktan üstündür

Geçenlerde... Erich Fromm'un; Kant, Kierkegaard, Sartre ile Camus gibi kimselerin sözlerini biraraya getirerek yaymacasını yaptığa çok yayılımlı bir "hümanizmin yararına aşkları yönlendirerek yorumlamaya çalıştığı, güzel bir anlatımla kendi sanatsal ruh çözümlemelerini de kullanarak "kişilerin yanısıra "top lum'un yararına, aşklara "yol gösterimse! çözümlemeler" getirmeye uğraştığı "Sevme Sanatı" kitabını okuyordum. Ben, bütün aşk çeşitlerini... kadın, erkek, ulus, yurt, baba, oğul, kişi, Tanrı... sevgilerini kapsayan bir bilgilik dizininde aradıkça aradım, gönlümün yıllardır tanıyor olduğu aşkı bulamadım. "Kişiden doğma* biricik aşk budur işte! Öteki bütün aşklar doğanın yüklemesi, yaratılışın gereğidir. Bütün bu sevgilileri doğa belirliyor bizim için! Onun görevlisi olan içgüdü bizi, kendimizde olmadan, sevmeye götürüyor. O kişisel "özgün, özgür, içten ben"in yanısıra o kendi kendimizin, doğanın yükleyiciliği ile yapının, çıkarın, yararın gerektiriciliği olmadan "seçtiği" biricik aşk,

rinde doğaötesel soydaşlık rengi gören, iki yundaş gibi, yaşamın bu yabancı ülkesinde, bir raslantı sonucu karşılaşan, daha ilk bakışta birbirlerini 'yeniden tanıyan*, her an birbirlerinde gizlenmesi olanaksız derin, apaçık tanışıklık ile yakınlık çizgileri okuyan... iki ruhun arasında varolan gizemli bir çekimdir. İşte böyle bir bağlılık, hümanist olan Erich Fromm'un düşündüğü aşklara benzemez. Neyse işte! Nasıl olsa hümanizm, arıgönüllülükten kaynaklanan önemsenmeye değmez bütüncül bir bakış açısıdır. Böyle olunca da... birtakım "içler'de geçeni ne bilsin? Tümden kişiyi, doğa adına varolup toplumun yararına işleyen bir varlık durumuna getirmeye yönelik oyunlar olan bu aşklardan daha büyük bir aşkın varolduğunu, bunun başka aşklar gibi iş gereci olmadığını, kişinin kişiye aşkı olduğunu, bir ruhun bir ruha olan aşkı olduğunu... ner den bilsin? Yalnız, güzel, tatlı, varlıklı bir ruha gereksinim duyan bir ruh... Bir 'yakın"ın kendi "yakın'tna olan aşkı.... böcekler gibi yeraltından bilip bir bir bu 'günlük yaşam'a bir "çıkar* uğruna bulaşarak, kıvranıp ölen bu toplumsal yığınların içinde!

Ona da 'aşk' adını vermeye kıyamadım. Ozanlar onu da bulandırmış. Ona 'sevgi* demek istedim, onu da mollalar aptallığa sürüklemiş! Burada en iyi sözcüğün 'yakınlık* olacağını düşündüm. İki ruhun, iki yabancının yakınlığı: Bu sözcüğün yapısında bulunan güzel tatlılığa karşın "yakın" ile "lık" anlamamalarından korktum. Neyse işte: Sevmek, diyorum. Tanışık yakın iki ruhun aşkı, sevgisi ile inanışı demek istiyorum. Bütün kişilerin "kişisel öz ben*ini oluşturan o içten, özgün, arı özden başka bir çıkarın ve gerekliliğin birbirine bağlamadığı iki "kişi"! Doğanın değil, yaratılışın değil, tersine yakın iki yalnızın arasındaki yalnızlığın oluşturmuş olduğu bir bağlılık... Ne diyeceğimi bilemiyorum!? Neyse işte benim iliklerimde, doğamın derinliğinde Massignon için duyumsadıklarını! Yaşa

mında her gün kendisiyle elele sürekli ondan uzak kalışın özlemini çektiğimiz o "bilmem nere'ye daha da yaklaştığımı duyumsadığım bakışlarında, sürekli kendisini bulma sabırsızlığını taşıdığımız o "bilmem kim"i gördüğüm... kişi! Şimdi ise beş yıldır her gün, ölümünde daha yaslı oluyorum, gün geçtikçe, o "vakıa" gününe daha yakın.

Bana:

Sevginin aşktan üstün olduğunu öğreten odur. Aşk, görme engelli bir coşku, görmezlikten kaynaklanan bir bağdır. Oysa sevgi, bilinçlice bir bağ; apaçık, duru bir görmenin sonucudur. Aşk, genellikle içgüdüden su içer, içgüdüden kaynaklanmayan başka bütün olgular değersizdir. Oysa sevgi ruhun içinden doğar, bir ruhun yükselebileceği bütün yerlere, sevgi de onunla birlikte doruğa tırmanır.

Aşk, gönüllerin genelinde benzer biçimler ve renklerde gözlenmekte olup, ortak nitelik, durum ile görünümler taşır. Oysa sevgi her ruhta kendine özgü bir albeni taşır. Ruhun kendisinden rengini alır. Ruhlar de içgüdülerin tersine kendilerine özgü ayn ayn renk, tırmanış, boyut, tat ile kokular taşıdığından; ruhların sayısınca sevgiler olduğu söylenebilir.

Aşk, kimlikle ilişkisiz değildir. Dönemlerin ve yılların ilerleyişinden etkilenir. Oysa sevgi; yaş, zaman ve kişiliğin ötesinde yaşar. Onun yüksek yuvasına günün, çağın eli yetişmez.

Aşk, her renkte, her düzeyde, somut güzellikle, giz liaçık, bağlantılıdır. Schopenhauer*m deyişiyle: "Sevgilinizin yaşına bir yirmi yıl daha ekleyin de onun duygulannız da bıraktığı doğrudan etkileri gözlemleyin."

Oysa sevgi, ruhun içine öyle bir dalgınlıkla dalar; ruhun güzelliklerine öyle tutulup kendinden geçer; somut güzellikleri bambaşka bir biçimde görür. Aşk; tufan, dalga, coşku, hindi niteliklidir. Oysa sevgi durgun, dayanıklı, ağırbaşlı, arılıkla dolup taşar bir durumdadır.

Aşk, uzaklık ve yakınlığa göre değişir. Uzaklık uzun sürecek olursa azalır. İlişki sürecek olursa değerini yitirir. Ancak korku, umut, sarsımı ile acı çekimin yamsıra "görü şümuzaklaşım"la diri, güçlü olarak kalabilir. Oysa sevgi bu durumları bilmez. Dünyası başka bir dünyadır.

Aşk, bir yönlü bir coşkudur. Sevgilinin kim olduğunu düşünmez. "Öznel bir özcoşu"dur. İşte bu yüzden hep yanlışlık yapar. Seçimde hızla sürçer. Ya da hep bir yönlü kalır. Yine de yer yer benzeşmeyen iki yabancının arasında bir aşk kıvılcımlanır, olay karanlıklar içinde geçip birbirlerini görmedikleri için ancak bu yıldınmm düşüşünden sonra onun ışığında birbirlerini

görebilirler. İşte burada aşkın kıvılcımlanışından sonra seven ve sevilen birbirlerinin yüzlerine bakınca birbirlerini tammadıklannı anlarlar, önemsiz bir sorun olmayan aşktan sonra gelen yabancılıklar ile anlaşmazlıklar çoktur.

Oysa sevgi aydınlıkta kök salar. İşığın gölgesinde yeşerir, büyür. İşte bu yüzden hep tanışıklıktan sonra ortaya çıkar. Gerçekte, başlangıçta, iki ruh birbirinin yüzünde tanıma çizgilerini okur. "Biz" oluşlan ise "tanışım"dan sonra olur, iki ruh, iki kişi değil bir anda iki kişinin gerektirimler sonucunda biz olma duygusunu taşımaları olasıdır. Bu durum ise öyle duyarlı öyle uçucudur; duyumun ve anlayışın eli altından kolayca kaçabilmektedir. daha sonralan; birbirlerinin söz, davranış ve konuşma biçiminden yakınlığın

0

tadını, yakınlığın kokusunu, yakınlığın sıcaklığını duyumsarlar. İşte bu konaklan sonra birden, iki yoldaş kendiliklerinden sevginin uçsuz bucaksız çölüne ulaştıklannı, sevginin kararusız açık göğünün başlannın üzerinde sere serpe serilmiş olduğunu, "inanış'ın aydın, an, İçtenlikli ufuklan nın kendilerine açıldığını, tatlı okşayıcı bir esintinin gizli mihrabında, büyük bir rahip düşünün yere çizilmiş olduğu; yalnız, yabancı bir minarenin yakanşlannın acıklı iniltisinin sarstığı terkedilmiş bir tapınağın ruhu gibi hep başka göklerin, başka ülkelerin yepyeni esinlerinin iletileri ve başka bahçelerin güzel, gizemli çiçeklerinin kokulannın birlikteliğinde oyuncu, tatlı, şen bir sevgi ve albeniyle kendisini hep bu ikisinin yüzüne, başına vurduğunu... kendi gözleriyle görürler.

Aşk, çılgınlıktır. Çılgınlık ise "anlayış" ile "düşünüşün bozulmuş ve yıpranmışlığından başka bir şey değildir. Oysa sevgi, tırmanışının doruğunda, beyin ötesini aşar; anlamayı ve düşünmeyi de yerden çekip, doğuşun yüksek doruğuna götürür.

Aşk, sevgilide içinin çektiği güzellikleri yaratır. Oysa sevgi, içinin çektiği güzellikleri sevgilide görür, bulur.

Aşk, büyük, güçlü bir kandırmacadır. Oysa sevgi; sonsuz, salt, dosdoğru, içten bir doğruluktur.

Aşk, denizin içinde boğulmaktadır. Oysa sevgi, denizin içinde yüzmektir.

Aşk, görme duyumunu alır; oysa sevgi, verir.

Aşk, kabadır, şiddetlidir. Bununla birlikte dayanıksız, güvensizdir. Oysa sevgi, tatlıdır, yumuşaktır. Bunun ya nısıra dayanıklı, güven içindedir.

Aşk, hep kuşkuyla bulunur. Oysa sevgi baştan başa kesin inançlıdır. Kuşkuya yer vermez. Aşktan içtikçe kanarız, sevgiden içtikçe susanz. Aşk korundukça eskir. Oysa sevgi yenilenir.

Aşk, sevenin içinde varolan bir güçtür. Kendisini sevgiliye çeker. Oysa sevgi sevilende varolan bir albenidir. Seveni sevilene götürür. Aşk, sevgiliye egemenliktir. Oysa sevgi, sevilende yok olma susuzluğudur.

Aşk, onun baskısı alunda kalabilmek için sevgiliyi belirsiz, kimliksiz olarak ister. Aşk, kişinin bencilliği ile alımsaumsal, hayvansal ruhunun bir çekiciliğidir. Kendisi kendi kötülüğünün bilincinde olduğu için de onu bir başkasında görünce ondan nefret eder.ı ona kin besler. Oysa sevgi, sevileni sevgili, değerli olarak ister. Bütün gönüllerin de kendisinin sevdiği için beslediğini, beslemelerini diler. Sevgi, kişinin Tannsal ruhu ve Ahurasal doğasının bir çekiciliğidir. Kendisi kendi doğaötesi kutsallığını görebildiği için onu bir başkasında görünce onu da sever. Kendisine tanış, yakın bulur.

Aşkta rakip sevilmez. Oysa sevgide "köyünün tut kunlannı kendi özleri gibi severler." Kıskançlık aşkın özelliğidir. Aşk, sevgiliyi kendi lokması olarak görür. Bir başkası onun elinden kapmasın diye hep acılar içinde kıvranır durur. Kapması durumunda ise ikisine de düşmanlık beslemeye başlar. Sevgiliden de nefret edilir. Sevgi ise inançtır. İnanç ise salt bir nıhdur. Sınırsız bir sonsuzluktur. Bu gezegenin türlerinden değildir.

Aşk, doğanın kementidir. Doğadan almış olduklarını kendi elleriyle geri verip; ölümün aldıklannı ölümün güç kaynağı olan

aşkın oyunlanyla ellerinden bıraksınlar diye

başkaldıranları yakalar. Oysa sevgi, kişinin, doğanın gözle rinden uzak, kendi yarattığı, kendi ulaştığı, kendi "seçtiği" bir aşktır. Aşk, içgüdünün tuzağında tutsak olmaktır. Oysa sevgi, isteklerin baskısından kurtulmaktır. Aşk, gövdenin görevlisidir. Oysa sevgi, ruhun elçisidir. Aşk, kişinin yaşa ma dalıp doğanın çok sevdiği güncel yaşamla oyalanmasına yönelik büyük, aşırı bir "bilinçsizlendirim"dir. Oysa sevgi, yabancılıktan dolayı yabansıttıktan doğma, kişinin bu pis, gereksiz yabana pazar içerisindeki korkunç özbi lincidir.

Aşk, tat aramaktır. Oysa sevgi sığınak aramaktır. Aşk, aç bir düşkünün yemek yiyişidir. Oysa sevgi, "yabancı ülkede dildaş bulmak"tır.

Bir tiyatro oyununda, bir oyuncu, kılıcının gücünü ve keskinliğini krala göstermek üzere çelikten bir parça koyup bir vuruşta ikiye böldü. Oradakilerin tümü şaşkınlığa düştü. Bir sabahın ak bir bulul parçası gibi ince, hafif olan incecik yumuşak bir ipeği boşluğa bıraku. İpek örtü, yığılmış bir duman yığını gibi boşlukta, şair bir ruhun dur gunluk, güzellik ile inceliğinde açılıp, saçılırken kral yumuşaklıkla, ağırlıkla, ağırbaşlılıkla, güvenle kılıcını ortasından geçirdi. En ufak bir direnişle bile karşılaşmadan ipek örtü ikiye bölündü. Böylece parçaların herbiri boşlukta, bir yana gitti. Kılıcın ebrişem ipek örtünün ortasından geçmesiyle de, üzerlerinde ufaak bir iz bile oluşmadı. Kılıcın ortasından geçişini duyumsamadı bile... dersin! Kılıç da öyle geçiyordu; bir ilkyaz sabahı bulut parçasının ortasından, ya da düş atmosferinde dalmış olan bir ozanın sigarasının ak duman yığınının arasından geçiyor olduğunu sanırsın!!

Ah! aşk hangi kılıç oluyor, sevgi hangi kılıç, diye

"birbirini izleyen yazılar ve baskılar" yapamam. Yapamadığım için bağışlayın. Ben, bu gibi olaylar karşısında sarsılan; ruhu incelik, güzellik ve daha nesnel olmayan, daha olağan olmayan, daha yersel olmayan, daha yararlı olmayan renk, koku ve tadı olmayan, her şeyle oyalanan Massig non'un havarisiyim.

Keşke, gözlerinden yaş getiren şeyleri tümden bir araya getirerek bir dizin oluşturup bir yerlere yazabilsey dim. Okunmaya değer olurdu. En azından ruhunun sertlik, yumuşaklık, çeşit, renk, koku ve duyarlılıklarını sözgelimi, duyarlı yönlerini duyular algılayıp, duyumsamaya yarardı.

Bir ruh bir at gibidir. "Kuşkusuz eşek gibi,^ katır gibi, inek gibi, köpek gibi, tilki gibi, horoz gibi, koyun gibi, kurt gibi, kartal gibi, sırtlan gibi, sülük gibi, fare gibi [bir çoklan] kaplan gibi, arslan gibi, doğan gibi, baykuş gibi, serçe gibi, domuz gibi, ayı gibi, kedi gibi, semender gibi, hüthüt gibi, kelebek gibi, karınca gibi, fil gibi, deve gibi [bir çoklan] "deve kuşu* gibi!, hindi gibi, "deveinekkaplan" gibi, horoz şekeri gibi, çekirdek gibi, patates gibi, "patlamış mısır" gibi, krem gibi, sakız gibi!!! [Bkz. Hurus Nişan Sakız ve Çikletleri makalesi] deniz gibi, orman gibi, yeni yapılmış özel yapı, ufak, güzel görünümlü bir ev gibi, [Bkz. İnsanlar ve Sözler makalesi], terkedilmiş, yıkık, eski bir kervansaray gibi... ateş gibi olan ruhlar da vardır... [İrili ufaklı değişik renklerde ateşler olmak üzere daha ufak parçalar ile yine soyköken olarak türlerinden olan: petrol, içyağı, kandil yağı, alkol, gazoil, benzin, odun ve çeşitleri: tavan tomruk(1) Bütün bu benzetmeler bilinçlice oluşan bilimsel bir inceliğe dayanır, yazınsal sanatlar kullanmaya değil! Okuyucular bütün tiplerin belirginleşmesi için dış kanıtları yaşam çiftliğinde bulabilirler. Çok kolay!

ları, odun, erik ve dut ağaçlannm kuru san dallarından sandal ağacı kerestesine dek... Üe... başka şeylerle tutuşmuş ateşler ile, başka şeyler ile, başka yanmalar ile, başka kıvılcımlar Üe, başka şimşekler ile başka yıldınmlar Üe aaa aah] ile ateşlerin başka dizilişleri! Kokusu, dumanı olan ateşler değil; kokusuz, dumansız ateşler, 'Maricin miri narf& ...Mavi, al, ak, yeşil... renksiz ateşler. Somut ateşler, görünmez soyut ateşler... yakıcı ateşler ile sıcak ateşler ile karartıcı ateşler ile aydınlatıcı ateşler ile ısısı, sıcaklığı olmayan ateşler... ateşler ile yakmayan ateşler. Pişirici ateşler, oluşturucu ateşler, soğuk, serinletici, iyi, an, parlak, görünmez... ateşler... Nirvana, Tann'da aşk ateşi!! Kimler yönelmiştir buna? Tann'nın ruhunda aşk ateşi, varlığın tümden tecellisi olduğu bir ateş; sıcak olmayan, kızgın olmayan bir ateş! Niçin' Onda gereksinim yoktur. Onda dalgala nım yoktur. Onda dayanıksızlık, kuşku, sarsılım, kaygı, titreşim, işkil, acı... merak yoktur. Yine de ateştir. Her ateşten de daha ateşlidir. Bütün ateşlerden de daha ateşlidir. Her bir alevinin ışığı yaratılış olan, gölgesi gök olan, albenisi evren olan, azıcık, yumuşak külleri samanyolları olan ne desem? ...bir ateş!!!

Tann'da aşk ateşi budur! Nasıl nasıl!! Aşk ateşi böyle olmaz ki!! Öyleyse bu sevgi ateşidir. Evet... sevgi ateşidir. İlginç!? Ben de bütün arifler ve ozanlar gibi konuşuyorum: Aşk ateşi!? Üstelik Tann'da!? Yok yok! Kızgın olmayan, soğuk olmayan, ısısı olmayan... sevgi ateşidir; niçin? Gereksinimi yok, amacı yok, ulaşması yok, bulması yok, yitirmesi yok, elde etmesi yok, kullanılması yok, işe yaraması yok, yamşıacısı yok, dalgalanması yok, kuşkusukaygısı yok,

(#) Rahman Suresi /15 : Tünni de halis ateşten yarattı * (Süleyman Ateş çevirisi) (çev.)

yakmıuzağı yok, korkusuumudu yok, ölümüyaşamı yok, sertliğiyumuşaklığı yok, kafesi yok, bekleyişi yok, suçlaması yok, yorusuyorumsaması yok, korkusutitreyişi yok, ısısıışığı yok, bağıbağlılığı yok, koşulu yok, dönüşü yok, dunışu yok, gidişi yok, annımı yok, aptallığı yok, anlamaması yok; gereği, çıkan, yaran, "niçin"i, "için"i, gerektirimi, ayrılığı, uyuşumu, karşıtlığı, örtücülüğü, ortak koşuculuğu, kuşkusu, inanç gevşekliği, isteği, eğilimi, tadı, ağnsı... yoktur. Ateştir. Aşk ateşi değil, sevgi ateşidir.... Ne diyordum? ... at...lar! Evet... birtakım ruhlar at gibidir, dedim. Her atın devindirici yerleri olur, atların en sert kırbaçlara karşı bile kaşlarını çatmadıkları olur. Koltuk altlarına neşter bile hatırsan duyumsamaz. Duyumsamasına duyumsar da kıpırdamaz. Duyumsamamış gibi... Ancak, bu atın, kendisinin birkaç devindirici yeri olur. Kulak dibi, boynunda bulunan bir yer ya da yerler, sırtı, göğsü, boğazaltı... Küçük parmak ucunun buralara en ufak bir dokunuşu sonucu, birden ürker; birden korkuya kapılan bir kuş gibi kanat çırpıp uçar. Öyle çılgınca bir hız yapar; en becerikli binicileri bile yere atar, önüne çıkan her engeli kırar geçer. Teper. Dağ, ova, dere, ırmak, tepe, engebeli yer, deniz, kent, ne varsa, kim varsa, nere varsa, aşar, yıkar, kırar... atar, gider, gider... bit kıı>*düşene dek, gözlerden kaybolana dek... İşte ben, ruhumun bir at ruhu olduğu

duygusunu taşıyorum. Attan aşağı da değil yukarı da! Ancak; araba, fayton çeken at değil; binilen, ödünç alınan at değil. Dizgini, eyeri olmayan at. Direngen, dik başlı, tepen, kötü huylu at. Dizgin onu tutamıyor değil, tutmasına tutuyor da... güçlükle, çekinceyle, geç... yorucudur. Ancak, Miraç özlemiyle göklerin ötesinde bir buluşma aşkı olan yeryüzünde tutuklu bulunan, Özlemle dolup taşan inanç, başına dizgin geçirip, sırtına at

layabilirse, böylece üstünü, bilinen bir sözün yakıa kırba oyla olmayabilirse; fırtınaları geride bırakır. Gökgürüküşünün sesini geçer. Ok gibi, yer ovasını aşar. Gözerimi du varcığının üstünden uçar; tanyerinin billur, ince göğsüne konar. Göz açıp kapayıncaya kadar; Yerin yabana ülkesinden kaçmak, bu göğün altındaki yabansıl, aşağılık, kinci düşmanlann kampından kurtulmak isteyen; bu kara pazar tacirleri ve köle satıcılannın eline tutsak düşmek korkusuyla kendi yurduna gitmek üzere yola koyulmuş olan kölelik bağlanyla bağlanmış yabancı bir prensi başka bir gezegenin sınırına ulaştırır. Bir dilek uçuşunun hızıyla onu kendi yerine, kapılarıyla, duvarlarıyla, yerlileriyle birlikte kendi yakınlannın kendisini dört gözle beklediği yere götürür. Bir adamın bile aşağılıklığına susmayan, yüzüne çirkin, pis, yaralayıcı hiçbir bakışın tırmalayışınm düşmediği; dar, sığ, kokuşmuş hiçbir "anlayış'ın çöplüğüne bulaşmayan onurlu bir dağın eteğine konmuş yüksek bir yere!!

Büyük, terkedilmiş, suskun, onurlu bir köşk; yüksek, uzak, utkulu, ulu bir dağın eteğinde... ayağı, bilinmeyenin gizemli bağrından doğan bir güneşin coşkun pınan; havası, en tatlı ruhlann en tatlı sevgilerinin en tatlı kokularıyla kokulandırılmış... nere? "Bura olmayan bir yer", nere? Yerini ve göğünü tümden ruhtan kurup, oluşturmuş olduk lan yer; toplumsal yığınlann içinde bir yaşam geçiren, kimsenin kendisini tanımadığı, kimsenin çevresine birikip kendisine şaşkın şaşkın bakan binlerce uzağın ve yakının gözlerinde görüntüsünü göremediği, ancak bir kez; bu çölün içinde yürüdüğü uzun yol boyunca bir kez, sıradan bir tapınağın pencerelerinden içeri bakan; içerde yaşamı boyunca gözlerini göğe diken bir tapmanın düşüne benzeyen

altın bir minarenin altında gömülü bulunan adsız bir şehidin kabrini gören... o rahibin ruhundan!!

Hareminin duvannda asılı duran buruşuk bir demir çerçeve içinde bir resim! Gözlerini anlamlı bir özlemle, bir üzgünlükle şehidin mezar taşına dikmiş, taşa çizilmiş çizgileri okuyor, dersin! öyle görünüyordu... mezarın içinde yatmakta olan adsız şehidin yakını olan bir kimsenin görüntüsüymüş gibi geliyordu. Bu ülkede, kimsenin tanımadığı, bu adsız imsiz gömülüyü tanıyan, kim olduğunu, başına nelerin gelmiş olduğunu, buralarda niçin şehit düştüğünü, kendisinin nasıl öldürüldüğünü, kendisini kimlerin öldürüp buralara gömdüğünü kimsenin kendisinden neden bir anı taşımadığını, buralara gelip yalvaran bütün bu görmeye gelenlerin arasından uzaktan yakından baktıklan, güzel diye düşündükleri, gözlerinde büyüttükleri, kutsadıkları bu minarenin dışında kimsenin neden bir bildiğinin olmadığını, birilerinin zahmet edip de bu anıt taşma çizilmiş dizeleri neden okumadığını, bu şehit kabrinin neden böyle bayındır, süslü püslü, sorumlusu, adağı, çok gelen gideni olduğunu, bu şehidin kendisini ise kimsenin tanımadığını, ince, güzel fayansların ve görkemli alçı süslemeleri ile sanatlarının albenisinin bakışları kendine çektiği bu güzel minarenin altında gömülü olan kişiyi kimsenin "kimdir?" diye neden sormadığını, niçin şehit edildiğinin neden sorulmadığım, başından geçenlerin, acısının, dininin, inancının, çağının, kanlı yaşamının neden araştırılmadığını, bu minarenin altında kanlar içinde yatan bu adsız imamoğlunun kim olduğunu soranın niçin olmadığını, niçin, nasıl, hangi halifenin mızrağıyla şehit edildiğini, ne düşündüğünü, ne istediğini, soranın niçin bulunmadığını bilen biricik kişi kendisiymişçesine!

Bu acı verici düşüncelerin kendi pençesinde tutmuş olduğu, erimekte olan rahib, gözlerini bu bilinmeyen şehidin kabrinin pencerelerinin gözleri içine dikmiş; bakış lan korku içinde haremin duvarında asılı duran resim ile bu şehitin kabri arasında gidip geliyordu, soruyordu. Birden, haremin içinde çerçevelenerek duvara asılmış olan o resimdeki yüzün kendisine yabana gelmediğini duyumsadı! Daha çok baktı, daha çok baku. Korkunç ancak, istek uyandına bir şaşkınlıkla bu resmin...

Bu resmin... kendisinin resmi olduğunu gördü!

Evet, benim ruhum bir attır. Ancak, yazık! Benim ben olduğum buralarda, Arap atını da eşek değirmenine bağlıyorlar. Araba çeken atlarla bağdaş yapıyorlar. Benim ben olduğum buralarda "kalacaklar" özgürdür, "kaçacaklar" bağlıdır!

"Kızgınlar coşkusuzdur, çiğliksiz Acı çekenler çığlıksızdır, coşkusuz

Bizler kaldık geride, kentse durgun Ne varsa sırtlandır, kurttur, tilkidir.

Bir çığlık atayım dediğim de olur Yine de bakıyorum sesim kısık...!

" Geçelim.

Aşkın yer değiştirdiği olur. Soğuduğu olur. Yaktığı olur. Oysa sevgi; yerinden, sevdiğinin yanından kalkmaz. Soğumaz, kızgın değil; yakmaz, yakıa değil.

Aşk, kendinden yanadır. Bencildir, kendisi için ister. Kıskançtır. Sevgiliye kendi için tapar, onu kendi için över. Oysa sevgi, sevilenden yanadır, sevilencildir. Sevgili için is115

ter. Kendini sevdiği kişi için ister. Onu onun için sever. Kendisi ortada değildir.

Oysa, sevgide, sevenin ve sevilenin dışında bir üçüncüsü yoktur. Aşk, kine, öce erken dönüşür. Bu da sevenin kendisini ortada görmemesi durumunda olur. Oysa sevgiden oraya doğru kesinlikle bir yol yoktur. *Sevgi"yi iyice bilip, iyice duyumsayan kişi kendisini ortada bulmayınca beklemeksizin, kolaylıkla... şaşkınlık verici, eksiksiz, büyük, görkemli, lbrahimce bir özveri ve fedakârlığa dönüşür. işte bu durumda artık darlığı kalmayan, artık kalması olanaksızlaşan kendisini, sevdiği aynada bir leke olarak değerlendirir. Buyruk verir: Gerçekçidir, içtenliklidir, kesin inançlıdır. Gösterişleri, yapmacıklan, değişik değişik tutumları yoktur. Bu ise söyleyiş anı ve sözlerinin yakınlığından anlaşılmaktadır. "O lekeyi aynanın üzerinden sil! Ayna artık yüzümü kendinde görmeyeceğine göre yüzünde saçma bir leke kalmasın. Serin an duru düşlü aynan lekeli olmasın." "Oysa aşk; "Ah! Benden sonra bu lekeyi silecek misin? Aynada başka bir leke olacak mı? Bundan böyle aynanın yüzü lekesiz mi kalacak? yok, yok, yok! Benden sonra, bu aynayı baştan başa karart. Bu lekeyi aynanın bütün yüzeyine yay! Aynanın civalarını tümden kazı, ona bir görüntü konmasın. Aynaya toprak sür, başının üstüne yaş toprağı serpiştir; üstüne güneşin ışıklan bile uğramasın. Benden sonra ışıldamasın, parlamasın. Ah! Ne desem? Aynayı kır! kır! ufalt!

Oğlum, benden sonra bağnnı yırt. Saçlarını hep dağınık tut. Kesinlikle sakalım kesme, kesinlikle gülümseme. Kesinlikle yumuşak yataklarda yatma. Kesinlikle uyuma. Hep ağla. Acımı olduğu gibi göğsünde hep saklı tuL Meza116

rımın üzerinden kalkma, evine dönme. Yaşamı, ben öldüm diye bırak. Senin gülüş sesini, mutluluk ve özgürlük haberini duyarsa ruhum, mezarın içinde aa çekecektir. Ah! kendi mutluluğunla, mezar taşlannın altında, acı çektirme bana!

Sense eşim! Ben kendi hastalığımdan ötürü öldüm. Ağrısız, duyumsuz cesedimi ateşte yaktılar. Sakın, sen beni unutup, bir süre sonra kente dönüp, mezarlıktan aynlıp, eve dönüp, yaşam ile durgunluğu bensiz sürdürmeyesin! Ah! Senin benden sonraki mutluluğun benim için ne büyük bir acıdır! Sen benim Ölü cesedimi tutuşturdaklan an başlangıçta bunuluyor isen de benden sonra senden geride külden başka bir kalıntı kalmasın diye, kendini de benim ateşimin alevleriyle yakmalısın."

Oysa sevgi, inanış ve gereksiniminin bütün coşkusuyla, onun eteğine sarılıyor; diretim, buyurum ve yakarışın gücüyle ölüm döşeğinde eşinden şunları istiyor: Sense eşim! Sen, henüz yirmi yıl daha varolabilirsin, soluk alıp verebilirsin, duyumsaya, düşüne, yaşaya, seve, aşık ola...bilirsin. Bir eş, bir yoldaş, bir sözdaş, bir nıhdaş, bir yakın, bir kaynaşma pınarı, serin bir gölge, güzel kokulu bir bahçe bulabilirsin. Bensiz, yirmi bahar gülüp oynayabilirsin. Bensiz, yirmi yaz yolculuktan, denizden, yayladan, dağdan, ırmaktan tad alabilirsin. Yirmi güz; derin düşünceler, köklü duyumsamalar, okuma, düşünme, sevme, aşık olma, üzülme, anılan tatma, anılan dile getirmek ile ilgilenebilirsin.

Yirmi yıl daha, pencerelerin arkasında oturup karların yeğni, suskun inişini, yağmurların parmaklarının okşayış gürültüsünü, yellerin çıplak ağaç gövdelerine vuruşlarını, yellerin çatı altlannda duyulan iniltilerini dinleyebilirsin.

117

Görebilirsin; kışların kara, uzun, sabırlı gecelerini! Odanın kapılannı kapatabilirsin. Perdeleri indirebilirsin. Sıcak, beğeniye uygun sobanın önüne oturabilirsin. Gözlerini senin gönlünle konuşan ateşin devinen, şen alevlerinin hızlı, güzel oynaşmasına dikebilirsin. Onu saatlerce izlemeye oturabilirsin. Onun büyülü salıntısından bakışlannı çekmeyebilirsin. O durumdayken,

düşünün yabanıl kuşlarım dışarıya gönderebilirsin. Uçurabilirsin. Gidip dönsünler, her an sana tatlı iletiler, coşturucu bildiriler armağan etsinler, dudaklannın anı renkli, balözlü, keyifli yumuşak gülücüklerini ateşin salınan gölgesi altında açursınlar, o birbirlerinin koynunda uykuya dalmış olan tatlı çizgili, tatlı benli iki yılanın göğsünü güzel, tatlı uykulardan çıkarıp devindirsinler... diye geçmişe dayalı güzel renkli, güzel kokulu anılara, isteklendirici dileklere, kendi geleceğe dayalı beklentilerine doğru sürebilirsin. Ancak, bu kuşlardan birini, beni sorsunlar diye kesinlikle mezarlığımdan geçirme. Bana acı vermiş olacaksın. Mezarlığın ölüm kokan, ağır suskun karanlığının derinliğinden, yüzünü ateşin titreşen ışıklarında gözleyen... gölgelerin saç, alın, göğüs, gövde ve giysilerinin üzerinde salınımmı büyük bir tatlılıkla izleyen ruhum; sobanın önünde suskun oturmuş, anılan yenileyip dilekleri yeşertmeye dalmış alevlerin oynamasını gözlediğini, yer yer çok tatlı, sevindirici bir anı ya da dileğin seni gıdıkladığını, başını bir yana omuzunu bir yana eğdiğini, sevindirici, kalın bir gülücüğün güçlükle direnen dudaklannı yüzünün bir yansının bütününe yaydığını, bilmiyorum o anı ya da istek neydi de bununla birlikte gözlerini tatlı, yumuşak bir utançtan dolayı yumduğunu, yüzünün tatlı bir utançtan dolayı ışıt ışıl olduğunu, ateş gibi kıvılcım saçuğını, birden gereksiz yere ayağa kalkuğını, sonra yine oturduğunu, geç118

inişin ya da geleceğin ülkelerine göndermiş olduğun o kuşlardan bir kuşun bir daha yeni bir armağan getirdiğini, başka bir öykü anlattığını bir çiçeğin güneşe karşı açılışı, bir yılan yavrusunun birden oluşan göğüs çarpıntısı ya da yumuşak bir dalganın suyun arı yüzüne çarpılışı gibi yine tatlı bir gülücük, dudaklarının durgunluğunu bozduğunu görürse... Ben de tatlı öyküler ile renkli dileklerin seni okşadığını, güze), tatlı, kokulu anıların seni gıdıkladığını görünce; sevgili çocuğunu damatlık ya da gelinlik tahtında gören tadlara, sevinçlere boğulan bir babanın gözleri gibi gözlerim, içinde göz bulunmayan toprak dolu derin göz çukurlannda, kabrin karanlığının derinliklerinde, ışıldar... Kafatasım sevinçten kabrin tavanına çarpar. Gönlüm, nasıl olsa çürümüştür. Göğsüm, boş bir kafestir; kuşu ölmüş olacak... Ancak, göğüs kafesimin kemikleri senin anılarının tatlılığı ve şenliğiyle birbirinden ayrılıp açılır. Mezarlığın ağır, kara, durgun sesizliğinde olsan iskelet kemiklerimin sesini iyice duyardın.

Evet, bu durumda ruhum, üzgün bir kuşun çıkıp bir öykü anlatuğını, senin ise kaşlannı, birden oluşan, şaşırtıcı bir olayla yüzyüze geldiği bir an gibi yukarı kaldırdığını, gözlerini de böyle ateşe dikmiş daldığını, ondan özleme bulaşmış bir üzüntü ışığının yayıldığını, ateş salınımının eritici hüzün damlalannı bakışlarının içinde kararup titreştirdiğini, derin bir sıkıntının ayak izlerinin alnına konduğunu, dudaklannın solduğunu, başının omuzlarına indiğini, iki elinin dizlerine düştüğünü, benim de senin yüzünde acı bir özlemin ağır gölgesini gördüğümü, bu kuşun bana ilişkin bir öykü anlatıyor olduğunu, benim yalnız üzüntüler yuvamdan geçmiş olduğunu görürse; dünya gibi binlerce

119

komşunun yanısıra yurttaş ile birlikte yalnız, sessiz, yabancı, tanışsız olarak anık benim açımdan ikisi de bir renkte olan gecelerle gündüzler geçirdiğim bu geniş mezarlıkta çok yıpranıyorum, acılar kemikten gövdeme pençe vuruyor. Sen ise bilemezsin, bu durumda, çığlık atmaya gırtlağı olmayan, azmaya gönlü olmayan, konuşmaya dili olmayan, gitmeye ayağı olmayan, yazmaya parmağı olmayan, aciz aciz aciz olan, baştan başa acizlikten bir iskelete dönüşmüş olan, acizlikten oluşan kemikten bir topluluğa dönüşmüş olan; göğsü, gövdesi, başı içinde yabansıllığın ya bansıl yellerden başka bir şeyin bulunmadığı, yellerinde durmadığı, topraktan, yellerden, kemiklerden başka bir şeyin olmadığı bir kafes olan... Sen ise bilemezsin, sen ise bilemezsin; ey yaşamın dolup taşan coşku pınan, ey baştan başa yaşam, gençlik, coşku, şenlik dolu ruh! Ey bana; o dünyada, devinim, çığlık, konuşmak, dinlemek, kızmak, gitmek, sevgi beslemek, tıka basa dolmak, bekleyedurmak, baş kaldırmak, dayanıksızlık, gülme, ağlama, dilek, anı, solumak, adım atmak, uzaklık, kaçış, yakınlık, sakınım, ısı, ışık, korku, umut... şimdi tümden yanımda, kefenimin arasında benimle birlikte gömülmüş olanlar dünyasında yaşam vermek, diri olmayı öğretmek, yaraşmayan annemizi gökyüzüne bırakıp bizi bu pis, yabancı sürgün yerine atan cenneti yere indirmek isteyen; evet, sen ey olmak, güç yetirmek, duyumsamak, tıka basa dolmak! Dolu olan,' ey yaşam dolu olan, ey olmakla dolup taşan! Sen ise bilemezsin, şimdi hava dolu kemik bir kafesten başka bir şey olmayan, içsiz, boş göğsünün üzerine mezarın ağır, acımasız taşlan koyulmuş olan... bu sevgili için aa çekmenin ne güç olduğunu!!

120

Çığlık atmaya gırtlağı olmadığı için, başkaldırmaya yüreği olmadığı için inleyemeyen, ne desem? Bu da yetmiyor muşcasına titreyemeyen, kaşlarım çatamayan, yalnızlığın bu ölüm kokan ıssızlığında kendi alnına bir yumruk bile indire meyen, dayanamayan, ağlaya...mayan... biri için, bir iskelet için acı çekmek nasıl güç olur! Ne ölçüde güç olur! Bilemezsin.

Sen ise bilemezsin, göz çukurlan derin, büyük, toprak dolu iki çukurdan başka bir şey olmayan, biri için ağlamanın ne acı olduğunu! Ne desem? Ağrı mı? Acı mı? Güç mü? Bu sözcükler dirilere özgüdür. Güç yetirmekle dolu, olmakla dolu, yaşamakla dolu olan dünyaya özgüdür. Burada hiçbir sözcük konuşabilecek güçte değildir. Hiçbir sözcüğün, hiçbir dilin elinden bir şey gelmez. Ne desem? Bu acıdan başka bir acı çektirme bana aıtık! Burada acı çektirme artık! Burada ben hep seni merak ediyorum; şundan başka bir düşündüğüm yoktur: Ateşin önündeyken, gözlerini ateşin şen, oynaşan, alevlerine diktiğin düş kuşlarının başının çevresinde uçuşup birer birer sana öyküler anlattığı anlarda ıslak dudak lann, parlak gözlerinle, yaşamınla dolup taşan, genç, suya kanmış yüzün acı bir öyküden dolayı solmasın. Buradan ben, tatlı anıların, utanç, özlem, okşayışla karışan işkillendiri ci dileklerin ardı kesilmeyen gıdıklamalarından başka bir durum görmemeliyim sende. Beni, burada bu sürekli, sessiz yalnızlığımda, rahat bırak! Sen yirmi yıl daha bensiz; olmakla, yaşamakla dolup taşan anlann koynunda kalıp yaşaman... kalıp yaşaman., gerekiyor.

Evet, kalıp yaşaman gerekiyor... Niçin?! Sevgi aşktan üstündür de ondan. Ben ise kendimi, kesinlikle, yüce aşkla nn en üstün doruğunun düzeyine değin düşürmeyeceğim.

taptndtklanm

Birçok şeyi kendisine borçlu olduğum, gönlümün oluşumunda katkısı olan benim büyük, dahi öğretmenim Profesör Louis Massignon, bilimsel yaşamım tümden Hallaç, Selman ve Fatıma'ya ilişkin araştırmalarla geçirdi. İslam tarihinin bu üç büyük kişiliğinin yaşamlan konusundaki yapıtları tanınmıştır. "Hallaç'm Kişisel Yaşam Eğrisf^1) ile mAn Selman"®)ını çevirmiş bulunuyorum. Ancak, ölümünden sonra yayınlanmış olması gereken "Fatıma'ya ilişkin bilgi ve belgeler topluluğu"nu şimdiye dek çevirmeye girişen olmamıştır. Şimdilik ben de onu yapacak durumda değilim. Bu işin yapılıp Ali'nin kimliği gibi ikisini de taparcasına öven şiilerin gözünde belirsiz olan Fatıma'nın kimliği ne gün su yüzüne çıkacaktır, bilinmez.

(1) Etude sur courbe personelle d'une vie: le cas de Hallaj' martyr mystûfue de l 'Ulam.

(2) An Selman, Iran İslam'ının İlk Tinel Çiçekleri... Benim ve Profesör Bedevi'nin iki önsözünün yanısıra Corbin'in yaşam öyküsüyle birlikle basılmıştır. Tus, 1344. Salman Pak et les premieres sprituelles de VtsİIam iranien, Paris, 1933123

19601962 yıllarında Hazreti Fatıma'nın siyasal, ahlakî, ruhsal kişiliğine ilişkin araştırmalarıyla uğraştığı sıralarda kendisiyle öneme değmez bir iş arkadaşlığım oldu. Ona, bu konuya ilişkin Farsça (özellikle de birtakım lehçelerdeki) yapıtların bulunması, okunması, çevrilmesi ve de: ğerlendirilmesinde yardıma oluyordum. Bu iki yıl yaşamımın övünç dolu, unutulmayan anlıklanndandı. Büyük bir işte, büyük bir kişinin arkadaşı, yoldaşıydım. Bana çok tad veren, benim açımdan yaşamı anlamlı, değerli, sevimli kılan büyük, yüce, güzel, dahi, bilgin bir ruhla olan ilişki ve tanışıklık idi. O, bir kişinin varlığında, bir insanın yüzünde, bir varlığın ruhunda var olabilecek güzelliklerin en parlak topluluğu idi.

Yaşamım boyunca yetmiş dokuz yaşındaki bu Fransız yaşlıdan daha güzel olanı görmüş değilim. Yalnız soyut, ruhsal, ahlakî, düşünsel bir güzellik değildi. Somut güzellik de öyle açık, öyle güçlüydü; kendisini gördükten sonra, Paris'te her güzel yüzü çirkin, soğuk, anlamsız bulmuştum. Ara sıra biraz kulaklannın arkasında toplanan kısa saçlarının ak ışıltısı, tanrısal bir tanyerinin yüceliğindeydi. Ona olağanüstü bir görkemlilik bir kutsallık veriyordu. Büyüsel albenisinin pençesinden bakışlanmı güçlükle kurtarıyor, kendime güçlükle dönebiliyordum. Kemik yüzü, an istem ve kararlılıkla oluşturulmuş gibiydi. Büyük denilebilecek bumu, görenlerin bakışlarını kolaylıkla kendisinde odaklaştırmasını, onun "iyi, sevilmeye değer, orta halli, alaya alınabilecek bir kişi" olarak algılanmasını engellemekteydi. Burunlu, kafataslı erkeklerden, güzel burunlu erkeklerden bile ayrı biri olduğunu göstermekteydi. Gözlerinin durgunlaştığı olmazdı. Bir odağa ya da bir yöne bir an bile daldığı124

nı kesinlikle görmedim. Yerlerinde duramayan iki serçe gibi, iki kafesin içinde uçuyorlar, dolanıyorlar... Nereye gittiklerini de kesinlikle anlayamazdın. Ben bu biçimdeki gözleri çok zeki ancak, derin olmayan... olarak bilirim. İçten, bir oranda böyle

idiğine inanıyorsam da, böyle bir yargıya kendisi konusunda varma yürekliliğinde bulunamıyorum. Derin değildi, demek istemiyorum. Tersine, belleği, derinliğinden daha çok, daha parlak görünüyordu.

Sürekli, düşünceye öyle dalardı; herkes hiçbir şeyi doğru dürüst görmediğini sanırdı. Böyle de idi. Bir gün "phare" sözcüğü için bir hatırlaucı, bir örnek arıyordu. Bir öğrenci: "Uçaklara kılavuzluk etmek üzere üzerine yol gösterici bir ışık yerleştirilmiş olan Eyfel Kulesi" dedi. O, şaşkınlıkla sordu: "Eyfel'in üzerine ışık mı yerleştirmişler?" Oysa uzun yıllardan beri bu ışık, o 330 metrelik kulenin üzerinde duruyordu. Her gece ^dan 12'ye dek, dakikada bir iki kez, ışıldağı kentin bütün odalarını karartıp aydınlatmaktaydı. O ise görmemişti, duymamışu! Ancak, yapıtlarında örneğin, İslam bahçeleri ile onlann Avrupa bahçeleriyle karşılaştınlması konusundaki güzel, ilginç, bilinçlice sözlerinde öyle süslemeci, öyle özentilidir; fotoğraf çekmiştir, dersin. Gözleri, hiçbir şeye takılmayıp, hiçbir odakta duraklamayan o gözler en özentili fotoğraf kameraları gibi en ince çizgileri, en tatlı ayırtıları renk, görüntü, durum olarak kendi mucizevi kalemiyle görüntülemekteydi. Sanatçı büyük bir bezekçinin gözlerinin bile göremediği şeyler görürdü. Düşlerle uğraşmanın yanısıra derin düşüncelere dalmanın bakışlannın dikkatini kesinlikle çekemediği sanatçı "bakıcılar" olan kimselerden daha iyi görürdü. Onun, içinin çektiğini gördüğü, boşuboşuna gözlerini gezginler, başı125

boşlar, sakallısakalsız çocuklar ile yalnız gözleri çalışan, her kişi ve her şeye bakakalıp dalan, caddelerde gözlerini otlatarak volta atan, her sergiliğin önünde durup göz gezdiren, hep "gördüklerini" anlatan kimselerin büyük bir çoğunluğu gibi her kişi ve her şeyi görmek üzere yıpratmadığı açıkça ortadaydı. Genellikle görmezdi. Ancak, görmek istediğinde; mucizevi bir biçimde, özenli, ince, güzel, eksiksiz, derin, tatlı görürdü.

Çok sert, çok sinirli bir kişiydi. Kıvılcım saçar; güzellikten öyle coşardı; bitkin düşer, kıvranırdı. Çirkinlik konusunda da böyleydi. Bütün ruhlarda olduğu gibi o da abartmadan uzak değildi. Her şeyi olduğundan çok güzel ya da olduğundan çok çirkin görürdü. Başkaları, bakışlarının gördüklerine karıştığını sanıyordu. Oysa Öyle değildi. O, gizliler ve görünmeyenleri de görürdü. Anlatımları kendine özgüydü. Onları her insan ayırt ederdi. Konuşmada yalnız bilgisi değil, ruhu da gözleniyordu. Sözlerinin çınlayışı ve sesinin özünde yüce "iyi oluş"u ile insancıl "an oluş'u açıkça duyumsanabilmekıeydi.

Derinlik ve güzellik, sözlerinde bir ikiz durumundaydı. Örneğin çok sevdiği Selman konusunda:"Allah'a secdeye koyduğu açık alnından Ahuramazda ateşinin aydınlığının yayıldığı bu Ahura'dan doğma an kişi... Şimdi gösterişsiz kabri yıkılmış, Medain'in geniş salonunun gölgesinde, kırık dizlerinin üstüne çökmüş, "Selman"ın; Kis ra'nın egemenliğine karşı yenik düşmüş ruhsallığından söz ediyor...

İslam bahçeleri; içine adım atan görücüyü hemen, kendi bağrına; bahçenin ortasına doğru "çeker". Giren her kişi; iyice düşünmeden; bahçenin odağına varan yolu lu126

tar. Orada bir su havuzu, fiskiyeler, güller ve üzüm asmalarının oluşturduğu güzel gölgelikler vardır... Oysa Avrupa bahçeleri; ilk kez giren kimseyi kendi çevresinde; bahçe duvarlan dolayında "gezdirir". Böylece görücü; kendiliğinden; bahçenin çevresine yönelir..." diyordu.

Ne arı, ne utandıncı, ne coşturucu bir andı! O güzel, ince buluşunu, kendine özgü yol ve coşkuyla açıklıyor idi ği an! Ben ona öyle dalmıştım; nasıl bir "durum"da olduğumun bilincinde değildim. Ancak, durumum öyle olağan dışı bir biçim almıştı... Profesörün ilgisini çekmişti. Birden, bana dalmış; yüzünün, başının, boynunun bütün öğeleriyle, kendi bütün davranışlarıyla bana şu soruyu yönelttiğini gördüm:....? Böyle beklenmedik bir soruyla karşı karşıya gelen, özellikle de sözlerinin arasında, orada, özellikle de ona söylemekten utandığım etkenler gören ben biraz çekimser kaldım, omuzlarımı oynattım, bir söz söylemedim, anlamını çok geçmeden anlayıvercceği bir biçimde: "hiç"! dedim. Beni bırakmadı. Daha çok yapışu. Ben de utançla, özür dilercesine: "Bu kuramın sizin söylediklerinizden başka bir anlamı yoktur." dedim. İvedi bir şaşkınlık, bir araştırıcılıkla: "Ne anlamı?" diye sordu. Yine biraz dayandım, sonra: "Sizin bahçeleriniz ile bizim bahçelerimiz arasındaki ayrılık başka özellikler ve nitelikler alanındaki ayrılıkları anlatmaz mı?" dedim.

Ne demek istediğimi duyumsamış olduğunu gösteren aşırı bir coşkunlukla: "Güzel, anlat! na ayrılıklar?" diye sordu.

Ondan sonra konuşamadım. Yalnızca, utanç dolu bir bekleyişle ona bakıyordum. O ise soruşturucu durumu el verdiği ölçüde coşkunluk ile duyumsayış durumu hız kazanıyor; ne, neler dediğimi anlıyordu.

1

Yaşlı adam! Ne kutlu, ne ulu, ne onurlu, ne insan biriydi! Bu konularda ne ilginç bir duyarlılığı vardı! önüme geldi, elini iskemlenin yanına koydu, biraz yüzüme doğru eğildi, bir süre bana daldı... ancak, bana bakmıyordu, du daklan titriyordu. Biraz gülümsüyordu. Ancak, acıklı, sevecen, titrekti. Buna karşın gözleri üzüntüyle dolmuştu. O durumdayken bakışlarım pencereden dışarı gönderdi. Bir süre daldı. Dalgındı. Ben ise ne durumda olduğumu bilmiyordum! Geçti. Nasıl geçliğini anlatamam. Başını çevirdiğini gördüm. Elini iskemlenin kolundan çekti. Güçlükle doğruluyor diyeceğin bir biçimde... Ancak, nasıl bir biçemdc: "Evet, böyledir, doğrudur! çok güzel! çok güzel! Ancak acı! Evet. Acı!" dedi. Sonra bir baba gibi sevimli, özendirici bir biçemde: "Ancak Bay... ne dediğini ne ölçüde anlıyorsun? dedi. Durgunca, gizlice gülümsedim. Bilmiyorum anlamında başımı salladım. Sonra gözleriyle beni süzmeye başladı. Bana dikliği, onların üzgünlüklerinin kalın perdesini örten, düşünün derinliklerinde bulunan uzak, belirsiz bir odağa baktığını düşündüğüm gözlerle: "Yok, senin buluşun benim buluşumdan daha bilinçlicedir, daha üstündür. Ancak sen bilmiyorsun. Trajedi, senin düşündüğünden çok daha üzücü, çok daha çirkindir. Sen görmüyorsun"... dedi.

içinden bu sözler ne durumda çıkıyordu. Yaşlı adam, elleri titriyordu. San, solmuş ancak kemikli, erkeksi yüzü üzüntüden tutuşmuştu... Kendilerini özgürlük ve insanlık başağnlanndan kitaplar ile bilimin arkasında onurluca gizleyen, yaşamının sonlanna doğru kendisini yalmz bırakan arkadaşlarının yanısıra iş arkadaşlarının aşağılık ve arkadan vuruşlarının anısı içini yakmış, hep güzellikle, inançla dalgalanan yüreğini eritiyordu.

Onunla, birlikteyken ben kendimi, büyük bir ruhun, daha üstün, bir kişinin, yüce salt bir iyiliğin, değerli, eşine az rastlanan bir kişinin karşısında bulurdum. Ona bakıp an, üstün, yüce onur, utku ile tatlara daldıkça gönlümün içinde büyük, ağır, dopdolu bir erince kapıldığım onu bulmanın sıcaklığının o doruğunda yüzlerce "keşke", yüzlerde "yazık" gönlümü sokup, ıstnyordu.

O, büyük bir adamdı. Büyük, sözün tüm anlamıyla... O büyüklükteki Fransa'da o kalabalıktaki, o gürültüdeki Sorbonne Üniversitesi'nde Massignon gibisi çok değildi. Gurwitch, Schwartz, Sartre, Henry Luper, Cocteau Fransa'nın övünç kaynağı sayılan kişiliklerdendi. Cocteau'nun dışında, ötekilerin hepsini yakından tanırdım. Özellikle Luper... özellikle de öğrencisi olduğum, beş yıl boyunca derslerini aldığım, tümünü dinlemiş olduğum karışık düşüncelerini inceden inceye, bütünüyle bildiğim Gurwitch... Herkes bana Gurwitchbilimci derdi. Toplumbilim dersinde çocuklar beni, Gurwiich'in izdeşleri ve müridlerinden, onun düşünsel tutkunları ile yakınlanndan sayardı. Benimle rastlaştıkça da şakadan ona atar, onun kendine özgü kavram, söz ve çalımlarına öykünürlerdi... Yaşamı masala benzeyen bu Rus kaçkını eski komünist yahudi... Lenin ve Troçki'nin görev arkadaşı, savaş arkadaşıydı. Daha sonraları Stalin'le anlaşamadı. Bunun üzerine Avrupa ile Amerika'da bir yandan başı için bir ödül belirleyen faşistlerin, bir yandan da Stalin komünistlerinin elinden yirmi yıl kaçak yaşadı!

Gurwitch, yeryüzünün dahi toplumbilimcisi idi... Oysa Massignon bambaşka bir şey idi! Gurwitch kişiye dahiliği ile düşünsel ve bilimsel yücelik duygusunu verirdi.

Oysa Massignon çağdaş dünyanın en büyük îslambilimdsi idiyse de yakınlarını, bilimsel, düşünsel dahiliğinden çok; ruhsal güzelliği, insanlığının yüceliği, ince, alımlı duyumu etkilerdi. Dolayısıyla ben, tslambilimde onun yolunu tutmadım. Ancak, insanbilim konusunda utanıyorum ondan.

Ben, Gurwitch'i ulumsuyordum. Oysa Massignon'u kutsuyordum. Luper, Sartre, Gurwitch beynimi dolduruyordu. Aklımı doyuruyordu. Bana düşünmeyi öğretiyordu. Jean Cocteau beğenimi coşturuyordu. Hep ilginç bir dalgınlıkla onu düşünürdüm. Bu çok boyutlu, çok renkli ruh... Oysa Massignon'u "seviyordum". Ona sevgi besliyordum. Ruhumun susuzluğunu gideriyordu, gönlümü dolduruyordu. Ondan, bilimden çok, düşünüşten önoe iyi olmayı çok yüce, çok yüksek bir düzeyde öğreniyordum.

İyi olmak! Coşkunluk verici bir sözcük değildir. Farsça'da iyiliğin olağanüstü bir görkemi ve bir ululuğu yoktur. Orta olmakla, kokusuz, özelliksiz olmakla eşdeğerdir. Bize göre iyi olmak, kötü olmamak anlamına gelir! Bu ise saçma bir anlamdır! İyi kişi! Kimlere deriz? Yalnızca damatlığa, bir aile ve cici bid, rahat, taşınabilir bir ev kurmaya yarayan kimselere; hem doğanın dediklerini hem de bütün kişilerin dediklerini yapan kişi. İyi kişi, kimsenin sev memezlik etmediği kimse demek! Ne demek?

Ancak... burada iyiliğin yaşamdan, toplumdan, "günlük yaşam"dan daha yüksek bir düzeyde, en yüce güzel olmalarla bir olduğunu, birbirine kanştığını, sonra, orada en yüce duyguların kısa elinin, eşiğine güçlükle ulaştığı yerde "olağanüstü" ruhların en yüce miraçlarının o en yüksek doruğunda iyiliklerin en üstün güzelliklerden bile daha güzel olduğu gibi güzelliklerin de orada en göksel,

130

en kutsal iyiliklerden daha iyi olduğunu kim bilir! Bambaşka bir dünyadır. Bambaşka olgulardır. Bambaşka renkler, ateşler, aydınlıklar, duıumlar, gereksinimler, aalar, susuzluklar, aşklar, sevgiler, bağlar, duygular, görüntüler, titreyişler, inanışlar... dır. Hiçbir kavramın ayağı ona adım atamaz. Hiçbir dilin eli yüksek eteğine uzanamaz. Zamanın tatlı bir oyun yapması gerekir. Ozanın da deyişiyle... şiiri, oldukça çok yinelenen bir şiirse de benim sözünü ettiğim burada anlamı bambaşka bir şeydir! Bu, anlamı sıradan, yi nelenimsel olan, ancak özü bir mucize, yücelik, ilginçlik ve güzelliğinde olan sözlerdendir:

"Tatlı bir oyun etse gerek süreu öğretmene karşı oturtsa gerek süreıf

Ozanın sözünü ettiği öğretmen değil. Kişiye "bilgi" veren kişi! Bilgi, "bilgili" her kişiden alınabilir. 15 tümenlik bir kitaptan bile. Oysa zaman tatlı bir oyuna el atınca seni öyle bir ruha karşı oturtur: Bir "olay"mış gibi gelir sana! Olmama olasılığı olan bir olay. Kesinlikle olmama olasılığı olan, yaşamının bitimine dek dünyada böyle şeylerin, böyle dorukların, renklerin, stcaklıklann, albenilerin, uçuşların, devinimlerin bilincine varamayabileceğin bir olay! Doğmuş olduğun yolda bir değişikliğe uğramadan yaşlanana dek gideceğin, gideceğin, gideceğin... Böylece mesnevi ineği gibi Bağdat'ta "ölebileceğin"... bir olay! Ah Massig non'u yaşamım boyunca tanımasaydım! Bu büyük olay yaşamım boyunca gerçekleşmeyecek olsaydı, yaşamımın bitimine dek nelerin bilincine varmayacaktım diye düşünüyorum! O olmasaydı ya da ben onunla olmayacak olsaydım ondan aldıklarımı kimlerden alabilirdim? Hangi kitaplardan öğrenebilirdim? Güzel, tatlı bir kişinin özgün tadı ol131

masaydı... ivecen, sevecen, güzel kokular saçan bir ruhun esrik edici, başdöndürücü, şenlendirici kokusu olmasaydı... Tatlı... bir ezginin yabanıl, ilginç tadı (sözcüklere bak sen, ne güçsüz, ne yoksuldur!) olmasaydı... Tatlı renkli bir duygunun şaşırtıcr, gizemli, ilginç rengi olmasaydı... Ateşlerle, yangınlarla, gönlün doğaötesinin İçinin bilinmeyeninden tutuşan belirsiz, gizemli yanardağlarla yanan bir yüreğin tat verici okşayışının sıcaklığı olmasaydı... Güzel bir kişinin güzellikleri ve iyilikleri olmasaydı... Üstün, değerli bir ruhsal üstünlüğü ile değerliliği olmasaydı... Yüce bir anlayışın yüceliği, üstün bir düşünüşün üstünlüğü, ince bir düşün inceliği, an, tatlı bir sevginin mucizevi tatlılığı, en art, en güzel, en genç meleğin, perinin çıplak ruhunun tatlılığında, onlardan belirsiz gölgeler ya da duyumsanamayan bir esintiden başka bir şey duyumsamadığım ne desem? geçmişlerin en unutulmuş masallarının düşse) tapınağındaki sanal tannlann Özünün tatlılığında bir sevgililik olmasaydı... Bunlar kitaplara alınmış mı? Bilim dallannda okutuluyor mu? Deneyliklerde deneniyor mu? Düşünüşle, akılla, bilgelikle, hazırlıkla bilinebilir mi? Bu bilinmeyen, güçlük dolu yollar, konuklann yollannı ve kurallannı bilen önceden geçmiş bir yol gösterici olmadan yürünebilir mi? Bir olayın, birden şanslılık elini tutarak böyle bir kişinin önünde oturtmalı... göresin, dokunasın, duyurmayasın diye. Bunlan; onun varlığından, onunla olmaktan, onun ko nuştuklanndan, onu tanımaktan, onun gülümseyişinden, onun bakışlanndan, onun davranışlanndan, onun sözlerinden, onun sessizliğinden, onun yaşamından, onun varoluşundan, onun anısından, onu anmaktan, onun varlığını duyumsamaktan dışan çekesin, esinlenesin, çıkarsayasın, tadasın, emesin, tadını alasın, koklayasın, duyasın, göresin

132

diye. Yakınında oturmalısın. Ona gönül vermelisin. Onun içine sızmalısın. Onun içine dalmaksın. Ona uymalısın. Duyumsayışının kucağını, ruhunun kucağını, gönlünün dudaklannı, anlayışının ağzını onun içinde açmalısın. Ona doğru açmalısın. Özenle, dikkatle, susuzlukla, gereksinim* lilikle, alçak gönüllülükle, boyun eğmişlikle, sürdürmekle, güven duymakla, direnip dayanmakla onun mucizevi, ke* rametli, ilginçliklerle dolu, gizemli içine açılan yollan, kapıları, pencereleri, en ufak pencerecikleri bile bulmalısın. Böylece kendini, bütün kendini, bütün boyutları, bütün istekleri, bütün susuzlukları,'bütün anlamaları, duygulan, kavrayıştan, yutmaları, emmeleri, tutmalan, kendi bütününü bu geçitlerin, kapıcıklann, pencereciklerin, yoluna koymalısın, oturmalısın, dayanmalısın sonra görmelisin, bulmalısın, duyumsamalısın da oooo....h! Ne rengarenk, ilginç, gizem dolu, olağanüstü kaynaklar, kaynıyor da akıyor senin içinde. Akıyor da akıyor, taşıyor. Gitgide duyumsamaya başlarsın. Nitelemeye sığmayan, ne ilginç bir tatlılıkla duyumsarsın. Bu dünyada olmayan, hiçbir yerde olmayan, kesinlikle olmayan bütün şeylerle dolarsın, dolarsın, dolarsın. Bu bilinmeyen mucizevi akıntılann dökülüş sesini, kendi içinde,

ona kulak verecek olursan, gönül bağlayacak olursan, durgun duracak olursan, kendi başını kendi içine doğru eğerek kendi etini kendi yüreğinin üzerinde gevşetecek, sıkacak olursan, açıkça, kolaylıkla yüksek sesle duyarsın. Ne ilginç biçimleri vardır bu seslerin, ne ilginç müzikleri? Gizemli ırmakların, çayların, pınarların dökülüş sesi; yağmur, yıldınm, şimşek, akıntı damlacıktan ve çağlayanların gürültüsü... sonunda cennetin, gönlün ıssız, yanık çölünde yeşerimi...

133

Bu başörtücü, kapalı, bunaltıcı gökyüzünün altında bu gezegenin dışına pencereler açmışsın, böylece başka bir gezegenin okyanuslanyla, yağmurlanyla, pınarbaşlarıy la ilişkiye geçmişsin gibi, içinin derinliklerinden binlerce yeraltı su geçidi coşmuş, gaybın ırmakları ruhunun en gizli dar geçitlerinde baş açmış, sen de dolmaktaymışsın, suyla dolup taşmaktaymışsın, sonbulmaktaymışsın... ne bileyim ben, ne diyeyim?! gibi bir duygu taşırsın.

Tanrım! Sana nasıl karşılık vereyim? Nasıl? Şimdi Massignon ölmüştür. Ben de Doğu'dan bir mezarlığın bir yanında kalmışım. Tümden insana benzeyen birtakım varlıklar arasında yaşamaktayım. İlginç bir duygudur bu! Massignon'un öğrencisi olmanın, onunla tanışmanın, yaşamımda gerçekleşen bir rastlantı olduğunu, kendi kendime düşündüğüm oluyor. Rastlanu mı?! Gerçekleşmeme olasılığı da var mıydı? Benim ölebilme olasılığım var idi de bir mucizeye benzeyen böyle bir kişiyi kesinlikle göremez miydim? Ne korkunçtur, böyle bir olmama olasılığının olmasının düşünülmesi! Benim yaşamımın onunla tanışmam olmadan düşünülmesi! Benin onsuz düşünülmesi! Ne yoksul bir ruhum, küçük bir gölüm, sıradan bir beynim, aptal bakışlarım olurdu! Onu, kendisini ya da varsa onun gibi birisini kesinlikle tanımamış olan kimselerle kanşurabilme olasılığından dolayı içim titriyor. Ben onu, o yitik zenci doktor Beliberg gibi düşünüyorum. Gerçekten de benim göğsümün içinde atan onun yüreğidir. Ancak, doğal bir yürektir. Yapay yürek, bir "şişirgeç"ten öteye geçmeyen bir işlevi olmayan o kanlı yumruğun kendisiydi.

Yaşam içerisinde ne büyük iyilikler var imiş benim için, boş yere iyilikleri örtüyorum. Kimse yaşamında benim

134

gibi şanslı olmamıştır. Zamanın, beni bir süre yollannın üstüne, yanlarına oturttuğu olağan dışı, yüce, güzel, yakıcı, yapıcı ruhlar! Bu ruhlar, bedenimin içine girmiş, tümünün kendi içimde bulunuşlarını, şu anda duyumsuyor, sürekli onlarla yaşıyorum. İçimde bulunuyorlar. Ben de yaşam içerisinde ayrılıklarının üzüntüsünü, gidişlerinin ve uzaklıktan nın acısını, ölümlerinin çarpıcılığını kesinlikle taşımayacağım. Birinin yaşayıp da sevdiklerinin ölüme değin kendisiyle birlikte olacağını, sürekli kendisiyle olacağını kesin olarak bilmesi ne büyük bir mutluluktur.

Babam, ruhumun ilk boyutlarının ilk oluşturucusu! İlk kez bana, hem düşünme sanatını hem de insan olma sanatını öğreten, annem beni sütten keser kesmez, damağıma, özgürlük, onur, anlık, ileri görüşlülük, ruh anlığı ile gönül dayanıklılığı, inanç ve bağımsızlığın tadını damlatan kişi, ilk olarak beni kitaplanyla arkadaş yaptı. Ben, çocukluktan, ilkokulun ilk yıllarından babamın arkadaşları: Kitaplanyla tanıştım, onlara alıştım. Ben, onun bütün yaşamını, ailesini oluşturan kitaplannın içinde büyüyüp yeşittim. İşte bu yüzden hangi sınıfa girdiysem sınıf arkadaşlarımdan ■yüz ders", öğretmenlerimin çoğundan "doksan dokuz ders" ilerde oldum. O bana, daha sonralan, yaşam içerisinde, yaşanan yılların sürekli deneyimleri, çekişimleri ve uğraşları süresince öğrenilmesi gereken birçok şeyi, o çocukluk ve gençlik yaşamının başlangıcından kolay, karşılıksız olarak armağan etti. Babamın kitaplığı, şimdi andığım, değer verdiğim bir dünyadır. Kitaplarının, ciltlerinin bile birer birer benimle bir geçmişleri vardır. Ben, uzak, nazenin, iyi geçmişimin bir topluluğu durumunda olan bu iyi, kutsal odayı çok seviyorum.

135

Ne büyük, küçük, çok sözlü, suskun, alçak gönüllü, gururlu, pahalı, ucuz, iyi bir dünya! Babam ve kitaplığı suskun bir iki arkadaşı ve atalanmın, bu iyi erlerin, büyük, değerli erdemliklerin koruyucularının, yoksulluk ve omırlu luk ülkesinin krallarının, o sıralarda her yeri kaplamış olan, şimdi her yeri kaplamış bulunan birçok pisliğin yanısıra paraya güce bulaşmayan; bilim, uzak görüşlülük, ululuk, inanç ve ruh erlerinin bırakuklannın biricik mirasası olan ben. Onlar, din erleri idiler, onu dünyaya bulaşürmadılar. Söz erleri idiler, yaşamlan süresince de kimseyi övmediler. Tann'nın özünden olan "söz"ü domuzların ayaklan altına dökmediler.

Sonra... Ebu'lHasan Han Furugî... 'Avrupa'da Felsefenin Gelişimf ile *EJlatuntun Kaleminden Sokrates Fel sefesf nin yazan, başbakan Zekaulmülk Furug?nin kardeşi... O idi bana, ilk kez, kişinin, eğitilip inceltilmiş bir ruhun ne ölçüde olgunlaşabileceğim, ne oranda büyü k olabile ceğini"y"ebileceğini öğreten! Bu, küçük bir ders değildi! Ne ruhlar görmüşüm ben, çürümüş, küçük, cılız, donuk, sıska kalmış... yalnız bu bir dersi Öğrenmemişler diye, biri leri, onlann yollarında durup onlara: "Nerelere değin gidebileceklerini, uçabileceklerini, yolculuk edebileceklerini, kaçabileceklerini" anlatmamıştır diye! İşte onlar, mahallelerinin 180 metrelik evi ve bahçesinin içinde sıkışmış kalmış, evlerinin havuz suyu gibi kokuşmuş, suyun duruluk, alımlılık, şenlik, devingenlik ve mavi renksizliği gönüllerinin içinde ölmüş, bataklığa dönüşmüştür. İçi tortu, solucan, sivrisinek ve kurbağa salyası dolmuştur. [Onunla öğrenciliğim uzun sürmedi, derindi. Yer yer bir kişinin; eğitmenin ya da öğretmenin bir sözüyle, onunla bir görüşmeyle insan

olduğu olur. Yer yer de bir başkasının yıllar süren eğitim, öğretim, birliktelik ile iletişime karşın üzerimizde ceketimizin, pantolonumuzun ya da çalışma masamızın bıraktığı etkiden farklı bir etki bırakmamıştır. Bundan da gülünç olanı birtakım öğretmenlerin, bir iki yıl dersimize gelip gitmişler diye bu geliş gidişleri süresince de onların aldığı aylıklar ile bizlerin başbaşa baş ağrtsızO) aldığı notlardan başka bir iş yapılmamıştır kişiye öyle öğretmence bakıyorlar; bizler, beyefendinin elişi kuklalarıymışız, ne gibi bir değerimiz varsa da onlar üflüyormuş gibi! Bir de içtiğimiz kuyuya taş auık mı, "emzirdikleri sütü helal etmezler"KO

»

Sonra... Ne diyeyim? Gurwitch, gözlerime toplumbilimsel bir bakış veren, önüme yeni bir yön, geniş bir ufuk açan kişi... Profesör Berque toplumbilimin gözlükleri ile nasıl görülür diye bana dini gösteren kişi... İşte bu büyük ders, buralarda öğrenmiş idiğim, işime yaramayan binlerce boş bilginin, tümden değerli, işe yarar bir duruma gelmesine yol açtı; ne aynnulı bir öyküdür bu! Bir de Schwartz ile Luper, beni, günümüz yüzyılı anlamında değil, ikinci Dünya Savaşı sonrası günümüz akımsa! ve düşünsel sorunlarına ilişkin yeni görüşleriyle tanıştıranlar... Cocteau, Ebu'lHasan Han Furugînin o dersini, bana bir daha gösteren kişi... Ebu'lHasan Han Furugî öğretti, Cocteau onu gösterdi. Bir de Sartre, onda yalnızca günümüz Avrupa'sının acı felsefî düşünüşünü değil, bir insanın da yalnız bir kurdun huyunda ve doğasında olabileceğini gördüğüm kişi! Korkusuz, kimsesiz, saldırgan, atılgan, bağımsız, yabancı!... Makina ile paranın bu aşağılık çelik bedene nasıl bir işkenceyle tutsak etliği, Avrupa'nın bu "İnsanî ruhu"! Bunalma korkusuyla baş kaldırmıştır. Bu "Kilise'nin ve "anapa137

ra"run adağı kişi, oralarda bir gönül akçesinin iki yönü durumunda olan dinden, dünyadan uzak!

Bir de, Carola Grabert, Jadine Cheselle, Kateb Yasin, Claude Bernard, beni, sanat dünyasında gezdirdiler. Resim: Picasso, Chagall, Van Gogh, Tintoret, La Croix... Müzik: akım oluşturmuş büyük klasik senfoniler; kendisini, Sokrates ölçüsünde sevdiğim, kendisinden yeni şeyler anlamış olduğum değil yeni "anlamalar, başka dünyalar, başka yollar... güçlükler, tehlikeler, çekişmeler, aaiar... öğrendiğim Gaston Dauphine'in sanatlan ile son olarak Mas signon! Bana, "saçmalıktan uzaklaşma", böylece iyilik ölçüsünde güzel, güzellik ölçüsünde de iyi olma sanatını öğreten kişi. Ben ise ne ölçüde öğrendim, bilmiyorum. Bir de varken görmediğim, anlamadığım daha sonralan kendisini, Manche'ın dalgalarının ardında gizleyince, çığlıkları da Trouville kıyılannın yırtıcı gürültüleri arasında sönüverin ce, kendisini gördüğüm, sesini duyduğum... duydum, ancak ne acı! kişi! Ancak, arlık çok geç olmuştu... geç. De la Croix, "kuralcı" Koden'in bakışlarının onu teknik bir eksiklik olarak gördüğü "Çine Çenta" adında bir film yapmıştı. Oysa onun felsefesi, şu teknik eksikliğin kendisiydi. Bu filmin göstergeci ses aygıtından daha hızlı dönüyordu. Bir sahne oynanıyor, geçiyor, sekizdokuz dakika sonra ona ilişkin "konuşmacı" geliyordu! Oyuncu, filmin birinci oyuncusu, bahçeye giriyordu. Yeşil, yemyeşil, gencecik bir bahçeydi. Güllerin albenisi ve geçen ırmaklann nazı ile zümrüt renkli odann kırıtması ile bahçenin ortasında yer alan belirsiz bir kilisenin çanının yüksek, güzel burcu ve tatlı bir bahar esintisinin oynaşımı onu; bahçenin nemli, şenlendirici, yansoğuk sabahının eşiğinde, coşkudan, coşudan bir şiir

okumaya zorluyordu. O, şarkı söylemek üzere dudaklarını aralıyordu, ancak ağzından ses çıkmıyordu. Tersine, ok sesleri, savaşın koparttığı gürültü, ürkmüş atlann kişnemeleri, silahlann çarpışma sesleri, kin, savaş, öç ateşinin tutuşma sesi işitiliyordu. Daha sonra, sekizdokuz dakika geçtikten sonra, film dönüyor, sahneler de ardarda geçiyordu. Birden perdede

filmin birinci oyuncusu görülüyordu; yorgun, bitkin, üstü başı tozlanmış, yaşlılık karı başına düşmüş, üzüntü ve anılann geçişinin ayak izleri yüzüne çizilmiş, korkunç, yüzlerce tufanın titreyişi durgun, açık, pürüzsüz alnını kırıştırmış, yıllarca sırtında taşıdığı her an daha ağır bir duruma gelen, daha büyük bir güç isteyen ağır bir sırt yükünün alunda diz çökmüş, yazın vurmuş olduğu ıssız bir çölün ortasında, yırtıcı yırtıcılık yellerinin yolunun başında, yere oturmuş, acı bir sıkıntının kara gölgesi yüzünü kaplamış, ok auşlannın, kılıç çekmelerinin, mızrak firlatma lannın sesinin dokuz dakika önce işitildiği belirsiz bir savaşta tutsak düşmüş, ayağına ağır bir bağ takılmış, el bileklerine çelik bir kelepçe vurulmuş, zinciri ağırca bir kayaya bağlanmış, bir adım bile değil! Perdede, yaşamın ağrılarından, tutsaklığın acısından, çölde geçen verimsiz, monoton gecelerden ve günlerden, yenilgiden, suskunluktan ötürü inlediği görülüyordu, işte o sırada, ilginç bir biçimde, ruh veren en güzel düşlere daldıncı şarkıların yanısıra en içalıcı bahar ezgilerinin içe işleyen sesi duyuluyordu! Bu film, Mihr'in şu sözünü görüntüler gibiydi: "Ne ruhlar, o dünyada birlikte yaratıldı ancak, bu dünyaya birlikte gönderilme di."Ö) İşte bu yüzden, yaşam süresince kimi tamsak, yok, •o" olmadığım görürüz.

(3) "Dokuzuncu üpanişad", MİIr.

Bu yüzden dışardan bakan her insanın onu, Ha run'un Dicle'nin yanıbaşındaki çadırı sandığı bir çadırın içinden yırtıcılığın en kara, en yırtıcı yelleri geçiyordu. Bir de o çadır, çadırlann en karasıydı, ne desem7 O çadır, öteki çadırları da kararttı...

Gözümün kimseyi görmediği, kulağımın bir çığlık, bir şarkı, bir inilti duymadığı, gönlümün, içinde silah, savaş ile övgü şiirleri sesinden başka bir sesin duyulmadığı taştan askeri bir kale idiği, bir "elmevt" idiği, kartal yuvası idi ği, dağ, ekin idiği! o şaşkınlık verici esriklikten sonra kendime gelince uzun bir süredir eteğime el atmış bulunan, yerinde duramayan bu karaltıyı görmek üzere gözümü açtım. Uzun bir süredir, ardı kesilmeyen aralıklarla, ateşlice, acıklı bir sesle beni çağıran bu inilti ve çığlığın ne olduğunu duyayım diye de kulağımı açtım. Artık karaltının da, sesin de kalmadığını, deniz ile "deniz durgunluğu" ile üzüntü... ile ...üzüntü... den başka bir kalan olmadığını gördüm!!

Sonra ne olduğunu, nasıl yalnız kaldığımı gördüm! Bir yandan Virgile'im ölüm tuzağına düştü, bir yandan da Beatrice'im denizin ağzına düştü. Böylece "Berzah" ile "Dozah"^ arasında başıboş bir Dante ve "Yitik Cennetimin özlemini duyan, görmeyen bir Milton olarak kaldım! Her gece yaşım daha da büyüyor... Her solukta ateşim daha da artıyor!

Çok ilginç! O var iken görmüyordum, o çağınyor iken işitmiyordum... Ben görmeye başladığımda o yoktu... Ben işitmeye başladığımda o çağırmıyordu...! Soğuk, duru bir pınar, senin karşında coşmakta, çağırmakta, inlemek(*) Dozah: Farsça'da 'cehennem anlamında kullanılmaktadır.

(Çev.)

leyken, sen de suyun değil, ateşin susuzluğunu çekiyor iken, pınann kurumasıyla birlikte, pınann, senin susuzluğunu çektiğin o ateşten boşalıp buğulaşarak boşluğa uçmasıyla birlikte böylece ateşin, çöle saldırarak onu kendi içerisinde eritmesiyle, yerden ateş bitip, gökten ateş yağmasıyla birlikte senin ateşin değil suyun susuzluğunu çekmeye başlaman, sonra da varoldukça senin yokluğunun üzüntüsüyle eriyen kimsenin yokluğunun üzüntüsüyle bir yaşam boyu erimen ne üzücüdür! .

♦ • •

Ne desem? "Ol da kalkış olana dek inle"! Ne çıkar? Denizin aamast yok.

Massignon, yok, S. Bodin! Doğru, o bana ne öğretti? Hiç! O bana öğretmedi, kendisi de bilmiyordu. Ben ondan: îyi, sevilecek ululuklar ile yücelikleri olan, tatlı, değerli insancıl güzellikleri olan, ancak, kendileri bunun bilincinde olmayan insanlann çok değerli olduğunu öğrendim. Bu, ruha, yüce bir değerlilik ve büyüklük kazandıran "anlamamaklardandır. Aşağılık alçaklıkların yanısıra aşağılılıklan binlerinde görmüş olduğum, gönlümün nefretle dolup taştığı, niçin görebildim diye, bu düzeydeki ahlaklılık ile bu ölçüdeki aşağılılık; duyumsayışıma elverişliyken niçin ondan pek uzak olmayan bir aralıkta durmuş olayım diye titremiş olduğum oluyor! Ne de olsa, alem ile malum arasında bir köklülük var oluyor. Yankesiciler, genellikle, kendi alemlerinden çok uzak aralıklarda bulunan kimselerin ceplerini Çarparlar. Ali'nin; tarihin bu "ulu* ruhunun, dıştan ilginç

görünen şu sözü ne güzel, ne doğrudur:

"İnanan kişi üstün bir aldanıadır."

Doğru, o bana ne öğretti? Yok, ben ondan ne öğren141

dim? Ben, Pascal'ın "söz"ünü onda "gördüm": "Gönlün; aklın bilincinde olmadığı imleri vardı. Bodin'in Massignon'un bilincinde olmadığı imleri vardı. Birtakımlan, yalnız dilleriyle konuşurlar. Sözleri biz bunlardan yalnız "duyarız". Sözler, bellek kutucuklarırun içerisinde biriktirilmiş, sözcüklerin pençesi, cümlelerin sıvı ölçeğiyle dışan çekiliyor.

Onlarla iletişimin yolu, dil ile gönüldür. Onlann sesleri çıkanş biçimleri ile bizim kulak içi perdelerimizdir. Ancak, kendisinde, sözlerin eti derisi olduğu, kendisinde, kendi varlığında, anlamlann bir gövde durumunda olduğu, "varlık"ının kendisinin bir "sözcük" olduğu bir kişinin göründüğü de oluyor. Cümleler ile kavramlar, burada, çıkarılan seslerin imlerinden oluşan bir topluluk değildir. Onun sususu, bakışı, gülümseyişi, davranışı, karşılayışı, durumları, tutumları, bir bir, kendi söylüyor olduğu birer sözdür. Ben İslam'da, Elçi'nin "sünnetini bu anlamda atıyorum, öyle, düşünüldüğü gibi kolay, yüzeysel anlamda değil. Ali, İslam tarihinin büyük konuşmacısıdır; Nebcu'lBelağctsın da kısa sözcükler ile uzun konuşmalar ve eşsiz güzel sözler çok bulunabilir. Ancak, yaşamı boyunca söylediği en derin, en anlamlı, özellikle en güzel, özellikle de en "kolay anlaşılır" cümle, o "yirmi beş yıllık acıverici direnip dayanması ve suskunluğu"dur! Sürekli konuşuyor olmalarına karşın bir söyledikleri olmayan kimseler ne çoktur. Bir söz bile söylemiyor olmalanna karşın da çok söz söyleyen kimseler ne azdır.

İşte o, Pascal'ın kendi varlığı ile açıklıyordu. O, kendisi Pascal'ın bu sözü durumundaydı. Pascal, "o"nu söylemişti. Gönlün taşıdığı imler, "o"nun yüzünde somut bir biçim almıştı. Eflatun'un "gerçeklik" konusunda, güzel bir kadının yüzünde biçim bulur deyişi gibi. Yunan mitolojisinde

142

soyut kavramların somutlaşarak, güzelliğin Venüs, gücün Herkül, özveri ile insansevgisinin Promethe, aşkın Amur, adaletin The mis, verimlilik yerinin A.... olması gibi.

Pascal sözlerini sürdürüyor: "...Tann'nın varlığına gönül tanıklık eder, vs. değil" S. Bodiriin öyle şeffaf bir huyu vardı, öyle "an, nesnel olmayan bir biçimde severdi", hiçbir manuk, onun doğasını Tanrı'dan başkasına dayandıramazdı.

O, tutucu bir katolikti. Hıristiyan olmak, onun suyunda, balçığında vardı. Dinsel bir kurum olan "Richelieu Merkezi'nin önerisi üzerine haftada üç gece Bodin için pek çekici olmayan ders kitapçıklarım kendisine okumak üzere görme engelli, yoksul bir Vietnamlı yüksek öğretim öğrencisinin evine giderdi. Bununla birlikle inançlarının hisarı dışında yaşayan benin ruhunu, kesin olarak inandığı o üstün gerçeğin türünden görürdü. İki ruhunu , yabana iki dinden uçmuşlarsa da, o "yükseklerde oraya ulaşıp, birbirleriyle o odakla buluşmalan durumunda iki dinin de birbirleriyle barışıp, bir olacaklan bir yer bulunduğunu vurgulardı.

Her bir kimse iki kişidir. Kişi oluşumunun karşıt iki öğesi olan "toprak" ile "tanrı", "kokuşmuş balçık" ile "tann sal ruh" ya da "şeytan" ile "Allah" demek istemiyorum. Onu, yaratılış felsefesinde ayrıntılı olarak anlatmışım. yok, bu başka bir konudur. Her Avrupalı iki kişidir: Biri "Pascal", biri "Descartes". Her müslüman da bir "Buali", bir "Busaid" yaşar; yaşar mı? Yok savaşır. Her bir Çinli "ben'de "Konfuçyüs" ile "Lao Tzu" çekişir. Kısacası, her kişi kendi içinde bir "Aristo'nun yamsıra bir "Mesih" gizler. "Küçük bir gezegen" olan kişinin kendisi değil mi? Öyleyse "kendi için143

de" Doğu'yu ve Batı'yı bulundurur. Kişi ise bir "kuşku"dan oluşur. Sürekli bir "sallantı"... Her kişi başıboş bir coşkudur. Birden, kendini bir "Virgile"in yolunun üzerinde bularak, onu, Batı'ya, "Descartes"in, "Konfüçyus"un, "Aristocun... "yol"una sürmek, ya da bir "Beatrice"in... onu da Doğu'ya, Lao Tzu, Budha, Hallaç, Plotin, Mesih "çöl"üne çekmek üzere "Berzah"ın bilinmez hiçistanında başıboş, barksız bir "Dante"dir. Kısacası, ya gökte ya da yerdedir.

Yine de bir yaşam içerisinde bir mucizenin olduğu olur. Başıboşluluk berzahından, boşluk sallantısından ya da kuşkunun ürünsüz acılarından kendi batısına düşen, orada bir yaşam düzeni bulan, bir köşk kuran, ince, saygın bir konumu olan birinin, birden başına bir yıldınm düşüve rir. Bir yangında, şaşırtıcı bir devrimde, bütün görünen ufuklar başka olur, başın üstündeki

gökyüzü başka olur, yeryüzü başka, solunan hava başka, bakışlar başka, gönül başkl, düş başka,... dünya, varlık, "Tanrı" bile başka olur,... Başka bir doğum, başka bir ölüm...

Şems, böyle bir yıldınmdı, kendi batışında bir amaca ulaşan Mevlevi'nin başına düştü. O "çığltk"da o yıldırımın kendisiydi; birden çölde, acı çekmeyen ava çıkmış o Belhli prensin yoluna dikilerek, boynundan yakalayıp, başına çaktı. "Seni bunun için mi oluşturmuşlar"?! diye.

Bir de o Kıptî genç, Mısır'ın güzelliklerinin ve bol luklannın büyüttüğü, Firavn Köşkü'nün beslediği kişi; çölde bir ateş gördü, bir ağacın üstünde, birden tutuşuverdi, dünyayı ışık doldurdu, dünyasını aydınlıkla doldurdukça doldurdu. Baygın, yere çiziliverdi, kalkıverdi, "Musa" idi! O, Benars'ın kaygısız prensi, Sukia Egemenliği'nin kapıları kapalı köşkünde büyüyen, dünyası, en uzak kaçış sınırlan,

düşlerinin uçuş alanı, krallık bahçesinin sınırlı alanı, sınırlı "özel" av alanı, alün bir kafesten tutuklu iri ak bir doğan olan kişi! Birden, o bilinmeyen simgesel dön "im"ce, köşkün kafesi, yaşam tutukevi, boşluk bahçesi ve kokuşmuş, durgun mutluluktan kaçınlır. Saçlarını kesmiş, sarı bir giysi giymiş, o ırmakta süsleri gönlünden de, bedeninden de yıkamış bir durumda 'bodhi" ağacının altında, birden "Bud ha" "oluverir*. Böylece, prenslik ile Budhalık arasında bulunan uzun, korkunç yolu bir miraçla alır.

Bir de Mihr, yalnızlık dininin peygamberi; Sevgitapı cılığm beklenen Mesih'i. Topluma kırgın biriydi. Konfüç yus'a düşkündü, gurura kurban gitmişti. Kendisini toplumun elleri, ayaklan alunda yitirmişti. Birden, yeşil bir ışının yalnız bir burcun üzerinden, yüce yalnızlığının üzerinde ışıldayıp, ak bir ipeğin üzerinde: "Ey kınlan! En iyi, güzel Ahurasal özünü, bu dünyanın renkli, gözalıcı albenilerinin arkasında unutmuş olan! Tufanda yalnız kalmıştır bir batık, seni çağırmakta olan en son yorgun çığlıklannı duy, çabuk ol, bul onu. O kutlu parlaklığını, parlaklıklar arttıkça *sen"in o iyi, dosdoğru seni daha çok karartan bu parlamalar kalabalığının içinden kurtar! Ey hep "yapmak"ın içinde kıvranan!"

"varlık'ın? W

diye yazılı olduğunu da unutmuştu.

Bir de geçmişte dünyayı Meterling'in kuşkucu, düşünce dolu gözleriyle gören ben, içki sunanın içkime kattığı bu afyonla, yeni "bir görüş" elde ettim, bu iş dersle, kitapla, sınıfla olmaz diye... Aynulkuzat'ın da deyimiyle: "Bu İŞe elem gerek, kalem değil"!

(4) Schandel, fes Cabiers verts, Tunus, 1946.

Ben dünyayı da, insanı da felsefenin gözüyle görüyordum, düşünüşle anlıyordum. Oysa bu yolla, dünya ve insanın ancak bir yönü görülüp, anlaşılabilir. Bu iki "ilginç mudze"nin ise sonsuz sayıda yönleri vardır.

Bir insanın varlığı çok büyüktür.

Ben, Bodin'in bakışlarında, dünya ve yaşama ilişkin olarak benim açımdan ilginç, belirsiz olan yeni bir görüntü gördüm. O ve Massignon bu göğe bakuklannda, gördükleri birbirine benzemezdi. Ben de böylece, bu ikisine yardım etmek üzere, gezegenin DoğuBatı arası ile kendimin Do ğuBatı arası sınınnda bulundum. Alexis Carrel'in dediği gibi: "Pascal'ın sözüne, Descartes'ın sözü gibi kulak verirdim.'

Ben ondan 'görme* sanatını Öğrendim. Ondan, onunla her şeyi bambaşka görüyor idiğim yeni bakışlar kaptım. O kendi yaşamıyla, kişi gönlünün ne ölçüde "seve bileceği'ni, bu dünyada Tann'yla dolu bir yücenin nerelere değin doruğa tırmanabileceğim göstermekteydi.

O, o "yıldırım'ın kendisiydi. Ancak, onun ölümünden sonra gönlüme düşen bir yıldınmdı. Kişiler, genellikle ölümlerinden önce ölürler, ölümlerinin ikisinin de bir olduğu kişiler çok azdır. Oysa o, öylelerindendi; ölümünden sonra, benim içimde başka bir

yaşam başlattı, ölümünden önceki yaşamdan daha verimli, daha değiştirici bir yaşam...

Bu ikisi, benim tapındığım kişilerdir. Tapındığım diyorum, Büyük Ali de: 'Kim bir söz öğretse bana, beni kölesi yapmış olur," diyor. Kuşkusuz bu, kitaplarda ve okullarda öğretilen sözlerden değildir. Kişiyi kuran söz türünden dir. Her kişinin nasıl iki ölümü varsa iki doğumu da vardır. Bu yeni yaratılışta, böyle bir söz ya da sözler öğreten kim146

seler, insan ruhunun yaratıcılarıdır. Bu söz, o yaratıcı olan sözlerdendir, yaratıcı sözlerdendir!

Bütün dünya, bütün dinler, bütün felsefeler, bütün bilginler, bütün yazmalar, bütün sanatçılar, ya yeryüzünde dir ya da gökyüzünde! Ya Doğu'dadır ya da Batı'da. Üçüncü bir topluluk daha vardır, onlar: hem yeryüzündedir hem gökyüzünde! Hem Doğu'da hem Bau'da. Bir de bunlar, orta kimselerdir. Bir başka topluluk ise, yeryüzünde olduklan da olur, gökyüzünde olduklan da olur, Batı'da oldukları da olur, Doğu'da oldukları da. Bunlar da aşağılık, dayanıksız, boş, alçak bile olabilen kimselerdir! Oysa o ikisi bana, insan ruhunun, yeryüzü ile gökyüzü arası boşluğu doldurabilecek oranda büyüyüp gelişebileceğini, iki anakanadı Doğu ile Batı'yı kaplayan bir kartala dönüşebileceğini,... ne desem! Dünya ile ahiretin, bakışlarında, anlayışında, yüreğinin atışlannda, iki deniz gibi başbaşa verebileceğini, böyle ce böyle bir dünyada yaşayan, gören, düşünen, anlayan, seven, sevgi besleyen, tapan, hiç "bir tasanm"ın kısa elinin de ona da, dünyasına da erişemeyeceği bir ruha dönüşebileceğini öğretti.

İşte böyle bir kişi Schendel'in şu sözünde bulunabilir: "Ne gönüller vardır; tapınırlar, iyilik yaparlar, ancak ta pmımları da, sakmımlan da, iyilikleri de onlarda iğrençtir, karmaşıktır, pistir. Yine de gönüller vardır; sevgi beslerler, günah işlerler, yanlışlık yaparlar... ancak, istek ile eğilim de, günah da, yalnışlık da onlarda güzeldir, arıdır, durudur."

Yere sürünerek yürüyenler, duvarlar, sokaklar, mahalleler, bahçeler ile örenleri görürler. Böylece tapmağı da, içkievini de... Gökyüzünde, kentin üstünde, doruklara tır147

manan kimse; bu kapılan, pencereleri, duvarian, burçlan, surları bulamaz. Tann ile toprağın arasındaki aralığı doldurmuş olan bir ruhun gözlerinin, bakışlarının, görüleceklerinin, duyumsanacaklannın, bütün durumlarının, düşlerinin, isteklerinin, yargtlannın, dileklerinin, algılayışlarının hepten bambaşka bir rengi, bambaşka bir boyutu, bambaşka bir biçimi vardır. Onun ruhunda, onun gözlerinde, gözümüze çarpan oturduğumuz toprağın üzerinde ya da topraktan daha aşağı bir düzeyde olan karşıtlıklar ile aralıklar ile değişiklikler ile seçmeler ile hadd ile sınırlar, tümden bir genci birlikte, bir türde, yüce, ilginç, salt soyut olarak somutlaşır. Nitelenebilecek gibi değil! Dünya ile ahirete bakan bir pencerenin yanıbaşına durmuş olan bir gözdeki, gönüldeki, ruhdaki nesneler ile durum renklerinin tasannu nasıl nitelenebilir? Gücümüz yettiğince böyle bir ruha yakın olmalıyız, daha yakınına gelmeliyiz, daha çok yakınına gitmeliyiz, böylece o tasarımları, renkleri, anlamları görmeliyiz, du yumsamalıyız. Burada dünya ile dünyanın nesneleri çözümlenmez. İnsanın sezgileri de çözümlenmez. Dolayısıyla bir bölümü kulakla, bir bölümü gözle, bir bölümü koku alma duyusu, bir bölümü tat alma duyusu,...yla algılanmaz. Yok, burada, kendi susuz, özlemli ruhumuzu, o yüce, görkemli ruha açılan gizli, görünmez kapıcıklardan içeri soktuğumuz, böylece başımızı onun gizemli içine geçirdiğimiz o durumlarda, renkleri tadanz, tasarımları işitiriz, kokuları ta dımsanz, sevgilere dokunuruz, güzellikleri derinin yüzünde, parmaklann altında,... ne diyorum?! Gövdemizin bütün gözeleriyle, ruhumuzun bütün dalgalarıyla, bütün "varlığımızla kendimize çekeriz, kendimize geçiririz, İbn Fa riz'in sözünü ettiği bu gibi durumlardandır: "Elim konuşuyordu, oysa duyan dilimdi, oysa gözümle kulak veri148

yor, kulaklarımla görüyordum...?®

Artık orada, bütün nitelikler, bütün davranışlar, bütün adlar, seçmece olmadan, kullanılabilir. Niçin? Hiçbir davranışın, adın, kaynağın, vicdanın anlamı yoktur. Kural sal bağlar ile sözleşmeli anların tümü birbirine karışıp yok olur. Artık orada, yalnız "seslenilen" olunmalı, seslenıiye gerek bile yoktur. Artık orada, koklamak ile tatmak ile görmek ile bilmek ile anlamak ile duyumsamak ile ... ne desem? Akıl ile doğuş İle gönül ile beyin ile ruh ile gövde ile .somut ile soyut ile ruhsal ile nesnel ile bulunuş ile bulunmayış ile yabancı ile tanışık ile sevilen ile tapınılan ile küfür ile iman ile dünya ile ahiret ile yersel ile göksel ile esin ile kavrayış ile işkence ile okşayış ile amaç ile amaçsızlık ile ezgi ile yakanm ile ... yeşil ile külrengi ile mavi ile günsansı ile mor ile balsarısı ile renk ile renksizlik ile kötü ile iyi... tümden, tümden bir olur. Yaşam mezarlığında İsrafil suruna üflenir. Bir kalkış oluşuverir. Tann'nın da dediği gibi: *lqtarabet elsaetu ve inşaqqe elqamer...9. O "saat" yaklaştı, ay da yarıldı, gök de birbirine karıştı, yıldızlar da döküldü, dağlar da dağılmaya yüztuttu, denizler de korkudan, korku içinde kaçtı,...

bir kalkış oluşuverdi. Her şeyde, her yerde olan bir kalkış, sözcüklerde bir kalkış, bakışlarda bir kalkış, içte bir kalkış! Cehennem ile berzah ile... son olarak da cennet!

Başkalan da başkalan... Hiçbir kalıba sokamadığım, Al Ahmed'in de deyişiyle: "Değişik yerlerde değişik biçimlerde olan, ancak, her yerde bir biçimde olan", her an bambaşka bir albenisi olan, çok renkli, ilginç, bütün görünüşlerinde açık bir ruhu olan, hep Budha ile Descartes arasında

(5) Ibn Fariz Divanı.

gelen, Doğu'yu da Batı'yı da, geçmişi de geleceği de, yeri de göğü de ayağının altına alan, bir an bile durgun durmayan, yirmi sekiz Fevrier 1968 sabahı, bir olayda, sürekli olmak üzere durgunlaşıveren Profesör Schendel. Bir de yaşamını, onunla arasında insan olmaktan başka bir bağ bulunmayan tutsak bir ulusa bağışlayan benim sevgili düşünür arkadaşım Frantz Fanon. Bir de, benim için büyük bir deneyim olan, o, dinin bilimin gözüyle görülüşü olan, hep dilediğim kimselerden iki kanatlı bir kişi olan Alexis Car re 1. Bir de, Avrupa'nın bu para, iş, güç uygarlığının bağlarına karşı başkaldırmış ruhu olan, böylece Doğu'ya kaçan ne büyük, ne derin bir ayrılış, GuĞnon.

Bir de tarihteki birçok kimse; putkıran İbrahim; kahraman, kurtano, bakaldırıcı Musa; bir aşk tatlılığında, bir ruh güzelliğinde olan sevilecek, an kişi İsa; bir de Muhammedi Gönlünde İsa'nın yüreği atan, elinde Sezar'ın kana bulanmış kılıcını taşıyan kişi. İnsanlığın kurtuluşu bu ikisini de gerektirir. Kayser yalnız kan döker, İsa da yalnız sever. Bu ikisi de bir arada olmadıkça değer taşımaz. Bir de Ali! Kim olduğu konusunda ne diyeyim?! Ona ulaştıkça kalemim titriyor. "Var olan, olması gereken türden olan, ancak, olmayan kişi.* Bir de Ebu Zerr! İnanç, devrim, toplum eri, erkek adam! Bir de Hüseyn, özgürlüğe ruh, "kimileri'ne de ekmek vermiş olan kişi! Bir de Zeyneb, kardeşinin kanlı devrimine kendini, kendi konuşkan diliyle, uyanık, korkusuz ruhuyla veren, zulme alışkın olan döneme karşı bütünüyle duran kişi. Ben, tarihte, kardeşi ile kardeş çocuklarının ölümünden dolayı böyle üzüldüğünü, böyle yas tuttuğunu, onlardan biri kanlara bulandıkça da kendini bir kuş gibi bu şehitlerin başucuna ulaştırdığını, sonra... sevdikleri150

nin kanlı mezarlığına dönünce yine kardeşi ile kardeş oğul larnın kabirlerini aradığını gördükçe,... kendisinin de bu acıklı olayda yaşamlarını yitiren iki oğlu olduğunu, savaş alanında yere düştüklerinde, annelerinin, alışıldığı üzere, çadınndan dışan çıkmadığım, bu aa serüven süresince cömertliğe yakışmaz diye, yolunda verdiği önemsiz iki adaktan, kardeşine karşı söz etmiş olmamak için oğullannın adını bir kez olsun ağzına almadığını okudukça, şu kişi denen varlık ne ilginç bir yaratıktır diye şaşar, heyecanlanınm! Yer yer öyle aşağılık oluyor, hiçbir pis hayvan, ayağına bile erişemiyor. Yer yer de yücelik açısından öyle doruklara yükseliyor, düşlere bile sığmıyor!

Bir de, Hint ve Çin'in, kendisini tanımayıp, kendisine peygamber deyişinden dolayı üzgün olduğum Budha. O, kötü bir peygamberdir. Ancak, iyi bir şairdir. O, gizemli, büyük, şaşırtıcı bir "masal"dır. O, bir Sukia prensi bedenine girmiş, çok çok güzel, coşkunluk verici bir masaldır. Bir de Ben, toplumsal yığınlann arasından çıkan bir kişi olarak "demon"dan<*) olduğum için, döneminin Atina'sında benden olduğundan dolayı yönetimden yana olduğum için, onlar da soylulann kalıntıları olarak eski aristokratik yönetime özlem duyduklan için onun ve Eflatun, Aristo, Alcibia des, Xenaphon ile başkalanndan oluşan takımını pek sevmiyor olmama karşın bu da yönetsel açıdandır bilimsel düşünüş ile ruhsal yücelik açısından çok çok sevdiğim yiğit, dahi bir kişi olan Descartes. O neredeee, Bozorgmihr nerede?! Bir de Aynulkuzat Hamedanî! Sühreverdi Hallacı, bir de büyük Fransız yazar Maurice Barr£s, Voltaire'e Özlem duyduğu dönem, ona: "Mon autre moi m€me", derdi: "O

(•) Demon: Hıristiyanlıkta kötülük gücü. (Çev.)

benim başka beni* ya da "öteki kendim". Ben de ancak böyle bir sözle söz edebilirim ondan.

Başkaları da başkalan, son olarak da Massignon!

Ben, kendi toplumumdaki düşünsel ve kültürel düzeyin nerelerde olduğunu iyice biliyorum. Çoğunluk, ya gericidir ya da ilericidir; her ikisi de bir tülbentin ardından görüp öykünen durumdadır, bir düzeyde, her ikisi de dar görüşlü, kısır düşünüşlü, sığ duyumsayışlı, her ikisi de ya dinsel ya da karşıdinsel tutuculuklarının karanlık donuk dölütlerinin içinde kan içmekle, biri bilmediği, tanımadığı bir olguya inanmakta, öteki bilmediği, anlamadığı bir olguya karşı çıkmakta, her ikisi de inandıkları ya da inanmadıkları olgu konusunda bir düzeyde bulunmaktadır. Onları, CennatulHulud ile Tufanu'lBuka kitapları, bunları da "oradan" ulaşanlann yanısıra "onlar'ın belirledikleri doyurmaktadır.

Bu düşman iki topluluk her açıdan benzeşmektedir. Onlar, Kur'an ve dua kitabı okuyorlar, bir sözcüğünü bile anlamadan tat alıp, bekleyişe duruyorlar. Bynlar da Mozart ile Beethoven'in senfonilerini dinliyorlar da anlamıyorlar. Yeni şiir yazıyorlar da, okuyorlar da anlamıyorlar. Sartre'ın, Camus'nün, Manc'ın... yanlış, bozuk, değiştirilen çevirilerini yapıyorlar da, okuyorlar da anlamıyorlar. Hepten karşıla rındakiler gibi sevaptır diye senfoni dinliyor, marksizm ile eksiztansiyalizm tilavet ediyorlar. Onlar uhrevi sevap için; bunlar, dünyevi sevap için. Böyle bir yerde Massignon'un ne ölçüde alıcı bulacağını biliyordum. İşte bu yüzden onun Hallac'tn Kişisel Yaşam Eğrisini çevirdim de yayımlatmadım. özellikle de, gizemciliğin çarpmış olduğu bu toplumun gizemci özüne eklentiler yapmak istemediğim için iş152

1i

tel Bununla birlikte,i4n Selman'ı yayımladım. En azından, kalemi, büyük Doğu yiğitleriyle ilk İslam'ın korkusuz sa vaşçılannın kılıçlan gibi bizim kendi "aydınımsılanmız"ın eliyle bütün değerlerimizi bataklıklara çeken keşişler ve sömürgecilerin alçakça suçlamalarına karşı, İslam'ın onur tuluk ile özgünlüğünü savunmuş olan bir kişinin adı dilimizde kalsın diye... Bu iki dizi arasında yabancı kalan özgürlükçü doğruluklu araştırmacılar olan bir iki düşünüre, masallar ile gerçekler karışımı olan, masalların arasında da, gerçeğe ulaşmak güç bir işlem olduğundan Seiman'ın yaşam öyküsü gibi karışık konuları araştırma yöntemi, özenlitik, bütüncül gözlem, araştırmada kişisel tutuculuk ile salt görüşsüzlükıen kaçınma, bütün yanların ve yönlerin genişçe öğrenilmesi, konular ve olaylann mantıksal izlenimi, "konu bütünlüğü" ile onun başka birçok konuyla ilişkisinin her biri, değişik bir yoldan, değişik bir biçimde onunla ilintilidir. göz önünde bulundurulması, büyük araştırmacılara özgü kutsal bir işkillenim ile bilmenin göstergesi olan güzel bir alçakgönüllük, bilimsel, özenli bir çalışmanın gereği olan bilgince kuşkular ve beğenilen bir geç inanış... böyle bir çalışmada gösterilsin diye... Massignon da bütün bunlann en üstün örneği durumundaydı. Bundan da önemlisi ahlak ile insanlık alanında ulaştığı aşamalar, yüzünü, biz Doğuluların özellikle de müslümünlann gerçek bir bilginin yüzünde aradığımız kutluluğun somutlaşım alanı yapmıştı.

Sürekli onun, bilim dünyasındaki eşsiz ününe ve büyüklüğüne karşın aşın İnsanî alçakgönüllüğünün en küçük Öğrencilerini bile utandırdığını görürdüm. Bütün düşkünlük ve yaşlılığına, bilimsel ve araştırmacı çalışmalarının

153

f

çokluğuna karşın pazarlan, eline eleğine aldığı meyvelerle, tatlılarla birlikte, kendi ayağıyla, 'Phem Tutukevi'nde tutuklu müslümanlan görmeye giderdi. O yabancı tutsaklarla, Cezayirlilerle görüşürdü. "Kendi ülkesi"ne karşı verdikleri özgürlükçü savaşlarında kendilerini desteklerdi. Hep güçsüz müslüman uluslann geleceği için kaygılanırdı. Sorumlu bir bilgin, korkusuz bir savaşçı gibi, Kilise'nin suçlamaları ve Baü'run sömürgeci politikacılarının "düşünsel, bilimsel tuzaklan"na karşı İslam'ın gerçekliği ve Doğu'nun savunmasız kişiliğini savunurdu. Bilimsel araştırmalar, kulağını ezilenlerin inleyişleri ortasında sağır etmezdi. Kitabı "aldır mamazlıklar ile onurluca korkaklıklardın aracı yapmazdı. Bilim, özgürlük ile insanı tinel değerlere aşırı sevgi beslerdi. Onunla birlikte olduğum yüce doyum anlannda gerçek anlamda şunu bulurdum:

Laqeytubu ve raeytu ennase Jİ raculîn eddebreJİ sae'tin ve larze Jİ ddar<$>

Bir de sen, ey benim ilginç derslerimin büyük öğretmeni! Ey ölüm tujunun^ kinci elinin, ben senin ilginçlikler dolu içinin sonsuzluk pınanndan sözlerinin altın kadehlerine boşalttığın damlacıkları yudumlamaya susuz idiğim bir durumdan beni yorgun düşürüp, bu yakıcı korkunç çölde bırakan! Ey bana, kişiden de üstün, Tann'dan da derin bir aşkın bulunduğunu, onun da sevgi olduğunu, onun da "sevmek"in güneşli, güzel göğü olduğunu, onunla muhtaç, acı çeken yakın iki ruhun yorgunluğu, başı dönmüş, sığınacak bir yeri olmayan iki yalnızın, bu gezegenin korkunç,

(6) Onu gördüm, kipleri bir kişide gördüm,

Sürevi bir saatte yeri de bir evde.

(•) Tu): Geçmişte atların eğmeçleri ve eğerlerine sarılan acı badem ağacının sert, ince kabuğudur.Ççev)

154

bunaltıcı yabansıttığında tanışması olduğunu, gezegeniile rin dildaş, yurttaş, kardeş, kızkardeş olduğunu, kendi evlerinde, kendi anneleri olan yerin eteğinde, kendi babaları olan zamanın gölgesinde olduğunu, dolayısıyla, yerin ve zamanın çocuktan olduğunu toprakta bannıyor olduğunu, şu dört öğenin; su ile yel ile toprak ile ateşin büyüttükleri olduğunu, durgun, mutlu, doygun, suya kanmış, tatlı, sevinçli olduğunu, birbirleriyle kolaylıkla konuşuyor olduğunu, sözcükler, onların ivecen, atik tellalları, ağızlann dar, karanlık, ürkünç çukurlan ile kulaklann kokuşmuş, yapışkan, kıvnmlı geçitleri arasında gidip gelerek neler neler götürüp getiren geveze oynak uşaklardır öğreten! Sen, yakın iki ruha, bu acısız yer ile göğün yabancılığında, acı çektiren birbirlerine aşın bir biçimde gereksinim duymalannı sağlayan etkenin sevgi olduğunu öğrettin. Ben de senin bakışlarında, ey benim büyük yakınım, ey yüzünde yabancılık korkusunun, sözlerinin acıklı titreyişinde kaçış özleminin görüldüğü kişi! Bu yeryüzünün sürgünü, bu sürevin an adağı olduğunu gördüm.

işte ben, kargaşa dolu gözlerinin derinliklerinden kendimin derinliğinde gizlenmiş beni bildirerek, tanışıklık öykülerini kulağına fısıldayan bakışlannm gizemli, görünmeyen kılıççığında; senin de, "ey öz yurdunda yabana kişi", benim yurttaşım olduğunu, bizim başka bir gezegenin yerlileri olduğumuzu, buraya boşuna geldiğimizi, güçsüz kuşlar gibi olduğumuzu, yokluğun çılgın tufanının seni bu çok süslü, yalın, yabana çatının altına attığını okudum. Senin belirgin yüzünü, ağrısız, acısız yaraüklann biçim kalabalığının içinde yine tanıdım. Sana gereksinim duydum. Sevginin tatlı kokusu "varlık“ımın burnunu doldurdu.
Sev155

gının havası içimin boş uzayını kapladı. "Benim olman"la birlikte durgunluk buldum. "Senin bu yadelde oluşunu düşünerek" rahatladım. Göğsümün üstüne düşen "yaşam"ın acımasız, ağır kayasının altında dayanıklılığın, "başımın üstünde duran bu sığ, acısız çatının altında senin de var olduğunun bilincine varmam"la birlikte güç buldu. Solunumu, oluşu, özbulunuşu, yadeli, toplumun içindeki acıklı yalnızlığı, gürültülerin patırtılann ortasındaki ağn verici suskunluğu, bütün kişilerin oluşturduğu kalabalıkların ortasındaki korkutucu kimsesizliği, başkalarında tutsak olmayı, öze sığınımı, söylememelerin bunalımı, yazmamalann düğümünü, seslerin iğrenç örtülerinin arkasında belirsiz kalmayı, tanışıklıkların kötü toplulukları arasında yabancı kalmayı, sonuç vermeyen bekleyişlerin eritken ateşini bütün bunları da senin uyanık gözlerin bende görmüş, esin dilin beni bütün bunların bilincine vardırmıştır tümünü de tümünü, "senin var olduğunu bilişimin" kutsal, mucizevi avunumuy la sindiriyorum. Böylece bu üzgünlük yıkınusının altında ayakta duruyor, gidiyor, soluk alıp veriyor, yaşıyordum.

Şimdi ise sen ölümle gitmişsin, ben de burada, yal* nız, her "soluk alış veriş"te, sana bir adım daha yaklaşıyorum umuduyla soluyorum,...

....bu da benim yaşamım oluyor.

156

ilahi tragedya

Şimdi ise berzahın bitiminin sınırındayım. Virgiie! yeni erişmiş güçsüz bir genç olan benin elinden, kendi yaşlı, büyük, güçlü ellerinle tutarak, beni buralara değin ulaştırdığın, yaklaşık olarak yirmi yıldır beni bir an olsun bırakmadığın, elimden tuttuğun, ayağımı aturdığın, yol boyunca kendi yardımlarınla yol göstericim olduğun, ürkütücü ateşlerden, korkutucu yanardağlardan, acımasız cellatlardan ölüm kokan uçurumlardan, ateşe benzeyen boşluktan, kızgın karalardan, soğuk mu soğuk denizlerden, veyl kuyularından, beni esenlikle geçirdiğin, Tanrt'nın korkunç kızgınlığından kükreyerek coşan akıcı bir ateş akınusından geçen kılıçtan keskin, kıldan ince olan geçitten geçirdiğin için sana teşekkür ederim. Ben, daha, hiçbir olayın tokadının uyandırmadığı, hiçbir deneyimin ateşinin pişirmediği bir gençtim. Böyleyken, seninle elele, cehennemde yol aldım. Böylece, cehennem ateşinin alevleriyle yanmış bir yü157

zün yanış ıra havasının ateş yağdıran yellerinin esintileriyle buruşmuş bir alınla, utkuluca dışarı çıktım. Utkuyla dolup taşarak, korkutucu bir savaşın kanlı alanından dönen büyük bir kahraman gibi berzaha ayak bastım. Berzahtılar, her yandan beni izlemeye geldi. Yaşlıgenç, kadınerkek, her kesimden, her ülkeden; yanık ruhumun üzerinde, yüzlerce deneyimin yanık izini taşıyan, cehennemin yakıcı ateşlerinin içinde büyümüş olan, her gölgesinin arkasında ölümün pusuya yattığı korku çöllerini, tehlike dağlanın, yuvarlanış çukurlarını, çok kıvrımlıeğimli yolları, korku dolu denizleri, bataklıkları, pusu yerlerini, ormanları korkusuzca geçmiş olan, böylece büyük Virgile'in yaraşır arkadaşı, yoldaşı olmuş olan beni yakından görmek üzere koşuşturuyordu. Ben de böylece gurur ve güçlülük duygusuyla dolarak berzah kahramanı, berzahlılann değerli tapındığı oluverdim. Ancak, benim gezgin ruhum, nasıl olurdu da belirli bir yerde konaklayabilirdi, gitmekten, gitmekten, yine gitmekten geri kalabilirdi? Ben, kıyı değilim, dalgayım.

Vanm, gidiyor isem; gitmiyor isem yokum.

"Biz, yoklukta uçan sanal bir kuşuz" Neymişiz? Hiç! Hiç! uçmak, başka değil!

Gittikçe gittim, bir yerlere değil, nerelere olacağını bilmiyordum da... Gittikçe gittim, buralarda kalmamak için. Bugünün doğuşunda, dün de olduğum yerde olduğumu gördükçe, kendi güçsüzlüğümden ve boşluğumdan dolayı içim sıkılır da Rimbeau ve Andrg Gide'in yantsıra kendimin yardımıyla oluşturarak, şiiri, benim sürekli ezgim olduğundan da kendi lisanıhalim yaptığım bu kısa şiir bölmesini;

158

Rimbeau Juir, lâ Juir

je sens que les oiseaux soru ivres

Gide hierj'etais lâ, aujourd'bul je suis lâ "quand vastu done la suivre'?

kaçış, oraya kaçış

ben, kuşların esrik olduğunu duyumsuyorum

dün burada idim, bugün buradayım, peki, ne gün aramaya gideceksin onu?

Gittikçe gittim, on yıl boyunca gittim. Virgile de hep yanımda idi, ellerim, onun sevecen, güçlü ellerinin içinde idi, onun keskin gözleriyle görüyor idim, onun dosdoğru düşünüşü ile düşünüyor idim, onun duyarlı kulaklanyla duyuyor idim.

Onun büyük, çelikten yüreği göğsümün içinde au yor idi. Başlangıçtan beri kapalı olan, anahtarı yitik olan, sağlam, demir kapılarının ağır, sağlam kilitlerle kapaulmış olduğu bir yürek! "ElMevt" hisan gibi kahramanlıktan başka birinin bannamadığı, yüksek, sağlam burçlanna hiçbir bağlılık ipinin yetişemediği, Hara taşı ile yükseltilen» kaim surlarının yükseklerinden hiçbir iletinin uzun erimli okunun geçemediği, uyanık, ayık, yürekli koruyuculannı hiçbir dolandırtm kadehinin dolandıramadığı... bir yürek! Virgile'in yüreği idi. Bir dağın yüksek eteklerinde kurulu, hiçbir yolun, hiçbir yandan çıkamadığı askeri bir kale idi. Başını bulutların göğsüne sokmuş olan, yüksek, kara burç lan gökyüzünün göğsünün içine girmiş olan, içinden re cezden başka bir ses gelmeyen, "öte"nin dışında kalanlarla bir bağlanası olmayan, gazel de duymayan, yeri de tanıma159

1

yan bir kale idi. Gönül, Virgile'in gönlü idi, ancak, benim göğsümde idi. Vuruşu, atışı bilmiyor gibi idi. Ben, Virgile ile böyle elele idim. Ayağım Virgile'le ayak ayağa adım atıyor idi. Dolayısıyla, biz ikimiz yürüyorduk, arkamızdan gelenlerin tümü de ancak bir kişinin ayak izini görürlerdi. Böylece ben, cehenemden sonra, berzahı da baştanbaşa dolaştım. Virgile'le elele, ayak ayağa idim.

Şimdi ise doruğunun, bulutların arasında yitik duruma geldiği, gökyüzüne bitişik gibi görünen bir dağın ayağına ulaşmışız.

Korkunç, somurtmuş, tehlike dolu bir dağ. İnce, eğrili büğrülü yol, bir yılan gibi ayağından dağın gövdesine dolanarak, yukarı çıkmış, başını bir kaya kıvrımına sokmuş, görünmez olmuştur. Nereye gittiğini bilmiyorum, nereye dek gittiğini bilmiyorum!

Ondan sonrasının nasıl olduğunu, ne olduğunu, neler olup bittiğini bilmiyorum.

Dağ, dik bir duvar gibi ayakla durup yükselmiştir. Yüksekliğine bakmak istedikçe, gün ortası güneşe göz di kiyormuşum gibi başımı yukarılara kaldırıyorum. Öyle dikine yükselmiş; yalnız yukan çıkılmaz değil, gören, kendini, dağın göğsünde güçlükle tutarak, yukan çıkan bu eğrili büğrülü yolun çok geçmeden, şimdi geri dönüp, yere düşeceğini düşünür. Her dönemecinin kıvrımında, bakışlan kendi derinliğine atan korkunç bir uçurum vardır. Yokuşlar, öyle yüksek öyle dik, öyle korkunçtur; şimdi dağın ayağında, yerde durarak bakan ben, birden yuvarlamvereceği mi düşünüyorum. Benim şiirsel düşlerim de bu dağa urma nacak güçte değildir. Onu düşünmekten bile korkuyor. Yal nı ona bakmaktan, onu düşünmekten de korkuyorum. Yalnız başıma, nasıl olur da, adımımı atıp yukan çıkabilirim?

160

Güç yetiremem, güç yetiremem, güç yetirilemez, güç yetirilemez.

Virgile! Niçin susmuşsun? Niçin böyle yitirmişsin kendini? Dizlerin niçin titriyor? Ellerin, sevecen ellerin niçin tirtir titriyor? Güçlü, eğitilmiş ayakların, cehennemin korkunç çölleri ile sımstcak denizlerinden geçen, berzahtan geçen ayaklar niçin kurumuş kalmıştır?

Virgile! Niçin böyle? Niçin uzak durmuşsun? Niçin şaşkınlıkla, ürkek gözlerini bu dağa dikmişsin? Virgile! Niçin ağlıyorsun? Ne o! ağlıyor musun? Sen mi? Virgile! Sen mi korkuyorsun? Sen mi güç yetiremiyorsun? Niçin böyle acılar içinde, yıkılmış bir durumda görüyorum seni? Sen, İtalya'nın en büyük, güçlü ozanı değil misin? Sen, Latin dünyasının büyük, parlak usu değil misin? Sen, Batı ülkelerinin görkemli, uzak çağlarının düşünsel dahiliği değil misin? Virgile? Niçin konuşmuyorsun?

Gelmek istemiyor musun? Gelmeyecek misin? Burada mı kalmak istiyorsun? Elimi bıraktın mı? Bu dağın ayağında, bu yolun başında, yalnız mı bırakıyorsun beni? Ben, sensiz nasıl giderim? Ben, sensiz yürümesini bilmem, buna güç yetiremem. Benim sensiz bir adım bile attığım olmuş mudur? Niçin bırakıyorsun beni? Kendi başıma mı bırakıyorsun beni? Kime bırakıyorsun beni?

Niçin bu yola benimle başlamıyorsun? Önümüzdeki yol, cehennemden geçen yollardan daha mı güçtür? Bundan sonra karşılaşacağımız çöller, dağlar ve denizler, cehennemde görüp, geçtiklerimizden daha mı korkunçtur, daha mı yakıcıdır? Bu yol Çinto köprüsünden de daha mı İnce, daha mı kalın, daha mı tehlikelidir? Nasıl olur? Sen kendin demedin mi: Berzahtan sonra cennete ulaşacağız

161

diye? Cennet, bu dağın öbür yanında değil inidir? Virgile! Cennet yolu, cehennem yolundan daha mı güç, daha mı korkunçtur? Nasıl olur?

Ey benim uyanık gönüllü, ayık, güçlü yolgöstericim, ey çocukluktan beri benim büyük, sevecen, ulu yolgöstericim olan kişi, ey ateşli cehennem ve bunaltıcı berzahtan kendisiyle ayak ayağa geçtiğim kişi, ey ruhumu böyle verimli, güçlü yapan kişi, ey benim için sevgili, değerli bir öğretmen olan kişi, ey senin için yaraşır, seçkin bir öğrenci olduğum kişi, ey benim peygamberim, imamım, önderim olan kişi, ben, senin güç yetirmezliğine inanamıyorum. Vir gile'in, yanan cehennem sahralarının, suskun berzah çöllerinin, onun güçlü ayaklarının altında, ipekli kumaş gibi, yumuşacık idiği o yengili kişinin, şimdi bu dağın ayağında, cennetin yolu olan bu yolun başında, böyle güçsüz, korkak olduğunu görmeye güç yetiremem, güç yetiremem. Güç yetiremem, güç yetirilemez.

Virgile! Niçin konuşmuyorsun? Niçin elimi bırakıyorsun? Niçin perişansın Virgile! Niçin ağlıyorsun?

Ben artık gitmekten vazgeçtim, aruk seninle gelemem, bu yolda bir adım bile atmaya güç yetiremem, bu yol benim yolum değil, gelecek yolculuğun konakları ile konaklan ile konaklanın bilmiyorum, tanımıyorum. Bu dağın arkasında yemyeşil bahçeler, duru, coşkun pınarbaşiarı, süt ve bal ırmaklan, tatlı içkiler, engin, yaşam suyu denizleri, bahçeler, güller ve ezgiler okuyan kuşlar bulunduğu söylenir. İçi, en tatlı sevgi güllerinin anı coşturucu kokusuyla dolup taşmaktadır. Göğü, tümden, güzel renkli en güzel mucizelerin alımlı açık mavi... havası, en iyi, en an aşkların iletilerini taşıyan esintilerin en albenili oynaşması162

run alanı... ovalan, en boğuk dileklerin, en tutsak umutla nn, başkaldırma en tutuklu nıhlann, yanık en sıkılmış gönüllerin, suyun dudağına düşmüş, yanıp tutuşan en dayanıksız susuzlukların, kapanmış dudakların geris'nde kalmış en ateşli sözcüklerin çekimalam... dır.

Bunlan biliyorum, var olduklannı biliyorum, ancak; ancak, ben artık seninle burada yoldaş olmayacağım, ben yola çıkmıyorum. Ben, cehennemden kolaylıkla geçerim, berzahta da kolaylıkla yol alınm. Ancak, benim son konağım, bu dağın ayağıdır. Buradan ileriye bir adım bile atamam. Bu dağa bak! Bu yola bir göz at! Bu uçurumlardan, koyaklardan, taşlık alanlardan, kayalıklardan, yokuşlardan ben, geçemem. Görmüyor musun? Oralara tırmanmayı düşlemek bile korkunçtur. Ben, "gidiş eri'yim, bu yolu da adımlarla değil, kanatlarla almak gerekiyor. Yolculuk, uçuş yolculuğudur.

Virgile! Yalnız bırakma beni! Senin güç yetiremedi ğin bir yola, nasıl olur da, öğrencin olan ben, sensiz bir adım bile atmamış olan ben, elini bir an olsun elinden çekmemiş olan ben, çocukluktan gençliğin bitimi olan şimdiye dek kesinlikle sensiz kalmamış olan ben, güç yetirebilirim? Sensiz, yalnız mı gideyim? Nasıl? Ben sensiz yürümeyi bilmem, buna güç yetiremem. Beni yalnız bırakma Virgile! Korkuyorum, beni kime bırakıyorsun Virgile? Bir şeyler söyle!

Ancak, Virgile döndü, ondan sonra bir şey söylemedi9 Ben de onun titrek, korkulu, güçsüz gölgesini, ürkek, yıpranmış bakışlarımla, cehennemde adım adım izliyordum. Onun, kendi elleriyle yetiştirdiği bağımlı öğrencisi olan bana dönüp bakmadan, şaşkın, ölgün berzah çölünün

göğsünde, durgunca hızla yürüdüğünü görüyordum. Bir saat sonra, çölün en uzak yerinde, gözetiminin yakınında yok olmaya yüz tutmuş belirsiz bir gölge vardı, sonra kalan hiç...

Böylece ben yalnız kaldım.

Ben kaldım, karşımda berzahın ıssız, suskun, ür künç çölü, bu dağın yüksek, baş döndürücü boyu, bir de bu bilinmeyen eğrili büğrülü yolun tehlikeli işkili.

Böylece ben yalnız kaldım.

Berzahın çölü beni korkutuyor idi. Ürkünç, korkunç bir suskusu var idi. Bir atlının tozutması mı? hiç idi. Bir firu nanm tozutması bile onun ölgün durgunluğunu bozamaz idi. Varlık; gitmeyi, devinmeyi bırakmış, yaratılış da sanal bir korkudan dolayı olduğu yerde donakalmış, her türlü sesi çıkarmamak üzere dudak bükmüş... dersin. Hava, öyle demlenmiş, ölgün, durgun idi, su birikintilerinin yüzüne bir çizgi almak üzere hastalıklı bir esinti izi bile üzerinden geçmiyor idi. Nereden gelmiş olduğunu, ne zaman gelmiş olduğunu, nelerden haber getirmiş olduğunu, kimi görmeye gelmiş olduğunu bilmediğim güzün bildiricisi olan bir kır çiçeği, göleğin üzerinde, boşlukta öylece durmuş idi; ufacık, yumuşacık bir kıpırdayışı bile yok idi. Havayı kalınca, yapışkan, ağırca bir ay doldurmuş idi. Yakın, basık göğü, ufuktan ufuğa, kuru, üzgün, renkli, somurtkan bir bulut kaplamış idi. Yağmur yerine aa yağıyor idi. Gök gürültüsü yerine, ölüm iniltisi duyuluyor, inilti mınldanıyor idi. Öyle görünüyor idi. Değilse, yağış da yok idi ses de; olmaz mı?? Ancak, yeryüzünde de, gökyüzünde de değil, benim gönlümde ağlıyor, benim içimde yağıyor gibi idi. Her şey olduğu yerde donakalmış idi. Kuşlar da hayvanbilim müze

sindeki dondurulmuş kuşlar gibi idi. Kelebekler, çocuk ki taplannın arasında kuruyakaian kelebekler gibi idi. Balıklarlar, duman üzerinde tutularak kurutulmuş ya da gölce ğin köpükleri içinde ölekalmış balıklar idi. Yaşam yok idi. Yaraulış; kokuşmuş, çürümekte olan cansız bir ölüt olmuş idi. Sabah, soluk alıp vermiyor idi. Güneş, iğrenç bir leke gibi, gökyüzünün koyu, kirli tülbentinin üzerine yapışmış kalmış idi. Yıldız, sanal bir sözcük, ışık ve ısı, ozanlar ile filozofların türettiği yapma adlar idi.

Bu arada, daha yaşıyor olan, duyumsuyor olan, görüyor olan, düşünüyor olan biricik varlık ben imişim gibi idi. Benden başka her şey son bulmuş gibi idi. İlginç bir rastlantı, belirsiz bir yanlışlık sonucu yokluk çölüne atılarak, soluyan diri biri olduğumu düşünüyor imişim gibi idi.

Yeryüzü, sona gelmiş dersin; kim varsa gitmiş, kişiler tümden toprağın üstünden toprağın altına sinmiş, kendi boğuk, dar mezar çukuriannda, kalkmak, başka bir dünyaya adım atmak, mezartaşının altından baş kaldırarak başka bir gezegenin göğüne göz

açmak üzere “İsrafil Suru"na üflenmesini sessizce bekliyor. O an yakındır. Bu dünya son bulmuştur. Bütün insanlar, kuşlar, çekirgeler, ağaçlar, bitkiler, bütün varlıklar gitmiştir. Kalkış çığlığını dört gözle bekliyor. Yalnızca ben kalmışım. İşin içinde bir dalgınlık olsa gerek! Ölüm kırbacıyla sürülerek, doğanın da korkudan başını koynunda gömerek solumadığı bütün varlıklar ile bütün canlılar türünden yalnız ben kalmışım geride!! Ne büyük bir yanlışlık! Bir kuşkum yoktu. Çok geçmeden, benim olmadığımı Öğrenecek, beni aramaya geleceklerdi. Olabilir miydi?! Gezegen son bulmuş olabilir mi? Kişiler, tümden gitmiş, böylece yaşam öyküsü de sona ermiş olabi165

Ur iniydi? Böylece ben de yokluk rengine bürünmüş, tozlanmış, ölgün yüzünde korku verid bir bekleyişten başka bir şeyin okunmadığı bu ürkünç çölde yalnız başıma kalmış olabilir miydim? Üstelik, ne yapmak üzere kalmışım? Bir yalnız, yokluk içinde yalnız bir kişi, yokluk çölünde ne yapsın?

Kendi durumumu nasıl anlatabilirim? Nasıl? Hangi sözcüğün, kavramın, diUn ardından koşayım? Diri bir kişinin yokluk çölünde oluşunu kim tasarlayabilir? Akıl anlayabilir mi? Duyum duyabilir mi? Diri bir kişi, bütün duyum, algılayış ve duyumsayışlanyla birlikte, düzgün, sağlam, eksiksiz, başka bütün kişiler gibi, ancak, engin, durgun, suskun yokluk çölünün içinde! Olur mu? Olmaz! Ancak, olmuştu işte! Ben vardım, ben vardım, salt yokluk vardı, dağ vardı, sonra hiç, sonra hiç,... sonra hiç. Ben de korkudan başka bir duyumsadığı olmayan biricik diri varlık olduğumu duyu msu yordu m.

Bunun üzerinden bir süre geçti. Ne an olduğunu bilmiyorum; zaman da gitmeyi bırakmışu, zaman da ölmüştü. Oysa, zamanı oluşturan, devinimin kendisi değil midir? Oysa, zamanı ölçen güneş ile ay ile doğuş ile batış ile yerin dönüşü ile gökyüzünün kendisi değil midir? Saatleri, geceleri, günleri, aylan, yıllan oluşturan? Bilmiyorum, ancak yine de "kış" idi.

Ne idiyse aıtık, bunun üzerinden bir süre ya da bir süreler geçtikten sonra, birden; yerin bir yanını kaplamış bir gölge, dağın yakınlanna düştü, devingen bir gölge idi.

Ne demek? Devinim mi? Devingen bir gölge mi?

Yüreğim korkudan, tutuşmaktan göğüs kafesimi öyle dövüyordu; her an patlayıvereceğini düşünüyor oldu166

ğum bir durumda gölgeyi izledim, bir ayak sesi duydum. Nereden? Dağdan! Arkasından, çakıl taşlan ile küçücük taşların kısauzun düşüşlerinin oluşturduğu hışırtı.., "bekleyiş ten usanmış olan" ben, bir insan karartısı gördüm.

Evet, dağdan inmekte olan bir insan karartısı. Ne rahat, ne musallat, ne durgundu! Biraz keskin inişli olan düz, geniş caddeymişçesine! Dalgalar üzerinde kayan bir kuşmuşçasına... Ne durumda olduğumu, nasıl olduğumu, yüreğimin ne yaptığını, ruhumun nasıl olduğunu, kanlarımın damarlanmın içinde nasıl koşuştuğunu, döndüğünü, uçtuğunu, kaynadığını, doğrusu, sersemleştiğini, çılgınlar gibi kendi kendine dönüp durduğunu, gözlerimin nasıl olduğunu, bakışlanmın ne yaptığını, yüzümün üzerindeki, boğazımın, boynumun, göğsümün, koltukalüanmın alundaki o ter kaynayışının ne olduğunu söylemeye... "Kendim" var mıydım? Yok muydum? Böyle miydim? Başka türlü müy düm? Biçimim, ölçüm, rengim, bedenim, varlığım, elim, ayağım, boynum, var mıydı? Yok muydu? Nasıldı?., demeye kesinlikle güç yetiremeyen ben, bunlan bilmiyorum bile, anlamıyordum, duyumsayamıyordum bile, diyemiyorum... Ancak: Beatrice olduğunu gördüm.

Evet, Beatrice idi. Ben onu bundan önce, burada, Dante'yle el ele görmüş idim. Kolaylıkla, yumuşaklıkla bir ruhun, bu dağdan indiğini, ellerini kendi okşayıcı, sevecen elleriyle tuttuğunu, el ele, solumadan, göz göze, kirpiklerini kırpmadan, bu yola adım attıklarını, yüksek, güç dağı tırmandıklarını, dağın doruğunda, gök ona dayanıyormuş gibi olan yerde, bir süre durduklarını, döndüklerini, ikisi birden bir süre, bu çöle bu güç, yakıa, uzun yollara, çölün kapalı, basık göğü ile ölmüş yeri ile kapalı, durulmuş ay*ı

167

ile suskun, kıptrdayışsız göletlerine baktıklarını, donuk, ür künç cehennem ufiıksuzluklan ile basık, ağır berzah çatısının üzerindeki güneşin çirkin, iğrenç lekesine bakuklannı, sonra, yüz yüze, bir süre bakıştıklannı, bir gülümseyişten başka bir söz seylemediklerini, sonra, bu yana sut dönüp, o yana indiklerini görmüş idim. Bir süre yumuşak ayak sesleri geliyor idi, sonra, her şey son buluverdi. Çöl ile varlığının son günlerinde, durgunlukla, kalkış tufanının kopuşunun bekleyişinde olan dünyayı

andıran çölün ürkütücülüğü ile suskusu kalıverdi!

Ben, Dante'nin dilinden öyküyü: Oradan nereye gittiklerini, Beatrice'le el ele nereye, nerelere dek gittiklerini, yollardan, ekinalanlannndan, bahçelerden, akarsuların yanından, cennet ağaçlannm gölgesinden, el ele, göz göze, geçtiklerini, an tan soluğunda soluduklannı, bölük bölük, bir yandan bir yana, özlemle, muştuyla, iletiyle dolup taşarak, Tann'nın buyruğuyla uçan meleklerin kanat şarkılarını dinlediklerini... işittim.

Ben, Beatrice'le el ele tutuştum. O da beni gölgesinin yeğniliğiyle kendi arkasından yukarı çıkardı. Böylece biz dizlerim duyumsa ma ksızın birden, bulutlann içinde uyuyan dağın doruğuna ulaştık. Ben, gökyüzüne göz dikerek, bakışlanmı gözeriminin çevresinde gezdirdim. Varlık dirilmiş, bir ilkyaz esintisi esmiş, kokular her yandan hızla yayılmış, ırmaklar taşmış, şenlendirici bir gürültü koparark, ellerini ovuşturarak, ayaklannı yere vurarak çölleri denize doğru sürmüş, esrik kuşlar kalkmış, şen balıklar yüzmeye başlamış gibiydi. Yeniden başlayan yaşam idi. Bir ara durup, onunla el ele, varlığı izledim. Kendi kurtuluşumun mucizesinin tadını içimin damağında duyumsuyor idim.

168

Sonra, iki kelebek yeğniliğinde, o yandan, dağı inmiş olduk..

böylece karşıma cennet çıkıverdi.

Şimdi ben, bir yaşam boyu ateş saçan cehennem çöllerinde yolculuk etmiş, ölü berzah bozkırlanndan geçmiş, şimdi kendini Tanrı'nın cennetinin sınırında bulmuş bir yolcu gibiydim.

Beatricein ellerini, özlemden, şükürden dolayı sıkıyordum. Her an cennetin içine ulaşmak için hızımı artın yordum. Gönlüm, Kevser havuzunu, Tuba gölgesini, ır maklann üzerinde bizi beklemekte olan süt ve bal ırmakla n ile görkemli köşkleri görmek için yerinde duramıyordu.

Hızla beni öyle sürüyordu, giderken, kişi düşünün renkli isteklerinin coşkun kaynağına ulaşma özlemi beni, ilerledikçe öyle yeğni, öyle düşkün ediyordu; ellerimin, ayaklarımın, özlem mucizesiyle, hızlı uçan bir kartalın büyük anakanatlarına dönüştüğünü, gitgide daha çok, daha hızlı gittiğini, benim artık yürümek yerine koştuğumu, koşmak yerine uçtuğumu düşünüyordum. Yerden kalkmış, uzayda, yolların, ağaçlann, bahçelerin, sokakların, cennet bahçelerinin üzerinden, sevinçten, uçuyordum.

Bu arada, birden, gümüşten bir dağın yamaçlannda, altından yüksek bir köşk gördüm. Altından yaşamsuyu ırmakları geçiyordu. Havası beş yapraklı meryemî çiçeklerin iç açıcı kokusuyla doluydu. Bunlar, asma gök bahçelerinde biliyor. Köşkün çevresini, annelerinin eteğine yapışan güzel, masum çocuklar gibi sevinçli, şen sarmaşıklar sarmıştı. Andan ana yeşerdiklerini, köşkümüzü kendi güzel renkli, incecik pençelerinin altında örttüklerini görüyordum. Onu, bu ivedilikle, benim için süslediklerini düşündüm.

169

Bir güvercin gibi kendi köşkümün çatısına indim. Sonra beklemeksizin, o büyük bölgeyi baştan başa kendi gölgelerinin altında tutmuş olan iri yan, yemyeşil bir ağaç dalına kondum. Beklemeksizin oradan köşkün salonunun üzerine, köşkün altından geçen büyük, duru ırmağın kıyısına indim. Irmağın suyu an, düz, parlak ayna yüzeyi gibiydi. Güneşi kendi içinde öyle yansıtıyordu: Güneşin sapsan pman içinden akıyor, gökyüzü buradan ışık alıyor, gün buradan doğmuş, göğün güneşi de bu ırmağın aynasında doğmuş olan güneşin bir yansımasıymış gibi idi

Böylece ben ilk kez, "kendi görüntüm"ü olduğu gibi ırmağın an, içtenlikli, doğruluklu, yüreğinde izledim. Doğruluklu, gerçekçi özizleyiş ne coşkunluk vericidir, kişinin kendi ruhunun görüntüsünü aynasında görmesi ne coşkunluk vericidir! Ah, ne tatlıdır! Cennette bundan daha güzel bir tat yoktur.

Ancak,... Aü Niçin? Hani? Beaırice'in görüntüsü hani?! Yoksa Beaırice'in görüntüsünü?... Niçin...? Şaşkınlıkla, korkuyla, sağıma soluma bakındım, Beatrice yoktu! Arkama döndüm, yoktu, dolaştım, dolandım, yeri göğü, uzağı yakını, her yeri aradım, baktım, yoktu!

Melekler, gelip gidiyorlardı. Kanat kanada başımın üzerinden geçiyorlardı. Çevrelerinde ışıktan bir ayla bulunan, ondan da benim gözüme dal dinci bir güzellik damlatan kadınlar ve erkekler, karşımda yürüyüş yapıyordu. Ayaklarını vura vura yürüyen küçüklü büyüklü takımlar arasından kimileri, bana, daha uzun boylu, daha güzel yüzlü, daha daldmcı aylalı görünüyordu... Kimilerini tanıyabiliyordum: Muhammed ortada, Ali ile Selman ile Ebu Zerr ile Bilal, Hatice ile Zeyneb'le birlikte... tsa, Saint Paul

ile iyice tanımadığım başka birkaç havarisiyle birlikte; Sok rates, o arifane yüzüyle, Atina'daymışçasına, Eflatun ile Aristo ile Lahes ile Xenaphon ile Alcibiades çevresini sarmış bir durumda, yürüyerek konuşuyordu. İbrahim, Musa... Zerdüşt... tanımadığım, ancak, çok kutlu, ulu, nurlu olan, erinç, sevinç ve güvenin güzel, içten bakışlarından aktığı erkekler ile kadınlar.. Karşımdaki duru, arı ırmağın içinde yıkanmakta olan kendi görüntüme bakınca, kendime geldim.

Gitgide bana yaklaşarak yüzü aydınlanan, silik, titrek bir görüntü gördüm suyun derinliklerinde. Başını sudan kaldırdı, bir kuğu gibi, suyun bağnnda ağır ağır kayarak bana doğru geliyordu, alışılmış sevecen bir gülümseyişi vardı, güzel ellerini, yakarırcasına, bana doğru uzatmış olduğu, büyülü bir anda, sudan çıktı, bir de ne göreyim: "O"!

Başımın üzerinden tatlı iletili Isfent bulutlan geçiyordu. Yıllar sonra denizin ağzından bana doğru dönen o; yorgun, yalnız ellerimi kendi elleriyle okşayarak sıktı. Ben de ilk kez, yıllardır, yalnız umutsuz bir bekleyişle göz dikmiş olduğum üzgün kıyıdan kalktım. Gölgesi aydınlarının bir masalı, ağaçlar altında, cennetin ayağa batan yeşil çiğ sergisinin üzerinden geçiyordum. Bir elim Virgile'in, bir elim Beatrice'in ellerinde, önümde de ışıktan bir gülümseyiş, Tann'nın sevecen dudaklannda.

Birden, ayağımın altında bir kUyü ağzım açtı! Düştüm. "Veyl" kuyusu idi, veyl, "eyvah!". Birden alttan bir pen cerecik göründü. Bu dünyanın göğünde bir penceredk.

Bir an, anlar geçti. Yere düştüm. Çevreme göz attım: Yine çöl! Issız, ürkünç, kimsesiz! Ben de yaralı bir kuş, çölün kızgın bağrında!

Virgile'imin öldüğünü, Beaüice'imi de denizin bırakmayacağım... anlamıştım.

önümde, benden, bu boşluklar kentine açılan biricik yol.

observatoir parkında

insanoğlunun da ne musibetleri vardır! Realizm ile idealizm. Kendimi realizme vermek, var olanı, dünya ile insan gerçeğini düşünmek istedikçe, saçmalık duygusuna kapılıyorum. İnsan, sürekli kendini doğadan daha onurlu görür, kendini "var olan"dan daha üstün sayar. "Var olanları "olması gerekenlerine yakın olan, kimilerinde, bu ikisinin eşleştiği bile olan kimseler ne aşağılıktır! Bu *ohış"ları olanlar, hayvanlar ve bitkilerdir.

Doğada bütün varlıklar, "olmaları gerektiği gibidirler." Kesinlikle olması gerektiği gibi olmayan biricik varlık ise insandır. Kişi, canlılık kazandıkça, var "olan"dan uzaklaştıkça, "olması gereken'den de uzaklaşır. İşte bu yüzden kim daha yükseklerde olursa, alçaklıktan daha çok korkmuş olur, kendi varoluşundan da daha çok usangaç olur, insan ile hayvan arası aynm da budur işte! Varoluşçuluğun: varlığı, niteliğinden önce gelen yalnız insandır, biçimindeki sözünün anlamı da budur işte! Eskilerin de deyişiyle,

son nedeni, eylemse), nesnel, görsel nedenlerinden sonra gelir. Kendi niteliğini oluşturan kendisidir. Kendimi "idealizmce kaptırdıkça da ilginç musibetlere tutulmuşum. "Yapılmak istenen bir işin üstesinden gelmemesi" idealizmin sonuçlanndandır.

Derin, girişken İngiliz filozof Berkeley: Dış dünyayı oluşturan etkenin düş (idea) olduğunu, her insanın dünyayı, kendi "olduğu" gibi gördüğünü söylüyor. Doğru da söylüyor. Her insanın dünya görüşü kendi görüşüne uymaz mı? Bu *görüş"ü kendi kesiminden, kendi topiumun dan, kendi tarihinden ya da soyundan ya da bütün bu etkenlerden alıyorsa da... Nasıl olsa, dünyayı ve dünyasal olguları oluşturan "onun kendisidir. Bakmıyor, yarauyor! Bu, Berkeley*in düşmanlan olan maddeci toplumbilimcilerin de onayladığı bir sözdür.

Realistler: "tnsanlann tümü; somut varlığı, yeri, göğü, dağı, taşı, insanlan, hayvanlan, ağaçlan, renkleri, biçimleri kendi düşünüşleri ile kendi zihinleriyle yaratıyorsa; biçimlendirip, renklendirip, nitelendiriyorsa, "nesnel" ob fectivite varlık da öznel vırhksubjectiuit&ye uyuyorsa; ne diye bütün insanlann nesnel varlıkları tasarlayışlan benzeşiyor? tnsanlararası iletişimi sağlayan da bu benzeşimin kendisi değil midir?" diyor. Ancak, bence: bu durum, somut, nesnel varlığın, insanlann düşünüşünden bağımsız bir yapıda oluşunun göstergesi değildir, tersine, bütün insanların bir türden olduğunun, benzeşen, bir düzeyde olan düşünceleri olduğunun göstergesidir. Yer yer de öznel olarak başkalanyla bir olmayan, eşsiz olağanüstü bir özü olan, evreni, evrendeki bütün varlıklan, renkleri, biçimleri bile daha değişik bir biçimde gören kimseler görmüşüzdür.

Melik Dinar, çölden dönüyordu: "Nereden geliyorsun?1 diye sordular: "Çöle uğradım, aşk yağmış, yerler ıslanmıştı, insanın ayağı nasıl çamura batarsa, benim de ayağım aşka batıyordu"! dedi. O, bizim gibi mi; çölü görüyor, havayı alıyor, yağmurun, yağmurla ıslanan ocun, toprağın kokusunu kokluyor? Alparslan'ın uşağı Nizamulmülki Tusî gibi mi?

Ölüm anına bakınız, kişiler bir bir, o anda, neler, nasıl görüyor?

Son Roma İmparatoru, ölüm yatağındayken, son soluk olduğunu anlayınca, birden ayağa kalkarak çığlık atan "Bir imparator ayakta ölür"! Askerleri, ayakta ölmesi için kollanndan tutarlar.

Bir de Zeliha! Ozanın biri, ölümünün recezini söylemiş:

En son solukta Zeliha söyle mırıldandı.Sevgi çekiciliğiyle bahadan oğul aldım.

Bir de Sibeveyh, ünlü dilbilimci, yazma kişi. Yaşamının son anlarında, solgun gözlerinde özlem gözyaşları ile aa bir yazıksayış olduğu, sesinin de hıçkınklarla titerşi yor olduğu bir durumda:

'Mütu ve fi gaibi şaibetu halle!' diye inler.

ölüyorum ancak, içimde, "hatte" konusunda kuşku var daha! gerçeklen de ad mıydı, yoksa cer harfi miydi, diye?

Tintoret, gökyüzünü sarı çiziyorsa, ya da biz, Doğu çizimlerinde yer yer yapraklann mavi, gökyüzünün de mor olduğunu görüyorsak, Gaston Dauphine senfonisinde çölün, gecenin, ayışığının suskusunun, yumuşak, simgesel

bir sonatın yanısıra soyut inişler ile çıkışlarla anlatıldığım görüyorsak, bu, böyle işittikleri, böyle gördükleri içindir.

Sayın Doktor Nasr: Zaman bile, Çin ile İran minyatürlerinde bambaşka bir biçimdedir, demiştir.

Bir iye iyi erişmiş, renk atmış, güzelce pişmiş, suyunu tümden çekmiş büyük bir hayvan pisliğinde, bir ressamın Jacond'un gülümseyişini ya da MichelAnge'ın Cixte en'deki başyapıtını izlerken bulduğu güzellik, koku ve renklerin tıpkısını bulur! Güz sanlığının yıl boyunca bütün yaşamı biricik bağının üzümüyle geçen yoksul bir yaşlı adamın gözünde, bilici felsefi bir akımı olan kentsoylu bir ozan ya da bir ekzistansiyalist ya da bir budistin gözünde olduğu gibi olduğunu düşünmemiz büyük bir saflık olur.

Odamızın penceresinden gördüğümüz, yıllarca gözümüzün önünde duran sürekli bakuğımız yerler, bizim değiştiğimiz gün

birden değişiverir. Bundan önce bildiğimizle en ufak bir benzerliği bile olmadığı bir biçimde, bundan önce nasıl olduğunun, başka bir deyişle de onu nasıl görüyor idiğimizin bile anımsanamayacağı bir biçimde!

öyle sanıyorum; öznelci, bireyseld (individualist)^ düşünür ve gizemciler, böyle derin bir deneyime dayanarak; banşı, mutluluğu, güzelliği, iyiliği kendi özünde var et, kendi içinde yarat, dünyayı banş, mutluluk, iyilik, güzellik dolu görmek için kendini bu duruma getir! demişlerdir. Benim de böyle bir eğilimim vardı. Esini ustan üstün, gönlü beyinden yüce, içi dıştan daha büyük buluyorum. Özellikle "gerçek"ten uzağım, gerçekliği ondan daha üstün yü(1) Başka sorunlar olan törel, siyasal, toplumbilimsel anlamlarıyla değil, ruhbilimsel, felsefî anlamıyla.

ce oldukça da uzak görüyorum. "Totemtapar"ım da o ütopyanın yamsıra o ülküsel üstün adam ile o ne varsa içinde salt olduğu ‘bilmem nere"ye tutkunum.

Böyle bir felsefi etkileşim alanında, böyle Eflatunsal değil, Platonsal bir öznellikle, birden Andrö Gide'in Yer Sofralarf ile "Yeni Sofralar ma ulaştım. Benim ve Gide'in bu kitabının örneği, Tanrı ile aç, kıtlık içinde kalan İsrail oğuHarı’nın: "Ve nezzelna a'ley kum elmena vesselva kulu miri tayyibatin rezaqnakum...m örneğiydi.

Bu açıdan, benim için "menrf ile "selvet hükmünde olan bu göksel lokma beni: "Nathanaöl! yüceliğin, baktıklarında değil, bakışlarında olması için uğraş ver!" durumuna getirdi. Benim de artık bu "uğraş"tan başka işim kalmamıştı. Şu "Nathanagrden başka biri de değildim. Böylece kendimi, Gide'in şu: "Yüceliğin, baktıklarında değil, bakışlarında olması için uğraş ver” biçimindeki seslentisinin sürekli seslenileni olarak düşünüyordum.

Ben, yaşamım süresince, idealizm akımının Peygamberi Berkeley'in felsefesini de, Gide'in "yersel sofraları göksel sofralar olarak görmeyi sağlayacak, bakışlar” taşımaya yönelik buyruğunu da denedim. Bu da Gide'in en aşın felsefesinin bütünü durumundaydı. Bu yeni görüşle kendi verem hastalığını iyileştirmiş, yaşlılığını gençlik yapmıştı, ölümüne altı ay kalmışken bu süreyi yıllarca uzattı. Ancak, benim beynim ve gözümde olan o felsefe ile bu görüş, böyle mucizeler yaratmadı. Bana us ile esin, madde ile anlam, dünya ile ahiret, felsefe ile irfan, mutluluk ile olgunluk, gerçek ile gerçeklik arası tarihsel savaşı, güzel bir barışa çeken derin anlamlı, devrimsel bir öykü olan realizmden idealzime geçişlerin gizli, ilginç yolunu gösteren J?o177

sace'tn Mektuplar? ile "Schendel'in Yeşil Defterlerf ile benim İslam'a ilişkin yeni görüşüm olmasaydı, ben, ürkünç şaşkınlık koyağında, realizm ile yıllarca içinde başıboş kalıp durduğum idealizm arasında kendimi yitirir, susuz ölürdüm, kendimi, ”saçmalık”a da, "düşlere de veremezdim.

Bir gün bir kitapçıya gittim. Ufak, güzel, alımlı bir kitap satış yeriydi. Çok sayıda kitabı yoktu, ancak, yazı odası kitaplık ile çalışma odasıyla bir uyum içinde olan okul gereçleri, kartlan, tabloları, süs gereçleri ve ince anlamlı sanatsal çizimleri ile heykelleri çoktu. Benim ilgi alanlarımdan birisi de sürekli ilgi alanım bu gibi sergileri izlemektir!

Yine de oraya, daha çok kitap satış yerine değil, ki tapçıyı görmeye giderdim. Onun, güzel, tatlı bir ruhu, uyanık, çekici bir görünümü vardı. Bir çeşit aydındı. Yüzü, başı, gözleri, bakıştan, davranışları, üzerine giydiği giysileri bile sıcak, sevimli, inceydi. Onunla görüşüp konuşmayı çok severdim. Bahar'ın deyimiyle: "Bir bilenle konuşmaktan daha güzel ne var?" Onunla birlikteyken kendi içimde güven verici, doğal bir durgunluk duyumsardım. Kendisine söyleyebilmeyi istediğim her sözü söylemeye gereksinim duyduğum her sözü anladığını duyumsardım! öyle olurdu; Ben nasıl istiyor idiysem o da öyle anlıyor idi. Çok güzel sevinir, çok güzel üzülürdü. Öyle olurdu, kendiliğinden, sevincinden, gerçekten sevindiğimi, üzüntüsünden de gerçekten üzüldüğümü duyumsardım. Her duyguda, ben onu doğru bulurdum. Oa ne olursa, onu da nasıl algılarsa, olan bana olmuş da o nasıl algılamışsa ben de öyle algılardım gibi olurdu. Olağan yaşamın, rastlantılar ile buluşmaların, ikimizin gönlüne, bir etki yaptığını düşünürdüm. Saat178

terce karşı karşıya geçer konuşurduk. Yüz yüze değil, tersine, el ele, omuz omuza, bu da istenilen sıcak bir tat idi. Ufak, güzel işyerinin eski küçük odun iskemlesine oturup, benim onunla, onun benimle konuştuğu saatler, güzel saatlerdi. O da, işyeri de, kazanç içiri, iş için değil de benim için oradaydı gibi idi.

Adı, Claude Bemard idi. Başkalan, ünlü Claude Ber nard'ın adaşıdır diye onu kullar, sürekli yüzüne söylerlerdi. Ben ise bu anımsatmayı kesinlikle sevmiyordum. Onu Claude Bemard'tan daha üstün, daha sevimli buluyordum. Büyük olmak, ünlü olmak, dahi, bilgin, kaşif, buluşçu ol: mak bile başka; iyi olmak, sıcak, cana yakın ruhlu, sevecen gönüllü, alımlı, sevimli, insanlıklı, anlamlı, güzel duygulu olmak, başkadır, özellikle ben, ünlü Claude Bemard'ı hiç sevmiyorum.

Bu, insan "beden"ini araştırmada gerçekleştirdiği bir sallantı çekirdekçikle öylesine ileri giderek bütün kulaklan sağır edip "yağlafa ilişkin yapuğı bir buluşla da yaraulış gizleri gömüsünün anahıannı ele geçirdiğini sanan bencil, havalı, fizyolojisi bir doktordur. Yine o tantanalı, gösterişli görüntüsüyle: "Ben, ruha cerrahi bıçaklanmın altında dokunmadan inanmayacağım." diyen de oydu.

Biri, bu içyağıbilimci baba oluyor. Biri de Einstein ile Max Plank: Bunlar, maddi varlığın alanım ölçüyorlar, bir yandan da atomun iç çekirdek derinliğini yarıyorlar, sonunda ışığın kuantumunu buluyorlar. Bilim ile varlıktan da biz yan aydınlar ile Claude Bemarcfin onda biri oranında öğrenim görmüşleri sarsacak bir alçakgönüllülükle söz ediyorlar.

"Ben, din konusunda Lancashire çiftçilerinden daha

tutucuyum.", "Şah fenerin irfanı duygusu bilimsel araşür madır.", "Kim düşünmeyi bilmiyor ise, şaşkınlık duygusuna kapılmıyor ise, bilimsel ruhu yitirmiş olur." diyen o Elnste in'dır! Yine: "Tapınak kapısının üstüne: "Kim içeriye adım atarsa inanmış olmalıdır," diye yazmışlar* diyen o Plank'tır!

Bir "yüksük* oranında hacmi olup da bir "damla" suyla dolan kişi ile yüreğinde okyanuslar dalgalanıyor olmasına karşın boş olduğunu düşünen kişi arasındaki fark budur işte! Geçelim.

İyi Claude Bernard'tan söz ediyorduk. Yazık, tarih hep şişkolan arıyor. Ben olsam, "havalı" Bemard'ın adı ile resmini ansiklopedilerden siler, yerine, gönüllü Bemard'ın adı ile resmini koyardım. Özgürlük sevgisiyle dalgalanan bir gönlü vardı! Yalnızca kendi yurdunun, ulusunun özgürlüğü değil, tersine, kendi ülkesinin düşmanlan olan Cezayirlilerin de kesin özgürlüğü... incelik, iyilik, derinlik dolu güzel bir ruhla. O, kitaplanm sattığı birçok yazardan daha bilgin, daha kavrayışlı olan kitapçılardandı.

O da beni benim onu sevdiğimden daha az sevmiyordu. İşyeri, SaintMichei Bulvarı başlannda, Observa toir Parkı'na yakın bir yerdeydi.

Benim Claude ile tanışmam şöyle oldu: Bir gün anımsıyorum, fevrier ayının sonlarına doğruydu, sergiliğe koymuş idiği birkaç kitap ilgimi çekti de işyerine girdim. Belirli bir kitap aramıyordum, ister istemez sergenleri izliyordum, kitapları "süzüyor"dum. bir tür "geçmiş birliktelik" anlatan sıcak bir gülümseyişle sordu: "Beyefendi siz. bir kitap mı anyordunuz?" Yanıtı olumsuz olan.ben, biraz utanarak dedim: "Yok da..." Ne desem diye durdum. "Ne tür kitapların ilginizi çekeceğini biliyorum," dedi. Birkaç

kez gidip geldi. Her dönüşünde bir kitap getirdi. Bana verdi. Ben onlan kanştınyorken o da bana açıklamalarda bulunuyor, tanıtımlannı yapıyordu. On, onikiden çok kitap seçti bana, ben de şaşkınlıkla onların, değişik alanlarda, değişik konularda olmalanna karşın onun yerinde ben olsam binlerce kitap arasında benim kesin seçeceğim kitaplar olduğunu görüyordum. Yıllarca birlikte olduğumuz, düşünsel, duygusal alışverişte bulunduğumuz, kendi onlarca arkadaşım ile düşündaşım arasında, onun özenliliğinde, kendiliklerinden, bana, hepten anyor olduğum ya da ben kendim seçmişim gibi olan öyle kitaplar seçecek çok az kişi tanıyorum. Bir bakışta, o da bizim toplumumuzla önceden bir tanışmışlığı olmayan bir "yabancının gözüyle, bu ölçüde ince, doğru bir uyanıklık ile "kişiyi anlama" şaşırtmıştı beni.

"Bilinmemek" insan ruhu açısından büyük bir acıdır. Bir ruh ne denli güzel, ne denli "var"sıl olursa, "tanıdık"ı o denli gerekser. Ariflerimizin: "Aşk ile güzellik, ilksizlikte anüaşmışlardır," demeleri bu yüzdendir. Bu, Doğu'nun yaratılış felsefesidir. Tanrı bile tanınmak istiyor. Bilinmez kalmak islemiyor. Bilinmemektir, yalnızlık duygusu ile yabancılık ile yade) acısını var eden. Her insan bir kitaptır, kendi okuyucusunu dört gözle bekler. İslam, ne güzel, yaratılış felsefesinde, Doğu

gizemciliğinin sözünü ettiği "aşk"ın yerine "bilme"yi yerleştirmiştir. Söylemiş idiğim gibi, aşk içgüdüsel bir gereksinimdir. Ne ölçüde aşırı, güzel bir aşk olursa olsun. Ruhun örtüsü altında gövdenin yaranna işler. Oysa tanışım, insani bir gereksinimdir. Ruhun işidir. Biri kişiye "yönelecek" olursa, o "içten, an, gizli benliğimizi anlayacak olursa, içimizde gizlenemeyecek, nitelenemeyecek

181

bir yakınlık ve tanışıklık duygusu oluşturmuş olur. Yalnız bu durumlarda bir ruh, bu dünyada iki kişi, birçok kişi olduğunu görür. Yalnız değildir, bu ise ulu güçlü Tann'yı bile sevindirecek bir utkudur. Neyse işte, bir insan bir kitap değilse de bir "söz"dür. İster istemez de bu sözün anlamını bilen kimseyle bilinmeyen bir bağlılık duyumsar. Kuşkusuz, herkesin anladığı, eski, onlarca eşanlamlısı olan yerleşmiş bir anlamı olan o sözlüksel anlamı değil, tersine, onun ancak bir ozanın duyumsayabileceği algılanıp nitele nemeyen ruhu, "nüans"t ile birlikle özel anlamı. Claude Bemard özgün bir aydındı. "Araştırma ve öğrenimi sürdürme yoluyla" aydın olan kimselerden değildi. (Sürüm nedeniyle aydınlık yapan kimselerden. Falan Mollabad ya da Kerbela Recebali'nin, Sayın Seyyit Eb'ul Hasan'ın Risalei Ameliyye'sine öykünmeleri gibi... Ben ad vermiyorum. Toplumumuzda az değiller. Buralarda kim varsa, ya eskiyi özleyen öykünmeci ya da yenilikçi öykünmecidir. Her ikisi de düşman olduğu gibi türdeştir de.) Onun aydınlık özü vardı. Okuma yazma bilgisi bile olmayacak olsaydı, yine bir aydın, iyi duygulu, kavrayışlı, bilinçli biri olurdu. O geri zekalı bilinçsiz, araştırmacı bilginlerin um tersine! Profesör Halebfnin deyimiyle: "Geniş, ancak bir parmak boyu derinliğinde bir deniz'dilfö

Ispanya'da, Cezayir'de, baskıya, sömürgeciliğe karşı

(2) Bu, benim o günlerdeki değerlendirmemdi. Bugün, onun içimde oluşturduğu duygularla birlikte değişmiş olan bir değerlendirmeydi: Onlar aydındır ancak, akım öncülerinin öy künmecileri değildir. Dincidir ancak din öncülerinin öy künmecileri değildir. Dün, kendi başlarına, yalnız İdiler. Yenilenme ile ilerleme olan iki değirmen taşı arasında sıkışmış, tutsak düşmüş idiler. Şimdi ise çok yayılımlı bir dalga durumuna gelmiş, bir su akıntısının döndürdüğü değirmen taşlan ntn İkisinin de dönüşlerini durdurmuştur.

182

savaşmış özgürlükçülerdendi. Dinci değildi, kafir bir beyni olmasına karşın mümin bir gönlü vardı! Mümin bir beyni olup da kafir bir gönlü olan kimselerden ne çok ayrıydı! Güzellik, iyilik, özveri, özgeçi bile özünde vardı. Anlama yeteneği şaşkınlık vericiydi. Onu nereye götürsen, kolaylıkla gelirdi, ondan, dünyasından çok uzak ülkelere, yollara, ufuklara bile. O bayan yazann Napolyon Bonaparte konusunda söylediği şu söz ona çok uyuyordu, ona daha çok uyuyordu bile: 'Anlağına yerleşen her anlam karşısında, ufacık bir güçlük bile çekmeden, giderdi, kendi yolunu bilirdi, böylece kendi özel yerinde duruverirdi."

Az konuşan biriydi. Yine de seslenecek bir tanış buldu mu, bütün suskulannın aasıru çıkarırdı. Mantıksal beyin ve sanatsal beğeni ile felsefenin yanısıra güzelliği bir ikiz gibi taşırdı. Görünümü de, kitap satış yeri de bu ikisini an dınrdı.

Arü aşımımız tanışıma, tanışımımız da anlaşıma vardı. Benim, onun arkadaşlığına, onunla konuşmaya gereksinim duyduğum ölçüde onun da bana karşı böyle bir duygusu vardı. Benim sanatsal, yazınsal konulara olan aşırı ilgim tanışmamın etkeni, en azından benim çok özenli, derin beğeni belirleyiciliğimin göstergesi durumundaydı. "Senin estetikbilimsel ile sanatsal bakışlanndaki esinsel duyu msayış ile görüş, bizim yalnız "uyum" ile "etki"yi gören çağdaş gözlerimizde olmayan bir etki oluşturmuş, ona özel bir "ruh" üflemiştir." derdi. O, bunun yalnız güzelliğin yaratıcısı değil, tersine, onda esinsel felsefenin güzellikle kanşarak, sanatı "bilinmeyen bir dil" durumuna getirmiş olan "gizli bir tatlılık" dili olan özgün Doğu sanatının bir Özelliği olduğunu bilmediği gibi, bizim "sanatın izleyicisi"

1

183

değil "sanatın seslendiği" kimseler olduğumuzu da bilmiyordu!

Anlayacağınız, benim sanatsal özenli seçimim ve tatlı beğenime ve "beğeni duyum'a çok güvenirdi. Benim bu konudaki sözlerim ile görüşlerimi çok önemli, çok ilginç bulurdu. Benim, onun sanatsal bilgilerinin daha çok olduğuna inanmama, sürekli ondan yeni bilgiler öğrenmeme, çağdaş sanat dünyasıyla, yeni yöntemlerle, akımlarla, dalgalarla, tanışmama, onu öğretmenim olarak bilmeme karşın o, bana Öyle bakıyordu: Böyle bir yaraşırlığımın olduğunu kesinlikle düşünmüyordum.

Bir gün, kitap sauş yerine adım atar atmaz, sevinçle yerinden fırlayarak:

"Gelmem ne iyi oldu! Seninle ivedi bir işim vardı" diye konuştu.

Gitti, büyükçe bir kutu getirdi: "Bunlar, davetiyeler için oluşturduğum değişik taslaklardır, Gibert Basın Merkc zi'ne satmak, hepsinden "iyi" olanı da sergiye katılmak üzere seçmek istiyorum. Kaç gündür, seni görüp, danışmak üzere bekliyorum. Şimdi, senin yeğleyeceğini seçeceğim" dedi.

Sorusunu şu sözlerle açtı: "Söylediğim gibi bu taslakları incelemeni istiyorum: Evlenmek istediğini varsay. Gelmişsin buraya bu taslaklara bakıyorsun. Bunların arasından hangisini daha güzel daha iyi buluyorsun?" Dedim: "Bu somya yanıt verilemez. Her tipin yanısıra her yaş, bir taslak ve bir renkle uyuşur. Örneğin: Soylu fabrikatör ya da kafeci ya da kültürlü ya da soylu kesime dayanan ya da çağdaş üstün yeni kesime dayanan ya da üniversiteli ya da asker ya da... bir ikili için..."

Sözümü keserek: Yok, kendin için dedim. Demek istediğim, yalnız beğenin değil, tipin de... diyorum, varsayalım, kendi evlilik törenin için çok güzel, çok ilginç bir davetiye seçmek istersen, bunlardan hangisini beğenirsin?

Ben de çok filozofumsu, sanatçımsı bir biçimde taslakları inceledim. Renkleri, renklerin anlamlan ile duyumsattıklarını, renklerin tiplerle uyuşum oranını ölçüp, biçtim. Bu arada, beğenim, bilimim ile duyumumun tümünü kullandım. Sonunda, bir taslağa ulaştım, düşünmeksizin onu kaldırdım, ötekileri bir yana bıraktım, onu daha bir özenle incelemeğe koyuldum. Her bakışta; —evlilik, sözleşme, bağlılık, aşk, özgünlük, doğruluk, derinlik, içtenlik, duygusallık, gelecek, düş, dilek,... törenleri için daha uygun, daha güzel olan bir çizgi, bir gölge, bir renk, bir biçim buluyordum. Seviniyordum. Bu başarı duygusuyla da tatlar ile utkuya boğuluyordum: Bak, böyle güç bir seçim ve karar konusunda, ne kesin bir yargılamada bulunup, belirlemişim, bu taslakla kıldan ince ne özellikler okumuşum, felsefî derinlik ile esinsel duyumsayış ile sanatsal beğeniyi ne oranda, nasıl, birbirine kanştırmışım, diye.

İçimde; karar, başarı ve güvencin dalgalandığı bir durumda, "Bunun artık, konuşulacak, araştırılacak, danışılacak, kaygılanacak bir yanı kalmamışur; bu, bir buluştur, bir öneri, beğeni ya da kişisel görüş değil" anlamına gelen bir durumda, anlayacağınız, kazıbilim öğrencilerinin deyimiyle; "Budur, başkası değil" dercesine: Buyurun! Bu! dedim.

Baktım, sürekli olanlann tersine, şu bana inanan, müridim Bay Claude Bernard, bu karta bakmıyor bile, bu* nun yerine bana bakıp duruyor: Ne oldu? dedim. Çekin185

gen, umursayınız bir gülümseyişle: Bunu ne diye seçtin? dedi: Bence bu, en başanlı düğün davetiyesi taslağıdır, dedim.

Bir süre sustu, düşünceye daldı. Sonunda yorgunmuşçasına kesik kesik konuşarak: Bunu ben... cenaze töreni davetiyesi olarak... hazırladım!?

Evet., hayır.

Sessizlik...

Sessizlik...

Birden felsefe ile... değişik konulara ilişkin hızlı hızlı birtakım sözler söyledim... ne olduklannı anlamadım. Sonra işyerinin içinde dolanarak, sergenlere özenle, gözlerim görmeden, uzaktan ivedilikle göz gezdirdim. Yavaşlıkla, başımı sallayarak, geçici bir allahaısmarladık yaparak, dışarı fırladım! Erinç içinde! Tümden, yüreğini kendi avuçları içerisinde sıkan korkunç bir düşün en coşkulu yerinde, birden, uyanıveren bir kimsenin taşıyabileceği duygular içindeydim.

Yumuşak bir esinti esiyor, kent yerinde duruyordu. Gelip geçen kimselerin yüzünde onlardan hiç kimsenin olanlan bilmediğini okuyordum. Caddenin ortasından yürüyüp, "karşıya" geçtim. Sonra, baktım, özgürüm, ne yana, sağa, sola gitmeyi istemek konusunda,... bir süre sonra, baktım gece olmuş, ben de saatlerdir Observatoir Parkı'ın da, sürekli yeşil oturağımın üzerinde ona alışalı çok olan bir ağacın altında, salt bir dengesizmişimcesine, oturmuşum, başım, gözüm, dilim, beni kendime getirmemek için bir, parkın çevresindeki kısa gövdeli şimşir ağaçlanın, bir, Observatoir Parkı duvarının korkuluk parmaklıklannı sayıyor, bittikçe, yeniden başlıyor!

186

Gecenin ilerleyen saatleri olduğunu, yalnız bir odadan oluşan evime gitmem gerektiğini düşününce, gitgide ağırlaşan özel bir utanç, tahta oturağın üzerinden kalkmamı engelliyordu. Odada daha çok kendimle yüz yüzeydim, bu da güç bir durumdu.

Oturağın üzerinde yağ gibi donmuş kalmışım da burası olmayan her yerde güneşi görmekten korkuyormuşum gibiydi. Yalnızlık ile gece, beni kendi aralanna almış, bütün gözlerden saklamış gibiydi. Neler olacağını göreyim diye bu yeşil yalnızlığın suskun ıssızlığında olduğum gibi kalmayı yeğledim. *DışanMda kötülük etmiş birinin başını kendi içine indirip soluk almamasından daha doğal ne olabilir!

Gece, kent bire, ikiye düşerek, sürünerek, ayaklarının üzerinde yürüyen, böylece dünyaya bakan başarılı, kanık kimseler, evlerinin deliklerine sinene dek parkta kaldım.

Ben, bu sıradan, sessiz, güzel parkı, bütün Fransızlar ve Fransız olmayanlardan daha çok severdim. Bütün insanlar, Paris'in en tanınan en güzel parkı olan, Observatoir'm biraz aşağısında yer alan Luxemburg Parkı'nda toplanırdı. Ancak, ben, şu yeşil tahta oturağın üzerinde, onunla tanışık olup, kendisine alışmış olduğum ağacın altında saatlerce oturarak, yalnız başıma düşünmeyi, Nasıreddin Şah'ın da deyimiyle: "düşler buyurma"yı yeğliyordum! Bu, benim sürekli işim, sürekli yerimdi. Sonunda, yemeklerini genellikle parkın yakınlarında olan müslümanlar lokantasında yiyen arkadaşlar ve tanışlar yavaş yavaş buldular beni. Her gidişimde, daha ben oturmamışken, başları ile kelleleri görünüveriyor, böylece beni işimden ediyorlardı.

187

Ben de ister istemez kendi kendimle görüşme süresini değiştirdim.

Bu ufacık, sıradan parkta kimsecikler yoktu. Bir çocuğun, bir kadmerkeğin geldiği olurdu, ancak, eğlenecek bir şey bile bulamayınca oradan çekip giderlerdi. Sürekli orada olan, bu bilinmeyen, kimsesiz parka karşı benden önce, benden çok özverili davranan biricik kimse, parkın girişindeki heykeldi. Onu da seviyordum. Çünkü, hem eski biçem güzel bir heykeldi; Eski YunanRoma Altın Çağı'na dayanıyordu. Heykel, başka bir değişle de, bu çağın heykeli, (Düşünselinançsal sanat, şu Ortaçağ sanan ise ne iyi, o durumda bu, karşıdinsel hümanist nesnel sanat olmuş olur.) arnk benzerlerine tarihte de, coğrafyada da rastlanmayan güzel, görkemli başlan ve boyunları ve kişi bedeninin bütün güzelliklerini kendi üzerinde toplayan bir bedenle! (Yeni örnekleri: MichelAnge'ın Davud'u ile Musa'sı ile Yalnız Üzgün'ü üzerinde erkeksi bir örtü var olup, Doğu beğenisinin etkisinde kaldığı söyleniyorsa da özellikle de "Venüs Kafeste" ile...) Altın Çağı sanatının yaşam kaynağı, kişi bedeninin güzellikleriydi. Bu heykel de Rönesans dönemi yontusuydu. Gerçekte, hantal Napolyon döneminde yapılmıştı. Yine de onu Rönesans döneminden kalma olarak bilmek gerek. Çünkü, Paris'i Eski Roma biçemleriyle kurmak isteyen Napolyon'du. Paris'teki Roma ve Rönesans yapıtlarının büyük bir çoğunluğu, onun bu eğiliminin anısıdır...

Ayrıca o, yalnız bir yontuydu. Kendi başı yükseklerde, yüksek sütununun üzerinde durmuş, düşünüyordu. Bu on milyona varan çok renkli coşku, gürültü dolu kentle bir işi, bir ilgisi bile yok gibiydi. Kendisi, ancak kendisi vardır.

188

İki kişi birlikteler, zamandan soyutlanmış! tşte bu yüzden onu seviyordum, onun, yontulmuş cansız, duyumsuz biri olduğuna da inanamıyordum, kesinlikle! Onunla özel bir benzeşim, bir arkadaşlık duyumsuyordum. Onu sevginin, Övgünün doruğunda bir kişi olarak görüyordum. Karşısında uzun bir süre durduğum, düşünceli gözlerine, derin gülümseyişine, o dalgalanan onurlu almna göz diktiğim, övgünün, duygudaşlık ve algıdaşlığın etkisiyle gülümsediğim, dudaklarındaki gülümseyişin, bana yanıt

vermek üzere, daha geniş, daha açık bir durum aldığını, dudaklarının tümden kıpırdadığını düşündüğüm anlar olurdu.

Gitgide, bir başkası daha belirdi. O da geliyordu, durgun, yorgun adımlarla ilerliyordu. Benden uzak, genellikle iki oturak ötede oturuyor, Hint fakirleri gibi suskunluk ile düşünüşü, dinsel, özgün, olumlu, ciddi bir eylem gibi yerine getiriyordu. Şimdi üç kişi olmuştuk! Yalnız üç heykel; biri durağan, ikisi devingen! Biz üç kişinin ne olduğunu bilmiyor idiysek debu çokkişili kentte bizimle ortak olabilecek binlerinin olmadığını bildiğimiz bir bağlılık ve bir ortaklık bulunduğunu duyumsuyorduk. Bu gizemli bağlılığı biz, birbirimizin yüzleri ite gözlerinde okuyorduk. Ancak, onu kesinlikle ağza almazdık. Onu kesinlikle konuşmazdık. Biz, üç helkeldik. Heykeller ise ne denli yakın, tanışık, acıdaş olsalar birbirleriyle konuşmazlar.

Konuşmaya, söyleşmeye gerek de görmüyorduk. Çünkü, bizi birbirimize benzeterek, duyumsadığımız etken öyle belirsiz, öyle bilinmezdi: ne diyeceğimizi bilmiyorduk. Bununla birlikte Öyle açık, öyle belirliydi: birbirimizle konuşmaya gerek duymuyorduk.

Üçüncü arkadaşımız suskun, gizemli bir kızdı. Gü189

ney Avrupalı gibi gösteriyordu. Ancak, saçlarının rengi onu yalanlıyordu. Zülüfleri ilginç bir biçimde külrengindeydi. Gözlen ise, ben o renkte gözlere kesinlikle rastlamamıştım. Külrenkli gözler çok görmüşüm de, bu külrengi niteliği hiçbir şeyi açıklamıyor. Gerçekte, renkten söz etmek, özellikle göz renginden söz etmek güçtür. Yalnız renkli gözler değil, tersine, kara gözler bile, her biri, değişik bir renkte olur. Yalnız gören değil, konuşan gözlerden söz ettiğimi, gözbilim ilerleyecek olursa da, onların yerine iki mercek koyabileceğini, bu değişiklikle de bir şeyin değişmeyeceğini söylememe gerek yoktur.

Konuşan gözlerden! Bu cümleyi de soğuk, şımank, yüzeysel züppeler, ozanlar ve duygusallar, yineleye yineleye kokuşturmuştur. Ancak, benim okuyucum, benim bu cümleyi ne düzeyde, ne anlamda söylediğimi bilmelidir. Gözlerin konuştuğu, bütün iyi gözlerin konuştuğu doğrudur. Ancak, bu yeterli değildir. Sağlam olan bütün diller ile dudaklar konuşmaz mı? Öyleyse diller için konuşmayı, niçin eşsiz yüce bir nitelik ile yeti olarak ele almıyoruz? Diyeceksiniz, evet... ancak, dilin işi konuşmaktır! Yanlışlık buradadır işte. Gözün işi görmektir, dil ile dudağın işi de yemektir, içmektir...

Biz, dillerin, ağız boşluğunda yer alarak dudak kirpiklerince korunan dillerin değerini, nasıl konuşmayla değil, söyledikleri sözlerle ölçüyorsak, birtakımlanna, sö vücü, çekiştirici, gereksiz yere aptalca sözler söyleyid, yaz dırıcı, bilimsel, yazınsal söz söyleyid, şiir söyleyid, şarkı söyleyici, esin, vahiy, güzel tanrısal ayetler söyleyid adını takıyor, her birine ayn bir değer biçiyorsak; o dilleri de göz boşluğunda yer alarak kirpik dudaklannca korunan soyut

190

dilleri, konuşmayla değil, söyledikleri sözlerle ölçmemiz gerekiyor. Bu "varlıklarını elinden almamız durumunda büyük midesinin biriktirdikleri ile kargaşadan başka geriye bir varlığı kalmayacak olan göbekli, boğazlı, paralı, güçlü birine karşı çöplüklerde dolanan bir köpeğin kuyruğu gibi, eli ayağına dolanarak, suyla, ışıkla, özlemle yağ yakan dil de konuşucudur; yücelik eli güçlülüğe karşı daha yüce, da* ha güçlü olan, ölüm, ateş ve kanın saldırması durumunda, su görmüş korkusuz birine dönüşen, kahramanlık saçan, ancak, inanç, aşk, doğruluk ve güzellik karşısında yanan bir ozana, eriyen bir bilene dönüşen, Musa ağacının ince, yaş dalı gibi içinden, aşksal ışıldayış, inançsal kıvılcımlar, yumuşak esin ile okşayıcı ayetler ve vahiy esintisi dökülen dil de konuşucudur! Her dili de söz söyleyici, konuşucu diye övmemiz, böyle tanımamız bile ne kötü, ne zalimce bir davran ışur!

Gözlerin dili de böyledir. Bu dilin en yaraşır dilbilimcileri ve yazıncıları olan, gözlerin söylediklerine karşı da gönüllerinde saklı işitid kulakları olan ozanlar, onu niçin bulmamışlar, bu "konuşkan göz" sınmndan, gözler kültürün de gizli olan sonsuzluk, sonsuz, sözler ile sözler ile sözler ülkesine niçin bir adım atmamışlar, bilmiyorum! Onlar, varsıl, başdöndürücü, mucizevi gözler yazınından bir yapıt, bir şiir, bir sözcük bile bilmiyorlar. Başka bir gezegenden söz eden, bu gezegenin ötesinde, bu yaşamın öte yanında, bu gökyüzünün, bu güneşin ötesinde geçen öyküler, acılar, duygulanımlar, tanışımlar, alınyazılar, sözleşmeler ile bağlardan konuşan,... kimsenin duymadığı, kimsenin anlamadığı gözler olduğunu, yalnız bu dilin biricik bilinçlileri olan ozanlann bunu bilmiş olduğunu ... evet... gözler de konuşur! bilmiyorlar.

191

Ne diyorlar? Neler söylüyorlar? Her göz ne gibi sözler söyler? En büyük konuşmacı, en güçlü sanatçı, ozan, en bilgin filozof, en derin bilici gözler hangileridir?

Kimse bilmiyor?

Külrenkli gözleri vardı, ne demek külrenkli? Hiç demek! Yalnız, kara değildi, mavi değildi, mor değildi, yeşil değildi, başka renklerde de değildi,... külrenkli de değildi, gerçekte hiç rengi yok gibi idi demiş olmak için söylüyorum bunu... Biz, genellikle hiçbir renkte olmayan şeylere külrenkli deriz! Değil mi? Su (deniz değil, ırmak... su) bir su, yağmur, gözyaşı damlası... ne renkte olur? Hiç! Yine de gönlümüz daha çok külrenkli dememizi ister, niçin? Bizim yüzeysel budala gözlerimiz renksizliği göremez de ondan. Niçin gece hiç görmeyiz? Niçin herkes gece görmezdir? Gece renkler gidiyor, bu gezegende renklerden başka bir ilginçlik görmeyen gözlerimiz de görmez oluyor da ondan! Gündüz de bir "renksiz" görebilecek olursak ona kesinlikle bir renk adı vermemiz gerekiyor da ondan, ne renk? ister istemez külrengi!

Külrengi, genellikle renksiz demek, bu yüzden bu rengin kendine özgü bir adı yoktur. Al, mor, ak, yeşil... renk adlarıdırlar. Ancak, kendi de olmayan, adı da olmayan ancak, o renksizliğe; külrengi, kurşunrengi, bulutren gi, çelikrengi... diyoruz. Oysa bunlar, nesne adlandır, renk adlan değil, öyleyse renk adı ne oldu? Külü, kurşunu, suyu, bulutu, çeliği... olan o renk adı?

Evet, gözleri kurşunrengi idi, yok, bulutrengi idi, yani rengi yok idi, salt renksiz, gözkapaklarının ortasında görünen, göz biçiminde iki salt renksiz idi. Gözleri, duru, arı, iri, iki su damlası renginde idi! Tıpkı düşsel iki daire gibi,

yani düş türünde iki daire; düşün kendisi de külrengi değil mi? Ruh, düş, soyut, durgun, an, duygular, sonsuzluk, yokluk, melekut, anlık, güven, durgunluk, ötedünya göğü, salt boşluk, yaratılıştan önceki bu dünya, an, temiz, koyu, durgun sevecenlik, tümden külrengi, su renginde, ay renginde... renksizdir!

Gün ağardığında, doğu ufku niçin kurşunrcngi olur? Tan, kurşunrengidir, çünkü gece gitmiş, gün gelmemiştir. Zamanı ne gece renklendirmişıir, ne güneş; gecenin rengi yüzünden Şilinmiş, güneş de onu gün renginde boyamak üzere gelmemiştir; tan, renksiz bir süredir; kurşunidir, yani kurşun gibi renksiz, kurşun renginde değil!

Gözkapaklarının çevresinde incelikle, duyumsana mayan bir olgunlukla; zülüflerinin renginde bir çizgi çekiyordu kaşları; kumrallaşmakta olan bir tür külrengi, zülüflerinin sol yan eğiminde göze değen bir dalga rengindedir.

Başı ve yüzünde görünen en açık renk olan kirpiklerinin çizgisi, gözlerini daha düşsel bir renksizliğe boyu yordu. Bu da bildiği biricik süs idi.

Kendinde bulunduruyor olduğu gizemli davranışı ile düşünceli suskusu, bu gözlerle öyle uyuşuyordu: gözleri böyle olmayacak olsaydı ne uygunsuz görünürdü, incitici olurdu diye beni hep kaygıya düşürürdü. An, temiz bir görünüşün aptallığında da değildi; yabanıl, hırslı bir yüzün utanmazlığında da! (Katolik tipler için diyorum!)

Ne diyeyim? Bu sözcükler, güzel yüzleri ya da çirkin yüzleri nitelemek üzere oluşturulmuştur. Yalnız şunu söyleyebilirler: Bu güzeldir, şu çirkindir.

Sözcükler, kişilerin uşağıdır, kişilerin ise çirkinlik ve güzellikten başka bir anladığı yoktur!

Halsiz hurma rengi sıradan güderi bir manto, hep gövdesinin birlikteliğinde idi, ancak ben onu kurşunrengi bir manto olarak görüyordum. Bunun, gövdesinin bir parçası olduğunu, gövdesinin organlanndan biri olduğunu sanıyordum. Gözleri dışında kendi gövdesiyle bire bir olabilecek ölçüde anlamlıydı!

Gözümün, özerinde bu hurmarengi kurşuni mantodan başka bir giysi olduğunu gördüğü olmadı. O, "varlık'la o ölçüde dolu, "varoluşla o ölçüde dolmuş idi. Öyle güçlü, dolu bir bulunuşu vardı: Ancak çok görmezimsi bir bakış ile budala, apul gözler,

onun karşısında, ayakkabı, çorapları ile gömleğinin, eteğinin rengini görebilirdi. Benim gözlerim ise o ölçüde bilinçsiz değildi,... ya da o kendini, kendini süslerle püslcrie örtmekten daha güzel buluyordu da ondan; kendine de öyle inanıyordu, kendini renkli, rengarenk kumaşlar içinde gizlemeyi düşünmüyordu da ondan olabilir. O, kendi ne idiyse, neyi var idiyse ondan dolayı utanç duymuyordu.

O, yalnız bu gibi işkiller uşımıyor değil, bu evren içerisinde onu kaygılandıracak, durgunluğunu bozacak hiçbir işkil yok gibiydi. Erinç ile inanç ile güvenç, varlığının derinliklerine öyle işlemişti, içinde öyle pişmişti: Ufacık bir aşkın dalgası, bir anının anımsanışı, bir dileğin yeğni bir kıpırdauşı, bir düş esintisinin yumuşak bir esişi bile ruhunun en gizli perdeleri üzerine dalga vuramıyordu.

öyle görünüyordu: Dizleri yürümekte, elleri devinmekte, gözleri bir kıvnmdan dönmekteymiş gibi bütün or ganlan nirvanaya ulaşmıştır dersin. Sönük bir ruh, bir kutlunun ruhlar alemindeki, cennetteki, gökyüzünün tatlı bulutları çatısındaki bir kutlunun sönük ruhuymuşçasına adım atıyordu.

Boşlukta bir karaltı gibi, yavaşça parka giriyor, parkın korkuluğa benzeyen yeğni kısa demir kapısını kendi ekseni çevresinde yavaşça çeviriyordu. Bu demir kapı da, onun için imişcesine, sürekli durumunun tersine ses çıkarmıyordu. Yavaş yavaş giriyordu; durgunlaşıyordu, ellerini yavaşlıkla kapıya doğru götürüyordu, böylece onu yavaşça önceki yerine döndürüyordu, durgun, başını gözünü herhangi bir merak uğraştırmadan, kendi oturağına doğru gidiyordu, yavaşlıkla oturuyordu, bir ırmağın denize giriş durgunluğunda, sabahın yamuşak süt nehrinin gecenin boğazı içerisindeki durgunluğunda, akşam adımlannın çölün durgun göğündeki adımlan durgunluğunda, güneşin durgun bir okyanusun uzaklannda batışı durgunluğunda, kendi durgun, sınırsız anlamlı, gizemli susku dünyasına adım atıyordu, gitgide içinde batıyordu, bir süre sonra içine dalıyordu, böylece yok oluyor, görünmez oluyordu. Davranışı; annan bir ruha, MesihT bir kızkardeşe, dünyayı bırakmış birine, inanca tutkun, güçlü kuşatıcı seviye istemsizce kendini vermiş, acı çekmekte olan o rahibeye benziyordu. Yine de yüzü, bakışı, başı ile saçlan, onu yalanlıyordu. Yüzünün durgunluğu ile bakışlarının değişmezliği, Tann'yla evlenmiş olması gereken, dünyayı bırakmış Mesihî bir kızkar deşten çok; Tanrısız, karamsar, felsefenin çarptığı bir ozanı anlatıyordu. Manastır kızından çok, bir BeauxArts Okulu kızı tipinde idi.

Tann'yı bularak onu aşkla sevenler ve onu yitirerek karamsarca acı çekip soluyanlar, birbirlerine benzemiyor değiller. Her ikisi, günlük yaşamın renkli coşkuları ile sevgilerini kendi içlerinde öldürmüşler. Her ikisi, içinden, yaşam lağımının geçtiği bu kokuşmuş akağın yanıbaşında

oturmaktan, içmekten, çalmaktan, yemekten, çabalamaktan, esrik olmaktan daha büyüktürler. Ebi'lAla Mearrî, Ebu Said Ebi'lHayr'a; Sartre ile Camus de Guönon ile Pascal'a benziyor. Tannlan olmayarak, Tann'nın gökyüzündeki gö rünmezlik ve bilinmezliğinden ötürü şaşakalmış olanlar, dünyayı kara, acı, boş görenler, bilenlerin ulaştığı, aşık tan nlılann ulaşuğı bir aşamaya ulaşmışlardır. Kısacası, her ikisi yeryüzünden uzaklaşmışlardır!

Tıpkı, "bekleyiş"e inanmayan, ancak kendini günlük yaşama verdiği de olmayan, yaşamın sıcaklığım, kış; bekle yişsiz yaşamın güzelliklerini, iğrenç gören; güneşin, gönlünün genişçe ufkunda, ruhunun sonsuz, yakıcı çölünde doğduğu sıralarda da, kendini, yaşam ile günlük yaşama vermeyen, "yer sofralarına dudak sürmeyen, koklamayan, •yeni sofralar" umuduyla, kendi an, yüce susuzluğunu "bu kokuşmuş havaya, bu tatsız suya"^) bulaştırmayan, o yemyeşil cennetsel bahçelerden başka hiçbir cennetsel bahçede göz açmayan, meleklerin buluşma yeri olan o mavi havuzdan başka bir denizin kıyısına oturmayan o acı çeken yalmz ruh gibi:

Gökyüzüyle bağlantısı olan gönüller açısından, inanmak ile inanmamak, aşk ile aşksızlık gibi birdir; bir mi? Evet, birdir. Hiç biri, kendi gönlünün tanrısal egemenlik biriminin göğünde uçan kartalını, meyve satıcılan bahçelerindeki pis sularla beslenen civciv yapmaz!

Onun gözleri renkli de olabilirdi, kesinlikle de. O

renkte, yani renksizlikte göz olmaz, olamaz; duru bir su

damlacığı renginde, bir bulut parçası renginde, gün ağanşıO) Ne ilginç gönlünüz durmadı, içiniz sayrılı olmadı Bu kokuşmuş havalardan, bu tadı olmayan sudan

Kemaleddin İsmail

nın iik anlan renginde bir göz!... Evet, bir rengi var imiş kesinlikle; kara, yeşil, hurmai, mavi, mercimekrengi ya da mor, daha sonralan rengi yok olmuştur. O her gün, saatlerce suskunca, gözlerini, ayın bulandırdığı düş boşluğuna dikerdi. Saatlerce, suskunca, bu3yaşamdan olan hiçbir renkten, bu dünyadan olan hiçbir renkten renk almamış kur şunrengi belirsiz düşünce bulutlanna dikerdi. Biçimsiz, renksiz düşünceler! Kuşkusuz zihninden geçen düşünceler; belirli, kurulu, renkli düşlerden görüntüler değildi. O düşünüyor idi, ancak bir şaşkın gibi, bakışları; durgun, suskun, derin bir çılgının bakıştan şaşkınlığındaydı. Yaşam ve gezegene yabancı olan; göğün, bu renkler dünyasının, bu renkli nesneler, renkli kişiler, renkli yaşamlar dünyasının ötesinde uçmakta olan bu gibi düşüncelerin "görün tü"sü yoktur. Nesneler ile kişilerin, beyinde tasarlanması değildir. Halkalar silsilesi ile çok renkli çeşitli bir komedi, karnaval geçidi değildir. Onda, duygular ile anlamların ruhlar; değişik beden kalıpları içine girmemiş ruhlar gibi olduğu sınırsız, biçimsiz, renksiz sürekli bir akıntıdır. Böyle düşünmek, anlamlar ve duyguların ruhlar aleminde boğulmaktır; gövdelerinin, çeşitlerinin, biçimlerinin, renklerinin dizisini denetlemek değil. Dolayısıyla düşünüm, tasarım, düşünmek... bu gibi sözcükler, burada doğru değil, kendinden geçmektir, coşmaktır, derinliğine düşünmektir, engin buluş ile görüş okyanuslannın gönlüne derinliğine dalmaktır. Tıpkı; sevgilisinin gövdesi, sesi, renkleri ile giysileri sürekli düşünde eriyecek, aşkta yok olacak ondan uzakta, aşık, onu düşünmeyecek ölçüde sevgilisiyle dolup taşan nıhunu kendi dışındaki dünyaya açılan algıduygu kapıları olan beş duyusu kapanacak, sıcak duyu, algı, akletme, düşünüş, hafıza ile anımsayış odaklan işlevlerine ara verecek,

duyulan da, duygulan da birbirine karışacak, aşkın gücüyle de birbirine sıkışacak, üzerine bilinmeyenden sürekli azgın bir yel eserek onu daha çılgınlaştıran bir yangında aşığın da, sevgilinin görüntüsünün de eriyeceği, yalnız aşkın kalacağı, aşktan başka da; hiç... ölçüde No"nun albenisi içine dalarak kendinden geçen o aşığın durumu gibi! "Hiçlik" de ya üzerinde hurmaî bir manto olan, benden iki oturak uzakta, o sürekli ağacın altında "yeralmış" olan suskun bir heykel görünümünde somutlaşır; ya da karşımda, başı dik, yüksek sütunu üzerinde durmuş, çevresinde devinmekte olan bu uğraş ile coşkuyla dolup taşan kentle işi olmayan, sonsuza değin de hiçbir görüşümün rezilliğine, hiçbir sözün nefretine dayanmayan, aşkın kendisini gereksinimsiz lik nirvanasma eriştirerek melekutun ağır yüksek kürsüsü üzerine oturttuğu, Aynulkuzat'ın daha "hırka ile tekke" düşüncesinde olan gizemcilere değinerek "aşıklık baş kaldırmaktır, bütün kurallar ile düzenleri altüst etmektir; böyle erimekte olan bir kendini yitirmişten hırka giymek, bıyık bırakmak, sarık ile belbağı düzeni... kuralları konusunda bir tez derlemesini istemek, ne sıkıa olur!" dediği bir dalgınlıkta olan suskun, çıplak bir heykel görünümünde.

İlginç! Nasıl olmuş da bir Avrupalı, genç bir Avrupalı kız böyle yerlere ulaşmış? Bu yüce doğaötesel durumların eline düşmüş? Nasıl olmuş?

O üzgün mü? Aşık mı? Karamsar mı? Kınlmış mı? Çok sevdiği birini mi yitirmiş? Yaşamının anavan, deviniminin nedeni, işlevinin, umudunun, varlığının kaynağı olan çok sevdiği birini mi?

Ne bileyim? Oysa bilmeyi ne çok isterdim! Ancak... yok, bunlardan hiçbiri değil. Üzgünlüğündeki derinlik ile

yücelik, büyüklük ile varsıllık, onu, bütün bu azıcık, aşağı* lık suçlamalardan aklıyordu! Kuşkusuz, üzgünlük ile durgunluk, karamsarlık ile gereksinimsizlikte bu aşamaya gelmiş bir ruh, bu aşağılık üzüntülerden uzaktır, havlamakta olan bu yaşama karşı, diken batırmakta olan bu yeryüzüne, benzemekten daha güçlü, daha yüreklidir.

O bir njhdur, gövde içinde bir ruh; ancak gövdesini, artık bir giysi gibi, havanın güneşli, bulutsuz olduğu anlarda bir şemsiye gibi elinden tutarak, her gün bu parkın bu aralığına çeken, onu benden iki oturak ötede, sürekli şimşir ağacının aluna bırakıp, kendisi onsuz, yalnız mı yalnız başına yolculuğa çıkan, kurşuni yokluk boşluğuna yönelerek yol alan, yokluk çölünü geçen, sonunda birden bulut rengi gözlerinin karşısına melekutun ufukları çıkıveren, ufkun duvarcıklanndan o yana atlayan,... giden bu

ruh odur.

Artık bilmiyorum nerelere gittiğini! Nerelere dek gittiğini! Ne yaptığını! Ne olduğunu!

Yüzünü anımsamıyorum, görmedim; bir yıldan çok olanağım yoklu.

Gözleri bulut rengindeydi, yok, melekut rengindey di, atmosfer, kurşuni ilksizlik sabahı rengindeydi, susku rengindeydi, düş rengindeydi, ruh... rengindeydi. Haaa! Anladım; gözleri tümüyle ruh rengindeydi, ruh ne renktedir? Ruh mu? Bilmeyecek ne var? Ruh tümden ne renktedii ir, ne renktediiiir... Onun gözleri rengindedir.

İbni Sina, ruh buğu biçiminde tatlı bir özdür... demiyor mu?

Buğu ne renktedir? Onun gözleri renginde değil midir?

Gözleriyle düş kuruyor, gözleriyle düşünüyor gibiy

di, gözlerinin bir yerler gördüğünü sanmıyorum. Bir yıl boyunca, yaklaşık olarak her gün beni, iki oturak ötede, görüyordu, ancak yok, görmüyordu; Onun beni gördüğü olmadı; görseydi, bir daha gelmezdi. Bu süre içerisinde o, parkın içinde yalnız mı yalmz başına olduğunu düşünüyordu. Parkın girişinde durmuş olan o çıplak heykeli bile görmedi; görseydi, ondan da kaçardı; o da Gazali'nin deyimiyle, salt "ıssız yalnızlık"ını bozuyordu. Nelerle dolu olduğunu bilmediğim onun ıssız dünyasına bizim bildiğimiz türden hiçbir kimse, hiçbir nesne, hiçbir düşünce, hiçbir duygu, hiçbir anı yol almıyordu, yol alamıyordu da, yo) bulamıyordu da, içinde yaşıyor idiği, içinde "ol'duğu ıssız yalnızlığı, sınırsız, sonsuz bir yalnızlıktı; varlıktan daha büyük, yokluğun, bu yaraulıştan önceki yokluğun, doğanın, onun ufacık bir aralığım kaplayarak bu uçsuz bucaksız alanın bütünlüğünü eksiltmesinden önceki yokluğun bü yüklüğündeydi. Buna karşın kapısı, var olan her nesnenin, var olan her kişinin yüzüne kapalı dururdu. Ben ise kendisinin bile ona gidemediğini düşünüyordum. Kendisi de dı şarda kalıyor, evrenin tümünden büyük, geniş olan kendi düşünsel yalnızlığının içine girmiyor. Benden iki oturak ötede duran o oturakta yeralıp (oturup değil, yeralıp) o engin gizemli dünyasının albenisine daldığı anlarda, deniz kıyısına gelen, bütün giysilerini çıkarıp kıyıya bırakan, çıplak olarak denize ayağım koyup; başka bir dünyanın elçisi olan güçlü bir dalganın, birden ulaşarak kendisini yakalayıp ivedilikle denizin içine değin, denizin ortasına değin... denizin derinliği içine bırakmasına; denizin de kendisini yutarak dudaklannı bitiştirip durgunlaşmasına, artık hiçbir şey kalmamasına... hiç...

deniz ile deniz... su ile gök ile

başka hiçbir şey kalmamasına

dek ileri giden, ileri giden, elini ayağını oynatan, yüzen bir yüzücüyü andınyordu.

(Solange Baudin ile kızkardeşinin alınyazısı, batan iki denizi.

Yaklaşık olarak bir yıl böyleydi, yaklaşık olarak! Biz buluşan suskun üçlünün söyleyecek bir sözümüzün olmadığı yok, söylenecek sözlerimiz vardı bu suskun buluşma yerine gelme konusunda gevşek davrandığı olan ben idim de! Ancak kesin inanıyordum, o ikisi her gün, olmayan sözleşmemiz üzere orada oluyordu.

Bu bir yıl boyunca biz, bir Mesih'in havarileri gibi olmuştuk. Biz üçümüzün sözü verilmiş bir beklediği olan, gelişini beklemenin bizi yaşamın gereksiz çekişiminin ya msıra bu kenti, gürültü ve patırtılar kentini, bu Sezarlar ile gladyatörler Roma'sı ile özgür köleler ve paratapar yahudi 1er kentini bir hiç uğruna var eden tapmanlannın içinden bu gereksinilen suskun yalnızlığa getirdiği, her birimizi, burada kendi acısının başında oturtarak "varoluş"un; bir hiç için var oluşun ağır yükü altında söndüren, üçümüz, başlarımız boynumuzda; bizi, iç bilinmeyen örtüler ardındaki o "gizli, bilinmeyen kendimizle" uyuşturan suskun bir ezgiye kulak vererek, bulmuş idiğimiz, coşturucu bir inceleme sonucunda; o bizim yitik benimiz olduğunu, apaçık, şenlendirici kanıtlarıyla birlikte bulmuş idiğimiz "o"ndan üzerimize düşüp bezdiren bu yabancı "varoluşun acıklı, gizemli öyküsünün yanısıra bizim varlığımızın içine yayılmış olan bu gecenin derinliğinden baş kaldırarak eriyen, bizi ateş üzerindeki bir çörotu gibi, yeryü201

zünde yerimizde duramaz bir duruma getiren bu yaşamın güçsüz büyülü alev masalını da dinlediğimiz, her birimizin bu öyküye gönül vermiş idiğini, annesinin kucağında, ilginç aşk, büyücü, savaş, büyücü periyavnılan ile ilginçliklerle dolu uzak ülke öykülerine gönül veren, tümden gözleri gibi ayrenkli, bulutrenkli olan düşten renkli, uykudan ağır, şaşkınlıktan derin, düşlemden diri bir suskuya dalan bir çocuk gibi her birimizin, kendimizin, bu öykücü kendimizin kucağında büyülü yaşam masalına daldığımızı bildiğimiz gibi, her birimizin başka bir geçmişi, başka bir yazgısı olan, birbirimize yabana olan bizlerin öykümüzün bir, masalımızın bir olduğunu öğrendiğimiz bir Mesih.

Yabancılığın ardında bir tanışıklık ile tanışıksızlığın içinde saklı bir yakınlık ne ilginçtir! Bu gökyüzünün altında, biz üçümüz, belirsiz bir soyun çocukları idik, benzer benliklerde. Birincisi, o suskun kardeşim, konuşamıyordu, İkincisi kızkardeşim konuşamıyordu, üçüncüsü ben, ikisi gibiydim! Biz, birbirimizin söylemediklerinin seslenileni sağır üç dildaş idik, işimiz birbirimizi gizlemek. Sözleri güçten düşüren kargaşanın yanıbaşında susku.

Topluluğumuz serpişti. Gün doğdu, bir yıl süren bir gece, tan ağanncaya dek dizdize oturup suskunun sözüne kulak verdik, sonra ayağa kalkıp dağıldık.

Sürekli başka sözler, başka aalarla dolup taşan gönlümde gözlerin söylediklerine yer yoktu. Ancak söz mesnevilerinin aramıza düşmüş olan bu susku perdelerinin ardında benim ya da onun konuşmak üzere dudaklarını aralamasını beklediğini biliyordum. Ancak bu "yorgun perdelileri o parkla öylece bekler bıraktık da öyle ayrıldık. Onun sözleri için günlük yaşamın günlük kişileriyle ko202

nuşulan sözler değil, sözcükleri kişisel "varlık'ının parçaları, her söylenişi de o kişisel dosdoğru "benlik"in bir damlacığı olan sözler benim biricik seslenilen, yok, benim onun biricik seslenileni olduğumu, benim onun "seslenilen"!, yok, benim onun "o seslenilen"i olduğumu, böyle sözlerin evrenin bütünü içerisinde birden çok seslenileni olmadığını, onu bulması durumunda ise yalnız dille değil; dudaklarla, gözlerle, ellerle, yanaklarla, nabızlarla,... suskularla, sözlerle, göz göze gövdeyle, an an yaşamla... Ne diyorum? Havanın bütün tozlarıyla, yellerin bütün esişleriyle, her yıldızın ışıldayışıyla, her doğuşun gülümseyişiyle, her batışın acı gülümseyişiyle, her yağmur damlacığıyla, her yaprağın düşüşüyle, her gülle, her kuş, her renkle, her koku,... varlığın, yerin, göğün, evrenin tümüyle... Ne diyorum? Bütün öykülerin, bütün dinlerin, bütün şiirlerin, bütün tarihlerin, bütün kişilerin, bütün nesnelerin, bütün kötülüklerin, bütün iyiliklerin, bütün çirkinliklerin, bütün güzelliklerin... tümden onlardan söz edeceklerini, doğa ile doğaötesinin, somut ile soyutun, ruh ile gövdenin tümden bu öykünün dili olacağını, bu durumda ise "bennin "Atmanla birleşeceğini (benler beni); "Atman"ında "Brahman'a (ruhlar ruhu); böylece bütün varlığa sızarak bütün varlann bir "varlıkbirli ği" içerisinde renk yitimine uğrayacağını, bu yüzden evrenin kapıları ile duvarlarının da ondan söz edeceğini, bütün nesnelerin bu öykünün konuşkan dili durumuna geleceğini, böylece "dünya atmosferi içerisinde esriklik getirici sofugülü^ kokusunun dalgalandığını"^ onun da benim du(4) Eski İran'da "Huma", Hindistan'da •Suma', Doğu dinsel ile irfansa! akımlar gizemcilerini derin tincl albenilerle çeken şenlik verici bir gül türüdür.

(5) 'Dokuzuncu Upanişact, Mihr.

yumsadığım açıklıkta duyumsadığına inanıyordum.

Üç yıl geçti. Takvimler dedi, ben inanmadım.

Onun donuk yüzü, onun külrcngi saçlan, onun biçimsiz duyguları, onun renksiz gözleri, onun söylenişsiz sözleri, kendisi olmaksızın; islediğimi söyleyen, istediğim gibi kuran, istediğim rengi veren, ne istiyorsam o "olan"; benim gereksinimli düşlemimin güçlü, oyalayıcı başpar maklannın altında bulunan en iyi, en varsıl, en yumuşak balmumlan idi! Böylelikle o, gitgide benim gizlice yaşamım içerisinde bir "Rosace"a dönüşüyordu. "Olan" ile "olması gereken" arası sonsuzluk uzunluğundaki sonsuzluk aralığını, benim düşünüm, düşlemin yardımı, gereksinimin gücü, özlemin albenisiyle; kolaylıkla, ivedilikle onun içinde yürümüştü; Benim ile onun arasında ne var idiyse hiç "oluşluk" kalıbında belirmiş değildi; "renk" ile "söz" ile "bi çim"de ortaya çıkmış değildi; ondan bende ne var idiyse de tümden "görüntülerden uzak bir biçimde özgür, salt "nitclik"!er dünyasında bağımsız bir durumdaydı, özgürce, nazla yürüyorlardı, benim yaratıcı, ava düşlemim ise bu sınırsız pusu alanı içerisinde her gün, her an, istediğim an, gidiyor, kendi istediği yeni bir avı kendi albeni ipleriyle tutuyor,

gereksinimime armağan ediyordu, böylelikle ben, Rousseau'nun dağların ıssızlığı ile "Varn"ın yanıbaşındaki suya doygun, dolgun yıllarına benzer bir yaşamın yanısıra yumuşak bir dönem umuyordum.

İçimde bir rengin ağırlığını da, bir sözün ölçüsünü de taşımıyor olan o; var iken, benim açımdan, bir görüntü yeğniliğinde, bir karaltı ağırlıksızlığında, bir düşlemse! gölge ağırlıksızlığında olan o, şimdi yok iken, bir "anı"dan daha yeğni, "tatlı, güzel bir anTdan daha yumuşak, daha

ılımlı olmuş iken düşlemse! yalnızlıklarımda, benim göksel miraçlarımda yeğni yüklü bir yoldaşım oluyordu, nereye gitmek ısıediysem, onunla kanat kanada, nereye değin gitmek istediysem, onunla el ele uçuyordum, gidiyordum, dönüyordum "idim".

Onunla... onun varlığına gerek duymadan göklerin doruğunda yaşıyordum. Kişinin, binlerine dayanma gibi bir sorunu olmadan gönülden bir sevgiliyle birlikte yaşaması ne susuzluksuzca, ne dolup taşan bir yaşam olur. Kendi salt yalnızfığmda, var olan,... yok olan, çok sevilen birine kavuşmak.

Böylece onsuz, ontı/ıla birlikte üç yıl geçirdim, ne şükür ne mutlu: Ne güzel! Bu gibi sözleri, o park günlerinde, konuşma saçmalığıyla bulaştırmamamız, o bir yıllık suskumuzun da, biz ikimizin, söyleyişlerle solarak konuşma sırasında Ahurasal kutluluğu bulanan bu sözlerin yücelik, üstünlük, duyarlılık ile inceliğini iyi duyumsuyor olduğumuzu anlatması, bu ortak duygunun da bizi birbirimize ne denli yakınlaştırdığını, yakın yaptığını, bu duygunun duyumsanmasının da bizi her gün daha yakın daha sevgili yaptığını söylüyor olması ne güzel!

Gecenin birinde, sonuşsuz çekişmelerden yorulmuş, çokça yenilginin etkisiyle yıpranmış, bizim içine daldıkça daldığımız yaşamdan, boşlardan, boşluklardan usanmış bir durumda; yadel, yalnızlık ile başıboşluğun verdiği üzüntüyle bir kafeye sığındım, ıssız bir aralık seçip oturdum, sandalyeyi pencereye doğru çevirdim, gölü izliyordum. Ben, insanoğlunun şimdiye dek bu yer üzerine kurmuş olduğu beş şeyi severim, daha çok severim değil, severim:

Mihrabı, minareyi, pencereyi, mumu, aynayı. Mih205

rap, her yeri insanoğluyla bulaşmış olan bu toprak alan üzerindeki biricik an yerdir; günlük yaşamlar ile yaşam pisliklerinin yol bulamadığı biricik yerdir yeryüzünde. Orada pazar yoktur, ötesinde ise her yer pazardır, her insan pazaradır, tüccar. Mihrap ise tüccarlar ile halifelerin elindeyse de... yine de, mihrap! Bir de minareyi... kentler ile başlan hep ya midelerinin üstünde, ya midelerinin altında ya da ikisi de eğik olan, böylelikle marksist ya da freudist olan ya da ikil soylu olan kentliler arasından baş uzatmış biricik uzun, özgür boyun odur da... her sabah, öğle, akşam göğün çığlığını yerin kullarının başlarına vura vura haykıran biricik çok yayılımlı, boy veren boyundur da... yedi renkli, yetmiş yüzlü, yediyüz yelmiş sesli bukalemunlar içinde, yaşamının başlangıcından yıkılışa ve yokluğa değin, yalnız bir "seslenti'yi yineleyen, yaşamı da bir çığlığa adayarak ölünceye dek ona karşı doğru olup direnen biricik gövde odur da...

Çığlık boyu olan biricik boy odur. Varlığını seslenti sine dökerek onu, karşılıksız, bir çıkar ummadan kendi seslendiklerine dağıtan biricik varlık odur. Bu da kişinin bu gök altında yaşam için yapmadığı biricik iş olur.

Bir de pencereyi! Ne ilginç bir sözcük! Bir öğrenci olduğum, sınıflarda yanına oturup kendimi sevecen, büyücü dizlerinin altından sarkıtarak bırakıverdiğim, istediğim her yere gittiğim, mucizevi bir gözkamaştırıa olan onun, sınıftan fersahlarca uzaklaştığı olan, kendi işleri ile sorunlarına dalmış olan beni "yoklamamdan başka "ne"ye yaradıklarını, ne diye gelip gittiklerini bilmediğim bay öğretmenin gözlerine ya da görme duyusuna gösterdiği, büyük iyiliği ile apaçık büyüsü aradığıyla, yıllarca, "özgür4 çalışıyor

olmama karşın öğrenimimi, gündüz okullannda, sınıftaki lerle birlikte, ortaöğretim öğrencisi ile yükseköğretim öğrencisi adı altında bitirebildiğim, suçsuz yoklamanın kullan arasında olmamakla birlikte olabildiğim... o yıllardan beri! Şimdi de sınıfim yaşamın büyüklüğünde, öğrenimim yaşımın dallanışında, okulum da bu dünya yüceliğinde olmuşken, yine pencerenin yanında

kesintisiz iyilikleri ile bir gün kapalı durması durumunda oldukça güç duruma düşeceğim çözücü büyüsü hep elimde! Değilse bunalım ne öldürücü, acı olur! Bu sınıfin yamsıra bu sınıfin bu öğrencileri ile görme duyululan ve öğretmenleriyle birlikte saçma yinelemece dersleri beni öldürür! "Var olmak", dar, karanlık bir hücredir; kapısı ölüm, penceresi yaşamdır, pencerelerini bulmamış olanlar ya da yalnız "var olmak"la yetinecek ölçüde "az" olanlar ile bu "az olmak"tan biraz çok ol malan ya da çok duruma gelenler intihann kurtarıcı yardımıyla, kapıyı açar, kurtuluşa doğru kaçarlar.

Ancak ben, on beş yıldır her gün, Rüstem'in çocukluğu gibi, bir yıl geçmişçesine gelişiyorum. Her gece doruklara doğru miraca çıkıyorum. Her yıl içimde bir çöle susuzluk gereksinimi doğuyor. Pencerenin yanıbaşında yoklama oluyorum. Öte dünya enginliğinde bir hücre ve Ölümün durgunluğu ile sonsuzluğunda bir yaşam ve aynlıkta bir kavuşma ile yadelde bir yurt ile yalnızlıkta bir kalabalık ile... yalnızlıkta ne çok topluluk var, sessizlikte ne çok gürültü var, Viraf gibi her yolculuğumun başında beni, Em şaspendler ile tzedler ile melekler ile Fravehrler dünyasına götüren ne iyilikler ile ne değerler ile cennet bahçeleri ile ilkyazlar ile güneşler ile tanlar ile denizler ile ırmaklar ile pınarbaşlan ile görüntüler ile ulakgüvercinler ile sofugülü207

nün düşlemse! kokuları ile şarap, "içki ve sersemiik"in verdiği düşündürücü esriklikler ile ne...

...öyküler ile öyküler!

Her biri, aktarımların bitip en arı Ahurasal sözcüklere yol verilmediği oldukça uzak ülkelere yolculuklann başladığı yerden başlıyor da... ne diyeyim? Kime diyeyim?

"0"na söylediğim olurdu. Gözleri "vahy"in renginde olan, suskusunda yüzlerce söz mesnevisi saklı olan o; bu düşsel yolculukianm ile oldukça güzel gezintilerimde, yalnız yaptığım bu yürüyüş ile geçişlerde, yer yer adım adım benimle yolculuk ederek konaklarca bana yoldaş, arkadaş olarak benimle omuz omuza olduğunu bulduğum da olan o.

Bu sıralarda, onun suskun bir masala benzeyen yüzüne ne gözlerle bakardım. Aferin sana, bütün o söylemediğim sözlerin seslenileni! Senden başka bir seslenileni olmadığını biliyor idiysen de. Bir daha aferin sana, bütün o sözleri içinde taşıyor olmana karşın, benden başka bir seslenileni olmadığını bilmene karşın, söylemediğin için! Sense; gözlerim önünde nasıl bir üstünlük bulmuş olduğunu; dolayısıyla söylemelerin yerinde duramazlığının varsıl, me lekutun kutluluğundaki bir suskuyu bozmadığını, böylelikle gönlümün içinde nasıl bir değerlilik bulduğunu; dolayısıyla senin anlambulucu, güzel gönlünün biz birgönüllü iki yabana arasındaki bu değerli suskunluğun dokunulmazlığım koruduğunu bildiğimi bilmiyorsun.

Birbirimizi sürekli olmak üzere bıraktığımız o durumda, ne ilginç bir dayanıklılığımız vardı! Öyle susuz, yakın bir yakınlıktan doğan alev dolu dayanamamazlık çeki208

şimi içerisinde tanışmadık; gittik! Bir de ne ilginç bir sabamız vardı! Her biri bir ateş mermisi gibi kendi içlerinde çılgın bir patlamayı ipe çekmiş olan o sözcükler yağmurunun saldırısı altında suskun kaldık da birbirimizden öyle geçtik.

Suskunun yüceliği saygısına; böyle baskı uygulayıcı bir gereksinimin saldırısına karşı olduğu gibi koruduğun bu peygamberimsi dayanıklılık ile direnimin saygısına, üç yıldır düşlerimde her an bir periyavrusu albenisinde oluyorsun, yaşamımın penceresi önünde, düşlemimin serpilmiş göğünün bağnnda mor ufuklanmın uzaklarında, yüksek sevgi güneşinin eteğinde, her an Aryasal bir görkem, Ahurasal bir doğuş kazanıyorsun!...

Üç yıl geçti, bense onsuz, bir an onsuz kalmadım.

Ne diyordum? Yine, neden başlarsam ona ulaştığım, neden söz edersem ondan konuşmuş olduğumu gördüğüm o yıllar gibi olmuşum: Danıe gibi, dünyasal cehennem ile yaşamsal saçmalık berzahından onun gücüyle kurtuluyordum, cenneti onun yardımıyla dolaşıyordum. O da Dantc'nin Beatrice'i gibi, benim için "düşlere daldıncı, çarpıcı bir am"nın yeğnilik, anlık ile özgürlüğünde olmuştu.

Gecenin birinde, sonuçsuz çekişmelerden yorulmuş, çokça yenilginin etkisiyle yıpranmış, bizim içine daldıkça daldığımız yaşamdan, boşlardan, boşluklardan usanmış bir durumda; yadel, yalnızlık ve başıboşluğun verdiği üzüntüyle bir kafeye sığındım, ıssız bir aralık seçip oturdum, sandalyeyi pencereye doğru çevirdim, kendimi bırakıp dı şan çıktım. Karşımda Cenevre'de İsviçre gölü, diyordum.

Ne güzel! Seni kimsenin tanımadığı bir kentte, bir ülkede olmak!

Oldukça ses çıkaran şen bir topluluk, karşımda bir masanın çevresinde halka kurmuştu. Baktım rengarenk birkaç kız ile birlikte parlak, tatlı, düzgün giyinmiş iki üç yaşlı, genç ikide bir dikkatle beni süzüyor. Hep birlikte dönmüş, beni süzmekte oldukları, yankılanan konuşmalarının alçak sesli fısıldayışlan sesinin duyulduğu da oluyor! Yavaş yavaş anladım, düşlerim dağılıyor, kesiliyordu. Acıklı, bitkin görünümüm bu işsizgüçsüz, acısız, akılsız İsviçrelilerin ilgisini çekecek ölçüde olağandışı göründüğünü söyledim. Gerçekle bu Kuzeylilerin, HollandalIların, Norveçlilerin, Belçikalılann, İsviçrelilerin genellikle böyle olduklarını, yaşamın erinci, esenliği ile bolluğunun onlan çoğunlukla yüzeysel, sıradan, aptalca ilgileri olan kimseler yaptığını düşünüyordum. Yaşamlan o denli olaysız, içleri o denli ağrısız, acısızdın önemsiz olaylar ile ayakalü haberler konusunda ciddi ciddi bağınp çağırarak konuşuyorlar: "Bugün hava güzel, güneşli, Pirene'de kar yağmış. Kedinin biri dün gece çatının altında sıkışmış kalmış. Geçen yıl tatil için falan restorana gitmiştik de havası, suyu ne tatlıydı! Bifteğin Almanya'da böyle pişirildiğini hiç duymamışum, Furit'i Fransa'da şöyle yaparlar..."

Onlann beni süzerek, benim de aşın, keskin eleştirilerimle, kendi içimde, işlerini telafi ettiğim bu düşünceler içindeyken; bir karalunın, bu saygıdeğerlerden birinin bana yaklaştığını gördüm!

Bu durumda, isteyerek onlara bakmamaya çalışan ben, kendimi daha çok kendime verdim. Şimdi tam yaru başımda durmuş olan onun bilincinde değilmişim gibi.

Beyefendi selam!

İster istemez, isteksizce, yorgunca, şaşkınlıkla, karşı

çıkışla karışık bir görünümde bir baş çevirip bir yanıtcık verdim. O ise beklemeksizin küçük bir kız çocuk alımlılığıyla elini uzaüp izin ister bir durumda, yırtmaçlı eteğiyle bir dönüş yaparak lanışıkmışızcasıda yakınlık göstererek bir yakın gibi karşıma oturdu.

Bütün gövdesiyle gülüyordu. Giysilerinin düğmeleri bile hep şen, güleç duruyordu! Zülüfleri ışıldıyordu. Kalıptan yeni çıkmış gibiydi.

Rengi külrengiydi,...

Gözleri yapay elmaslar rengindeydi!

Aa! Bu... evet! *0"dur!

Ben ne durumda olduğumu bilmedim! Yüzümün rengini görmedim ancak, birden değiştiğini ya da solduğunu duyumsadım.

Ta kendisiydi. Ancak onunla ufacık bir benzerliği bile yoktu. Semizleşmiş, devingen, coşkun, ışıl ışıl olmuştu. Yanakları, örtülü sağlıklı ev kızlarının yanaklan gibi kırmızıydı; alak elma gibi! Dudaklarından an bir gençlik dökülüyordu. Doymuşluk ile dolmuşluğun ışıldayan ıslaklığı horozşeker emen tombul bir çocuğun ya da kıymalı pilav tabağının üzerinden çekilmekte olan keyfi yerinde bir düğün dinadamının dudaklan gibi dudaklannı, besili bir yıllık bir kuzunun derisi yüzülmüş kuyruğu gibi yapmıştı.

Şenlikten her yerinin kuyruk çıkararak onunla ceviz kırdığı duygusuna kapılıyordum. Boynu biraz şişmiş, yüzünün her iki yanında her biri şişmiş büyükçe bir kan çıbanına benzeyen kanlı al yanaklar bitmişti. Yüzü, görenlere, suda haşlanmış iri bir pancar gibi geliyordu. Dudaklan ile ağzına arka arkaya öyle ivecen yüksek sesli gülücükler dö

küyordu: toparlayamıyordu. Kesik kesik, düzensiz, ard arda gelen gülücükler ile yangülücükler Ue gülümseyişler ile ...i birbirlerine öyle karıştırıyordu: ne onlar anlam bulmaya olanak buluyordu, ne de ben ayn ayn her birine karşı yüz ifadelerimin yanış ıra tepkilerimi onlara uygun bir biçimde düzenlemeye olanak buluyordum. Elinden geleni yapmış birinin ürkek bakışları

karşısındaki bir delinin "aptalca gülüşlerine benziyordu! Binleri onu alttan mınaklıyormuş gibi, şenliğin coşkusuyla ikidebir yerinden zıplıyordu. Bir şımanklık ile soğukluk vardı üzerinde. Duramıyordu yerinde. Üstüste konuşup duruyordu.

Onun bende neyi var idiyse yıldırım gibi, yel gibi uçuverdi. Hem de nasıl bir uçuşla! öyle ivedi, öyle ürkmüş bir biçimde uçtu, görsen yıldınmsı korkunç bir yersarsmtı sından kaçan bir kentin yedileridir dersin. Bu düş atlılann dan, daha bende kalmış olan, görsen bu işte gönlü yok da anlamsız bir işkil, gitme konusunda çekimser bir duruma getirerek kendisinin de ötekilerin ardından gidiyor olmasına karşın aksaya aksaya,... gidip, ikidebir dönerek arkaya bakıyor diyeceğin biricik şey, gözlerine olan inanamdı. O, beni onun, benden bütün uzaklıklarca uzakta duran bir masanın biliminde, karşımda oturduğu, benim ve onun arasında yokluğun enginliğinde sıkıntı dolu bir boşluk olduğu duygusuna kapıldığım böyle bir durumda bile, bütün bunlara karşın, "gözlerine merakla bakmak" durumunda bırakıyordu.

Ancak kafenin neon ve Horasan lambalarının ışıkları altında iki cam boncuk gibi keskin, göz kamaştırıcı bir ışıldayışı olan gözlerinde her şey açık, belirgindi; açıklıkla, kolaylıkla okunuyordu. Ancak onlara ne denli bakıyor

idiysem onlarda, kendi küçük görüntümün yanısıra göz bebeklerinde titreşen ışıldar bir ışıktan başka bir gördüğüm olmuyordu.

Göz doktoru, gözlerini çıkarmış, yerine eski gözlerinin renginde yapay iki göz yerleştirmiş gibiydi. Doğal görünsünler diye plastik dişleri biraz eğri, biraz kirli yapan becerikli dişçilerin işine benzer bir iş işte...

O böyle ard arda kişinin kulağı dibinde vm vın eden bir eşek ansı gibi benimle konuşuyorken ben, bir seslenilen ya da dinleyen durumunda değil, tersine yumruklan, tekmeleri ile tokatlan altında tutulmuş bezgin, eli kolu bağlı bir kişi konumunda olmakla birlikte gözlerim bir kez daha o *iki"ye daldı. Yine, onların derinliklerinde, onlann görünmeyen açılannda bir iz kalmış olabilir umuduyla... ancak derinliği ancak bir parmak bükümü boyunda olan bu temiz billur iki havuzcuğun içinde havuzcuk köpüğü görünmüyordu. Başı kesilmiş bir dananın ışıldar iri gözlerinde bile duyumsanan ufacık bir albenisi yoktu.

Benim yerimde, keyfi yerinde, onunla bir geçmişi olmayan biri oturuyor olsaydı, tanışıklığın ilk dakikalarından sonra gözleri karşısında kendi içinde bulacağı ilk duygu ile ilk uğraş, gözlerinin karşısına geçip sakalını traş ederek dişlerini fırçalamak olurdu! Gözleri, tam bir "kelle paça" gözleri idi.

Onlardan öyle ivecen bir devingenlik, o denli ışıldar bir şenlik ve şımanklık akıyordu: koyu bir aptallığın yanısı ra aşın bir akılsızlıktan başka açıklaması olamazdı; masumumsu bir aptallık ile çocuğumsu bir akılsızlık! Ancak yaşamından yirmi aluyedi "kış" geçmiş, dolayısıyla ister istemez yirmi aluyedi "kar tepmiş olan" onun üzerinde, devin213

genliğinin masumluğu ile bakışlarının bebeğimsiliği çirkin, tırmalayıcı görünüyordu.

Eyvah!... Şenliğin etkisiyle gönlü, konuşkanlığa ve gevezeliğe düşkün bir duruma gelmişti. Öyle şakacı, öyle keyifli olmuştu: kendisi şöyle dursun; Tanrı'dan, bütün dünyadan, bütün kişilerden, ayırım gözetmeksizin görünenlerden de, görülmeyenlerden de hoşlanıyordu! Tokluk, dolgunluk ve utku bütün organlarından öyle sızıyordu: onu baştan ayağa mutlulukla ıslatmış; onda, benim o durumdaki duygularımla hiç uyuşmayan, erinç içinde olma durumundan kaynaklanan nefret ettirici ilgiler oluşturmuştu. özellikle de keskin duyumsayışı, keskin zekası ile derin, ivedi anlayışlı algılayışının benim durumum ile durum lanmdan yalnız bir tür yıpranmıştık, tembellik, isteksizlik, ilgisizlik, üzgünlük ve kaygılılık okuması bunu gösteriyordu.

Onu uzaklaştırması gereken bu durumumun, kendisini, benimle daha çok ilgilenerek gönlümü alıp beni kendime getirmek için uğraş vermeye ittiğini anlayınca ne duruma geldim, bilseniz! Mimikleri ile seslerinde dört bir yanımı pisletiyor gibi olan bir tür aadaşlık, acınma ile tür arkadaşlık duyumsadım! Görünen her sıcak, güzel "tatlılık", sırtıma vuran soğuk, ıslak bir kürekti.

İki buz parçası ya da iki tuziçi parçasından dışa çarpmakta olan bir şimşeğe benzeyen bakışlarını sevecence, içtenlikle bana dikti. Ancak aşın erinçten ve ivecenlikten dolayı bakışlannı bir odakta toplayamıyordu. Bir türlü bir yere bağlanamıyor, sallanan iki kuyruk gibi her yerde dolaşıyor, her yerden geçiyorlardı. Bu sırada birden, kıştan kalarak sararmış karlara vuran solgun bir güneşin

serinliğinde bir gülümseyişi dudaklarına kondurduğunu gördüm, ötekiler görsün diye benimle çalım tutuyormuş casına uygunsuz bir gülücüğe dayanan bir sesle sordu benden:

Siz, daha bir şey sormayacak mısınız benden?

Ağzı ısıdan kurumuş, mide bulantısından tadı bozularak ekşimsileşmiş, soğuk almış bir hastanın dudaklannın biçimine benzer bir gülümseyişle kendilerine karşılık verdim:

Heee! Ne sorayım? Neyle ilgili... ne?.. Heee!

örneğin ben hangi ulustan olduğunuzu bilmeyi çok isterdim!

Ben nöbete tutulmuş gibi olmuştum. Gövdemin ısısı artmış, titremeye, terlemeye başlamıştım; pencerenin büyükçe camının arkasından bana bakmakta olan bu yıidızla nn, tümden göğün çatısında bir araya gelmiş, yükseklerden göz uzatmış, bana aayıp benim için yüreği yanan bir Tann'mn melekleri olduğunu düşünüyordum. Bütün bu resimlerin, tabloların, avizelerin, lambaların, iskemlelerin, insanlann, gözlerin yamsıra kafedeki bütün fincanların, bütün şişelerin gizliden gizliye beni gözlediğini, gözlerini bana diktiğini, beni alaya aldığını düşünüyor, onları da benim kendilerinden utanıyor olmama karşın bana göz dikmiş, beni ikidebir kayan bakışlarla süzen tanışık kimseler gibiymişçesine görüyordum. Bu arada, hazırlanmış olsun diye ona bir yanıl oluşturmakla uğraşıyordum. Bunula birlikte biraz gecikerek, kendisi de aama duygusu ve gönül yanıklığıyla işin ardım bırakmak istemediğinden, konuşmasını sürdürdü:

Sanırım, Güney Amerikalı olacaksınız, hu? Ya da biraz "HintliÇinli"! Sonra bekliyorum dercesine kaşlarını alnının ortasına dek kaldırmış, renklerden dolayı ışıldayan ağır gözkapaklannı gözlerinin buzlan dolaylanndan uzaklaştırmış, dudaklannı çenesinin bitişiğinde kız çocuğumsu, meraklımsı bir tatlılık, bir incelikle öne doğru uzatmış, başını biraz aşağı indirip kendisini bakışlanmın altına getirmek üzere epey eğmiş bir durumda o durumda ise aralık azalmış, giderek de azalıyordu; benim de biraz soluksuzluk ile ezginlikten olsa gerek kamburum olmuştu Öylece sessiz, bekler kaldı.

Bu durumda, uçsuz bucaksız sanısındaki başdöndü rücü bilinçsizliğin aşınlığından yeni bir soluk alma olanağı bulan ben, başımı kaldırıp, aşın açık oluşundan dolayı onun bile görür görmez anlattıklanm anladığı bakışlarla ona daldım. Birden kendiliğinden gülmesi tuttu. Utananı anlatan kırıtkan bir göz ışıldayışı, bir gamzeyle, görüş bildirmesinin çok çokaptalca olduğunu bildirdi.

Ben de, sizden bundan ileri bir beklentim yok, bu gibi sözleri söyleyeceğinizi düşünmüyor değildim, üzülmeyiniz.... diyen bağış dolu büyükçe bir gülümseyiş gösterdim ona!

Yine de, kendisinin de kendine karşı taşıdığı duygu ile benim kendisine karşı taşıdığım duygu benzer gibiydi. Kendisinde oluşturduğu yüzeysel tepkinin etkisi erken geçti. Yeni bir duygusal yapıyla yeniden sordu:

O sıralarda siz de benim gibi rahatsızdınız, henüz eskisi gibi rahatsız mısınız?

Ben de Tann bilir, yalnız ne durumda olduğumu, özellikle de onunla olan benzeşim, karşılaştırım ile "ortak

j

görünüm"den dolayı nasıl bir gurura tutulduğumu anlasın diye ona karşılık veriyor olduğumu gösteren bir sayıklayı şı güçlükle duyuyordum.

Ben kendim bir şey anlamadım. Ancak o, durumumun iyi olmadığını anlamış ya da başka bir şey anlamış gibiydi. Neyse, bu arada kaç saniye ya da kaç dakika geçtiğini anlamadım. Bir çeyreklik ya da yanm saatlik bir süre geçti. Sözlerinin sonuç kokusunu verdiğini sezdim. Özgürlük ile birlikte bunalımın sonu yakındır; göğsümün üstüne düşüp yüzümü morartan bu ağır yükün altından kurtuluş pek yakında gerçekleşecektir diye ısınıp umutlandım. Bana, üç yıl önce neden oldukça suskun, üzgün olduğunu, şimdi ise o rahatsızlıklarının tümden ne gibi nedenlerle ortadan kalktığım, böylece neşeli, mutlu olduğunu açıkladı. Doğru... açıkladı, hem de genişçe ayrıntılarıyla... ancak ben işitmedim, ilgilenmedim, inanın, işitmedim, işitmedim, artık sormayın.

Kafeden kurtuldum. Kapı açılıp, dışarının özgür esintisi yüzüme vurur vurmaz, birden Andrg Gide'in aptalca karalusını, yinelenen yüz binlerce yüzdte, yerde, gökte, uzayda her şeyin yüzünde gördüm. Her yerde birkaç yıl kendisi olduğum Nathanael'in yanında, o sırada Gide benden özür dilemeye gelmişti. Ancak utancının aşınlığın dan gözlerini, güneşte görmez keçisinin eksiksiz aptalca görünümünden çekmiyordu.

Kinle, acıyla dolu bir alaya almayla, yoldan geçenlerin duyduğu bir gülüşle o güzel, anlamsız felsefî sözünü başına vurdum; başını kaldırmadı. Naihanaöl'le yüz yüze öyle güçsüzce özür diliyordu: ona olan kinim, acıma duygusuna dönüştü. Oldukça büyük olan acımı biraz dindir217

mek için kızgınlıktan da yoksun bir duruma gelen ben, kendisinden dolayı kimsenin suçlanamadığı bir acı güç* ten düşürücü olduğundan başımı omuzlarımın arasına gömdüm, titrek, dayanıksız parmaklanmın arasından düşer korkusuyla sigaramı ikidebir dudaklarıma gönderdiğim bir durumda bu ikisinin gözleri ile onun, kafenin camlan arkasından daha bana bakıyor olduğunu duyumsadığım bakışlannın yaşamı o facianın "gözlerinin yanısıra kendi gözlerime de görünmeden bu salt kaygısızlık yabancılığı kalabalığının içinde yitik duruma gelmek üzere caddenin adsız, imsiz kalabalıklarının karartısı içine daldım.

Gözüm kendime ilişmesin diye bir aynanın, bir pencere camının önünden geçmekten utanıyordum.

içimi oldukça çok sıkan yabansıl çılgınca bir istekle hemen şimdi, Mesih gibi, göğün beklemeksizin beni yerden kaldırsa; ya da en azından Karun gibi, yer ağzını açsa da beni yutsa... diye düşündüm!

Ancak... yok, ben ne İsa'nın iyiliğinde, ne de Karun'un kötülüğündeydim. Ben, "oıtayollu" zavallı güçsüzün biriydim. Ondan sonra da "kalıp yaşama"ya... yok, kalıp diri kalmaya, bu "ürkünç şaşkınlık iletaşkın boşluk koyağında yitik kalmaya, yeşerme coşkusu ile özleminin içinde sönüp ölerek, yeşil dileklerinin gönlünde solduğu bir çekirdek gibi bu "çirkin bulunuş* ile o "güzel bulunmaydın uğursuz berzahında yem olmaya mahkumum. Bu, bizim...

adı "yaşam" olan...

bu acımasız iki değirmen taşı berzahındaki acıklı serüvenimiz ile sonuçsuz alınyazımızdır!

çocuk sevgisi

•Her insanm dünya görüşü, inşam nasıl gördüğüne bağlıdır; "Eleştiri ile Yaztnda"nm çevirisi için yazılmış bir önsöz olan bu yazı da, insan ve insan ruhunun sürekli, doğaötesi üç albenisi din, irfan ve sanatı onda gördüğüme, bunun benim dünya görüşüm olduğuna yönelik yeni bir gözeriminin yanısıra kişinin varlık felsefesi, yazgı ve alınyazısının bütüncül akışı, yaşam ve çağrısının genel anlamını onunla gördüğüm bir açının varltğmı gösteriyor. Dolayısıyla, "bu kevir"de göz önünde bulundurduğum gözetimini göstermek üzere burada bir daha ele aldım. Çünkü bu yazı, Kevir'de ele almanlar için hem bir başlangıç hem de bir açıklama niteliğindedir.

İnsan, Sürgünde Bir Tanrtmst •

Bu dünya zindan biz de zindanlüar Zindanı yıkarak kendini kurtar

Mevtana

Hini düşünü konusundaki derin bilgilenim ve düzenli, ciddi öğrenimimin beni, kuşların ruhlan ile dünyala nna bu ölçüde yakınlaştırmasından önce bile kuşları severdim. Güvercinlerle oynamak da çocuksu düşlerimi süsleyen en coşkunluk verici oyunlardandı. Ancak babam ve komşuların beklentili bakışları, gönlümde bu güzel oyunun özlemini bile bıraktı. Bakışlarımla, kendileriyle birlikte göğün çatısına değin gidebildiğim güvercinlerin uçuşla nnı izleme yönündeki gerçekleşmeyen dileğim hep acı verirdi bana, yalnız evcil kuşlara bakabilen bana, oooh! Yemekten başka bir bildikleri olmayan, anakanatlan ile tüyleri uçmak için değil, yaslanmak, yatmak, sarılmak için olan, varlıklarının ürünü ile beslenmelerinin güzelliği yalnız kah219

valtı masaları ile konukluk yemek sofralannda görünen bu hantal, tembel, başıboş tavuklar ve horozlar ne çirkin oluyor! Yalruz, gönlü değil mideyi doyuran, gözü değil tuvaleti dolduran, bir ozanın sakınan bakışlannı değil bir göbeklinin düşkün bakışlarını çeken kuşlar... geçelim.

Çocukluk ile ilk gençlik yıllannda, ailem köylü kökenli olduğundan köyle bağlantımız daha sağlamdı. Genellikle yazlan köylere giderdik. Eğlencelerimden biri, tüylü tavuklan izleyip uyutmak, civciv çıkardırlannı görmek ve yavrulannı büyütüp beslemenin tadına boğularak, annelik sevecenliği, öğretmenlik sevecenliği, öncülük sevecenliği ile adsız başka sevecenliklerle dolup taşan yeni civciv çıkarmış tavuklan izlemekti.

Tatlı bir merakla ben, tavuğun, gizemli bir afyonla ivedi, sevinçli, coşkulu bir biçimde nasıl sersemlediğini, ağırlaştığını, üstünü başını dağıttığını, ses tonunun değiştiğini; açık, şen, gür sesinin tutulduğunu, kalın, acıklı bir durum aldığını, inliyormuşcasına bir yana çekilip suskun durduğunu gözlüyordum. Bilmiyorum, bir düşündüğü mü var yoksa... yalnız sersemdir, esriktir de düşlemi altüst mü olmuş? Neyse işte, anlayacağınız, belirsiz düşünceler ile acı tatlı düşlerin beynine akın ettiği, içsıkıa gizemli bir acıdan dolayı acı çeken bir kişinin yüz ifadelerine benzer bir şey işte.

Köylüler tavuğu iyi tanır; bu duruma onu, "çocuk" sevgisinin getirdiği duygusunu taşır. Çocuk sevgisi! "Çocuk" neden sevilir? Çocuk, insanoğlunun nesnel sürdürü cüsüdür. Onun yüz aynasında görürüz kendi "kendimizi Çocuk, Maurice'in Voltaire için dediği gibi "öteki ben"dir. Onu, Freud gibi cinsel güdülerden bir güdü ya da Beckeû

220

ile Russell gibi insanoğlunun bencilliğinin bir simgesi olarak görmek istemem. Tersine insanın ruhsal yaşamına ilişkin bütün etkenlere baktığım o özel görüşle onu, insanın ruhundaki yalnızlık duygusuyla yadel korkusunun bir somutlaştım olarak görürüm. Çocuğum demek, benim öteki benim demek, benim ikinci benim demek. Onun yüzünde, davranışlarında, sözlerinde, suskusunda,... vücudunda karşımda somutlaşmış olan kendimi görüyorum. Kim, çocuktan çok insanoğlunun kendisi olabilir? Onda, her insan "kendini", "iki kişi" olarak görür; işte bu görme coşturucu, bu duygu baş döndürücüdür! Böyle olunca da onun sevgisi, tavuğu hasta yapmakta, kendisi açısından yaşamı güçleştirmekle, baştan başa değiştirmektedir. İster istemez ona bir yer ayırarak altına sağlam yumurtalar koyup, tavuğu üzerine yatınrlar.

Tavuk eksiksiz yirmi gün yatar; içinin sıcaklığıyla yumutraya ısı iletir; ikidebir onu, kendi kanatlarıyla ilginç bir incelik, bir sevecenlikle döndürür, bu yandan o yana, o yandan bu yana... yumurtanın bütün yönleri, yumurtanın değişik bütün yanları göğsü ile kucağının sevecen, kullu, içten ısısıyla ısınsın diye. Bu tavuk, yumurtanın yalnızca bir yanını okşayıcı tüylerinin altında

bulundurmaması gerekliğini biliyor. Bu tavuk, yumurtanın yalnızca bir yanını göğsü, kucağı, tüyleri, derisiyle ısıtmaması gerektiğini biliyor. Bu tavuk, yumurtanın bütün yanlarının bu ısıya, bu okşayışa gereksinim duyduğunu, böyle yapmaması durumunda, yumurtanın toprağa değen bölümü beni ilgilendirmez demesi durumunda, tavuğun çektiği aalann boşa gideceğini, havanın soğukluğu ile kuruluğu, toprağın sertliği ile yerin kirliliğinin yumurtayı öteki yanı, tavuğun yumuşak, sevecen, sıcak kanatlannın kucağında gizlenmiş an, kutlu okşa221

yışlann zevk verici içkisini içmekte olan yumurtayı çürü* teceğini, sonunda yumurtanın bozulacağını, akı ile sarısı birbirine karışarak pıhtılaşmış acıklı bir kan bölmesi durumuna geleceğini biliyor.

Ne içler a ası, acıklı bir görüntü! Her görenin yürek ipini kopanr, ciğerini ısınr. Yaşam bulmak, daraak kemik zannın dışına çıkmak, kurtulmak sevdasıyla bu tavuğun okşayıa sıcak tüylerinin alıma atılan bu sağlam yumurtanın yazgısı yürek yakar. O şimdi her görenin gözünü kamaştıracak diri, şen, güzel, güzel sesli bir dvciv olacağı yerde, bir kan lekesi oluyor, kan! 'Civciv olmak isteyen ancak olmamış olan!" pıhtılaşmış bir kan! Keşke daha başından, bu ak zindanın tutsağı, bir kanatın, bir tüyün altına girmiş olmasaydı; bir tavuğun göğüs ısısı bir yanına ulaşmasaydı; Keşke başvurmak, yaşam bulmak, açmak, dışarı firlamak tutkusu içine doğmuş olmasaydı.

Ancak bu tavuk, içinin sıcaklığıyla yaşam bulacak olan bu yabanayı, kanatlan altında nasıl tutacağını, kendi ruhunu içine nasıl akıtacağım; sıcak gönlünün yanısıra içinin sıcaklığıyla yumurtayı her yandan, her yönden yirmi yıl, bağışlayın, yirmi gün boyunca nasıl ısıtması gerektiğini, nasıl sıcak tutması gerektiğini biliyor.

Tavuk başka bir ders de veriyor: Bu yirmi yıl, yok bağışlayın, bu yirmi gün içinde, yumurtayı sürekli sıcak tüylerinin; altında tutmaması gerektiğini biliyor. Belirli aralıklarla ondan ayrılıyor, gidiyor bir dolanıyor, bir su, bir da ne alıyor, bir hava alıyor dönüyor; sıcaklığını daha koruyor bir durumda dönüşünü bekleyen yumurtayı, sevecen, dikkatli bir özen, bir incelik ve beceriyle kanatlan ve tüyleri altına alıyor. Gözlerin gözlerinden; havanın, yerin, yılan222

lann, atmacaların, kartalların, kedilerin, çakallann, oburla nn, tavuk satıcılarının, yumurtayı zevk için sevenlerin, onu omlet yapmak üzere arayanlann, onu yutmak üzere kıran lann, hatta yumurtanın kemik zindanını özgürlüğüne kavuşturmak üzere değil, tuzlamak, dolayısıyla kahvaltı olarak yudumlamak ya da yanına sütlü bir kahve pişirerek içmek, böylece tat alma duyularına bir değişiklik vererek zevk almak üzere kıranlann, bütün bunlardan daha kötüsü; yumurtayı, kendi içleri ile vücutlarının ısısıyla değil; akaryakıt, gaz,kömür ısısıyla, tüyler alunda değil, ocaklar ile yemek pişirme aygıtları üzerinde; en arı, en derin, en yumuşak yalak olan kanat okşayışları yatağında değil; mutfakta, yumurtanın civciv olması, kafesini kırması, çıkması, özgür uçan bir kuş olması için değil, yemek olması; iştah söndürücü, karın doyurucu bir lokma olması için tavuğun göğsü, kanatları ile tüylerinin güvenli, sevecen, arı, içten ısısından daha çok ısıtanların... gözlerinden korunmuş bir biçimde...! Ellerine yumurta geçer geçmez beklemeksizin onu yemek üzere kıranlann, beklemeyenlerin, tatlı, gencecik geleceğinin uğruna kirli tulkulannı dizginlemeyenlerin, kann otlatma ile yumurta tadına olan aşağılıkça düşkünlüklerinden, içinde görkemli bir doğuşun özlemini taşıyan; iffetle, teharetle dolup taşan bir akı ile sarısı olan bu ak, sert, yuvarlak, ufak, durgun kabuğun içinden çıkıp, tüyleri biterek, bunalım dölyatağından, melekuta çıkabilme olasılığı olan bir civciv uğruna geçemeyenlerin gözlerinden. Onu, kendi zevk verid, sürekli, sevecen, dokuncasız ısılanyla, yumurtanın yaşam bulması, özgürleşmesi, kuş olması, uçması, böylece "kendi için" olması için ısıtmayanla rın, korumayanların; pişirenlerin, suyla ya da yağla bile, çok çok incelik gösterip, yüceltip, değerini bilecek de olsa223

lar yumurtadan anladıklannı göstermek üzere san Kerman şah yağıyla pişirenlerin; bunun bile yumurta için değil, kendi iştahlannın yanısıra düşkünlük, tutku ile açlıklarının karşılanması için olduğunun bilincinde olmayanların, sonra onu yutanların, çiğneyenlerin, sonra da sindirenlerin, duygulanma açığa vurulması da işin bitimindeki birkaç geğirti olanların, şiirleri de birkaç "üf beel Ne iri yumurta"!? biçiminde olanlann, böylece, başka bir yemeğe değin, başka bir açlığa değin erinç, boşluk, tokluk, unutkanlık, yaslanma, dolanma duygusunda olanlann, sonra, işbaşı yapanların, yaşamsal sorunlara, kurumsal uğraşlara dalanla nn.. gözlerinden...

Oysa tavuk, yumurtaya değişik bir gözle bakar. Yumurta, tavuğun yakınıdır. Tavuğun kendisi yumurtadandır; yumurtanın kendisi tavuktandır. Kişiler ile kann otlaucılan tavuğu, yutulmak üzere bir lokma olarak görürler, oysa tavuk onu, kemikten kafesi içerisinde tutsak olan, henüz katılaşmamış olan, henüz uykuda olan, henüz kanatları ile tüyleri bitmemiş olan bir kuş olarak görür. "Olması gereken" bir kuş o; içine eksiksiz gizemli bir aşkın düşmesi sonucunda onu sevecen, arı kanatlannın altına

alacak, göğsünün ısısıyla, açılması, ortaya çıkması, yaşam bulması, kanat çıkarması için kendisini ısıtarak yardımda bulunacak, sevecenlikle, becerililikle, dayanıklılıkla, özverililikle "uçuş anı"na değin onu kendi kucağında bulunduracak, sonra o an gelip çattığında onu salıvererek çocuklannı büyütürken çektikleri acıları yalnızca uzamış genç boyuna bakmakla gideren yaşlı bir baba ya da anneymişçesine kendi elleriyle yetiştirdiği bu yeni uçan kuşun güzel, görkemli uçuşlannı izleyecek, böylece ona olan sevisini, sertçe bir

acımasızlıkla, ona, kendine, yok hiç kimseye göstermeyecek bir kuşun yolunu gözleyen durağan bir kuş o.

Tavuk, yumurtayı bu, taştan kafesinde bunalmış olan kuşu açılması için, yirmi yıl, yok, bağışlayın, yirmi gün, gece gündüz, kanatlarının altında tutuyor. Bütün ruhuyla ısıtıyor. Suskundur, yalnızdır; yine de umutla dolmuş taşmıştır; oturmuş onun yanısıra bu sevdiğinin yakın geleceği ile yaşamlı yazgısından başka bir düşündüşü olmuyordu. Böylece bütün varlığı, bütün yaşamı, bütün düşleri, gövde ısısı bile, göğüs kemikleri bile, tüyleri ve kanatlan bile, tümden onunla ilgilenmekte; tümden o olmaktadır. Onun gözünde dünya, kendi göğsünün yumuşacık, içtenlikli tüyleri, kucağının sevecen, dokunulmazlığı olan tüyleri ile kanatlarının koruyucu, gözetleyici büyük tüylerinin altında duyurmuyor olduğu küçücük bir kuştur.

Böylece, yirmi yıl, ne! yirmi gün geçer; yirminci gün... Evet, yirminci gün....

Güç yetiremem! Bu günden söz etmek kolay değil.

Sonra, yumurta kıpırdar, haa... yaşam bulmuştur! "Kendisi" kıpırdıyor; yumurtanın içinden kısık, masum bir ses bile yükseliyor. Sonra yumurta kırılıveriyor. Nasıl? Civciv, kendisi, "darlık" duyuyor; dışarda büyükçe bir dünyanın varlığını duyurmuyor! Bir doğaötesinin varlığını duyurmuyor; "ötedünyası"nın eşiğinde yeralıyor. Gönlünde taşıdığı kılavuzlar, yalnız "esin"in anladığı simgel "imler" aracılığıyla, "bilinmeyeni buluyor. Dar bir kafeste tutuklu olduğunu duyurmuyor. Onu kırması gerektiğini duyumsu yor. Onu kırabileceğini duyurmuyor; gagasıyla vuruyor, yumurta deliniyor; Pencere! O dünyaya açılan bir pencere. Yorgunluk verici bir ışık içeri sızıyor. Şaşkınlık, aa,... bek225

leyiş, her şeyden uzaklaşma, aa duyma. Yaşama, dünyaya, kendime karşı kin bekleme... erincin sonu. Pencereye karşı ruh erinç içinde kalamaz, kesinlikle. Pencereyi açar açmaz esinti; darlıkta tutuklu olan o, yangınımsı bir yanıklıkla, çılgınımsı bir özlemle "kapı'ya atar kendini. Erinç dünyasının penceresi onu, bunaltıcı, kara bir darboğazmış gibi gösteriyor. "Ahireften bu "dünya"ya açılan ilk pencerecikle birlikte yadel, yalnızlık, ıssızlık, karanlık ile bunalım doldurur odanın içini. Kendi taş duvarcıklanna bir bastırıyor, yıkıyor. Birden bir "atlayış"ta, kendisini kuşatan yıkık dökük suru ikiye bölerek dışan çıkıyor, kurtuluş! Aynlış!

Bu büyük anlarda tavuk, bitkindir, özlem ile korkudan ne yapacağını bilmemektedir. Yine de kendini yitirmez; gözetler, her şeyin bitip her şeyin başlayacağı bu anlarda civciv titreyecek olursa; taş duvar direnerek, onun gaga vuruşlarıyla kınlmayıp, civciv yorulacak, karamsarlığa düşecek olursa kendisi yardıma gelir. Gelmemesi durumunda civcivinin boğulacağını bilir. Gelir, beceriklilikle, ilginç bir sevecenlik, bir özenlilikle, dışardan zann kırılmasına karşın civcive bir zararın erişmeyeceği bir biçimde gagasıyla vuruşlar indirir. O ne yapacağını bilir, o neyin nerede yapılması gerektiğini bilir; o her anın ne işe yaradığını bilir; O bilir, her şeyi bilir...

Sonra tavuk kalkar, ardından da civciv... Ne tantanalı, havalı, gururludur bu tavuk: Firavnumsu! Napolyon'dur da Sterlits'ten dönüyor dersin! Ne de çok sevinçlidir bu tavuk: özgür, başı dönmüş, bağınp çağırıyor! Sanki...? Sanki... Sanki kemikten, sert zarının içerisinde geçirdiği bunalım dolu yaşamından sonra yaşam bularak, başkaldınp, dı şan çıkan yumurtaymış gibi!

Böylece, birkaç ay geçer. Artık nasıl geçtiğini söylemem. Tavuk ne yapar? Civciv ne yapar? Neler geçer? Ne var ne yok demem. Oldukça çok aynnulıdır, oldukça çok coşturucudur, oldukça çok güçtür açıklânışı ile gözler önüne serilişi... Onu niteleyecek güçte de değilim, o denli başıboş da... Bir gösteriyi aktarabilmek için izleyici olmak, bildirici olmak, yansız olmak, gözü kuru olmak gerek. Gösteride en güç rolü almış bir kişiden ya da benim gibi bu sahneye karşı oturup bakan, eriyen,

tutuşan bir kişiden kalkıp bize bu tiyatroyu anlatması, bütün incelikleriyle çizmesi, tiyatro eleştirisi yazması nasıl beklenebilir?

Ne başıboş kimselerdir film ya da tiyatro eleştirisi yazan kimseler! Yine de tiyatrolar nitelenip, eleştirilebilecek oranda kuru, anlamsız, yapay, yapmacık olabilir. Biricik sevgili çocuğunu yitirdikten sonra birden bulan ya da birden yitiren bir annenin ağlayışına niçin öykünülemez? Açıklanamaz? Oysa Maria SheM'in ağlayışlarına herkes öykünür...?

Sonunda *o an'... gelip çatar. Ne görkemli bir ağlatı!

Bu öyküyü sürekli ilginç bir özen ve tatlılıkla la başından izleyen, tavuğun, yumurtanın, civcivin, sonrasının, sonrasının, sonrasının... en incelikli dunımlannı, her şeyi gözleyen, her şeyi sonsuz bir incelik, ilginç bir iyilik, içtenlik, sevecenlik ile esrik edici bir güzellikte bulan ben, buraya ulaştıkça duyumsadığım bütün güzellikler, iyilikler ile tatlılıklar birbirine kanşır, yok olurdu. Ne güç, ne inciticiydi bu görüntüyü izlemek! Tavuğun acımasızlığı, yabansıllık ve taş yürekliliği beni acı verici bir şaşkınlığa sürükledi. Bilmiyordum, bu olay karşısında nasıl bir duygu taşımam gerektiğini; bilmiyordum, nasıl bir durumda olmam gerek227

çiğini; bu tavuk aylardır benim için, göğü, özgeçi ile özveri olan, uzayı, suçsuzluk ile anlık olan, havası, onu soluyan birinin ruhunu özgürlükle, yaşamla, tatlı bir vahiyle dolduran güzel duru bir sevgi olan, toprağı hepten bağlılık, dayanıklılık, verimlilik olan... bir dünyanın simgesi durumundaydı. Şimdi ise bu civcivin geleceğine yönelik bu güzelim uğraşlan içinde kendini görmeyen, üzerinden, aşk, sevecenlik, iyilik, incelikten başka bir şey dökülmeyen bu sevecen, özverili, içtenlik dolu kuş birden taş yürekli bir yırucı, bir çılgın olmuştur. Cellatlardan daha yırtıcı, kartallardan daha yabanıl, havuzcuklardan daha acımasız! Kedilerden daha yüzsüz daha gözsüz!

Achille'in gözlerini yuvalanndan çıkanp yiyen o taş yürekli yabanıl kuşun ta kendisi dersin. Bir kuş görünümündeki kin, sertlik, sevgisizlik tanrısı!

Bu durgun, sevecen, özverili, iyi, yumuşak tavuk ne oldu da birden böyle yabanıl, taş yürekli bir kötü durumuna geldi? İnanılacak gibi değil bu. Ancak bu yapılabilir? Ben onu görüyorum, yanılmıyorum; Budur!

Dönüp dolaşıp bir dane bulan sonra içten bir sevinç bir neşeyle, sevecen çığrışmalarla, çığlıklarla oyuna dalmış bir durumda olan yavrusunu yanına çağıran, geldiğinde gagasıyla daneyi kaldırıp yere koyan böylece civcive gösteren, civciv onu yerken de kendisi aç olup, kursağı boğazına yapışmış olmasına karşın bir yana çekilip yalnız bakmakla yetinen böylece zevk duyarak civcivi özlem dolu bakışlarıyla okşayan o her zamanki tavuğun ta kendisi değil mi ki bu!? Oh! ne zevkler alıyordu bu özveriden! Evet, özveri! Kişinin yalnız sözünü ettiği eylemi o yalnız uyguluyordu.

228

ilginç birgörünüm doğrusu! Civciv alıştığı üzere bu sevecen, özverili tavuğun ardından koşuyor. Sevinçle, sevgiyle, güvenle dolup taşıyor. Tavuğun çevresinde dönüyor, uçuşuyor, ötüyor. Ancak tavuk bu gün çıldırmış, yabanıl laşmıştır, tıpkı bir atmaca gibi, tıpkı yabanıl bir kedi gibi, üpkı kanemici, taş yürekli bir kartal gibi civcivi kovuyor, ah! Ne acımasızca sert pençeler indiriyor! Ne kızgınlıkla! Civciv bir daha gelmeye kalkışsa tavuk onu daha yabanıl bir biçimde döver. Keskin gagasını civcivin incecik boynu ile yumuşacık yanlanna batırır. Gagasıyla, tüyünden, derisinden, etinden bir demet kavrayıp, sonra öyle acımasızca çeker: kopuverir. Civcivi yaralayıp kanlar içinde bırakır. Bu bir anne değil; bir avadır. Her düşmandan daha kötü, daha kızgın. Civcivi öyle kinle, hırsla dövüp kovalıyor, yaralayıp kanlar içinde bırakıyor. Gören her katı yüreklinin gönlüne acı düşürüyor. Herkesi civcivin bu durumuna gönlünün yanmasına, anne, çocuk arasındaki bu acımasız kanlı savaşa karışarak ara buluculuk yapıp tavuğun civcivi bu denli incitmesine yol vermemeye; onu bu zalimin pençesinden kurtarmaya, tavuğu kışkışlamaya, böylece civcivi kurtarmaya... sürükler. Ah! Ne acımasız kötü huylu bir tavuk! Zavallı civciv! Baksana her yanı nasıl kanlar içinde kalmış!

Bu görünümü izlerkenki durumumu ben niteleye mem! Oysa ben aylarca, her gün, her saat, bu ikisi arasındaki en güzel, en tanrısal, arı, sıcak ilişkilere tanık olmuştum. Bu tavuğu iyi tanımıştım...

Onu tanımayan ötekiler gibi gönlümün ona karşı kinle, nefretle dolmasına kolaylıkla yol veremezdim. Bununla birlikte bu günü, bu aamasızlığı görebilecek güçte

de değildim. Yüreğim yanıyordu. Civcivin gencecik anlığına; Tavuğun taşyüreklilik ile yabanıllığından perişan oluyor, bilkin düşüyordum; içim üzüntüyle doluyordu; öyle etkileniyordum; bakamıyordum. Ne yapmak gerektiğini bilmiyordum. Nasıl bir değerlendirmede bulunmam gerektiğini bilmiyordum. Nasıl bir duygu taşımam, nasıl olmak gerektiğini... hiç... hiç... hiç... bilmiyordum.

Düşlemse], varsayımsal, bilimsel binbir kanıtla

tavuğu aklayıp, yaptıklanm anlamaya çalışıyordum. Ancak, ona sevgi umuduyla sığman, yabansılca kovulan, kanlar içinde bırakılan, tüyleri kopanlan, kaçan, sonra bir daha dönüp ona sığınan... civcivin inilti seslen bırakmıyordu. Ağzıma almıyordum ancak gönlümün derinliğinde ağır ağır kendimin de iyice anlayamayacağı bir biçimde tavuğa sövüyordum. Gitgide bütün bu acımasızlıklara karşı kinim ve nefretim gönlümde yeşermeye başlıyordu. Yer yer öyle etkileniyor, öyle bitkin düşüyordum; yalnız ondan nefret etmiyordum, geçmişteki iyilikleri, sevecenlikleri, kendinden geçişleri ve zararsız gizemli aşkına da kötü gözle bakıyordum. Ondan kuşkulanıyordum, bütün bunlar "böyle" olmasın; gizemli bir içgüdüden kaynaklanmış olmasın, kendisi bile bunu anlamış olmasın diye... Yine de bana o denli incelik, güzellik, sevgi, aşk aşılayan ona ilişkin bu sözleri ağzıma almaya kıyamıyordum. Ancak yine de içinde dünyanın en sevecen, özverili annesinin çılgınca bir acımasızlıkla yavrusunu, onun sıcak içten okşayışlarına daha gereksinim duyan, beklentiyle, kendini sevgi dolu, sevinç dolu, dinlendirici kanaılannın aluna çeken soğuk, sevgisizlik, yalnızlık ya da başkalarıyla, yabancılarla, boşlarla kalma korkusuyla içinde sürekli alışmışlık, yakınlık ile

umut ve okşayışla öte sevgiler ile aşklara kandığı eteğine sığman çocuğunu dövüp kovduğu bu ilginç savaşı görmek, evet, bu acıklı, tüyler ürpertici savaşı görmek beni bitkin düşürüyor, incitiyordu. Bu ikisi arasındaki aşk, sevgi ile bağlılık serüvenini izlerken içime yerleşen bütün o coşkunluk verici güzellikler ile an tatlılıklann tatlı anısını unutturuyor, altüst ediyordu.

Eyvah! Ne acımasız, kaba, taşyürekli bir tavuk! Niçin *

böyle yapıyor? Ne yaptığının niçin bilincinde değil? Niçin duygusuz? Zavallı, gencecik, suçsuz civciv! Yavrucak neler çekiyor!? Bu, oldukça acımasızca oluyor, ancak niçin???...

O günlerden bu yana yıllar geçti. Artık köye gitmiyorum. Gittikçe de bir iki günlüğüne gidiyorum. Bu sevimli, güzel gösteriyi izleme olanağım olmuyor. Ancak son günlerde oldukça acı bir biçimde anladım. O günlerde izlemeye, dinlemeye, gözlemlemeye o denli dalmış olmama karşın anlayamadığım üzücü, acıklı bir sonu olan tatverici, ilginç öykünün gizini bu günlerde iyice anlıyorum. Bir süredir anlamaktayım. Anlıyor muyum? Yok, anlamak, bir gizdir; bir belirsizliktir, böyle sürekli değil. Bir konuyu anlamak, bilmek, o konuda bilinçlenip derinleşmek sürekli bir edim olamaz. Öncelikle bir bilinmezi araştınr, bir gizi çözeriz, sonra şöyle dememiz gerekir: "Ben onu, örneğin i)Ç gün önce, iki yıl önce, şu ikindi... çarşamba günü, bir araştırma, bir inceleme, bir yolculuk, bir görüşme, bir ders... sırasında anladım..." Doğrudur. Bilimsel anlamaların yanısıra felsefi bilmeler böyledir. Us böyle anlar. Gereçleri mantıktır usun, manuk ise iki durumdan başkasını bilmez: "anlıyorum", "anlamıyorum", bu! Bundan başka bir gerektirdiği de yok:. Anlaması gereken şey doğadır. Dünyanın

gizleridir. Usta anlama olayı bir elektrik lambasının odada yanması ya da bir gök gürültüsünün havada gürlemesi gibi birden biçim alır. Bir anda oda karanlıktır, öte anda aydın... Bu ikisi arasında da başka bir durum yoktur. Oysa ruhta anlama güneşin doğu ufkundan doğmasına benzer. Anlama güneşi belirsiz, uzak ufuklardan ruhun içine doğar. Böylece bir bilmenin gün ağanş ırmağı, bir çeşit hikmet, bir çeşit irfan güneşinin doğuşu, bir buluş ya da bir görüş, bir dağın doruğu arkasından sonsuz, gizemli "Velayeti Can" çölünde akar, özbilinçsiziik, donukluk, suskunluk buzları ile kar yığınlanna vuran bir güneş gibi; böylece vurması sonucunda erir, damlacıklar ağır ağır çay, çaylar yavaş yavaş ırmak, ırmaklar gitgide deniz olurlar. Kişiyi içten boğarlar. Bilinç güneşi; bilmenin aydın sıcaklığı "yarının "bu gece"nin içine yavaşça sürekli geçişi ile isfent ayının burnunda süzülen ilkyaz kokusunun sürekli geçişi gibi karabilgisizlik bölmeleri ile don tutmuş kış yamaçtan nı ruh ülkesinden kovar, eritirler. Bu "mevsim değişikliğinin başlangıcı var da sonu yoktur. Bu dünyada güneş sürekli doğuş durumundadır, ilkyaz sürekli ulaşmada, gönül sürekli anlamada!

"Bir kez Budha, yeryüzüne kuş görünümünde gelerek bu ormanda az sonra bir yangın çıkaracaktır, buradan çıkın gidin deyip kuşlar arasında korku saldı..."

Hindistan'ın gizemli dünyasına ayak basıp kuşların oldukça ilginç olan dünyasıyla tanıştığım andan beri sevgiye başkoymuş bu gizi anlıyordum. Aferin sana ey Budhacı, an, üstün, yardıma; inancın için kendini yaktın, ateş yaktın, ruhumun etkilere karşı kalın duvarında, doğunun bu uçsuz bucaksız, şaşkınlık verici görüş alanına açılıp bana

bakan bir pencere açtın, bana kuşların dilini öğrettin, anının görkemiyle gönlüm bir Süleyman olmuştur.

O "an*dan beri ben bu gönül tırmalayıcı, inanılacak gibi olmayan bu tannsal zararsız duygu ile sevgiyi simgeleyen bir acımasızlığın gizini de anlıyorum; sürekli, gece gündüz, saatten saate, andan ana, bütün günler, geceler, saatler, dakikalar, saniyeler, anlar tümden birbirinden aynl maz, kopmaz bir çizgi, bir ırmak gibi olmuşlar. Ben de bu bağlılık uğraşı ile sürekli akıntının kendisiyle bu acı çektiri ci, eritici gizi anlıyorum, yok, duyumsuyorum. Yine de ben yıllardır bu içyakıcı, inanılacak gibi olmayan, bitkin düşürücü, örtülü gizi çekiyorum desem daha iyi olacak. Evet sözcüğünü buldum: çekiyorum. Bırak, bu cümle doğru değil: "kullanılmamıştır" desinler. Gerçekte kullanılmamıştır, kullanılmadığını biliyorum ancak doğrudur, "...şu devrik, binlerce doğruya değer." Bizim "kural"cı yazıncılarımız ve bilginlerimiz ne anlar? Onlar ancak doğrulan anlayabilirler, bütün doğrulardan daha doğru yanlışlann olduğunu nereden bilsinler? "Kullanılmamış" da söz mü? Niçin kullanılmamış, işlerine gelmeliş de onun için. Onlar bu vadilerde yoklar. Bütün ruhsal, yaşamsal gereksinimlerini bir sözlük karşılayabilir; yeter de artar. Onlara "Kelile ve Dimne" dili yeter. Bu ikisinden daha gereksinimli, daha bilinçli, daha derindirler mi ki? Bu dilin birçok sözcüğü bile onlar için ağır olup gereksinim sınırını aşmaktadır. Böyle değilse Kelile ve Dimne bilimciler ne diye bu denli sıkarlar kendilerini? Ne diye bu denli "satıyorlar" da insanlar satın alıyor?

Evet şimdi anlıyorum aruk. Yıllardır inanılacak gibi olmayan bu bilinmeyeni, içlere törpü çeken bu acı ağlatıyı çekiyorum. Ağlatı nedir? En acı, en an yönü, kişinin acı

çekmesine karşın ondan kimsenin tavuğun da, civcivin de, Rüstem'in de, Suhrab'ın da sorumlu tutulamayacağı bir faciadır.

Şimdi, yıllardır içimi acılar içinde bırakmış olan bu gizi çekiyorum. Bilimsel bir bilinmeyenin, yazınsal ya da sayısal bir sorunun anlaşılmasına benzer bir biçimde değil, bir üzgünlüğün, bir bela, musibet ya da bir aanın çekilmesine benzer bir biçimde... Ondan önce, düşleyemedikleri, alışmamış olduktan bir musibet, aa ya da ağn.

Ne desem? Ne ağır bir sözdür bu söz! Baskısı altında, ufalıp kınlıyor parmaklarım. Ne güç bir söylenişi var! Tıpkı içleri yüzmeye benzer...

özveriyi gör! Varlığın yaradılışı görkeminde!

Bağlılığa bak! Tanrısal melekutun duruluğunda!

... kaçınılmaz bir ağlatı gelip çatar da o an "sevginin sevgiliye değişileceği" an olur da onlardan birisinin adak edilmesi gerekir. İşte çocuk sevgisi bu türdendir.

Çocuk sevgisi mi? Ne diyorum ben!? Tanrı'nın kişiye olan sevgisi de bu türdendir. Upanishad'ın da deyimiyle: "Mihravem benim, seni öyle seviyorum, öyle seviyorum, kendimi adıyorum sana, sanatımı adıyorum sana, inancımı adıyorum sana, mirasımı adıyorum sana, binitimi, bütün varlığımı, geçmişimi, günümü, geleceğimi adıyorum sana. Ben seni öyle seviyorum, öyle seviyorum, neyim varsa, Mihravem benim, benim olan seni adıyorum sana.”

İslam'da Hatemiyyet de böyle bir aşktır!

Şimdi bu tavuğun bu durumda bu anlarda, bu güç hatemiyetinde ne durumda olduğunu, neler çektiğini, içinde neler olup bittiğini anlıyorum!

234

Aşk, bağımlılığının doruğunda, özgeçiye ulaşmış, özgeçisinirt doruğunda acımasızlığa!

Yavrusunun sırunın yamsıra yanlanna indirdiği, kızgın her gagayla o, gagayla kendi yüreğinden bir parçacık kazıyor.

235

tapınak

Yaratılış geceden bir okyanusta boğulmuştu. Gece dünyaya öylesine sinmişti, görsen bir daha kalkmayacak dersin; görsen ilksizlikten biri buraya sinmiş, kesinlikle ne bir dün olmuş, ne de bir yann olacak dersin. Ben de suskun dağların gecelerinde, uyuyakalmış çöllerde, umutsuzluk örenlerinde, yaslı mezarlıklarda, pislik içinde kalmış kirli kentlerde, acı çekercesine korku içinde, amaçsız her yerden geçip dolanan bir karaltıymışımcasına yaşıyordum!

Başı dönmüş, işitmeyen, düşlemsel bir düştü bu. Her şeyin üzerine masaldan bir ipek çekilmişti, ancak ipek karaydı; masal kötüydü... Niteleyebilecek güçte değilim. Her yer geceydi; yok, her şey geceydi.

Ben gecede yürüyordum, günden sözler biliyor, söylüyordum. Benim günü öven güzel şarkılanmla birlikte, başka karaltılar da gizlendikleri yerlerden dışarı çıkıyor,

237

%

gecenin derinliğinden bana doğru koşuyordu, kendilerinden özlem ile gözlem şimşeklerinin çaktığı gözlerle beni süzüyordu, daha iyi duymak için, çevremi daraltıyor, kendilerinden oluşan bir halka içinde tutuyordu. Başlarım yüzüme, göğsüme, eteğime, yanlanma dek uzatıyordu, ben de güneşe özlem ile güne, ışığa övgüyü işleyen en yürek yakıcı şarkıları okuyordum onlara. Onlar ise inanılacak gibi olmayan bir masal dinleyen meraklı bir çocuk gibi söylediklerimi kavramamalarına karşın, tat verici bir sessizlik ve durgunlaştırıcı bir albeniye kapılıyordu... Ben ise tümden sanal güneş tapınağı eşiğindeki virtler olan şarkılan mın üzücü ezgileriyle, şiirlerimin, tutuşan sözcükleri ve andan ana daha çok ısınıyordum, daha çok kızışıyordum, tutuşuyor, yanıyordum, sesimin yankılanışı ağlamaklı oluyordu, sesim tutuluyor, baskıdan, coşkudan dolayı solunum yollanm tıkanıyordu, birden ivedi bir çığlık atıp, gecenin içinde yok olan yitik bir kuşun gölgesi gibi, ben yüzlerine akan göz yaşlarının sessiz şırıltısını duyduğum durgun, üzgün karaltı topluluğunun içinden dışan fırlıyor, yitik duruma geliyordum. Onlar da kaçmakta olan düşlemsel gölgeler gibi her yöne dağılıyor, her biri gecenin koynuna baş koyup görünmez oluyordu...

Bizler, böyle ara sıra toplanırdık. Benim güne özlemi işleyen şarkılarımın üzücü ezgileri, gecenin uçsuz bucaksız yüksek hücreleri altında yankılanıyor, üzgün, başıboş sesim bu yabancı gece kentinde dolaşıyor, çağırıyor, ağlıyor, yoruluyor, yitik duruma geliyordu.

İşte ben böyle yaşıyordum gecenin içinde; böyle alışmıştım geceye.

Geceye övgü konusunda en yürek yakıcı besteler

238

yapan ben; kendime gece olmaya kesinlikle yol vermeyen ben; kendisini sürekli gecede yabancı bırakan ben; en güzel, en

aşıkane gazelleri güne söyleyen, şarkılarının albenisi ile gazellerinin büyüsünün karaltıları her yandan üzerine çağırdığı, dünya gecesinin duvarlan ve hücrelerindeki sıcak, masum sütunlarını titrettiği, gece tutsaklannm güneş ısısı ile gün ışığını, ezgilerinin akıcı pmarbaşından içtiği ben kendim kesinlikle güneşi beklemiyordum, günü bekleme, yerinde duramayan ruhumun görülmeyen derinliğinde gömülmüş, ondan bir kabirden başka geriye bir şey kalmamıştı. Gecelerin yeller ve yağmurlarının indirdiği vuruşlar altında yerle bir olmuş bir kabir... öyle olmuş, öteki bütün isteklerim mezarlık toprağından ayırt edilemez olmuş, öteki kabirlerle öyle kanşmış, bulunamaz olmuştu. Yazıtı da silinmiş, yıkılmış, adı, ünü, bu topraklarda yatan bu kişinin doğum ile ölüm tarihi öyle silik, öyle bulanık bir durum almışu; artık okunamaz olmuştu; üzerinde doğru bir harf, okunaklı bir sözcük bile kalmamıştı...

Ben gecenin barksız karaltısı İdim. Gecenin kara örtüsü, her şeyin üzerine yaydığı, her devingenin ürkünç gölgesinin alunda korkudan susakaldığı, dünyanın gecenin korkusuyla sönüverdiği, benim, gecenin ağırlık, düşmanlık ile taş yürekliliğini ruhumun göğsünde aşın bir biçimde duyumsadığım, üzüntüden bitkin düştüğüm, yüreğimin tutulduğu o anda gecenin gizliliklerinden baş kaldıran korkunç ören duvarları, bir yolun ulaşamadığı çöllerde suskun bırakılmış burçlar, kurumuş ırmaklann kararsız, belirsiz yatakları ile ürkünç karakayalık yamaçlannın sanal gölgeleri altında üzgünlük verici şarkımı dudak aiundan mırıldanıyordum; yavaş yavaş, öyle ki gecenin iğrenç kulakları duy239

masın; usul usul, öyle ki gecenin koynunda tatlı bir uykuya dalmış olanlar uyanmasın. Şarkılarım, öyle ilginç, Özlem dolu, ürkek idi, çok uzaktaki evinde, ıssızlık bahçelerinin ortasında, odasının yan açık penceresi önünde oturmuş, şarkı söyleyen, kesinlikle gelmeyecek olan binlerini bekleyen yalnız bir kızın üzgün ezgilerine benziyor idi.

Üzgün, umutsuz şarkım bir kez daha, her yandan gizlendikleri yerlerden büyülü yılanlar çıkanp, kendine doğru çağıran büyülü bir neyin sesi gibi karaltılan bütün gözlerden saklı duran gizleneklerinden çıkarıyor, sonra hepten sönük dudaklar, belirsiz yüzler, titrek gölgelerle çevremde halka oluşturuyor, meleklerini çağıran bir tanrıy mışımcasına beni aralarına alıyorlardı. Güne övgüyü işleyen aşk şarkılanma öyle suskunca boğuluyorlar, gecenin karanlık içinden sızan okuma yazma bilmeyen bir elçinin gönlüne indirilen melekutî bir vahyin ilk iletisiymişçesine benim tatlı şarkımın derinliğinde öyle altüst oluyorlardı, coşkunluğa benzer albenisinden öyle esrik oluyor, öylesine kendilerinden geçiyorlardı, geceyi unutuyorlardı. Mor dudaklanma öyle dalıyorlardı, ıslak, üzgün gözlerinin derinliğinde onu çevrenin dudakları gibi bulduklannı görüyordum. Güneşe övgüyü işleyen şarkım yakın bir doğuşu bildiren bir tanağaıtısının ilk ışıltıları gibi onun ardından çıkıyor. Bu gözlere bakmaya dayanamayan ben, gözümün içinde ağlayan bir göz görmeye güç yetiremeyen ben öyle perişan oluyordum, göz kapaklarımı birbirlerine kenetliyor, ürkek bir gölge gibi gecenin içinde kaçıyor idim, öteki karalular da birden dallı yapraklı bir ağacın ortasından akşamlann kara göğünde her yana uçuşup görünmez olan bir kuş sürüsü gibi dağılıyor, gizemli gizleneklerinde giz240

jeniyordu. Kendi solgun yalnızlıklannda benden duymuş oldukları ezgileri benim yabanıl, üzgün sesimle dudak altından kendi içlerinde mınldanıyorlardı.

Ben geceyi böyle geçiriyordum; benim gecenin içinde böyle (islerim vardı. Karaltılar beni böyle seviyorlardı. Ben geceye böyle alışmıştım; ben öyle idim, ben böyle "idim", ben "böyle" idim...

Yine de kesinlikle gece olduğum olmadı. Sürekli kendimi gecede yalnız bırakır, gece olmama yol vermezdim.

Yıllar gelip geçti, ben böyle gecede kaldım; günleri olmayan yıllar; ayları olmayan yıllar; her yılı 365 gece olan yıllar, geceler bitişmiş gecelere; geceler sinmiş gecelere; büyük kara, korkunç bir çadır alanı... içi terkedilmiş idi, çılgınca, öç ararcasına her çadıra giren, böylece kaçak bir mahkumu arıyor gibi olan korku yellerinden başka bir ayak sesi yükselmiyordu. Evet, kaçak bir mahkumu arıyorlardı; beni arıyorlardı. Korku yelleri hızla, kızgınlıkla beni anyordu, bulamıyordu. Ben gecede gizlenmiştim; ben korku gölgelerine, yalnızlık inlerine, susku çöllerine, üzgünlük koruluklarına sinmiştim, ben geceye kaçmıştım; gece gizlemişti beni, ben de, beni sürekli izlemekte olan kızgın korku yellerinin gözlerinden uzakta "karamsarlığın erinç verici koynunun soğukluğunda uyuyakalmış", "kara bir inanç"la yüzyüze gelmiştim; "soğuk bir erinç"le dolup taşıyordum... soğuktu, karaydı ancak... erinç, inançtı; soğuktu, karaydı ancak... "bekleyiş"e dayanamazdım... soğuktu, siyahtı ancak "umutsuzca bir durgunluk"um vardı; "rahat bir umutsuzluk"um vardı... soğukluk, karalık, umutsuzluktu ancak inançtı, erinçti, rahatlıktı, ruhu kesinlikle yerinde

duramamaya güç yetiremeyen, gönlü beklemeye dayanamayan ben, üzgün gözleri, sürekli, annelerini yitirmiş iki çocuk gibi korku içinde perişan bir durumda o yandan bu yana koşuşan, yerinde duramayan ben, kapıya bakıp duramam, bir yol üstünde oturamam. Hep, yılan sokmuş gibi kıvranıp duran biri gibi ben, sürekli gönlünün her an kırılacakmışçasına göğsünün duvarlarına sertçe çarpuğını duyumsayan ben acı çeken ruhumun korkusuz azgınlığının son soluklanm vermekte olan gövdesini yıkmasından, içerden gövdesinin sallanan duvarlanna ardı kesilmeyen vuruşlar indiren o kızgın canavann ezid, tehlikeli vuruşlarının içini dışına getirmesinden dayanıksız kemiklerimin sütunlarını ufaltmasından, kınp geçirmesinden korkan ben... Evet, sürekli kendi yanlanndan dolup taşmakta olduğunu, kaynadığını, gördüğünü, sürekli kendinden daha çok büyüdüğünü; kendi kısa giysilerini, kendi dar gömleğini, ayağını vuran, yaralayan, ayakkabısını bulduğunu duyumsayan ben, içinin içine sığmadığını duyumsadığı da olan, kendi kendisiyle başa çıkıp geçinmek için ne zavallılıklar, güçsüzlükler, yakarışlar ve çabalara katlanmak durumunda olan kendi sözlerine pek kulak asmayan, hep dikbaşlık ve beğenmezlik eden, sürekli kendi pusualanında kendinden kaçmak üzere .kulak kesilen ben; kendini bir ateş koruy* muşcasına kendi ellerinde — bu elden o ele, o elden bu ele aup tutan, hep yanıklann etkisiyle inleyen,... ben, kendi kendisinden nasıl aynlacağını, kendi kendine nasıl durgunlaşacağını, kendi kendisine nasıl alışacağını, kendi kendine nasıl gülümseyeceğini bilmeyen ben.

Evet... böyle bir ben, böyle bir "kendim*, inançtan, erinçten, rahatlıktan başka bir şeyle nasıl kalabilir? İnanç

kara, erinç soğuk, rahatlık umutsuz da olsa yine de inanç, erinç, rahatlık.

Durulmanın öyle susuzluğunu çekiyor, dinlenmeye öyle gereksinim duyuyorum, ondan öyle susuzca gereksinimini duyarak söz ediyorum, ne durulmayı, dinlenmeyi düşünen bir gölet gibidir o, ne de durgunluğu arayıp erinçten söz eden, tufanın savurduğu bir denize benzer.

Bu ikisi de bir değil; bu ikisi bir değil kesinlikle; evet! Göletin durgunluğu ile tufanın durgunluğu bir değil; durgun gölet ile savruldukça savrulan deniz bir değil... hiçbir şey hiç bir şeyle bir değil. Gece her şeyi her şeyle bir eder, bir gösterir: gece beni, başkalarıyla bir ediyor, bir gösteriyor! Gece gölet ile denizi bir ediyor, bir gösteriyor, evet, bütün bunlar gecenin işidir. Bırak gece gitsin; gece gidecek olsa... Ah! Gece gidecek olsaydı!... Keşke gece gitseydi!... Oysa gece gitmiyor... Gece vardır... Var da olacak ur...

Karaltılar ise bir süredir görünmeyen pusualanlarm dan çıkmıyorlar; yorgun, üzgün sesimi duymuyorlar aruk; meleklerin kanat sesleri gibi, bu "gece'nin yüksek, sanal hücresi altında yankılanarak yankısının o tutkun, susuz ka raltılan tatlı uçan düşlemsel kanatlara kondurup güneşin yüksekçe çatısına değin miraca çıkaran en aşıkane gazellerim ile en görkemli şarkılarım susmuş artık; kimse güne Övgüyü işleyen şarkılar söylemiyor artık; ufuk gibi güneşin ileti taşıyıcı ışığını karaltılann özlemli, durgun gözlerinin pınarları üzerine düşüren o mor dudaklar şarkı mınldan mak üzere açılmıyor artık; acı çeken umutsuz boğazımdan çıkıp bu "gece'nin kara çatısına çarparak ışık yağmurlan gibi dönüp karşımda oturan yerlerinde duramayan ruhların

susuz, yanık içleri üzerine dökülen güneşin yüceliği ile günün albenisi konusundaki o en şiirimsi sözcükler yükselmiyor aruk; güneşe övgüyü işleyen o uzun kasidelerin okuyucusu, günün egemeni gökyüzünün büyük divan ozanları öncüsü, en coşturucu aydınlık aşıklarının gazel söyleyicisi, Zerdüşt tapınağının arı imamı, güneş tapıcılık dini ateşliğinin dinadamı, Azerberzinmihr'in yanmış mecu sisi, susmuş, üzgün sesi, karalülan gizleneklerinden dışan çıkarmıyor, gecenin yüksekçe hücresi altında şarkısı yankılanmıyor artık.

O şimdi yorgundur! Yücelikle, içtenlikle dolup taşan, güneşin sevgisiyle, isteğiyle ısınan bütün o şarkılara karşın, günün Özlemiyle bitkin düşmüş bütün o gazellere karşın, uykuya dalmış aydınlık anılannın uyandınlmasına yönelik bütün o çokdüşlü arayışlara karşın, gelmeyecek olan bir yannın özlemini taşıyan, bütün o yürek auşlanna karşın, sabahtan aru perdeme çizmiş olduğum bu "ge ce'nin çausmda bir pencerecik bile açmayan bütün o görüntülere karşın, bu gece anlattığım bütün o maslallara karşın, bu yolda anlatuğım bütün o öykülere karşın gece kısalmadı, yol kısalmadı. Ben söyledikçe gece uzuyordu, ben gittikçe yol uzuyordu. Ben artık söylemekten, ben aruk gitmekten, ben artık türkü yakmaktan, ben artık şarkı söylemekten yoruldum, bitkin düştüm, umutsuz oldum, suskun kaldım... çok suskun! Bir gece kalmışu, bir de ben; suskun bir karalu idim onun içinde,

"yokluk içinde uçan sanal bir kartal" gölgesi gibi. Ben aruk bir gölge idim, kabrini yitirmiş başıboş bir ruhun gölgesi, başı dönmüş, üzgün, durgun, Ören bir mezarlıkta kabirler üzerinde dolaşıyor, anyor, kendi ölüsünün kabrini bulamıyor, gecenin ka

ra bölütleri her yerde gölge gibi onu izliyor. Gece böyle idi, böyle gece idi, şarkı söylemeyi kesmiş, mınldanmayı, türkü yakmayı bırakmış olan bu suskun karaltı, örenler ile karaltıların buluşma yerinin gölgelerini bıraktı, gecenin kapladığı egemensiz çöllere baş koydu, kendilerini boş yere utanmadan aşağılıkça gecenin acımasız ağır adımları altına sermiş olan kimsesiz engin ovalann ortasında yitik bir duruma geldi. Böylece gece kara soğuk örtüsünü üzerine çekti. O gün bu gün kimse sesini duymadı, kimse onu görmedi, o yoktu artık ancak gece vardı. Oysa gece olduğu gibi duruyor; oysa gece kalacak... gece gitmeyecek... gece var, yann yok.

İşte ben böyle oldum. Gece idi, öylece gece idi ancak, ben artık suskun idim. Geceydi de ben aruk günden söz etmiyordum; güneşe övgüyü işleyen kaside yapmıyordum, aydınlık sevgisini işleyen gazel okumuyordum. Geceydi de ben artık şarkı söylemiyordum; artık güne özlemi işleyen üzgünlük verici şarkımı bile dudak altından mınl danmıyordum. Yüksek ören duvarlannı, beni beklemekte olan ruhların buluşma yerini bıraktım,, gittim, umutsuz ovaya baş koydum; burçlann, surların korkunç gölgelerinin olmadığı yerlere; ruhların, karaltılann olmadığı yerlere; artık karalulann, geçitlerinin bilinmediği, yalnız gecenin olduğu, gecenin böyle idiği, böyle gece idiği; gecenin olduğu, gecenin olacağı, gecenin gitmeyeceği, yannın gelmeyeceği yerlere.

Gece başımın üzerinde duruyordu, ova, ayaklanmın altına serilmiş, yol, karşımda durmuş, her adımımı gözetliyordu, ben de karalığa gözdikmiş gittikçe gidiyordum, gece de öylece başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklarımın

altına serilmiş, yol, karşımda durmuş her adımımı gözetliyor, ben de karalığa göz dikmiş gittikçe gidiyordum, gece de öylece başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklanmın altına serilmiş, yol, karşımda durmuş her adımımı gözetliyordu, ben de karalığa gözdikmiş gittikçe gidiyordum, gece de öylece başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklanmın altına serilmiş, yol, karşımda durmuş her adımımı gözetliyor, ben de karalığa göz dikmiş gittikçe gidiyordum, gece de öylece başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklanmın altına serilmiş, yol, karşımda durmuş her adımımı gözetliyor, ben de karalığa göz dikmiş gittikçe gidiyordum, gidiyordum, gidiyordum, gidiyordum, gece de öylece başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklarımın altına serilmiş, yol, karşımda durmuş her adımımı gözetliyor, ben de karalığa göz dikmiş gittikçe gidiyordum, gidiyordum ki

Birden mi birden! şaşırucı, gürültülü, büyükçe, ilginç, içiçe, rengarenk bir havai fişek!!!!

Ne olmuş ?!! Tannm! Ne oldu?! Bu nedir?! Bu da ner den çıktı?!!

Yanılmıyor muyum? Niçin, kuşkusuz, düşlemsel bir oyun. Evet, gizemli bir hastalığa yakalanmışım ben, kuşkusuz. Ancak bu görüntü, öyle ivedi renk değiştiriyor, öyle ardarda gözkamaştırıcı renkler, ışıklar saçıyor, düşünmeme yol vermiyor, kendimi bulmak için süre tanımıyor, neler olduğunu, onun da neler olduğunu öğrenmeme firsat vermiyor, aşın sersemletmiştir beni, ürkmüşüm,... Eyvah! Ne çekişim!

Birden her şey değişiverdi. Gecenin kara, tekdüze perdesi her an binlerce odaktan, binlerce biçimde, yüzbin lerce renkte yanıyor, tutuşuyor, delik deşik oluyor...! İlginç

bir görünümdür! Şimdiye dek hiçbir göz böyle bir izlemeye yakalanmış değildir. Gece ateş almıştır! Gece yanmaktadır! Görünmez bir el, her bir bakışmada, gecenin canına binlerce çeşit ateş düşürüyor, onu binlerce, biçimde tutuşturuyor!

Oooh! Yangına bak, "çadırlara* sıçramış! Çadırlar karşımda korkunç bir dizi oluşturan o içiçe girmiş karaça dırların ta kendileriydi, altlannda korku yellerinin bu çadırdan o çadıra geçerek her yerde beni izleyen kızgın ulumalarının hep bu kaçak mahkumu aramasına karşın bulamadığı içiçe olan o iğrenç, ürkünç çadırların ta kendisi, bu ar darda dizilmiş çadır dizileri! Yirmi üç dizi! Her dizi 365 çadır.

Oooh, çadırlar yanıyor, ateşin alevleri çadırların içinden dışan sıçrıyor; çadırların perdesi parça parça olmuştur, ateş yanık deliklerinin arasından alevleniyordu; uluyan korku yelleri beni izlemekten vazgeçmiş, beni unutmuştur, korku içinde ateşin bu daha kızgın, daha ivecen alevlerinden kaçıyorlar; ateş onlan izliyor. Ben, her birinin altında uluyan, öçalıcı, korku yellerine bir

ömür verdiğim bu anımsamak istemediğim karaçadırların yanışını izlerken ne durumda olduğumu bilmiyorum. Ne durumda olmam gerektiğini de. Sevinç, bu durumda taşıyacağım bir duygu olmaktan daha küçüktür. Bu baştan başa mucizevi anlar olan anlarda duygularım, en büyük sevinçleri, en coşturucu şenlikleri, en yüce mutluiuklan öylesine geride bırakmış, öylesine doruğa çıkmış; en yüce mutluluklar bile gözümde soğuk, tatsız, ufak gülümseyişlere benzer. Bu uzunca karaçadır dizilerinin ateş almasıyla birlikte, izlerken Öylesine yok oldum; aruk *izlemek"ten başka hiçbir şey

değilim; başka hiçbir durumda değilim. Ben çadırların yanışını izlemiyorum; "ben çadırlann yanışının izlenişiyim", izleme olmuşum. Bir karalu idim, şimdi karaltı değilim artık, şimdi izlemeyim artık, çadırlann toplu yanışının izlenişiyim, bu ilginç havai fişeğin izlenişi, ilginç, ilginç, ilginç bir havai fişek!!

Gökyüzünü, binlerce renk ile ışığın oynaşımı aydınlatmış. Her an binlerce rengarenk ateş, gecenin bu kara perdesi üzerine düşüyor, ateşe veriyor, her bir karşılıklı bakışmada gecenin karanlık gönlünde çeşit çeşit, rengarenk binlerce ateş gülü açıyor.

Her saniye yüzlerce renkli fişek firlatılıyor, gecenin karanlık hücresi alunda her biri değişik bir biçimde patlıyor, değişik bir biçimde dağılıyor, oynuyor, dansediyor, yayılıyor, yok oluyor, beklemeksizin başka fişekler, başka patlayışlar, başka yayılışlar... Her biri bambaşka bir biçimde, her biri bambaşka bir renkte, her biri başka bir ışılda yışta....

Yer yer, patlayışlar, açılışlar, yayılışlar, oynayışlar, gökyüzünde öylesine bir sıkışıklık oluşturuyor, içiçe geçip birbiriyle bitişiyor, ufku' baştan başa aydmlauyor; gökyüzünden yıldız, ardı kesilmeyen ışıldayışlar yağıyor. Çok sayıda, göz kamaştırıcı bir biçimde öylesine sıkışıyor, birbirine giriyor, seriliyor; uzay tümden ışık, gökyüzü tümden aydınlık oluveriyor; çok renkli ıştklann ışıltıları, ateşlerin gürültülü, çok yayılımlı patlayışlarının ışıldayışlan, aydınlıkların parlayışlan ile renklerin albenisi ışık yağmurunu yeryüzüne gönderiyor, benim uzun yıllardır üzerinde geceleyin yürüyor idiğim yeri aydınlatıyor; ışığı, dorukların, kayalıkların, burçların, duvarların, mezarlıklann korkunç gölgele

rini yutuveriyor, bu büyükçe havai fişeğin yüzlerce güzel şimşeğinin incecik mızraklan, karaltıların gizli pusualanla nnın ağzına da yağıyor. Böylece ışığı, birden, benim yıllardır içinde yürüyor olduğum şimdi de bir köşesinde durup izlemeye koyulduğum umutsuzluk ovasını baştan başa aydınlatıyor, gecenin kara perdesini bir bakışta üzerinden çekiyor. Ancak gökyüzünün orta yerinde bir yıldınmın ışıltısı gibi çok geçmeden bakışları, başı sonu belirsiz, kalabalık büyük bir karnavalın kalabalıkları içinde yitirilmiş, küçük yaşlarda bir çocuğa benzeyen ben bu ivecen, çokrenkli anlarda kendimi, İzleyişin güçlü, aldatıcı pençesinden kurtarıp yeryüzüne getirme olanağı bulamıyorum. Yalnız geceleyin görmüş olduğum yeri, doğanın, nesnelerin, dağların, ağaçların, taşların rengini, birçok şeyi ilk kez açıkça görebilmek üzere bu coşkun anlarda biri geçmiyor elime.

Büyük havai fişek olduğu gibi sürüyor; ilginç renkler, ışıklar, ateşler, çığlıklar, patlamalar, ışık yağmurları, parlamalar, açılmalar, sönüp yanmalar, suskular, iniltiler ile oyunların yanısıra daldıncı izlenişi havai fişeği ilk kez olmak üzere izlemeye oturmuş iki gözü baştan başa dalıver miş, bir ağzı açık, saatlerce kıpırdamayan, gözkapaklannı oynatmayan, soluklarını göğsünde tutan köylü, meraklı bir kızçocuğu gibi başımı döndürmüş, beni şaşkınlık içinde bırakarak altüst etmiştir....

Ne büyüleyici, şaşkınlık verici bir görünüm!

Ancak ben yorgunum, gecenin içinde geçen uzunca yaşam, gözlerimi karanlığa o denli alıştırmış, bu havai fişeğin gür şimşekleri, gürültülü patırtılı oynaşımlan ile gözka maşuncı ışıklan onları çok incitiyor. Onu izlemekten yoru lan gözümü kapattığım da oluyor, ancak birkaç andan çok

dayanamıyorum; yeniden her yerin gece olduğunu, karalıktan başka bir şey görmediğimi duyurmuyorum, gözümü özlemle, korkuyla açıyorum, göğün bağnndaki bu ilginç görüntüye dalıyorum, ancak ona katlanmak bir kez daha güç oluyor. İlginç bir izlemedir. Görmeye güç yetiremiyorum, görmemeye güç yetirerrçiyorum. Bu büyük gösteriden dolayı gönlüm özlemle dolup taşıyor, ancak ruhum, bütün bu ardı kesilmeyen, şaşkınlık verici rahatsızlıklan patlamalar ile başkaldıniar karşısında incinmiştir. Havaya uçup birden her biri önceden kestirilemeyecek, onu izlemek üzere hazırlık yapılamayacak bir biçimde patlayarak havaya yayılan yüzlerce, binlerce, yüzbinlerce ışık fişeğinin başkaldırısı ile dikbaşlıltğından oluşan bir gösteridir. Yalnız boyun eğme karşısında durgunluk bulan ruhum ise bu gösteri karşısında perişan düşüp çok incinir, onu, boyun eğmeyi izlemeden başka bir şey durgunlaştıramaz. İnanç, erinç, rahatlık, kara, soğuk, umutsuz olsa da onun için, ışık yağmurlarının dalgalanmalanndan, sıcak azgınlıklardan, umut dolu özlemlerden daha çok teselli edici, daha çok durgunlaş tınadır.

Niçin böyleyim? Ateş ile ışığın büyüleyici danslannı izlemekten niçin korkuyorum? Neden karşımda, her azgınlığı, her dikbaşlılığı, her sıçrayışı görmekten perişan oluyorum?

Boşluğa inanmayan fizikçiler: "Her bir kirpiğin devinimi gökteki gezegenlerin devinimine etki eder!" diyor. Bu sözü abartmalı düşünebilirsiniz; ancak ben bunun "gerçekle böyle olduğunu söylüyorum. Ancak, "kişi"de olguların bağlantısı bundan çok çok daha ince, daha etkili, daha çoktur. "İlkel atalanmızın, daha öteki maymunlarla orman250

da yaşadıkları dönemlerde bir tehlikenin oluşmasıyla duydukları korkunun yanısıra korkunç bir gölgenin bir dağ kıvnmından geçmesi ya da bir ağacın arkasından üstlerine düşmesiyle içlerinde oluşan titremenin, bugün yüreğimizin ucunda dalgalanışı, ruhumuzun yüzünde gölgesini, vicdanımızın gizli derinliğinde yanışını taşıdığımız gibi duyumsayabiliriz" diyen kişi böyle bir gerçeği dile getirmiştir.

Ben bu ülkenin yanısıra bu ülke halkından olan bir soyun çocuğuyum. Çölün cehenneminde biten bir ağaç. Ailem, derebeylik ile bilim zincirlerini birleştiren bir halka durumundaydı. Ben derebeyliğe düşmanım. Ancak kentlerde dinleri, işyerlerinin tezgahı, tannlan "gelir'Ieri, yüzyir midörtbin elçileri kağıt para, imamları bozuk para, adalet ile sorgu tatulan da hesap tahtası olan; kanlan, kocalan ile çocuklannın özenle sofra başında: "Geçen yıl falanı çağırdığımızda yirmiyedi lokma almışu, bakalım bu yıl kaç lokma alacak"... diye saydıklan, onaltı tür lamba fitili bulunduğunu söyleyerek her türü, alevlerinin yükselme oranı ile lamba alevinin her düzeyde aldığı biçime göre; farcmsi, mumumsu, alevimsi, hilalimsi, döngümsü, yağmurluğum su, tacımsı... diye adlandırdığı şu "küçük burjuvazinin üç kuruşluk alçak dilencilerini gördükçe midem bulanmaya başlıyor.

Derebeylik dönemlerinde, kentsoylulann ufacık fare beyinlerine sığmayan şaşkınlık verici mertlikler, ululuklar ile özverilerin yanısıra, kentli kentsoylulann ufacık gözlerini yamultan elaçıklıklar; erkekçe girişimler, yiğitçe bağnazlıklar, korkusuzluklar, yüreklilikler... kişinin olağan özelliklerinden başka bir şey değil, her kişide olur, az ya da çok. Belirli bir parasal tazminatın ödenmesiyle birlikte "davadan

251

kolaylıkla vazgeçilerek", düşman kim olursa olsun, düşmanlık ne olursa olsun "dosya takibi"nin bırakılıp, kin oranı arttıkça davadan vazgeçme ederinin arttığı yerler, kentlerdir, kentsoyluların yaşamıdır. Oysa orada, düşmandan öç alınmak üzere candan da, varlıktan da kolaylıkla geçilir; düşmanın bir yoldan başka bir çıkaryolu yoktur, o da düşmanının evine sığınmaktır. Bu durumda baba katili kolaylıkla bağışlanır, sevgili bir konukmuşçasına ağırlanır. Ağanın bir bıyık büklümü, tümden kentsoyluluğun törel özgünlük, içtenlik ile doğruluk ölçüsünün göstergesi durumunda olan tonlarca resmî senet, bono, çek, onay, sözleşme, güvence ile noterlik bürosundan daha güvenilir, daha sağlıklıdır.

Kentsoyluluğun ufacık düşünsel dünyasına bir bakın: Banyoya gittiklerinde vücutları kuruyuncaya değin başlanrun yanısıra boğazaltlannı traş ederlerdi. Berbere para ödemeyerek bir taşla iki kuş vurmuş olsunlar diye tıraş lannı tellak yapardı. Yine geç kalksınlar diye o "tıraş yapardı". Kentsoyluluk dünyasının ünlü dahilerinden biri banyoda arkadaşlanna şu öğütte bulunuyor: Saçlannızı girişte u raş etmeyin, çıkarken uraş ediniz ki böylece "her onüç yıkanışta bir fark aunış olursunuz"!

Neyse, kendi yalnızlıklannın yüce ıssızlığı ile özyeti nimlerinin sınırsız dünyası içinde doğayı pis, kirli, aşağısanır bir ev olarak görüp tinel kuşlannın o büyük aşkını bir yaşam boyu bu dünyanın ötesinde yer alan o sonsuzlukta uçuranlar ya da mağrur atlann sırtında bakışların yitik duruma geldiği engin ovalarda, içinde görenin başından şapkasının düştüğü yüksek, aşılmaz dağlarda dört nala giderek yol alıp sürekli amaç olarak uzak ufuklan göz Önünde

9

252

bulunduranlar ile gidip geldikleri yer, görev masasının arkası ya da satış yeri tezgahı olan, konaklan, mozaikten taşınabilir bir ev olan, kentleri, duvar ile duvardan başka bir şey olmayanlar, çölün yemyeşil bağnndan ekmek yiyenler, gözü, parasal işler biriminde ya da "gelir" kesesinde olanlar, yılları oniki aya aynlanlar ile günleri yirmidört saate bölünenler, sürüden bir yıllık bir kuzuyu ya da çölden bir ceylanı yere atarak kebap yapanlar, böylece beş parmakla bir koyun ya da av hayvanının göğsüne

dümdüz dalanlar, 150 gram salam ya da iki buçuk si?) et alarak eskileri onu etsuyu çorbası, çağdaşlan da gigot, ragoût yaparak gerisi hepten çatal, kaşık, kağıt peçete, tabak, yapma çiçekler, anlamsız davranışlar ile çalımların yanısıra Dale Carne gie'msi gülücükler... olanlar arasında oldukça büyük ayrılıklar vardır. Kısacası dünyayı bir görmüyorlar.

Ne diyordum?

Sırası gelmişken söyleyeyim, şiddetli ışığa bakmaktan niçin korkuyorum? Gördüğüm azgınlıklar ile her sıçrayışın yanısıra her fırlayış karşısında niçin şaşkına dönüyorum?

Ben bir köylüyüm, çölde büyümüşüm. Her şeyin, doğanın bile, kişinin bakışları karşısında durgun, sönük, engin olduğu yerde, her bir fırlayış beni aşağısıyor. Şiddetli ışıktan, ateşin büyüsel oynayışı ile alımlı ışıldayışlardan niçin korkuyorum? Gözlerimi mi kamaştırıyor? Biliyorum; tutukevinde geçen bir yaşam boyu, hücre içinde yeşermek, darlık ile karanlık içinde yaşamak, gözlerimi karanlığa alıştırmış.

(*) Sir: Aşağı yukarı 165 gr.'a denk gelen bir ağırlık ölçü birimidir.

(Çev.)

Büyük dünya satranç şampiyonu Aleksandr Alehin büyük karşılaşma salonlarında bir anda kırk kişiyle oynuyordu. Şaşkınlıkla, salona adım atarak kırk satranç aygıtının yanından geçerken bir yönde altı adımdan çok adım atmadığı, yedinci adıma vannca geri döndüğü ya da başka bir yöne, sağa ya da sola döndüğü gözleniyordu!

Alehin yıllarca tutuklu kalmış biriydi, tutukluluk hücresi altı adımlık bir odaymış. Atalanmızm ormanların derinliklerindeki korkulan bugün içlerimizde bulunuyor. Yirmibeş yüzyıllık yaşam beni öylesine kurmuş: Altı adımdan çok adım atamıyorum. Yirmibeş yüzyıllık yaşam gözlerimi karanlığa alışurmış. Yirmibeş yüzyıllık yaşam... Ne diyeyim, bu cümleyi nasıl bitireyim?

Her azgınlık, her dikbaşlılık, her yükseklik, boyun eğim, başeziklik; inişi, başezikliği, boyun eğimi, çığlığımı getiriyor. Her sıçrayış, her başkaldırış, ruhuma üstünlük gölgesi düşüren her şey şu tarihin, saç ayrımımın üzerine indirdikçe indirdiği bir balyozdur; karanlıkların ışığını, tutsaklıkların kurtuluşunu, geçmişlerin gelecekteki doğuşlan nı, varltklann bırakılırlarını dikbaşlılık, yanıklık, şaşkınlık, boyun eğimi, durgunluğu, düzeni içimde uyandırır.

Yirmibeşbin fersah uzunluğu olan, benim karış karış, adım adım yürüdüğüm, geçmiş olduğum, yaşamış olduğum, kendisine dayanmış olduğum bu uzunca dar karanlık tüneli tümdan içimde taşıyorum. Bana, bu yaşam içinde bütün bu aa saçan anılan anımsatan her şeyden kaçıyorum. Daha çok boyun eğim, daha çok aşağlamm, daha çok suskular incitiyor beni.

Çağnşımlar, çağrışımlar, çağrışımlar!

Gururlu bir köylü, dağın, çölün, göğün çocuğu, çö

lün dikbaşlı, gereksinimsiz söğüdü ile bu yirmibeş eneğimsi boyun eğimin ağır yükü!

Ben bu yükü çeneme doğru çeken daha çok ağırlaştıran her şeyden korkarım. Güzellikler dünyasına da bu kanla, bu gözle bakanm.

Ben bulutlan sevmem, yağmurlan severim; fiskiyele♦

rin ivecen fışkırışlannı sevmem, boyunu geri dönmek üzere eğdiği andan başlayarak severim; tanyeri ağannca, ben yuvalanntn kapısını açtığımda hızla dışan çıkan, kendilerini çılgınca başıma yüzüme çarpan, böylece havaya doğru kaçan güvercinlerin ani uçuşlannın gürültülü, şiddetli patlayışını sevmem; benim yerden verdiğim bir işaretle güvercinlerimin göğün doruğunda kanatlannı açık bırakıp göğüslerini esintilere kondurarak ağır ağır, ince ince kıpır daşan belirsiz bir gölete düşmüşçesine yüzüme doğru açılan sevecen kucaklanyla evimin çatısına yakınlaşarak bir an sonra karşımda durup hepten beni kendi en sıcak en göksel marşlanyla okşadıkları andan başlayarak severim.

Ben kapağını açar açmaz sonsuz sayıdaki damlacık İan yüzüme gözüme sıçrayan, bardağa döker dökmez de kaynamaya başlayan, şimdi kapaklan gitmiş, dökülmüşler diye kişinin yüreğini titreten, böylece coşkulan ile kayna malan bitince

(genellikle de asitleri erken gidiveriyor) bardağı yan boş bırakan öteki "asitli kişiliklerde de olduğu gibi meyva suyunu, ayranı, kolayı, limonatayı sevmem. Gide'in de deyişiyle "incelikten, parmaklanmın arasında duyumsanamayan billur, ince, yüksek, incecik şampanya bardağında soğuk, kolay sindirilen yemyeşil bir su yudumlamayı, sıcak bir süt içmeyi severim".

Her şeye yüksekten bakmak isterim, alçaktan değil,

doruğu, göğü, kenti, koyağın dibinden, kuyunun derinliğinden caddenin üzerinden izlemeyi sevmem. Kenti, bir minare üzerinden, yüksekçe mağrur bir doruktan, yüksekçe mağrur doruğu da göğün doruğundan görmek isterim, batıklan, doğuşlardan çok, çağlayanları, fiskiyelerden çok, güzellik utancıyla başlannı omuzlann üstünde sürtüp törpüleyen böylece kendilerini oyuna veren tatlı alçak gönüllüce zülüfleri, şişmiş bir yumruk gibi başın üstü ile arkasında satılmak ya da keçe yapılmak üzere biriktirilmiş bir keçi Ölüsü kıl bohçası gibi göze "çarpan" bir de ölmüş bir karganın buruşturularak yapıştırıcı, toplu iğne, çivi, şiş ile toplanıp birinin başına asılmış gibi devinimsiz, dalgasız, oyunsuz; esintiler gelince kamının içi başka bir hayvanın birkaç saç kılı ile doldurulmuş olan kurumuş bir tutkalın içinde ölüvermiş kıpırdamayan "kişi'nin başı, gövdesi, ruhu, gönlünün titreyişleri, kıpırdayışlan, sıkışmaları, atmalarıyla scsbirliği olan; bir duyumsadığı olmayan, gerçekte ölmüş, öylesine gereksiz yere o yükseklere düşmüş ya da başın ardından kellesini uzatmış bir de görenin gözlerine sövüyormuş gibi duran... bir kıl büklümü durumundaki o kıl bömesini zülüflerden daha çok severim.

Ah ne güzeldir ırmakların döküldüğü yerler! Bu iki "yakın"ın buluştuğu yerler, kızgın, köpürmüş, azgın bir ırmağın kendi taştan, somurtkan surlarından suskun, sürekli kışı yaşayan uzak dağlann bağrına döküldüğü, vurulmuş bir kaplan gibi kızgınlıkla titrediği, coştuğu, vurduğu, inlediği, ayaklanyla taşı dövdüğü, başını kayalara vurduğu, zincir gibi halka halka olup bitiştiği, çığlık atuğı, götürdüğü, kırdığı, süpürdüğü, buralara ulaşınca, engin, derin, arı bir denizin baştanbaşa kucak olduğunu, açık olduğunu,

durgunca serilmiş gözü yolda kalmış istekle, sevecenlikle geldiğini, kendi denizsel ağırbaşlığımn yüzörtüsü altında uyanıklıkla, güçlükle ona doğru genişlediğini görünce durgunlaştığı, erince ulaştığı, bütün azgınlıklarım yuttuğu kızgınlığın yanısıra sürüklediği birçok çalıçırpının yüzünün üzerinde oluşturduğu köpükleri bir yana ittiği, utkunun ya nısıra sevgili konağına ulaşmanın verdiği erinçle oluşan gülümsemenin açıp aydınlattığı bir yüzle suskunca, sevinç içinde, sevecence ilerlediği, deniz için, denizin incinmemesi için kendini denizin bağrına sertçe, hızla, kabaca dökmemek için yaşamı boyunca, gecelerce, günlerce kucağını açıp, yolunu gözlemiş olan bu yaşlı denizin sevecen yüzü ile özlemli göğsünün çizilmemesi, kendisine zarar erişmemesi için ırmağın kendisini kendi içinde sıkıştırıp duran yatağından dışarı çıkıp denize ulaştıkça genişleyen daha açık bir yüzeye serildiği, ağır ağır durgunlukla, suskunlukla İnce bir sevecenlikle dolup taşmış, için güvenle dolmuş bir biçimde denize doğru ilerlediği köpükle bulanmış, kızgın, başkaldırmış, ivecen ırmağı.ı kendi eşiğinde boyun eğimle böylesine yumuşayarak sönmüş olduğunu gören denizin bütün bu sevecenliğe karşılık olarak, bütün bu güzelliklere karşı duyulan özlemden dolayı dilenen dudaklannı kıyının ağzından ona doğru uzattığı, bu iyi güzel, sevgili sahabesini böyle karşıladığı, şimdi tam denizin yüzeyine konmuş, denizin çevresinde ellerini yere sermiş, göğsünü incelikle kıyıya koymuş olan ırmağın da yumuşaklıkla, iyilikle, durgunlukla kendini vermenin şenliğiyle gözlerini yumarak başını öne doğru uzatıp alnını denizin bekleyen sevecen dudaklarına sunduğu kıyıdan azıcık öne gidildiği buralarda denizin sevgili yitiğini yana çekerek onu, çocuğu yeniden bulmanın verdiği sevinçle titreyen bir gönülle kendi

ne doğru, kendi derin yalnız yüreğine doğru geri döndürdüğü, sonra her şeyin durgunlaştığı, ikilliğin son bulduğu böylelikle varlık birliğinin, hep yeryüzünde birlik erincini kendi gözleriyle görme dileğinde olan bir güneşin gözünde gerçekleştiği, her "geçiş'ıen her "elde ediş'ten, her "buluşulan, her "kavuşma"dan sonra ortaya çıkan inanan, deniz alanında göründüğü yerler... Irmak denizin dosdoğru yakınıdır, bundan önce denizin göğsünde, denizin özünde barınmaktaymış, güneşin aldatıcı yüzünde kendisini denize sunan ise bu çölün cehennemsel güneşiydi. Böylece güneşe susamış bir yorgun olan ırmağı, babasının kucağından, eşinin yatağından, elçisinin göğsünden, cennetinden, denizin içinden çıkardı. Onu, yabana uzaklıklardan gelen fırtınalara, geçitlere bıraktı. Böylece bu kötü yürekli, başıboş kervanalar deniz Yakub'unun sevdiğini yabana ülkelere götürdü, yabancı taş yürekli dağlara satu. Orada, o "taşlık ülke'de taşsal somurtkan kayalıklara bağladı, karbe yaz kefenine sardı, soğuk buzlu kabirler içine gömdü. Acımasızca esişlerinin kılıçağzı gibi deriyi, yüzün, gövdenin üzerinden yüzen karla karışık yeller üzerini örttü. Çevresinde dağların taştan surlan ile dorukların sarsılmaz, korkunç burçlannı çekti, güneşin sevecen ısısı ile

Şamas'ın umut verici ışığı, soğuk, donuk ıssızlığına yol bulmasın diye, böylece ilkyaz iletisi, esintilerin okşayıcı, düşlere daldı rıa ulaklan ile birlikte üzerinden geçmesin diye, tıpkı Pro methe gibi yabandık, yalnızlık ile unutkanlık öldürücülerini onun arkadaşı yaptı. Kan emici kanalı da ev arkadaşı yapu.

Böyledir, (Şamas'ın yerine zorla dayanmış olan) Ze us'un istemine karşın, bütün korkak ya da yalaka tanrıların tersine bu büyük yalnızı, dağın doruklarındaki aşkı için va*

rını yoğunu veren bu tutukluyu, Promethe'yi görmeye giden, onu bülün ırmakların acıdaştığı iletisiyle teselli edip, umutlandıran yalnızca "Okeanos'un kızlarlaydı.

Niçin, bütün tanrılar içinden Okeanos'un kızları?! Anlaşılıyor. Okeanos'un bu duru güzel kızının Promethe'ye benzer bir yazgısı vardır.

Hercul, Kafkas dağlarının yüksekliklerinden indiği sıralarda, kartalı vurarak Promethe'yi somurtkan kimsesizlik yadclindc acımasız sakalar ülkesindeki yalnızlık zincirlerinden kurtardı. Burada üzerine doğuveren, kışın bağlarını Okeanos'un kızının elleri ile ayaklanndan açarak onu güneşin aşıkane okşayışları altında, ağır buz tutukevinden kurtarıp dağların bağrından yükselen, koyaklara dolan, onunla birlikte ovaları aşan esriğimsi başkaldırı, özlem, çığlık, sabırsızlık duygulan içinde kendini denizine, yurduna, eteğine, ilk ile son konağına Okcanos'u oluşturan gökyüzünün bu çılgınca yanık yürekli güneşin ellerinin alunlı parmak uçlanyla sıcak okşayışlarıdır.

Bu yüzden Okeanos'un bütün kızlarının yeryüzünde okyanusa doğru, denize doğru çılgınca, hızla koştuklannı, kaçtıklarını, her kaçışın da dağlara doğru geri dönmediğini, Okeanos'un kızı için, okyanustan dağa doğru geri dönmenin olanaksız olduğunu görüyoruz.

Artık ne ırmağın boyun eğim yenilgisinden dolayı kaygılandığı, ne de denizin gereksinim güçsüzlüğünden korktuğu yer burasıdır. Çiğliksiz, acımasız dağlarda taşın, acısız ağır taşın eteğine baş koyarak kara bir kış geçiren, kendi soğuk, karamsar yalnızlığında susku içinde donakalan başıboş, çılgınca geçerek ak durgunluğunu birbirine

(1) Okcanos, okyanuslar tanrısı olup kızları yeryüzünün ırmaklarıdır.

kaıan yırtıcı korku yellerinden başka kimsenin korkunç buz tutmuş ıssızlığına giremediği ırmağın şimdi Isfent güneşinin sıcak, sevecen okşayışları alunda suskun, soğuk donukluğunun birbirine karışarak eriyip, dilsiz durgunluğunun dağlann yokuş aşağılannda kışının üzgün aynlıştnın konağı olan yerlerde denizsel düşlerin, mavi düşlemlerin, geleceğin yeşil dileklerinin alımlı ezgilerini mırıldanmak üzere ağzını açmış, denize dek uzanan uzun yolunun sabırsızlıktan, kıvamlan ile gürlükleri, kızgınlıktan ile iniltileri son bulmuş, şimdi denizin bağrında erinçe ulaşmış, denizin kini ile karışmış deniz olmuştur, baştan başa deniz olmuştur, "denizi duyumsamıştır" deniz onu "duyum"samış tır. Tıpkı Hallac'ın Tanrı'yı, Selman'ın Muhammed'i, o İsveç'ti hastanın Yong'u, Yong'un hastasını, hiç kimsenin Ali'yi, Ali'nin hiç kimseyi... duyumsadığı gibi.

Evet, denizin içini kendisi ile doldurup taşıran bu "uzun erekli, kıvrımlı toprağı kazarak yol alan" ırmak, artık şimdi ne geçen kışı; suskun, soğuk donuşunu anımsayarak kışın çarptığı kendi sönük yalnızlık dağlarına sanal dönüşünden dolayı gereksiz bir korku taşıyor, ne de uzak yüce dağların en yüksek yamaçlannda, doruklarında, yankların da bannmakta olan o, denizin kıyısında boyun eğerek gururluca aşın azgınlıktan ile dikbaşhlıklannı denize karşı içine aup kendi denizinin, kıyısının güç, incecik dolayından denizi karadan ayırıp uzak, uzun, eğri büğrü bir çizgiyle sıkıştıran bu doğal ince coğrafik sımrdan nasıl bir güçlük, bir özlemle geçtiği, suskunlaşıp durgunlaşarak kendisine doğru ağır adımlarla ilerleyen ırmağı karşıladığı, Schen del^in de deyimiyle, yeni ulaşmış sevgilisinin alnına bir

(2) Schendel, 'Oluşum Yolcuhiğtf

öpücük kondurmak üzere dudaklarını uzattığını gördü' gündcn dolayı... O sıralarda boyun eğimden en yumuşak başkaldırı dalgalarının birbirine katamadığı bir boyun eğimden korkusu yoktur. Görkem kına ırmak, denizin ka pisini bilir denizden yana esen denizin iletisi ile bırakınti' sını dağlara, kayalara, çöllere, koyaklara, ovalara sunan bir esinti ile kendi uzak dağlannın derinlikleri ile yüksek kış doruklarının yüksekliklerinden denizin kokusunu alarak dağların yüklenmediği, çöllerin yüklenmediği, ovaların yüklenmediği denizin iletisini yalnız kendi yüklenen, eri* yen, güneşin ateşinde eritilen, denizin özlemi ile hızla dağdan dökülüveren, denize doğru kükreyerek kızgın, yerinde duramaz dudaklarına köpüklerin döküldüğü, "ayağında zincir" olduğu bir durumda hızla atılan, dağlann kıvrımlarından çıkarak dorukların arkasından, koyakların gizlene ğinden ovaya adımını atar atmaz, açık düz ovaya gözünü açar açmaz, orada kendisinden önce hiçbir taşın karagözlerinin görmediği, görmemiş idiği, görmüyor idiği, uzak yoldan duru gözleri ile denizi gören, bunun üzerine daha çok hızlanan, yanıklığı artan, coşkusuyla kükreyişi artan, kızgınlıklarıyla çığlığı anan, daha geldikçe gelerr, geldikçe gelen, birden denizi tanıyıveren hiçbir ağaç gözünün, hiçbir tarla gözünün, hiçbir sürüngen, yırtıa, kuş gözünün denizi görmemiş olduğu yerlerde kendi gözlerinin tanıdığı, doğru tanıyan, ne güzel tanıyan, denizin kükreyişinin gürültüleri arasında denizin hiçbir kulağın işitmediği suskusunu işiten bir ırmak... Suskuyu ondan başka duyacak kim var? Hep kükremekıe olan denizin suskun olduğunu, suskun olduğunu, suskusunun ise üzücü, ağır olduğunu ondan başka kim bilebilirdi? Denizi içten de dıştan da kendilerine bağlayıp, kendilerine çeken balıklar, gemiler, kuş26ı

lar, yüzücüler, korsanlar, kaçakçılar, kayıkçılar, sedef ve inci dalgıçları, tuz arayıcıları, balık avcıları, deniz seven ozanlar, su solucanlan, köpekleri, domuzları ile başkalarının kalabalığı içinden onun duru gözleri, denizin yalnızlığını tanıdı da denizin yalnız olduğunu ırmağın gözlerinden başka görebilmiş olabilecek, görmüş olabilecek, görüyormuş olabilecek kim olabilir? Ondan başka denizi kim yalnız görür? Ondan başka denizin yalnızlığını kim görebilir? Böylece o gördü, hem de ne güzel gördü! Dosdoğru gördü, bütün derinliği, genişliği, büyüklüğüne karşın kendisini her ağaçtan, her taştan, her diken fidanından, her hayvandan, her toprak yığınından daha aşağılarda bırakıp daha aşağı duran, dolayısıyla kendisini öylesine atmış olan, aşın alçak gönüllülükten dolayı böyle olan denizin yükseklik ölçülerinde yüzeyi "sıfir" olarak sayılan her şeyin yanısı ra şeyciğin kendisiyle Ölçüldüğü, bu da yetmiyormuş gibi örneğin sonsuz bir utanmazlıkla bu tavalet, deniz yüzeyinden 1120 metre yüksekliğindcdir dendiği denizin, kendi karşısında gördüğü her şeyin yanısıra şeycik ile her kişi ve kişiciğe karşı kendisini ayaklannın ya da ayak parmaklarının altına değin çeken bir "boğa dikeni" ya da "Allah'ın eşeği" bile olsa her yükseltiye karşı yine "sıfir" kalan denizin ilginç alçak gönüllülüğünün altında ırmağın ölçüsüz, gururlu, mavi bakışlarını gördü, hem de ne güzel gördü! Dosdoğru gördü de ondan başka denizin "yüksekliğini kim görebilirdi, kim görmüştü, kim görüyor? Topraktan anlayan, taştan anlayan, gözleri şaşırtarak denizi yenilgisiz, güçlü, mutlu, suya kanık, gereksinimsiz, varsıl sanan; böylece denizin ne en ürkünç kayalann düşüşü ile kınlacağını, ne en kesici kılıçlann vuruşları altında kesileceğini, ne en kızgın yumruklarla içi dışına geleceğini, ne en korkunç ya262

nardağların eritici, yakıa ateş harvarları^ altında yandığı* m, ne her yıl içinde doğup ölen milyonlarca balık, balina, timsah ile suyılanı, köpeği ile atının yanısıra irili ufaklı milyarlarca hayvanın ölümüne karşın koktuğunu, ne de her gün dış dünyadan, her yandan üzerine dökülerek yamaçlarını dolduran harvarlarca rengarenk çamurlar ve tortulara karşın bulandığını, renginin değiştiğini, sürekli, her mevsim, her yıl, sağlıkla, sağlamlıkla, güçle, yengiyle dolup taşarak güldüğünü, çağladığını, dalgalandığını, kendisinin yaşam ile mutluluk kaynağı olduğunu, ormanların, ekin alanlarının, yeşil alanlann rızkını ulaştırarak çöllerin susuzluğunu giderdiğini, büyük gemilere bu yandan o yana yol göstericilik yaptığını, göğü, göğün güneşini kendi soluğunda örttüğünü, cehennemsel güneşin yakıcı pınarını kendi keskin, gergin kıvrımında tuttuğunu, yalnız yeryüzünde çağlamadığını, onun gökyüzünde gülümseyişinin bir yıldı nm olduğunu, kızgınlığının gökgürültüsü, yağmurluğunun güneş, okşayışının yağmur, yellerin onun elçileri olduğunu, güneşin onda doğup, onda battığını, ayın yüzünü okşadığını, yıldızların içinde yıkandığını, yeryüzünün yanısıra gökyüzünün susuzluğunu giderenin o olduğunu... savundukça savunan denizin güçleri, yengileri ile başarılan kalabalıklarının arasında...

Irmağın gözleri bu gözalıcı başanlar kalabalığı arasından yenilgisini buldu, gördü, hem de ne güzel gördü! Dosdoğru gördü de ondan başka kim denizin yenilgisini görebilirdi, ondan başka kim denizin yenilgisini görmüştü, görmüştür, görüyor?? kim??

• ♦ •

(*) Harvar: 300 kg. ağırlığında bir Iran ağırlık birimi. (Çev.)

İsa Mesih bir yoldan geçiyordu; "görmeme" acısıyla yanan bir görmez, eleğine santarak üzerine yürüyormuşca stna, eriyormuşcasına gönülden çığlıklar alıyor, ağlıyor, bağırıp, çağırıyor, onu bırakmıyordu. Isa elini tutarak onu ayağa kaldırıp "İnananın gücü seni iyileştirdi." dediP)

"Yakanş, saldınyormuşcasına direterek sürekli olması durumunda karşılık bulur."^

"Belirleme"nin olmayıp önlem olarak da bir girişimde bulunulmadığı yerlerde, "istemek"in bütün varlığı ile ruhun bütün organların ve güçlerinin bu yolda işletilmesiyle, "içtenlik"in içerdiği güçlerle ortaya çıkması, bütün varlığımızı bir "islemek" yapmamız, salı bir istemek olmamız, inanç, umul, inançla dolup taşan içten saldırılar ve atılım larla "istememiz" durumunda karşılık alınz.

Güçlü inanç "yaraur" kilidi elimizde olmayan, beceri, düzen, önlem, dahilik başparmağı ile açılamayan kapalı her kapı, mucizevi, inanç, aşk, içtenlik gücüyle saldınmsı, buyruğumsu bir biçimi olan bir isteğin şiddetli, hızlı saldın sı karşısında kınlıverir.

"Aşk buyruk verdiğinde "olanaksızlık" da boyun eği verir." ö)

Göğü başlan başa karşımdaki uzak ufuklara değin baş döndürücü renklerin yanısıra ışıklan içinde boğmuş olan havai fişeğin ışık yağmurlarının oyunları, taşkınlıkları, patlayışlannın ilginç büyüsü, erinç arayan içimi altüst ediyor, karanlığa alışmış gözlerimi kamaşünyordu. Görmeye güç yetiremiyordum. Amansız coşkular ile yürek titreG) Alexis Carrel, 'Dutf (A)A.g.y.

(5) Schendel, les causeries de la solitx4de, s. 9264

meleri ezgin ruhumla oynaşıyordu, görmemeye güç yetire miyordu. Karanlık her yeri yutuyor, her şey yeniden gece oluyordu... Her yer gece oluyordu...

Tanrı'ya karşı gizliden gizliye beslediğim sevginin gücüyle, yalnız kaldığım sıralarda edindiğim zahiüiklerin gücüyle, ışığa olan inancımın mucizeviliğiyle bu amansız patlayışlar kıyametinin başına geçip haykırdım: Dur! İnanç kırbacıyla tufanın savurmakta olduğu bu denizin başkaldır mış dalgalarının başı ile yüzüne öyle vurdum, buyruğumsu yakarmalanmda bulduğum gözyaşlarıyla karışık bir acının yanısıra bir yanıklıkla bu ateş, renk, ışık kıyameti tufanının dineceğine, bu çılgın patlayışlann son bulacağına inandım, öyle de oldu. Gecem gündüz oldu da "nar"ım ‘‘rürvana". Nemrud'un yangını, üzerimde İbrahim bahçesine dönüştü. Her bir ateş fişeği al bir güle!

Göz kamaştırıcı renkler ile ışıklar, saldmmst, buyruğumsu yakanşlanmdan doğan bir mucizeviliklc ağır ağır birleşip yumuşacık, incecik, okşayıcı gün ağarması renginde bir ışık oluşturdu. Çevrenin somurtkan, gergin dudakla nnda ışıktan bir gülümseyiş belirerek doğu dağlannm yüksekliklerinde yıllar önce batı denizinde batmış olan bir güneş yükselip gece içinde, gece gecelerinin korkunç parçalarını uzaklara sürüp benim kara bilgisizliğimin aHira"sı üzerine, benim "ümmf gönlümün üzerine esinsel yeşil bir ışık ışıldayıp, ışıktan bir yol, Samanyolu gibi, karşımda benden sabaha değin çölün yüzeyine çekildi.^

Bir an geciktim, onbeş yıl süren bir an. Bu baş döndürücü mucizelerle büyülenmiş! Elçi'nin ilk vahiy yıldınmı(6) Yakın bir gelecekte bir elçinin çıkışını bildirici nitelikte olan imler.

nın içine çarptığı anki korku, kaygı, özlem durumunun tıpkısı. Onbeş yıldan çok gecikmemiştim ki çok sayıdaki *ir hasat"^ ile bu dinin bir önceki elçisince verilen sayısız "beşarat"^ ruhuma bu "beliriş"i benimsetmiş, gönlüme bu 'gönderilişi tanıtmıştı.

Yangın içinde geçen onbeş yıllık gecikmeden sonra yola koyuldum; Işık yolunu tuttum; o "nirvana'yla birleşen bu Tao". Hicret başladı!

Güneş, başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklanmın altına serilmiş, yol, karşımda her adımımı gözetliyordu, ben de aydınlığa

göz dikmiş gittikçe gidiyordum, güneş, başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklanmın altına serilmiş, yol, karşımda her adımımı gözetliyordu, ben de aydınlığa göz dikmiş gittikçe gidiyordum, güneş, başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklanmın altına serilmiş, yol, karşımda her adımımı gözetliyordu, ben de aydınlığa göz dikmiş gittikçe gidiyordum, gidiyordum, güneş, başımın üzerinde durmuş, ova, ayaklarımın altına serilmiş, yol, karşımda her adımımı gözetliyordu, ben de aydınlığa göz dikmiş gidiyordum, gidiyordum, gidiyordum, gidiyordum ki birden! birden! karşımda bir tapınak!!

Eugöne Ionesco tapmağı değil, Strindberg tapınağı değil. Ne "bekleyiş"... Ne "güneş"!

"Aligere tapınağı"! Hindistan'ın derince bağrında, minaresi güneş renginde dilek gibi boy atmış, düş gibi ince, bir çığlık boyunda, bir "çağn"nın incecik boğazı; yeryüzünde tutuklu bir gönüle yönelik bir çığlık, göğün miracına doğru bir çağn...

(7) Bir önceki elçinin son elçiye ilişkin muştulan.

Ana kapısı mavi bir tapınak, "izleyicilerdi "uğraştıracak" bir kabare sunucusu, bakışlan kendine bağlayacak, eğlendirici olacak, başıboş gezinenleri ve göz otlatanları toplayacak rengarenk süs kağıtları ile ışıkların yanısıra hokkabazlık, gürültü patırtı, göz aldatmalar, göz kırpmalar ile mimikler değil. Evet, bir kabare sunucusu, bir dan dng'in kapısı ile penceresi değil. Bir mescidin girişi, şu Sa faviler döneminin göz kamaştırıcı mescitleri ile Kacariler döneminin, görmeye gelenlerin beğenisini kazanan ayna işlemeciliğinden değil, bir Batı... kentinin bütün ışıklandırmalarına karşın bırakılmış bir şii mescidinin arı, içtenlikli güzel kapısı, boşluk dönemlerinin anısı, onda doğaötesi aşkla eriyip kızarmış gönüllerin içtenliğiyle, arı inana dalgalanmakta; kırmızı, sarı, kara, beyaz, mor, rengarenk olmayan bir kapı; bir renk, katıksız, gösterişsiz, güzel bir lacivert, "yakarış" renginde, gökyüzünün, gözü yaş dolmuş bir rahibin, yalnız bir tapmanın gözündeki suskun, gün ağarışı ufkunun karşısındaki bir dağın eğilişindeki renginde, Bilal'in Ebu Kubcys dağındaki mescidi renginde. Katıksız lacivert, gösterişsiz, ancak topraktan, tuğladan, fayanstan..., değil. Dikmeleri "inançla doldurulmuş, duvarian içtenlikle örülmüş, rengi gökyüzünün arı, duru, mavi derinliğinden arınmıştır; yaratılışın ilk günündeki ilk doğuşun renginde!

Maviyi seçmişler, mavi olan başka bir alemin buluo duğu konusunda kimse kuşkuya düşmemiş gibi.

Kubbeleri altın yapraklarla örten kimselerin ne denli duygusuz, maddeci, bu dünyalı gönülleri varmış! Altın mı? Ne denli pazarcı, çıkara, aşağılık bir düşünceleri varmış! En büyük üstünlüklerin yanısıra güzellikleri alunda görüyorlarmış, altın renginde değil, altının kendisinde, altının

değerinde. Elçi'den üstün olduğuna göre Tann'nın altını onunkinden çok olabilir, kovaları altınla daha çok dolu olabilir, İmam'dan üstün olan Elçi'nin de ondan daha çok alum olabilir. İmam'ın bizden daha kutsal olması, ellerimizin oluklan çinkonun yanısıra tenekeden, onunkinin de altından olmasından dolayıdır. Oysa bu renk daha o andan tanrısal duyumsayışla ötedünyasal duyumsayış için seçilmiş, bu duyumsayış ortadan kalkmıştır. Değilse başlangıçta ruhların o alemin renklerini iyi bildiği o anlarda tümden orada rengin göksel olduğunu, mavi olduğunu, lacivert olduğunu, her yerin yakarış yeri olarak mavi renkli, lacivert renkli olduğunu görüyor imiş.

"Yakanş" ya da "dua'yı çizmek istersek ne renk çizeriz? Doğal olarak dua mavi renklidir. Gökyüzünün yanısıra deniz niçin hep kutsal düşünülmüştür? Niçin denizin ortasında yeryüzünün hep su olduğu, gökyüzünün de hep gök olduğu yerlerde bu dünyadan uzaklaşarak başka bir dünyaya yaklaştığımız duygusu gönülde güçleniyor? Bu dünya hepten gökyüzü olup alttan da dörtte üçü su olmasına karşın ona niçin "aşağılık topraklık" adı verilmiştir? Niçin yeryüzünün bu dörtte birlik bölmesinden usanılmıştır? Niçin göksel alem soluk denmiyor? Yeryüzünün dörtte üçlük bölümü ile bütün gökyüzünün bu aşağılık dünyanın dışında tutulması yalnız mavi rengin saygınlığından değil midir?

Bu mescidin kapısından geçelim, içine girelim: Yüksek kemerler, büyükçe hücreler, güzel sütun başlan, oldukça ince kireç kesmeler, nemlendirilmiş, yapımında üstün bir sanat kullanılmış pahalı fayanslar, billur, parlak, temiz, yıkanmış mermerlerle döşenmiş tam ortada, ortasında yeralan bir pınarın sürekli coştuğu, sürekli dalgalandığı,

çevresinden sürekli suiann taşıp döküldüğü bir su havuzunun yanısıra suları ıslak tozcuklar gibi havada serpiştiren bir fiskiye. Bakanın ruhuna ağırlık vermeyen, yeğni, incecik, anlamlı bir erinç esinleten şenlendirici, iç açıcı, açık bir sahan; aydın lambanın ve donyağı lambasının verdiği ışıkla değil, ayışığı ile görünmeyen sahanı kendi yumuşak manevi ışığı alünda tanın duru albenisine kapurmış, duvarcıkla nnın gölgesinde, ayışığmın ıştlusı altında düşler ile dileklerin çokça koşmaktan yorularak utku ve memnunluk gü: lümseyişleri ile aydın bir yüzle uyuyakaldığı, uzayının cennetsel ruhlann gezeneği, ışığın alünda kendilerini suskun bir esrikliğin içine batırarak yayılan duvarlarının yanlan ile yüksekçe çatılannın meleklerin ve ışığın aydın .caddesinde basamak basamak çıkarak ayışığının çatısına değin giden, kulağı sevecenlikle, tanışıklıkla okşayan görünmez kanal seslerinin buluşma yeri olan bir ayışığı. Zahitlerin gönül yakanşlarına benzeyen bir ezgi, hücrelerin yüksekçe lavanlanna çarparak başka bir alemin kıyılanna doğru yankılanıyor. Gönlü de kendisi ile birlikte hiçbir sözcüğün ayak basmadığı masum ülkelerin gizemli sınırlarına dek götürüyor. ElHamra'nın yüksek minarelerinden yükselen düşlere daldıncı akşam ezanının anısı, SaintPierre Kilisesinin görkemli tavanı altında okunan Gregoire ezgisinin manevi yüceliğidir... dersin.

Yaşamın aa verici, yalancı çekişmelerinden uzak bir biçimde bu tapmağın lacivert giriş kapısından içeriye sığınmayı, tapınağın tabanına düşmüş olan rengin yanısıra sessizliğin düşlemsel aydınlığının gölgesinden geçmeyi, o pınarın yanıbaşma varmayı, elimi yüzümü o suyla yıkamayı, yüzümde hiçbir kir kalmayarak renklerimin tümden temiz269

4

lenip “benzerimin kendim olacağı bir biçimde ya da tümden kendimden annıp neyim varsa, ne isem yıkamayı, hiç olmamayı, yalnız da yalnız bir "gereksinim" durumuna gelmeyi, gururdan yıkanarak, genelden annıp, bana bulaşmış olan doğadan, kalıtımdan, tarihten, çevreden, çıkar düşüncesinden, rengarenk düşüncelerden, isteklerden, yabancılıktan annıp abdest almayı, içtenlik içinde boğulmuş, özlem içinde erimiş, gereksinim içinde yok olmuş olarak geçmeyi, bir hücreye sığınmayı, bir yana çekilip yalnız oturmayı, artık bir gereksinimin elçilerinden başka bir olduğu olmayan bağırtılarımı tapmağın kapıları ile duvarlarına yöneltmeyi, yok etmeyi, içmeyi, olmayı, doymayı, kanmayı, menmun olmayı, durgunlaşmayı, niyaz iken naz olmayı; naz mı? Evet naz, kime karşı? Bu tapınağa, kapılan ile duvarlarına karşı, bu sütunlara, hücrelere, su havuzuna, pınara, tapınağın ayışığında sızan yanına, hücrelerine, kemerlerine, taşı taşına tabanına, tuğlası tuğlasına yapısına, bu tapınağa, bu tapınağın ruhuna karşı; işte buraya gelen herkes ya izleyid ya da gezgin olmuş, ya bir fayans kaçırmak üzere gelmiş bir hırsız ya da tapınağı ambar, satış yeri olarak kutlanmak üzere onarmak için gelmiştir. Değilse tapınağı tapınak olarak kalsın diye onarmazlar, ancak pazarda bir onur, bir saygınlık kazanmanın yanısıra hacı iyi bilinen, iyi biridir, iyilik işleyicidir, ahiret adamıdır... denmesi biçiminde somutlaşacak bir sevap elde etmek için onanrlar. Dolayısıyla bu bin birkaç yüzyıldır® bu kafir müminler sürüsü içerisinde buraya bir abdest alıp bir namaz kılmak üzere gelmiş biricik mümin kafir benim. Tapınağı, içinde

(8) Dinler tarihinde, şaşkınlıkla (Doğu'da olsun Batı'da olsun) büyük elçilerin, dinlerin dinsel, bilimsel aktmlann çoğunun aşağı yukarı l.ö. 5 6. yüzyıllar arasında olduğunu gözledim.

270

tapınan kimseden başka ne mutiu edebilir? Tapınak, kubbesini altına bürüyen, çalısını katranlayan, badana yapan, boyayan, kapısının üzerini süsleyen, onun için harcamalarda bulunan kimselere en ufak bir teşekkürde bulunmaz. Ne diyorum ben?! Tapınağın ruhu, su ile renk mimarlarından inciniyor. Tapınağı tekke yapanlardan, sauş yeri olarak görenlerden, ev ile tapınak arasında bulunan yerden göğe, topraktan Tann’ya, ölümden dirime dek uzanan bir yolun uzunluğunda bir aralık olduğunu anlamayanlardan da; tapınak fayartslannı öven, kireç süslemelerinin fotoğraflannı çeken, sanatsal güzelliklerini dile getirmek adına saçma sapan sözler söyleyen izleyicilerden ve gezginlerden hoşlanmaz. Yüzlerin sıkışık, gereksiz kararlılığı arasından tapınak, sürekli içinde gereksinerek yakanşta bulunacak bir kulluk edicinin başvurusunun yolunu gözler. "Gereksinim" ile ”yakanş"ın bir kökten gelerek aralarında bir yakınlığın bulunması ne ilginçtir, ne güzeldir!

Kime karşı naz? Kendime karşı naz, "kendilerime karşı naz, her biri beni yıllarca kendisine kulluk eden, kulu yapan, her birisinin iddiası: seni bir yerlere götüren benim, aradığın benim, değerli olan benim, iyi olan, soylu olan benim, "senin kendisi olman gereken"... benim, biçiminde olan "ben"lerim. Ben de inanmıştım, onlar da beni yıllarca kendi inanmış müritleri yapmışlardı, beni kendileri ile birlikte götürsünler diye bir yaşam boyu içimin Örtüleri içinde bir ateş tutuşturmuş olan yürek yakıcı susuzluğumu gidersinler diye, bana başan yüzünü göstersinler diye, beni erince eriştirsinler, doyursunlar diye onlardan her birisinin boynuna ne aalar, ne uğraşlar, ne umutlar bağlamıştım da yapmadılar, onlardan hiçbirisini yapmadılar, yalana,

boş,

çürük idiler de! Yoook... Dosdoğru sözlü, içtenlikli, güzel doğalı idiler, ancak güçsüz, ufak, değersiz idiler. Şimdi ise ben kendimin yanısıra bekleyen o cennctsel "gereksinim" boynumu bu "ben"lerin elinden kurtarmış, herkesten saklı bir biçimde onu bu pınarın yanıbaşına ulaştırmış, bu tapınağın okşayış dolu, güvenli, durgun aralığına çekmişim, böylece onun mucizesiyle kurtuldum, doydum, erince eriştim. Her biri gereksinimin üzerine düşüp boğazını şiddetle, kinle sıkan benlerimi kendi üzerimden, onun üzerinden uzaklaşurdım, acı verici, acıklı bir ameliyat karşılığında soldum, kıpırdadım, şimdi ise varlığın yaratılışı eşiğindeki yokluğum gereksinimine benzeyen gereksinimin susuz, güçlü, korkusuz, bağsız, kendini benlerin, başkalarının dolandırmasından tümden kaçırmış, susuz, erimiş bir biçimde umutla dolup taşmış, özlemle yorgun düşmüş, bu kuru dünyanın yanık çölünden geçmiş, kendini korku içinde hızla bu pınann yarubaşına eriştirmiş, ısınıp kızaran elleri ile yüzünü soğuk, duru çağlayan dalgalannın içine daldırarak serinlemiş, erince erişmiş, durgunluk bulmuş, memnunluk, özyetinim, yeterlilikten bir dünya ile bu tapınağın içinde koşuşuyor, uçuşuyor, şarkı söylüyor, gülüyor, ayaklan ile yerleri tepiyor, kahkaha auyor, coşuyor, hücreden hücreye, kemerden kemere, sahandan havuzun yanıbaşı na, havuzun yanıbaşmdan duvarın önüne zıplayıp duruyor; şenlikten duvarlan yumnıkluyor, ayaklarıyla, yerleri dövüyor, başını sütunlann diplerine vuruyor, dönüyor, gidiyor, geri geliyor, zıplıyor, oturuyor, uyuyor, yuvarlanıyor, kalkıyor, oturuyor, eğiliyor, ayağa kalkıyor, duvarın üzerinden atlıyor, dönüp dolaşıyor, tapınağın sahanı üzerine atlıyor, gölgeleri tutuyor, aydınhklan içiyor, havayı emiyor, yukan zıplayıp gökyüzüne el değdiriyor, ayı tırmalı272

yor, yıldızlan kaçırıyor, firlatıyor, kapılan duvarlan dövüyor, sütunları kucaklıyor, sıkıyor, çığlık auyor, bırakıyor. Şenliğin çılgınlığıyla yüzünü yırtıyor, alnını yummkluyor. Böylece eli ayağı yaralanıyor, gözleri tutuşup kızarıyor, kan doluyor, yüzü kanlar içinde kalıyor, dudaklan tir tir titriyor, boynu çatlamış, soluk soluğa kalmış, gövdesi ezilmiş olarak erince kavuşuyor, durgunluk buluyor. Ayışığında yıkanmış taştan yer sergilerinin üzerinde yere uzanıyor, boğazındaki kanser düğüm birden çözülüveriyor da ağlayış, ağlayış, ağlayış

tapınağın duvarlan ile kapıları sallanıyor, tapınağın suskusu adamın ezici ağlayışının vunışlan ile yenik düşüp dökülüveriyor; bir kubbenin kınlan billur çatısıymış da bölmeleri bir bir dökülüyor dersin. Çok geçmeden her şey durgunluk bularak erincin durgunluğu tapınağın üzerine arı, aydın bir gölge düşürüyor, bir yaşamın sonu gelip çatıyor, coşku dolu, kargaşa dolu, acı bir doğumun gürültüsü sesveriyor da "başka bir dünya", "başka bir yaşam" başlıyor.

• # •

Kopan bir kıyametin coşkusu idi; bu dünyalının yaşam mezarlığında yankılanan bir İsrafil suruydu; bir kabrin alu üstüne geldi, bir iskelet kalkıverdi. Yaraulışın başlangıcından beri yitirdiği öksüzünü arayan başıboş bir ruh onu görmeye geldi, o da dirildi de ölümden sonraki yaşam başladı...

Adam kendine geldi, gözlerini açtı, ayağa kalktı, mağara arkadaşlarından; Ashabu'lKehfden: Yazıksayış uykusuna yatanlardan, kaya tutuklularından, Dakyanus'un halifeliğinden kaçanlardan biri "üç yüz yıl" sonra "uyku"dan

273

kalkmış dersin. Ancak ne bir Dakyanıis var, ne bir kent, eski paralar geçmiyor, kimseyi tanımıyor; herkes ölmüş, her şey değişmiştir. Evine gidiyor, ev yok, kent yok, bir arkadaş, bir tanıdık, bir yakın yok. Başka bir dünyadır, insanlar başka bir dil konuşuyor, kimse onu tanımıyor; onu anımsamıyor; bütün yüzler yabana, bomboş, uzak.®)

•*

Hani tapınak? Burası neresi? O kemerler nerede? O havuz, o pınar...? Hani ben?... Evet! Tapınağın ruhu içime sızmıştır; yok! Benim ruhum tapınağın içine doğmuştur. Ben tapınağım, tapmak olduğumu duyumsuyorum, bu havuzdur, bu da pınar, şimdi o kemerlerin kendilerini, o sütunların kendilerini, o kapıların, çatıların kendilerini görüyorum; duyumsuyorum; ben tapmağım. Hani o? Kim? Şu buraya gelen kişi; bu havuzun yanıbaşında e! yüz yıkayarak abdest alıp benim hücremin şu aralığıma gidip yakanşa durdu, namaza durdu, kapıma, duvarıma o denli özlemle bakıyordu... Şu o denli yorgun olan, bağınp çağıran, çığlık atan, firlayan, zıplayan, kıvranan, başını sütunlara vuran, sonunda yaralı, yorgun kanlar içinde kalmış bir biçimde bayılan

kimse; benim pınarımın yanıbaşında taştan yer sergilerimin üzerinde yere uzanmıştı, adam...! O, o mu? Benim! Burada yere düşen, "biiiveren*. şimdi ayağa kalkan, kendine gelen; antmsayabilen, bir şey anımsayabilen ben. Haaa... Bir tapmağa sığınmıştım; kapısı mavi olan bir tapınağa, koyu lacivert, göğün renginde... Gelmiş kendi pınarımda elimi yüzümü yıkamış abdest almıştım; sonra o hücreme gitmiş, namaza durmuştum; özlemle kapılarımı, duvarlarımı süzüyordum, sonra... çıldırmıştım, tutuşmuştum

(9) Ashabu'lKchfe, les sept dormants d'Eph£s, "yazıksayış uykusuna yatan yedili* adı verilir. (Bkz. Massignon'un bu adlı kitabına.)

da şimdi ne olduğunu, ne olduğumu bilmiyordum. Kıvranıp duruyordum, sütunlarımı kucaklıyor sıkıyordum, du varcıklarıma pençe atıyordum, çevremi çığlıklarla titretiyordum, sonra kanlar içinde kalarak yorulmuş bir biçimde kendimden geçtim; bayıldım da sonunda taştan yer sergilerimin üzerinde bu pınanmın yanıbaşında yere çiziliverdim.

Şimdi kalkmışım ne görüyorum?! Neler görüyorum? Ne biçim dünya!? Ne biçim yeryüzü? Ne biçim gökyüzü?... Artık yok bir yeryüzü; her şey gökyüzü mü olmuş!? Varlık mavi bir giriş kapısı, melekut inivermiş; perdenin ötesi açılmıştır; cennetin göğü benim albeniye kapılmış gözlerime gülümseyerek öpücük konduruyor. Tann'nın egemenlik biriminin gökleri gözyaşımın sıcak damlasının içine damlıyor...

Ne gökler! Yokluğun genişliğinde; Tann'nın yüceliğinde; aşkın sıcaklığında; umudun aydınlığında; onurun yüksekliğinde; bağlılığın duruluğunda; içtenliğin yıkanmış lığında, alışmışlığın tanışıklığında; "sevgi"nin görkem, güzellik ile sevecenliği anlığında...!

Ne diyorum? Tembel, güçsüz, kirli sözleri nereye götürüyorum? Ey sözler! Susunuz, neden söz ediyorusu nuz?

Şimdi ben başka bir dünyanın eşiğinde durmuşum; O güneş, toprak, yaşam dünyasında gözüme yabana gelmeyen şey suskudur, ondan başka ise gördüğüm her şey yabancıdır, tanışık değildir. Ancak nedendir bilmiyorum, burada "yabanalıklan gözüme tanışıkmış gibi geliyor", oysa suyun, toprağın, yerin, ateşin, "dört" kişinin bulunduğu o dünyanın bütün tanıştklıkian bana yabancıymış gibi geliyor. Burası neresidir? Nerdeyim? Ne olmuşum? Ne görece275

ğim? Ne olacağım? Ancak bilmiyorum. Ancak kurtulmuş olduğumu duyumsuyorum, bunaltıcı, dar, kanabuianmış bir dölütten incecik, güzel, tertemiz bir yatağa doğmuş gibiyim, iyi duyumsadığım, beni inanan yanısıra umutla dolduran şey, bir bitişi, bir başlayışı duyumsamamdır. Bir •sınırdan geçmişim de önümde tanışık sevecen sevimli kurtuluş ufukları açılıyor: Kurtuluş: Mukeşa! Doğru söylüyorsun Budha! O acılar "samara"sından, "karma"nın o iç bu landına dolabından kurtulmuşum. Şimdi "erinç" ile "kurtuluşun an engin denizi ayağımın altında; şimdi durgun, sönük "nirvana" ateşi başımın üzerinde, ben de baştan başa bir bakış, çocuksu masum özlemlerle dolu bakışlarla bakıyorum, bu ufuklann ardından doğacak olan ne olacaktır diye. Yokluğun ötesinde, ölümün ötesinde bir dünya diyorlar. Bilmiyorum, ancak aydınlığının, bütün gölgeleri, bütün karanlıkları yıkıyacağmı biliyorum. Ne olduğunu bilmiyorum, ancak onun güzel, durgun, görkemli ışığının şimdi ufuklan önümde aydınlatıp her an daha güçlü daha aydın olduğunu görüyorum.

Ne durumdayım! Kimbilir ne duyumsuyorum?! Kendi yaraulışım kim duyumsamış? Kendi başlangtanı kendi gözleriyle kim görmüş? Başlıyorum, "yaratılıyorum". Tanrı, dudaklannı kendi tanrısal ilgi çekici sevgisi, gücü ile soluklarıyla benim susuz dudaklanma kondurmuş, gövdeme kendi ruhundan üflüyor, ben de kendi dirilişimi, Tanrı ile yakın oluşumu her solukta duyumsuyor, yüreğimin biraz sonra çarpmaya başlayarak nabzımın atacağını biliyorum; evci, soluyorum, solumanın ne olduğunu nasıl niteleyebilirim? Soluk almak! Bu kutsallık dolu uzayın içerisinde! Sonra bir yaşam boyu yaşayıp soluk almamak, hava almamak,

boğulmak, bunalmak, solumak o da nasıl? Nerede? Nasıl bir ortamda? Başka bir dünyanın ilkyazsıl gün ağanşlannm arı pınarlarında yıkanmış! Ne hava? Sevecen, eli açık, rahmet bulutlarının yağmurlan alunda kalmış! Ne hava? Yemyeşil dilek

bahçelerinde, açmış güllerin, ozanlann güzelliklere doğru uçuşan düşlemlerinde açmış bahçelerin, Tan n'nın melekleri, aşıklan, bilicilerinin güzel kokulu anılann da açmış güllerin kokusunu taşıyor...

Ne bileyim? Bütün bunlar bir dilsizin, bir ruhun ilginçlikler dolu miracından söz etmesi; ilginçlikler ülkesine yapılmış bir yolculuğun anılannı aktaran bir işitme engellinin anlaülarıdır... Ne diyeyim? Güç yetiremem ki; Ne olacak? Bilmiyorum. Var olanın yanısıra olacak olan yeni bir dünyadır. Bu dünyada olanlann dışında kalan yeniliklerdir. Ben de görüp tanıdıktan sonra anlatmayı bekliyorum. Belki de anlatmaya gerek olmaz, belki de güç yetiremem.

• • •

Ah karşımda ne uzun sayfalar yürüyüş yapıyor, ne korkunç, ne ürpertici bir yürüyüş! Ona dayanmak içime bir bezginlik vermiştir. Ah şu sersemletici geçit bir bitse! Bu uğursuzluk dizileri bırakmayacak mı beni? Niçin, niçin, yaşamımdan birkaç yılı bağışlasınlar diye bana bu bela "ebabil1' yağmuru altında bu denli durup susacağım7 Baş ağnla nna dayanıp susmakta çığlıkların dayanıksızlığında olmayan bir güç olduğu da olabilir. Bunu biliyorum, ancak bu safların ardı kesilmeyen gölgeleri gözlerimi ağntmış, her birisinin ayaklan altından kalkan karartıcı tozlar beni çok mu çok incitiyor, korkuyorum, ah! Kaygı ile karamsarlık, havayı bir kez daha ne soğuk yaptı! Titriyorum, çok soğuk oldu, bu acı ile üzgünlük saflarının izlenişi bir kez daha

yormuş beni, soğuk duygusu, yorgunluk duygusu, acı duygusu... Hava karanyor...

...sabah oldu!

♦ • ♦

Güzel bir geceydi! Ne güzel geçti! Ne tapınak! Ne namaz! Ne yakarış! Ne cezbe! Ne miraç! Ne isra! Gece geçti. Gece bitmiş gibime geliyor. İçerden, erken uyanan serçele rin, kargaların, kuşlann sesini işitiyorum. Pencerelerden koyu, halsiz bir aydınlık odamın içine sızıyor. İçeriye girmek üzere kendini camlara çarpan ”yarın"dır bu. Daha odamda oturmakta olan dün gecenin ardından, şimdi yan nın ayak sesleri! Odamın ışığı etkisiz kalıyor, rengi solup gidiyor; ne zamandan beri başımın üzerinde durmuş, sevecenlikle, bağlılıkla beni izlemiştir! Ne zararsız bir yürek yanıklığıyla yalnızlığımda arkadaşım, gece yolculuklannda yoldaşım olmuş, beni aydınlatıyormuş da suskunmuş. Çok yorgundur, dinlensin diye bırakıyorum! "Yann" odama gelsin diye söndürüyorum onu; pencereyi açıyorum "dün gece” yanımdan, odamdan kaçsın diye, yazık! Ne güzel bir "dün gece"! Sevecen, tanışık, yanık yürekli! Ne acı çekici, vefalı, sabırlı bir hasta bakıcı! Benimle dizdize oturuyor daha; "yarın” altı saattir varmış soğuktan dolayı tutulmuş olan ayak sesi, konuşmasının, öksürüğünün sesi sokaktan, komşu duvann arkasında kulağa gelip her yeri dolaşıp bahçenin içini doldurmuş, o ise öylece beni bırakmıyor. Vefalı kalmıştır. Dünden beri başını eteğine koyup uyuyan beni bırakmaya eli varmıyor, dizine başını koymuşken ne altınlı düşler gördüğümü biliyorum! Belki de o tapınağın içindeki çığlıklarımın yanısıra özlem dolu çoşkularımı duyumsamış da beni uyandınp "yann”ın bu bilinmez soğuk,

ulanmaz "bugün'ün eline bırakmaya gönlü varmıyor. Doğru, geceleyin ne utangaçlıklar, gönüldaşlıklar, içtenlikler olur! Gündüzleyin ne utanmazlıklar, incitmeler ile sersemlikler! Ne yapmalı, kalk ey dün gece, git, yarın gelmiş, ben de yorgunum, yıpranmışım, bu lanetli saflan görmeye dayanamam artık. Korkudan uyumaya gidiyorum, onlan gö remem....

• • •

Benim iyi "dün gece"m döndü geri, gece, bu gündüzün sevgili adağı Ali'nin acısını bilen, derin, tanışık, yalnız geceyi mahrem bir etek, İnlemeye değer görürdü Ali. Gündüz, aşağılıkların bakışlarından saçılan ışıltılarla kirletilmektedir, karanlık işlerin ardından koşan sevdalılann karaborsası, alçak, dolandıncı tilkilerin zıplayış, sıçrayış alanıdır. Bir 'adam'ın acı çeken ruhu , ister istemez bu günde bir "aslan9 kılığına girip gönül tufanı üzerine bir erincin gülümseyişini kondurmaktadır. Göç eden ruhlann doğaö lesel miraç ve isra yolculuklarının çevik bineği, aç gözyaşlarının iyi eteği olan biricik şey gecedir, yüce, gizemli, anlamlı gece.

Gönlümün tanışığı, alışığı olan o dün gecem döndü geri, bu aşağılık utanmaz gündüzün yüzsüz gözlerinden kurtararak apan kucağında gizledi beni. Her yere yayılarak her sabah beni boynumdan nasırlı elleriyle tutarak kendimden, kendi mahremimin ıssızlığından dışarı çeken, kentte dolaştırılan bir sütçü gibi her sokağın pazara, kervansaraya çeken, "kalabalıkNlann, kirletici çekişmelerin, bu kötü gönüllü, tatlı, alçak, köle doğalı, düğümlü görmezlerin iffetsiz bakışlanndan saçılan ışıltılar karanlığının derinliğine... çeken bu başıboş gezip dolaşandan neler çekiyo279

rum. Her sabah, akşama değin beni bir tutsak gibi bu dolandırıcılık pazarına götürüyor, 'ne dinleri olan, ne de özgür olan" bu üstünlük bilmez, çıkarcı, kişi saucılanna bir de şu "duyunç"lannı bitirmiş aydınımsı yalancılara sunuyor. Bu aydınımstlar, onun yerine bilinci geçirmeyen^*0), "eşbahu'rricalî ve la ricalPf**) varoluşçuluk felsefesinin anlamı ile "hiçbir şeysiz" olan^*2) Tann kendilerini kendi "niteliklerini kendileri oluştursunlar diye "var" etmesine karşın kendileri öylesine meşgul, öylesine kurumsal sorunlara dalmış, günlük sorunlara, sağlıklı dinlenmelere öylesine dalmış, "anlık ile pislik" ya da "yenileşme ile sanallaşma", Fanon'un da deyimiyle "maymunumsu, tiksindirici öykünmeler" içinde boğulmuş ya da "kafeteryaya sık sık gitmekle ya da arkadaşlardan birinin evinde yürütülen silahlı çete devrimlerinin yanısıra şiddetli, tehlikeli siyasal savaşımlarda uğraşarak... kendi niteliklerini oluşturmayı başlatmak üzere ellerini suya daldırma olanağını bulmamış olan, dolayısıyla bomboş bir "varlık" olarak kalıp "nite« lik"siz, "hiçbir şey"siz olan kimseler. Niteliksiz varlık olanaksızdır, kuruntudur. Evet bunlar da olanaksız kuruntulardır, "biçim" bulmuşlardır! Ağırlıklan, boylan vardır, başka bir şeyleri yok! "Var" olan "hiçleredir. Vardırlar, işleri, güçleri, sesleri, yerleri, değerleri vardır. Eli kalem tutan o sevgili arkadaşımızın da deyimiyle: "Büyük dinlerinin en büyük ışıldar albenisiyle yaşamlannın yanısıra dahiliklerinin Övünmeye değer en önemli kahramanlık şiirleri, sürek(10) Maurice Barr6

(11) Hazreti Emir'in deyimi.

(12) Varoluşçuluğa göre, tann ya da doğa, herhangi bir neden olmadan, bu yaratığın ne yapacağını, nasıl olacağını bilmeden insanı varetmiştir. Tarih boyunca bu boş varlık, kendi niteliğini, kendi nasıllığını kendisi oluşturur.

li tam zamanında ulaşmalıdır.11! Bu da başkaları için ne büyük şanssızlıktır.

Şamatalı kukla kimseler!

Gündüz benim nc işime yarar? Gündüzler, bu günlük İyi adamlar içindir; "ben yaşamım boyunca hiçbir yere geç gitmemiş biriyim"ler içindir. Felsefî karamsarlıklarını, içsel aalannı, yaşamlarının acıklı bilinmezliklerini, yazgıla nnın tinel, sanal aalanru, Omran Bankası çekilişlerinin iyileştirdiği kimseler içindir. Bunlar, sol ya da sağlan tümden "çağ'ın gereğini, "konum"un gereğini haykıran bu "yerli" tavuklar ve horozlar gündüzle içiçeler, gece ise uyurlar, durulurlar, ancak... kendi aasını haykıran, gecenin bağnnda çölün bu suskusu ve karalığı içinde, onlann, ailelerinin mutluluk samanlı çamur damlannda, "geceleri bir kefen gibi görünen" ak keten bezlerine kendilerini sarıp mışıl mışıl tatlı bir uykuya daldığı çölün bu "korkunç güvenliği" içinde, onda uykudakilcrin horultulan ile uyanık kurtlann gözlerinden saçılan ışıklar dışındaki her çağlığın, boğazının kesilerek her ışığın öldürülmesi gerektiği gecenin bağnnda, ölümün yıkıp geçirdiği bu "yabansıl ada"dan uzaklarda, kendi yeşil inanç ülkesinde, "toplumun bilgisizliğinden kaçmış, kentin bu dar, karanlık koyağından yalnızlığa çekilmiş, buluşma yeri olan "Cebelu'nNuiun yükseklerinde, kendisine ileti getiren Cebrail "Htra"sınm penceresi önünde, bu çölün bir sonuca ulaştırmayan sabahak şamlarını yabancı, güneşinin yüksek doğuş doruğunda kendi gönlü ile diz dize oturmuş, iki bekleyiş gözünü gözetimimin gizemli dudaklanna dikmiş, güneşin her doğuşu, her batışı ile birlikte duyuncunun uzak, sonsuz ülkesinde sabahakşamım haykıran, kendi tapınağının minaresi281

nin boğazı kendi olduğundan, çöl dininin ezan okuyucusunu değil, kendi dünyasını bildiren kişinin gündüzle, çöl cehennemi güneşinin iğrenç alçakça gülücüğü olan gündüzle ne işi var? Ne ilgisi var? Bu karaborsanın basık, bu nalücı tavanı, göğü alunda yalnız "para kokusu"nu, "şehvet" kokusunu, "şöhret kokusu'nu alan burunlar bu dünyadandır; sofu gülünün konuşkan kokusu, Vedasal afyonun fistldayıcı neşesi, mesihsel içkinin başdöndürücü, şenlendirici esrikliğiyle o havayla dolup taşarak hep yere eğilimli olan eteğini yitirmiş bir beyin "başka bir alemdendir, hep resimler olan bir alem de; resimlerin yaraucısı odur.*1^ ...da "sevgi alemine varmış olan bu kavim her gece akşam namazında şu beyit:

Herkesin güneşi gece olunca batar

Benim güneşim doğar her gece akşam namazında içlerinin elcştirisiydi onların, sermayeleri geceydi onların, gecenin gölgesinde, kavuşma ile aynimalann yetiştirdikleri olurlar,

Benim iyi dün gecem, kendisini dön gözle bekleyen bırakınusını görmek üzere döndü geri. Her an gündüz, her zamankinden daha yabancı, daha iğrenç, daha inciticidir; gece daha tanışık, daha güzel, daha actdaş geliyor; "bugün" de her zamankinden daha yabana, daha iğrenç, daha inciticiydi.

Ne iyi, sevecen bir gece! Issız odamda oturmuş, pencerem, benim biricik yaşayan yerlisi olduğum bu durgun gizemli mezarlığa açılıyor. Burada bütün komşularım kendi aasız, erinç verici yalnızlıklannda kalkış gürültüsü(13) Mirza Habİb Horasanînin şiiri.

(14) Aynulkuzat, Aşk Risalesi

nü sessizce bekliyor. Mezarlığın Pamasse'tırK1^ Bu içki, şehvet, para kentinde, aşksız, tanışıksız Rosace'sız kentte, bir "akçe"nin üzerindeki büyükçe kentte, ruhla dolup taşan biricik an aralık!

Mezarlığın Pamasse'ür! Ne ilginç bir yer! Bu pislik içinde boğulmuş, uçsuz bucaksız yadelde, "yaşam alanında ben olabilen biricik aralık Pamasse'm benliğidir! Ne ilginç bir ad! Ancak Atina'da değil, Paris'te! Dağların gururlu yüksekliklerinde değil, mezarlığın düşük alçaklıklannda! Zeus'un güzel kızlarının tapınağı değil, ölüm çocuklarının gömeği!

Penceremi Pamasse'm benine doğru açmış bu kendi bahçelik alanımda ve yaşam alanında her yerinde "haç ağaçlarfnın bittiği bu bahçede, bu Roma'nın SezarManyla bir düşünceyi paylaşarak yahudilerle, ferisilerin işbirliğiyle dönemin Yahuda'sının ihaneti sonucunda her biri asılmış bir mesih durumuna getirilmiş olan Zeus'un dokuz güzel kızını izliyorum! Güzellikler ite sanatlar tanrıçalannın ka besi, aşk, güzellik, insanlıkla dolup taşan gönüllerin taptığı olan Pamasse dağının o yüce arşı, şimdi Pamasse mezarlığının değersiz sevgisi olmuştur, bu kendi özünden kesilmiş dağcık, bu gönlümün nefret ettiği korku, ölüm mezan Par nasse'ın beni içine düşmüş!

Taa uzaklardan Seine'in kıyısında sanatsallığının mucizesiyle gözlerimizi büyüleyen güzel Eyfel kulesi gö(15) 1960'da Paris'te Raspaile caddesinde, Chalcheur sokak bir numarada oturuyordum. Odamın penceresi Montpamasse semtinin mezarlığına bakıyordu. Parnasse, yüksek tepesinde ulu tanrı Zeus'un dokuz kızının yaşadığı Yunanistan'da bir dağdır. Zeus'un dokuz kızı müzik, şiir, heykelıraşlık, ...gibi güzel sanatlar tanrıçalanydı.

rünüyor. Ancak geceleri, üstünde yorulmaksızın ardarda dönüp duran döner lamba, ıssız odamın karanlık ortamını göz kamaştırıcı ışıklanyla aydınlatıyordu, bir manastırdır da sönüvermiş.

Ne ilginç! Bu demir kulenin boyunda, ben andan ana daha çok, her göz kırpmada daha açık olarak tapınağın altın minaresini görüyorum! ilginç! Doğunun uzaklıklarında, uzak bir sabahtan ulaşan bir ezan sesi, bu kulenin boğazından y jkseliyor gibidir! Ne ilginç! Gözümün önünde Seine, yer yer İndus alımlılığında oluyor, yer yer Kızılırmak görünümünde, yer yer... yeşil Fırat'ın ateşli, anı dolu kıvnmlarında... ilginç! Güneşin batış denizine konuverdi. Şimdi bu durgun gecenin örtüsü arkasından benden uzakta, ancak benimle yüzyüze... görüyorum, ne diyorum ben?! Ancak içimin kapısı çölün susuz, sönük kıyılanndan yükselerek "her saat çevresindeki yağ oranı artan yan sönük bir ışık edasıyla" ardarda yeşeriyor, alunsı! dallan gözetiminin duvarlan arkasında gökyüzüne uzanıyor.

Her yandan ufuktan ufuğa yayılmış bu çölün göğsünde dokuz yüzyıl sonra bir atlının ivedi tozutumu yükselmiş! Hızlı koşan doru atının üstünde doğuşun yüksekliklerinden dökülerek tan ağanşının coşkun pınarını yanp, ışık caddesine koyuluyor da ilerliyor! Gönlüme her an başka bir coşku düşüren nal seslerini, yerin ardından işitiyorum. Bu gecenin ıssız bir aralığında, bu sonsuz suskun ya delde, bu kentin mezarlık olmuş Pamasse'ına açılan bu pencerenin önünde durmuşum. Bakışlarım bu tozların derinliklerinde yitik duruma gelmiş, gönlüm yırtıcı bir kuş gibi, benden kaçıp, o özgür, mutlu iki kırlangıçla kanal kanada

uçmak üzere kendini çılgınca duvardan duvara vuru284

yor, ben ise kendisini tutmak üzere kafesini iki elimle sıkıca tutmuşum.

Ne güçtür bu pencerenin önünde durmak!

Ne ilginç bir gecedir bu gece! İçki dolu bir havada soluyor gibiyim. Meleklerin yumuşacık yağmuru altında oturmuş gibiyim; yağıyor, yağıyor, yağıyor da gitgide hızlanıyor. Her damlacığı bir melektir, gökten üzerime iniyor. Ne bileyim işte?! Bir gazelcik söylenmekte olan da Tanrıdır, aşıkça, sevecen, okşayıcı gazeller; bu yağmurun her damlacığı o şarkılardan bir sözcüktür.

Ne ilginç bir gecedir bu gece! Şu dünya içinde ne büyük sevinçler oluşabilir. Ne büyük mutluluklar yaratabilir yaşam; dopdolu, sımsıcak, lapta ılı özlemler, coşular, coşkular, tokluklar, kanıklıklar oluşturabilir; o denli de derin, şiddetli, ağır, geniş, yüksek, benzer, ilginç; acılan ise! Ancak yazık, bu işi neden sürdürmüyor, daha çok neden acı yağdınyor, daha çok acılar, üzüntüler, yadellcr, susuzluklar, tutsaklıklar, yoksunluklar, incinmeler, işkenceleri beğeniyor bilmem. Yok yok, sevinç de yaratıyor, hem de çok, ancak daha çok bir azınlık için, bir dut taneciği için kanat çırparak özlem çığlıkları atan serçemsi kimseler için; yanık çöllerin susuzluğunun çılgınlığı ile yakıcılığına susuz olan, melekutun yüceliğine gereksinim duyan gönüller; güzel, alımlı inançlar besleyen gönüller; sevmede olağanüstü yetenekleri olan gönüller; yaraulışın yaratmaya güç bile yetiremediği güzellikler yaratan gönüller için, bu gönüller için bir yaptığı yoktur. Bunlar, bu pis, ucuz, güncel aşklar, gereksinimler, sözler ve güzellikler pazannda öylece yalnız başlarına kalmak, söylenceler üretmek durumundadır.

285

Söylenceler, tarihin doyuramadı^ ruhların duyduğu bir gereksinimdir.

Yok, yazık olur, bu tatlı, sıcak, iyi ısıyı, bu acı, soğuk sözlerle harap etsem! Ne oluyor bana! Gövdem öyle ısınmış! Şakaklarım vuruyor, başım ağırlaşmıştır; afyona benzer bir şey almış gibiyim; biraz sersemlemiş, biraz şen, biraz esrik, biraz baygın, biraz şaşkın, çok... bilmiyorum... çok iyiyim! çok!

Evrenin bütün zerreleri beni övüyor gibidir; gökyü zündcki bütün yıldızlar bu gece benim çok mutlu olduğumu görmekten mutlu olmuş gibidir; onların beni, özellikle de geceleri, bu zamanlarda, bu karanlık, sessiz, ıssız saatlerde böyle gördükleri olmamış da., sürekli perişan, karamsar, dalgın, üzgün, ao, somurtkan olmuşum; gökyüzü, sevecen Tann'nın üzerime yaydığı bir yağmurluk gibidir; bütün melekler gelmiş, çevremi sarmış, beni okşuyor gibidir; Tann beni düşlerden bir sedye içine koymuş, an, içlen, güçlü bir aşkın alımlılığıyla yerden koparmış, sedyem tatlı dilli şen meleklerin kanatlan üzerinde yanıp sönen şen yıldızların arasından geçiyor, şimdi ben evrenin uzayından geçmiş melekut alanına girmişim gibi. Şimdi sonsuzluk alanı! Şimdi sınırsız doğaöıesi alanı, şimdi bulanmamış durgun yokluk çölü. Şimdi aşkın sevecen, duru, büyüsel doğuşu... Şimdi karşımda tannsal umut ile özenin korkusuzca yıkanmış iyi ufuklarının dudaklarında beliren bir gülücük; her yeri ışıkla doldurmuş, ısıtmış olan bir gülücük, şimdi Tann'nın güven verici gölgesi, şimdi de ben, Tann'nın sevecen dizlerine baş koymuşum, şimdi ise...

Tapınak! Ondan başka bir şey yok... Ondan başka bir şey yok...!

286

Ne güzel bir üçleme! Ne mucizelerle dolu bir gece! Eyfcl kulesinin ışığı sönmüştür, batı denizi yokluk denizinde batmıştır; kentler, duvarlar, Granche Duvan tümden ölmüş, varlık artık yok şimdi; doğa ile birlikte onun pis doğurduktan, zamanla birlikte onun suçlu çocuktan hepten gitmiş, artık ne gece var ne gündüz ... artık ne gökyüzü var ne yeryüzü, artık ne zaman var ne yer, ne ben, ne Manche, ne de benim mezarlığın Parnasse. Toprak yeri, dağlan, kentleri, burçlan, surlan, tutukevlerini, çarşıları tümden yutan bu Nuh Tufanı'ntn, bu yeryüzünü kaplayan su taşkınının duru suları kaplamış, ben kurtuluş gemisinde, yalnız, özgür bir biçimde, tümden bana karşı boyun eğerek deniz yolculuğumun yararına işleyen tufan dalgalarına karşı tapınağa doğru yol alıyorum! Kabe, tufanın dalgaları arasında

başını kaldırmış ilk yerdir!^ Bunaltıcı ağır gök, başörtüsünü başımın üzerinden kaldırmış; melekut, sonsuzluk ve doğaötcsi,

başımın üzerinde çadır kurmuş, bilinmeyenin düşlemsel ufukları benim şaşakalmış özlemli gözlerimin karşısında beliriverdi. Ben de hızlı yürüyen, altta butlan olan özlemli bir kırat gibi yaratılışın ardından koşuyorum. Evrenin doğusu ile batısı büyükçe iki kanat durumuna gelmiş, benim koltuk altlanmdan çıkmıştır da beni, düşlerin geçiş inceliğinde, Özlemin uçuş hızında tapınağa doğru sürüklüyor.

Şimdi tapınak! Yerin, hiçbir çağrının kandırımıyla, hiçbir yönüne çağıramayacağı manevi kıble; o "güneş"in coşkun pınarının göğünü içinde açuğı, Tann'nın da ona o "adlar"ın gizini öğrettiği, o "emanefin ağır yükünü omuzla nn yüklendiği gönül kabesi.

(16) 'Dahvu'lArz* kıssası ile bunun Nuh tufanı söylencesindeki izleri.

287

Şimdi tapınak! Eşiği, tutkun ruhun kaçış sının; yerin yalnız tuluklusu, uçuş göğünün üzgün kuşu, pislikten esrik olmuş kartallar ve kargalar topluluğu içinde, yeri, ilk do ğunvülkesini çağnşuncı, bu üzüntü dolu yadelin sürgünde* ki bir barksızının göksel cenneti; duvan, açların rehinesi bir başın dayanağı; uzayı, bağlı bir canın kurtuluş gezenc ği; havası, anıların tatlı kokulanyla dolup taşıyor, mihrabı, gözyaşlannın dokunulmaz etekleri; ruh ile Tann'mn buluş* ma alanı; bekleyişin açılmış kucağı, yalnız bir tapmanın yolunu gözlemekte; gözünü gönlüne dikmiş, gönlünü, bau şın taşyürckli denizinin soğuk kıyısından, Parnasse'ın terkedilmiş, başkaldırmış doruğundan, ayüksek" ancak "sönük" Eyfel kulesinin yanıbaşından, pınarlar, yağmurlar, şehvet ve içki çekişimleri ülkesinden, Virgile'in güçlü ülkesinden, o yalanlı sönük boş Panth6on tapınağı gölgesinden, Zeus'un idam edilen kızlarının üzüntüye bürünmüş mezarlığından... dopdolu bir gönül, ancak boş ellerle yeryüzünde "başıboş" iki barksız gibi, ilkyazsız iki kırlangıç gibi, gökyüzünün altında korku içinde an, yeğnice kalktı; yırtıcı kişisatıalan ile yırtıcılık cahiliyesinin diri diri gömenlerinin gözlerine görünmeden, o güçlük dolu "yokuş"larda, can korkusunun olduğu, ölümden daha ölümcül olanın pusuya yatuğı o korku dolu gecelerde, "yardım" sözü verdi, "göç etmek" üzere sözleşti, inin içinde bir süre bekledi biricik "in arkadaşı", göç yoldaşı olan gönlü, onu bir elçi yaptı, ortakkoşucular ve ikiyüzlülerden korkan ötekininse korkusunu giderdi: Üçüncüleri Tann olan 'o iki yalmz, şaşkın, kimsesizl konusunda ne diyorsun?" diye.

Böylece o, "kendisini önden, arkadan koşturan yabanıl, evcil" atlardan, bir göçenin inanç gücü ve aşkının

mucizesiyle kurtularak, toplumla olan sıkı bağlannı kopardı, o iri gövdeli "ağaç"ın eski kökünü kesti, ateş denizine gönül bağladı, yola koyuldu, ateş püskürten bu çölün yanık göğsü ile suskun ıssızlığından geçti, süslerini attı, ruhun içinde sarınıp durduğu "abaMyı vahiy kazıyıcısının buyruğuyla yırttı, sevgili İsmail'inin yanısıra A zer "Uzza"sıru da yanına aldı, Nemrut'un ateşinden, Firavn'un büyücülerinden, Kayser*in haçından, YusuPun kurtlanndan, ortakkoşu culaın, bilgisiz bağnazlık koruyucularının, boyların baş kanlan ile kötü düşünceli yandaşlannın kana susamış, kin saçan kılıçlarından korkmadı, "Bel'am Bagurlar"a bakmadı, Ukkaz Panayırlan ile Mucne'den Zu'lMecaz'dan geçti; Kananlar, Firavnlar ve bütün "köle", "put" tacirleri önüne geldiler de o satmadı, başkalan hep sattı, ucuza da sattı, ondan pahalıya saun aldılar da içinde bir ses hep satma diyen o satmadı, başını öne eğip, gözünü yere dikip, gönlünü göğe bağlayıp, tapınağın görünmeyen ruhuyla ruhunu bağlayıp, kendisinden gün ağarışına dek uzanan ışık caddesine koyulup "üodhi"nin Tuba ağacının ayağına ulaşıncaya değin geldi de geldi, orada on beş yıl bekleyedur du; kin, kıskançlık, korkaklık, ün, dolandırım tanrılarını ve özetapıcılıkla, özünü satmışlıkla, ünlülükle, utangaçlıkla, düzelticilikle, geleneksetcilikle, onu gitmekten alıkoyan, "kalıcı" duruma getiren ya da geri çağıran ne varsa onunla savaşarak yendi, Makdis ırmağına ulaştı, içinde bedenini gusletti, saçlarını kesti, bu "Medine"nin "Zu'lHuleyfe"sinde "sarı" ihrama büründü, HCebelu'nNur"a tırmandı da gözlerini doruğunda açu.

Şimdi göğün pencereciği, "Hira"! O an İbrahim'in evi, Kabe!

289

Elimde çelik put, arkamda adak olarak altın tüylü deve, yorgun özlem atını koşturuyor, melekut ezanının çağrısına göğün yakarış boğazından çığlık atan bu tapınağın görünmeyen ruhuna kısık "lebbeyk" iniltisiyle karşılık veriyorum.

Elimde çelik pul! Çölün başıboş ruhu, sahranın yalnız kurdu, benim Azer'den emanet olarak, onun da atala nndan kalıt olarak aldığı put.

Yanık çölün sonsuz enginlik, suskunluk ve durgunluğunda; dikbaşlı, somurtkan Elburz dağlarının yılmaz yücelik ve büyüklüğünde olan ben kendim, çöldağansı çocuğuyum gereksinimsizlik pınarbaşlannda su bulmuş olan, yüksek acılar ocağında ateş içmiş olan, ürkünç lufan lann, korkusuz olaylann, kanlı devrimlerin, kırbaçlan altından geçmiş olan, tarihle kahraman yontucular ile dağ kazıcıların keserleriyle vurulmuş olan, benim de bedeninin üzerine sert demirden bir zırh örmüş olduğum, başına ıslatılmış çelikten bir mihfer geçirmiş olduğum, böylece korkunç bir doruk, silahın kendisine etki edemediği bir Efrasi yab durumuna gelmiş olan, böylelikle de benim tutsağı olduğum, onun taptığım, işim hep onunla uğraşmak, dinimin hep ona tapmak... olduğu bir put!

Pul mu? Put, bir de tapınak mı? Azer ile putkıran İbrahim'in putu mu? Ben şimdi İbrahim'in Makamı'nda^ oturmuşum. Birleme elçisiyim. Ben "Ev"in kurucusuyum. "Kişioğlu" için ilk evi ben kurmuşum*1®

Bu, ben değil, cahiliyedir, evimi, "erinç* yerini, "güzellik* ile "aşk"ın buluştuğu yeri putevi yapmış olan. Tan*

(17) Kabe'nin yakınında bir yer.

(180 "Evvelu beytin vuzia linnasf (Kabe konusunda Kurtm)

J

rı'nın yerine, Lafi; güzellik, sevgi ve inanan yerine, Esaf, Naile ile Uzza'yı oturtmuş olan; "Ruhü'lKudüs" kilisesini Bar Papa'nın kapısı, sonsuz Ahura alevleri ocağını ise boğulmuş "Milka Milka" mutfağı, Hint Nirvana tapınağım Be İh Nevbahar putevi... yapmış olan.

Ben, bütün elçiler ile putkınalann iletilerini gönlümün bitkin omuzlarında duyumsuyorum. Ben bir "Ehli Hakk*ım, Ali'nin kesin kölesi! Benim dosdoğru önderim, Medine günlerinin yengili arslanı, hurmalığın yalmz, üzgün ruhu olan, Tann Elçisi'nin omuzlarının üzerine çıkarak, Kureyş'in bütün "resimlerini, ağırca ağaç "yontularının ya nısıra cahiliye, küfür ve şirkin iğrenç çizimlerini, süslemelerini, anıtlarını silen, kıran, kazıyan Ali'nin.

Doğru, o da, kentin iğrenç bakışlannndan uzakta, Araplann kıt, bulanık, aşağılıkça Manlayış"lanndan uzakta, tapınağının an, dokunulmaz bağrında doğdu!

Ne güzel bir "teşeyyu"'!

İbrahim'in Makamı'nda durakalmışım, ezginliğe uğramış korunmasız ellerimi "yanıp tutuşan iki gereksinim" gibi, "uzaklardan birilerini yardıma çağıran somut iki çığlık" gibi tarihin uyuyakalmış bu engin ovasına doğru açmışım, parmaklanmı masalların sisli atmosferi içine daldırmışım, bütün "altın çağların alun örgülü ipek gömleğine dokunuyorum; yaşlı gözlerim bu tapınağın kapısına dikilip kalmış, şimdi bütün yaratılışın üzerini kaplamış olan bu tarihin büyük suskusu içerisinde bütün ötedünya elçilerinin gizemli mınitiianna, ince, duru ırmaklar gibi bilinmezlikten akarak bu tapınağın minaresinin ucundan çığlıklar atan bu ezanın dolup taşan güçlü ırmağında birleşerek, gün ağarışının, gecenin kara içinden doğuşunun yumuşak291

lığında, aşkın acı çeken susamış bir ruhun içine sızışının sı çaktığında içimde akıp, susamış yüreğimi, yağmurun altında katmış, sıcak, tozlanmış bir (esti gibi yıkayan, doldurup taşıran mınlutara kulak bağlamış bir durumdayım.

Çelik putu, gezegenin güçlü, büyük, bütün gönüllerinde var olan bütün kinler, kızgınlıklar, umutlar, inançlar, aşklar ve çılgınlıklarda var olan bir güçle birden taşa çalıverdim. Boş bir cam gibi, inancımın uzunca boyu üzerinde, tapmağımın sabahın incecik sapı gibi dağın göğsünden yükselmiş olan altın minaresini kınverdim!

Şimdi ise sıra bu ikincisindedir.

Tapınak kana susar. Tapınım hep kanla, adamayla olmuştur. İsmail! Bu kutlu adak! İbrahim'e bak. Gönül bağladığı yavrusunu aşk için kurban ediyor. Bıçağı ciğerparesinin gırtlağına dayıyor. Bu yaşam boyu acılarla, umutlarla büyüttüğü yavruyu "kendi eliyle "kesiyor". Aşk "içtcnlik"tir. Gönülsüz, acısız yan aydınlar da tutturuyorlar adak da ne oluyor diye. İlginç! İlginç! Neden

anlamıyorlar? Kan isteyen, adak isteyen o değil, sevendir ona büyük gereksinim duyan. Ona, yok, gönlüne, kendine, inancına göstermek istiyor: "Ben İsmail'imi bile kurban ederim sana" diye. Kendisinin sevmek ve inanmak konusunda kesin olduğunu göstermek isliyor! "Kesin"! Bütün yaratılmışlarda olmayan şeyi, doğanın içinde bulundurmaktan yoksun olduğu, yapmaya güç yeiiremediği şeyi, içimde ben bulundururum, ben yaratırım. Evet, ey inanç! Ey aşk! Ben artık yokum; benim artık bir şeyim yok; senin hiçbir ortağın yok; birsin sen; ortaksızsın; eşsizsin; her şey sensin; ben de yokum. Bir şeyim yok; istemiyorum; ben dünya eri değilim, "ben kadın, altın, makam eri değilim." Ben bu murdar sofralara

aç değilim ey aşk! Ben bu küflenmiş hatalara, bu acı sulara susamış değilim ey inanç! Ben, inancımı, aşkımı yaşamakla bile bulaştırmayacağım. İçtenlik! İçtenlik! Yalnız sen demek! Birsin! Birsin!...

Nasıl göstersin bunu? Göstermeli. Ona değil, o biliyor; kendine de değil, kendisi bulur; yok yok, böyle so mutlaşıma, böyle bir gereksinime gereksinim duyuyor, çok! Ne tatlı bir acıdır! Özgeçinin ne ilginç bir esrikliği var! Ne denli acıysa o denli tatlı!

Evet, adak! Aşk susuyor, kan vermek gerek ona! Soğuyor, ısıtmak gerek onu; açılıyor, adak sunmak gerek ona. Aşk adaklarla, kanla güç bulur, durulur, büyük, an, lekesiz olur, ısınır ışınsıl olur... Kendisi dışındaki her şeyden annır da soyut, bulantısız, duru, an olur!

Şimdi kurban bayramıdır!...

Hey! Doğru söylüyorum. Bu sözler ne anlar?!

Ne acı bir gecedir bu gece! İç yüzme anlandır bu anlar. Bu engin, suskun kara sahrada, bu uçsuz bucaksız, belirsiz gecenin içinde kalmışım da kendimi yeryüzünde yalnız buluyorum. Neler çekiyordu o acılara bulanmış üzgün yaşlı... Bu büyükçe, boş gecenin altında, bu göğün tavam altında, kendi çığlıklannın yankılarından başka bir duyduğu olmayan da şöyle söylenen yaşlı:

"Bu kapkara gecenin neresine asayım yamalı abamı?"

Mezamir^ elçisine ne denli yakın görüyorum kendimi, yeryüzünde yalnız başına durarak gökyüzüne acı çe kcrcesine yönelip çığlık attığı o anda:

(19) Taberî'nin çağdaş yorumcuları, İçtenlik (ihlas)i, birlik (tev hid) olarak anlamlandırmışlar, ne güzel!

(*) Mezamir: Zebur'un bölümleri anlamındadır. (Çev.)

"Ben bir yabancıyım bu yeryüzünde, buyruklannı gizleme benden"!

Bu korku dolu ıssızlık içinde, yalnız, ağır ağır giden bu yabana geceyle tutuşmuşum ben. Bu suskun toplum bir uykuya dalmış! Nereden bilsin, neler olup bittiğini! O kendini düşünüyor, usludur!... Mutluluk uyuşturmuş onu. "Bir beklediği de yoktur, metroda trenin gelişinden başka"!

Hayır, tufanın dalgalan arasında çırpınarak, korkudan yanlmış bir ağızla, gözlerle denizin içinde çığlık atıp kıyıların yeğni yüklülerini yardıma çağıran o ozan gibi: "Hcey! insanlar....!" demiyeceğim kesinlikle. Bırak uyusunlar. Ben bu gece deniziyle, bu ürkünç susku tufanıyla kahrım da kimseyi yardıma çağırmam, inlemem. Bu milyonlarca nüfuslu uğursuz kentte bu sönük burçtan başka bir tanıdığım yok...

Ne yapayım? Yazayım, daha iyi olur. Doğru söylüyordu Thomas Wo!f: "Yazmak unutmak içindir anımsamak için değil."®®

Ne gürültülü bir gecedir bu gece! Sımsıcak olmuş. Keşke tandahaerken gelse de beni bu gecenin elinden kur lanverse, toplumu güzelim uyku yatağından kaldınverse.

Yann kurban bayramıdır. İkinci kurban gelmiştir. Bu tatlı etli, boynu başı hoş, yüksek hörgüçlü, besili dişi deve! Ben, Kabil değilim. Habil'in oğluyum. Sürümün en iyi devesini kurban olarak seçmişim. Genç, aiun renginde, esrik bir canba^21^! Bir çağ boyunca iyice otlanmış. Yerin yem*

(20) "Kendi Geçmişine Bakıyor Bir Melek1 adlı kilabtndan.

(21) "Cammaz" sözcüğünün Farsça'daki yanlış söylenişi de nc güzel bir yanlış! (canbaz: kendinden geçen cammaz: hızlı koşan çev.)

yeşil laze otlaklarında, göğün yemyeşil engin tarlalarında beslemişiz onu; aparı, duru pınarlardan su vermişiz ona. Bizim silsilemizde, zincirin her halkası yaşamını onu korumakla geçirmiştir. Ben onun, gözetilerek büyütülmesi için neler çektim de nelere göz yumdum! Ne acılar çektim onun için! Ne kırbaçlar yedim! Onun uğruna yaşlandım. Ondan başka bir şeyimiz yoktu, hiçbir şeyim yoktu. Onbeş yıl içinde acıyla, işkenceyle, korkuyla, tehlikeyle, güçlükle, kadın babaları, altın babaları, güç babalan, bilgisizlik, ezi cilik, alçaklık düğümleri tanrılanna karşı verilen güç savaşımlarla büyüttüm, yetiştirdim. Kıtlık yılları, kuraklık yıllan, yağmursuz ilkyazlar, kış içinde kış yıllan, susuz, bilkisiz çöller, sürekli tufanların, afetlerin olduğu yakıcı ürkünç çölü teptim, sabrelüm, kendim açtım, susuzdum, çoğu gece yemek yemeden yastığa baş koydum, karlar, fırtınalar içinde dondum, örtüsüz kaldım, titredim, onun için hiçbir eteğe tutunmadım, hiçbir sofraya el sürmedim, hiçbir tavana sığınmadım da onu gövdemin ısısıyla ısıttım, benliğimin gücüyle yedirdim, ciğerimin kanlanyla içki içirdim, yaşamımın güzel yıllannı lokma lokma kendisine yutturdum da şimdi hazırdır. Zamanı gelmiştir. Bayramdır; kan bayramı; ne ilginç, gizemli bir bayram! Büyüktür. Tanrı'ntn kendisi katılıyor ona, kendisi gözetlemede. Her gönlün gücünü de cesaretini de görüyor. Aptalca istekler, tutkular, vurkırlar, güvercinimsi coşmalar ile şenlenmeler, tavşanımsı zıplamalar ile allamalar bayramı değil ki onda danslar olsun, içkiler olsun, iskambiller, davullar, zurnalar, babakerem oyunları, göz kırpmalar, kaş oynatmalar, fıstıklar, kahkahalar, omuz oynatmalar, tiksindirici davranışlar, ışıklandırmalar, donanma fişekleri, çifte atmalar, tepişmeler... olsun. Aşk bayramı, inanç bayramıdır. Tapınma işidir. Aşk bayramı, kan bayra

mıdır. Süslenip püslenme, gününü gün etme, kazanç ardına düşme değil. Geçinme, yaşam değil. Çok sevilenin kurban edilmesi; her şeyden geçilmesidir. Kan dökme, ann madır.

Amazon'da yaşayanlar, her yıl kabilenin mutlu kızlarının en güzelini seçerler, süslerler, "sim* içkisiyle aşk içinde özdengeçinin, inanç içinde yok olmanın, Amazon'un içinde boğulmanın tadını doruğunda duyumsasın diye esrik ederler, sonra çıldırmış durumda olan davul ve boruların gürültüleri içinde, aşkın, coşkunun, tutkunun kaynayıştan ile gülüşler, ağlayışlarla yükselen çığlıklar içinde ırmağa, Amazon su tapınağına atarlar, kız da dalgalann ağzında her türlü el ayak çırpmayı bağlılığa, Amazon'a karşı ihanet olarak görüyor. Özgeçinin tatlılığı içine boğulmuş kendini dalgalara bırakıyor da Amazon, kendi tapmanın!, sevmenin öfkesiyle, duru kucağında öylesine sıkıştmyor; kızcağız sevginin verdiği ağrılardan, dayanılamayan tatlılığın şiddetinden ona can veriyor da erince kavuşuyor.

Aşk ile güneş ülkesi Çin'de adak bayramı gününde, tapınılanı, gök ve güneşin simgesini, yakarantarının susamış, yorgun gözleri onu görmenin esrik edici içkisiyle kanıp durgunlaşsın diye güneş tapmağından dışan çıkarırlar. Bu görmenin adağı, en sevgili, en güzel çocuktu; anne ya da baba onu, mabudunun arabasının tekerlekleri altına atar; çocuğunun, ciğerparesinin ezilmesiyle birlikte yüreğinde tutuşan ateşin içinde inancı, her tutkunun paslann dan, her isteğin bağlarından, her lekenin renginden ann sm, bağlılığa ulaşsın, mutlak olana ulaşsın diye. Aşk, kumaş boyacılığının peykelerine benzeyen gönüllerden nefret eder. Şu masmavi gök karşısında, renge dayanabilecek

$

her etkenden bağımsız olan girişimler, mutlak olana ulaşır, yüceliğe; yer gök arası boşluğu kendisiyle doldurur, yeğni bir ruh gibi, yeryüzünde uçuşa başlar; güneşin çağırması üzerine yükselerek güneşin eritici parlak bağrında yok olan yumuşacık bir bulut parçası gibi.

Bu büyük hicret boyunca, güç "yokuşlardan geçmek gerek, bu ilginç kimya içinde, kızgın ateş ocaklarında erimek gerek...

Şimdi ben, utançtan, eliboşluğumdan utançtan, bir dünyanın ağırlığı altında gelmişim; İsmail'imi, biricik oğlumu da getirmişim! Bildiğini de gördüğünü de, sen de biliyorsun ben de, benim bundan daha iyi, daha değerli bir vanm yoklu, değilse cimrilik etmezdim. Ben Habil'im; çıkarcı, kıskanç, aşağılık Kabil değilim. Köylüyüm. Çobanım. Dinim peygamber çobanlar dinidir. Toprak babası, toprak konması değilim; sahralıyım; bu çölde yalnız başına barksız. Varsıl Kabil değilim ki sunağa bir avuç çürümüş buğdayla geleyim. Habil'im, sürümün süt veren, kızıl tüylü, kalın boyunlu, yüksek hörgüçlü, semiz, güzel, en iyi dişi

devesini seçmişim senin için. Sürüm tümden budur, şimdi onun da boynuna dizgini geçirmişim. Ayaklarını sıkı bağlamış, onu, tapmağın içinde mihrabın yanıbaşında yere ya t lirmiş, ayağımla boynuna basıyorum; bıçak keskindir. Bekliyorum. Sabnm tükenmiş. Yerimde duramıyorum, bayramdır; kan bayramı! Bağlılık sınavı; inanç gösterisidir. Şenim; mutluyum; büyük yengi, büyük başarı, mutluluk, sevap, sevap, arınım, ruhun durgunlaşması, duyuncun özgürleşmesi.... Ah!

Sevinçten içim içime sığmıyor. Kurban bayramıdır; sen ise sayrılı gönlüm, üzgün olduğumu düşünüyorsun?!

Niçin üzgünüm? Neyin üzgünü?! Neyin korkusu?! Bayramdır, kurban bayramı. Dök! Dök! Daya bıçağı boynuna, öldür, bırak öldürsünler, engel olma, acıma! Devem elden gidiyor diye yüreğin sızlamasın benim için. Ben Hatemi Taîyim. Açgözlü As'ab değilim; çoban Musa'yım, varlıklı Karun değilim; İbrahim'im, Nemrut değilim. Peygamberimi yakmıyorum; İsmail'imi kesiyorum; İsa Mesih'im. Celile yüksekliklerinde kurban edilmek üzere getiriyorum kendimi, tapınağımın minaresinde haça geriyorum kendimi, kan emici Sczar değilim, hain Yahuda değilim, iletişiz Bud ha'yım, bağsızım, özgürleştir, kurtar beni! Sina Turu'na gideceğim, ayakkabılanmı çıkar ayağımdan, Mirac'a çıkacağım, bu iğneyi çıkar giysilerimden, muhacirim; ey mağara arkadaşım! Şu iğretilik devesinden kurtar beni; hicret küçük bir iş değil! Bir muhacir, bağımsız bir bölgedir, salt bir insandır! Hicret işi bir bütün olarak gerçekleşmeli.

Ben, ev tavuğu, uyuz yaşlı koyun, güçten düşmüş keçi kurban etmem. Gözü dar, gönlü dar, korkağın biri sanma beni! Yoksulluk korkusu, ölüm korkusu, barksızlık korkusu yok bende. Hicretle, her şeyi bırakmakla "tanrısal veri"yi bulacağım, "pekçok ganimet" elde edeceğim. Bu adağın karşılığı büyüktür! Onu kestikten sonra tapınaktan başka sığınacak bir yer bulamayacağım; gönlüm ezan sesinden başka sığınacak bir ses duymayacak, binlerce umudun umutsuzluğundan kurtulacağım, binlerce evin evsiz barksızlığından kurtulacağım, ikiyüz mabudun küfründen, yüzlerce yolun sapkınlığından, birleme dinine, dosdoğru yola, her yerin yurt olduğu bir yadelden, herkesin tanıdık olduğu bir yabancılıktan, bir yurda, bir tanıdığa geleceğim. Birlik ırmağı olurum; şimdi her yerde yel olurum.

Bu yönsüz yollann binitini izle ey tapınak; bu sen298

sizlik bağlarını kes ey aşk! Yayan kalmadan, bindirmeyeceksin beni sen. Sığınmasız kalmadıkça sığındırmayacaksın beni. Düşmeden tutmayacaksın elimden... biliyorum.

"İyelik" acısından kurtar beni. Bu sevgili kesilenin çırpınması, can çekişmesi ve ölmesinin gönül tırmalayıcı izlentisi ne tat verici oluyor benim için!

İsmail'im benim! Durgunca, sabırla can ver!?.

Kurtuldum. Yüküm yeğnileşti. Gökyüzünün ağır, sığ tavanı kaldırıldı başımın üzerinden. Sınırsız, arı kurtuluş melekutu seriliverdi başımın üzerine. Soyutlanımı, tabutun içinden kaçmış bir ruh gibi duyumsuyorum; ışığın içi, aşkın özü, inancın ruhu gibi sızdı benim içime. Ne özgür, ne yeğni soluyorum! Bütün cennetse! ilkyazların ruhunu, güllerin kokusunu, muştulann esintisini her bir solukta emiyorum, içiyorum da soğuk bir pınara dalan sıcak bir susuzluk gibi tapınağın görünmez ruhu içinde unutuluyorum.

Ancak... titrek kara bir bulut lekesini bu bağlılığın açık, duru göğsünde duyumsuyorum daha! Karşımda, bu ufkun tan ağarışı yüzünde görüyorum onu! Soruyorum! Tapınağın odacıklan altında yankılanacak, tapınağın sütunları ve dayanaktan sallanacak, sesler tapınağın minaresinin kulağına ulaşacak, avludaki güvercinler ürküp uçuşacak bir biçimde çığlık atıyorum. "Mihraba çığlık attıracak" bir çığlıkla soruyorum: Hey!... tsmailimin, kutlu adağımın boğazından tapınağın karotan üzerinde koşuşan, çırpınan, kaynayan, köpüren, mihraba doğru hızla, Özlemle akan bu an, sıcak, kızıl kan, bu tutuşmuş erilken kan pınarı, günahlarımı yıkayacak mı? Yanlışlıklarımın günahını, düşkünlüklerimin günahını, sayısız eksikliklerimin günahını?...

Evet soruyorum!

Karşılık ver bana!....

Bu efendiler kalabalığı içindeki bu yalnız rahip, bu racaier topluluğu içindeki bu Budha, yerlileri Pales'ir/22) kullan, tapınanlan olan bu yapay Truva'daki bu bilinmeyen Apollon tapınağı kahini, gördüğü her şeyin, bildiği her yapının bir ev, bir tutukevi, bir mağaza, bir kurum, bir sergilik, bir satışyeri, bir çayevi, bir kumarevi olduğu, her tavanın da içinde para, dolandınm, tutku alverleri ve kav galan bulunan bir pazar olduğu bu duvarlar ile duvarlar ile duvar kentinde, bu "götürmeler ile götürmeler ile götürmeler" ülkesinde bu kirli yaşamdan bıkmış, ne olsa onlarda "kendi için" olmadığı, kim olsa "kendinde" olmadığ, her bir doğrunun da bir çıkarın aracı olduğu bu ticari çekişmelerden, yalan aşklardan, gösteriş dinlerinden, alçak gönüllerden, aşağlık ruhlardan kaçmış, şimdi kendisini bir yaşam boyu kaçıştan, gece gündüz kaçıştan sonra bu tapınağa ulaştırmış, karşısında durmuş, inanan durgunluğunda, kıyametin azgınlığı içerisinde boğulmuş bir düşünceyle, ezan okuyucusunun dirctici içten sesi minarenin ucundan içeri çağınyor onu, gezegenin bütün bulutlannın gece gündüz içini sardığı o ise ezanın melekutî sesini yıllarca suskudan sonra duyuyor, utandıktan ile günahlannın verdiği aalar, acı çeken susuz içine parmaklannı batırmış, bir yakanşın coşkusu, içtenlikten ötürü gözünü yaşla doldurmuştur. İnanç alevleri vicdanının derinliklerinden yükseliyor, sımsıcak gölgesi, soğuk, umutsuz yüzüne düşmüş de yorgundur, titriyor, tutkundur, şaşkındır, ürkmüş ne yapacağını bilmiyor.

Durmuş, sarsıntılarla korkular sonucunda yıpranmış bir duruma gelmiş bu tapınağın kapısına özlemle bakıyor.

(22) Sürüler tanrıçası

Ezanın ardı kesilmeyen güçlü sesi, her an ona daha çok güç veriyor. Birkaç adım ileri gitmiştir; ne diyorum ben?! Tümden yana çekilmiş; ne diyorum ben?! Dünya dolusu ız dırap, Özlem, gereksinim ve korkuyla kapıyı aralamış tapınağın içine bakmaktan korkuyor, bakamıyor. Kapıyı açmıştır; sahan ile birlikte sütunların bir bölümü, su havuzunun da bir yanı görünüyor, pınar görülmüyor, şırıltısı duyuluyor; o havuzun fiskiyesinden havaya yayılan ufacık yaş elmas zerreleri yüzüne, başına sıçrıyor, o da onun duygulan okşayıcı duru serinliği ve tatlılığını yüzünün, yanak lannın, alnının derisi üzerinde duyumsuyor.

Kapı açıktır, ancak gözünü tapınağın içine korkusuzca dikmekten korkuyor, görmekten korkuyor. Kapı açıkur, o ise korkudan gözlerini öylece başıboş, amaçsız olarak yerde, gökle, kapılarla, duvarlarla, sokaklarda, kişilerde gezdirip duruyor, bunlardan aynlamıyor diye değil, hayır, gözü tapınağın içine düşmesin diye. Müezzinin sesi daha sert daha buyurgan oluyor. Özlem, güven ve içtenlik ezanının yankılanndan daha açıktır. Adam gözünü yumu veriyor, duvarlara, kişilere, yere, göğe bakamıyor, dayanamıyor artık. Gözünü yumuveriyor bunları görmemek için, o her şeyden uzaktır! Onlar, onu bir yaşam boyu kendileriyle kirlettiler. Gözlerini yumuyor, bakışları tapınağın içine sıçramasın diye; bundan ürküyor. Müezzinin sesi kızışmış, tutuşmuştur. Tapınağın bu çığlıklar atan ruhu olan müezzin, adamın güçsüzlüğü, çekingenliği ve sarsılmışlığın dan dolayı bıkmış, bitkin düşmüştür, yine de öylece çağın yor, öylece sesleniyor, adamın ise andan ana dayanıksızlığı artıyor, ne dönmeyi istiyor ne içeri girmeyi. Acılar içini sıkıyor da sıkıyor. Ah! Ne güçtür! Kızgınlıktan, bu güç yetmez501

liginin, güçsüzlüğün verdiği, bu ruhunu parçalayarak yüreğini birbirinden ayıran acı verici çekişime dayanmanın verdiği kızgınlıktan, tapınağın öylece tuiakaldığı kapısını şiddetle iliyor, sarsıyor! Kınyormuşcasına acıklı kınlma çığlığı yükseliyor ondan; ezan susuveriyor! Kapı kapanıyor! Adamın soluklan sıklaşıyor, yıkıma uğramış gibi oluyor, gözlerini sıkıca kapatıyor, içinden ağlasın diye, sessizlik! Bir an çevreyi sessizlik kaplıyor. Ne tutuşuk, acı, ağır bir sessizlik! Öyle güçsüz, öyle güçlük içine düşmüş; artık dayanamayacağı açıkça ortadadır. Ufalacak, paılayıverecektir; patladı da, adam derin bir kuyunun derinliklerinden çıkıyor gibi olan yorgun bir ses tonuyla, harvarlarca utanç, bağış dileme ve kendinden uzaklaşma yıkınulan altından yükselen bir sesle, dudak alundan mırıldanıverdi; kimse duymadı, öylesine sessiz kendisi bile duymadı: "Ben kapıyı kapatmadım; kızgınlıktan, acıdan, dayanıksızlıktan dolayı çarptım, kapatmadım; bir tutukluyum ben; gecenin içinde geçirdiğim yirmi beş yüzyıllık yaşamım boyunca çektiğim aolan unutma"! dedi.

Birden ezanın sesi daha çarpıcı bir tonla sessizliği birbirine katu, adamın içini dövmeye başladı. Bu kez ezan kızgınca değildi de direterek, hızlı davranmasını istercesine sevecenlikle sesleniyor, adamın güçsüz gönlünde sersem Ictici bir çekişimi kızıştırıyor, ezan okuyucu daha büyük bir «üretkenlikle sesleniyor, adam da kapı kolunu birden öyle acı duyarak kızgınlıkla avucunda sıkıyor; parmaklarının arasından kan damlıyor. Birden tehlikeyi göze alarak olanolmayan bütün önemli karar, korkusuzluk, yüreklilik ile güçlülüğünü ruhunun dört bir yanından toplayarak, yaratarak gözlerinin içine koyup ürkek, tutsak, özlem dolu bakışlannı tapmağın ortasına firlatıveriyor.

Şimdi karolar, şimdi odaların bir bölümü, su havuzunun bir bölümü, o pınarın, o fiskiyenin bile bir bölümü, şimdi tapınak duvarlanmn ardında uykuya dalmış olan gölgelikler, suskun ayışığının altında....

İki gözlü bir heykelmiş gibi olan adam, tapınağın kapısında durmuş, şaşkın şaşkın içeriye bakakalmıştır. Tapınağın ruhunu her iki gözüyle emer gibidir. Avlu, havuz, kemerler, karolar, duvarlar, sütunlar, tümden gözyaşının içinde ışıl ışıl olmuş titreşiyor, bir kararıp bir ağarıyor. Tapınak, suyun titreşen yüzeyi üzerine düşmüş titrek bir görümü gibidir. Sessiz düşen her gözyaşı daha aydın, daha durgun bir görüntü durumuna geliyor, sonra beklemeksizin kararıp titreşiyor, sütunlan ile duvarlan içiçe girerek, birbirine karışıyor.

Adam öylece suskun, kıpırdamaksızın durmuş, gözleri, kıpırdama gücü ya da yürekliliği olmaksızın tapınağa açılmıştır, ancak bir şey göremiyorlar artık, gözlerini bir deniz dibinde, şiddetli bir yağmurun alunda açık bırakmış gibidir.

Şimdi karşısında tapınağın durduğunu biliyor; kapı açıktır; ezan ivecenlikle, umutla çağırmayı sürdürüyor, o da gözlerini tapınağa öylece dikmiş kalmıştır, çevirmiyor; ancak bakıştan ile tapınağın görüntüsü, ikisi birden göz yaşlannm çırpman azgınlığının içinde birbirlerini sersemce, aşkla arıyorlar, ancak bulamıyorlar.

Ezanın sesi aralıksız; amansızca direterek çığlık atıyor, her an daha ivecen, daha buyurgan, daha şiddetli.

Ancak adam bir şey duyumsayamıyor aruk; ezan sesini duyamıyor, tapınağı göremiyor; kendini duyumsaya mıyor, geçmişini anımsayamıyor, çekimserliği bilmiyor,

korkuyu görmüyor; kimseyi anımsayamıyor; başından bir düşünce geçmiyor, düşleği devinemcz olmuş; yüreği almıyor, soluklan göğsünün duvarlarında kurumuş, yalnızca nabzının çılgınca hızla attığını duyumsuyor...

Adam bu tapınağın kapısında büyülenmiştir. Şimdi bir şey söyleyemiyor, kurtann onu!....

süre tanıyın ona...

• ♦ •

Yavaş yavaş, dün geceki o miraçsal düşten uyandım. Gözlerimi açum; yine şu boş boş dönüp dolaşan utanmaz alaca gün! Yerimden kalktım; ne olmuş? Neler görüyorum?! Tannm! Keşke bir düş olsa; kötü bir dü$, ürkünç bir kabus! İnanmak islemiyorum daha; kapıya, duvarlara dokunuyorum. Nesnelere el sürüyorum; şakaklarımı kaşıyorum; elimle alnımı dövüyorum!... ancak... hayır, hayır, uyanmak istemiyorum; yaşar olmak istemiyorum; benim "yaşamakla bir ilgim yok. Ah! Hayır, uyanığım, uyanıklık! Acıdan, umutsuzluktan yüreğim ağrıyor, ciğerim kinle yanıyor.

Minarenin ucundan duman yükseliyor! Tapınağın göğü kararmış!

Yanılmıyor muyum? Mesddin minaresi.... ocak bacası, mutfak bacası... Neler görüyorum?

Yabanıl fırtınalar, uzaktan hızla bana doğru esmeye başladı; o gece, gece içinde kara gecesinin parçacıkları çevrenin kıyıiannndan yükseliyor! Yer, ayaklanmın altında öyle aşm bir kızgınlıkla sarsılıyor; hemen şimdi beni yutmak üzere yanlıvereceğini düşünüyorum. Bütün göklerin tavanı yanlarak üzerime iniyor.

Acı çeken bir şaşkın gibi başımı tapınağın duvanna

dayıyor, felakete uğramış olan bakışlanmı acıklıca, ister istemez, tapınağın içine sürüyorum. Neler görüyorlar!

Semaver, iskemle, masa, soba, perde, akşam yemeği sofrası, yataklık, yorgan, yatak, odun, duman, yemek kokusu, tatlı, fıstık,

patates, gülşa elması, petrol tenekesi, gaz, dioterm, torba, sabun, ceket, pantolon, etek, çarşaf, terlik, gecelik, pijama, süpürge, kürek,... horlamalar, öksürük seslen, kadınlar ve çocuklann kahkahası, konuşma ve de dikodu gürültüleri,... bir kargaşa işte!!

Abdest alma yerinin tavanını is kaplamış, fayansları kararmış, yağ tutmuştur! Kül, yan yanmış odunlar, kömür, odun, kara kağıtlar ile eski gazetelerle dolmuştur.

Odalar, oturma odası, yemek odası, yatak odası, Arap, Fars, Hint ve kimi Batılı film oyunculannın resimleri! Onlar da kim mi? Marilyn Dietrich, Jean Mansfield, Jony Holiday ile "Place Blanche'ın çocuklan'ndan!

Tapınağın avlusunu güllü, çiçekli, rengarenk mermerlerle, mozaiklerle kaplamış, beıonlamışlardır. Yapmış oldukları küçük bahçenin toprağını kaldırmış, talaş doldurup içine yapay, bez, kağıttan güzel güller dikmişlerdir. Yasemin mi? Yok, dul ağacı dikmişler. Mum mu? Yok, iki lü küslü lüsterler, renkli neonlar, eksport kristaller asmışlar. O yeralu su geçidinin coşkun pınan mı? Yok, çimentodan küçük bir havuz, kentin su dağıtım ağına bağlı, ancak bomboş, kupkuru, kınlmış, süs! Tapınağın uçsuz bucaksız bahçesi güzel tutulmuş, susuzluktan yanmış, üzgünlük tozları dört bir yanını kaplamış, ıssız, sessiz, bırakılmış, üzüntü kokuyor!?

Bu evde kim yaşamış?

"Ellber Fi Divan elMübteda ve*lHaber an Tarih el Milel ve elNihal ve elFürs ve'lRum ve'lArab ve'lBerber" kitabının yazan: "Bellili Bermek'in torunlarından, Adem'in oğlu Kabil'in oğullanndan, Osman b. Talha b. Baba b. Bai rik b. Tensir b. Sasan b. Huta/ın torunu Sin Yat Saku b. Si kehi Nank b. Sir Seyyid Ahmed Hani Hindi...!" diyor.

Üç bin yıllık işkenceyi şimdi birden duyumsuyorum! Bütün "varlıkNımla!

İki bin küsür yıldır tapınağım egemenlik altında...

Ah! Benimle onun arasında ne büyük benzerlik var!

İki bin küsür yıldır onun rahibi, zahit tapmanı da tutsaklık alunda..! Ne diyeyim?

Yavaşça, tapınağın içerisine ayak attım, içimde bir çekişme var! Ancak, yok, kapısının mihrabı kapılıdır. Mihrap oturulmak için gelmemiş, yaşamaya yaramıyor; mihrap imamın zahit ruhunun gizlcneğidir. Egemenlik altındakiler giremez oraya. Orayı tanımamışlar, kapısı da uzun çağlar boyunca, bu silsilenin yüzüne kapalı kalmıştır. Anahtarı Cebraili Emin'in elindedir. "Levhi Mahfuz" oradadır. Mezarlığım Parnasse'ın yanıbaşında oturduğum Şıralarda kimi ayetler okundu bana ondan, ak ipekten bir kitabta. Bu dinin Cebraili Emin'i yüksek Zeus dayanağına yaslanarak beynimin bilgisiz, gururla dolu, elim de Virgile'in güçlü, gururlu ellerinde olduğu bir durumdayken ümmî gönlüme işledi!

"Saıtre'a komşu olan" biricik odamın penceresinden tapınağın mihrabının derinliklerinde yanan "mum"un titrek, üzgün ışığını gördüm. Şimdi Jse

(23) Chalchcur sokakta, Sartrc gönüldaşı, eşi değil (çünkü evlenmemişler) Simone de Bcauvoir'la birlikte yaşıyordu.

Clichy^^'ye komşu iken mumu görüyorum da canlı alevlerinin parlak ışıklarında önüme yayılmış olan Levhi Mah fuz'u okuyorum. Tapınağın ortasında yazıü yontulmuş, belirsiz bir şehit kabri buluyorum...

Korku içinde, özlemle, tapınak "minare"sinin incedk boğazından yukan çıkıyorum. Müezzinin müşebbek odasına "şerefe"ye vardım! Ah! Yaralı, hasta düşmüştür! Gözleri, iki kan bardağı gibi yüzüme bakakalmıştır. Minarenin içinden geçen bulanık, koyu dumanlar onu kara bir bunaltıya sürüklemiştir: Solumak onun için olanaksızdır, kanı zehirlenmiş, yüzü morarmış, susuzluktan dudakları çatlamış! Kendi kafesinde o bir tutukludur; aşağıya inemez, vakıf yöneticisi tanımıyor onu, buralarda olduğunu bilmiyor, müezzinin öldüğünü sanıyor. Onun yerine bir davul ve bir ça larsaat getirmiş. Tapınağı bırakamıyor; dışarısı tümden ka fir ıstandır.

Onun yukarısında, minarenin üstünde, harem güvercinleri renkleri solmuş, susuz, şaşkın, üzgün sessiz duruyor. Uçma özlemi içlerinde solmuş, masum, güzel kanatları kınlmıştır. Bunlara, müezzin yem veriyor, uçmayı öğretiyordu. O ise şimdi hasta olup susuzluk içini bunaltmıştır. Acımasızlık çağlannın ağırlığını göğsünün üzerinde du yumsuyor.

Birden tarihteki bütün elçilerin gönderilişlerindeki çağrıyı benliğimin omuzlannda duyumsadım.

Esinin bilinmeyensel yankılanımında bir seslenti gönlümün içinde yankılanıverdi.

"Ey bu tapınağın içtenlikli rahibi! Bu kötü yürekli,

(24) Paris'te benim iki yıl sonra oturduğum bu adı taşıyan bir mahallede bir tutukevi.

hain, köleci, seni iki bin küsür yıl kurt egemenliğinin elinde tutmuş, tapınağı da iki bin küsür yıl tilki vakıf yöneticiliği tuzağında tutmuş, bu kurt ve tilkinin kendi ikiz çocuklan olduğunu bilmiyor mu"?!

"Ey örtüsüne bürünen! Kalk, kötü doğalı Ebu Lehe b'in aşağılık ellerini kes; cehennemine odun taşıyarak ateşini tutuşturan kansını kov; bu kurtlar, tilkiler doğuran kötü özlü, kinci Machiavelli'yi öldürf25^ Kendini kurdun elinden, tapmağı tilkinin tuzağından kurtar! Ey tutuklu imam; beklenen mihrap mev'udu, asılan Kayser Mesih'i! Kaldır tarihin kara pençesini gerçek yüzünün üzerinden"!

"Yeşil, tatlısu pınarlarım bilirsin. Mesihsel lsfent bulutlarının, yalçın dağlann bağrından, ölümsüz bir ilkyaz yeşerttiği topraklara git"!

"Haremin güvercinleri, bilinmeyen ayetlerin susuz, suskun elçileridir. Bu boş çağda, bu dolup taşan yadelde, bu yabancı cahiliyenin bağrından aşkın alışılmış sesini gökyüzüne kaldıran tapınağın tutkun ruhu yorgundur. Tapınağın minaresi, bu biricik göksel çığlık boyu, yerde yalnızdır, yazgının millerine göz dikmiş, ey tarihin tutuklu su"!

Tozlanmış boş testileri tuttum, yola koyuldum. Gittim, yeşil pınarların ülkesine değin, tapınağın susuz ruhu, haremin masum güvercinleri için su almaya, güneşin bağrından akan pınarlara değin. Sabahın ağartısı, o ülkeden bir ırmaktır. Tan, o pınarlardan bir delikciktir. Sabahlann ötesinde bir ülke.

(25) Arslan yerine Machiavclli'nin dilinde ben kurt diyorum Çünkü onun arslan dediğini kurt biliyoruz, arslan değil.

Gittim de gönlüm aşkla dolup taşmış, içim inançla yanmış, düşüncem hikmetle aydınlanmış, vücudum umutla ısınmış ben bekleyebilecek durumda değilim!....

İskender'i yolun ortasında düşmüş gördüm. Güneş ateşinin alunda susuzluktan can vermiş! Hızır'ı çölde başıboş gördüm, öylesine nasipsiz. Yüzünde derin üzüntülerin ayak izlerini taşıyan yaşlı, üzgün, umutsuz dönüyordu, öksüz elleriyle ne yapacağını bilmiyordu. "Dokuz yaşında" bir kızcağız, terlemiş, yorgun olarak yol alıyordu, incecik küçük kolunu, elli alu yaşındaki gözü görmez amcaoğlunun bitkin gövdesine dolamış, onu güçlükle kendisiyle birlikte yürütüyordu. İnce gövdeli veremli yaşlıyı gördüm; aptallığı yüzünden okunuyordu, masumca bir meraklıiıkla, dudaklarına dalakalmış saf arkadaşını da "yanında tutmuş" çocuksu bir coşku, bir özlemle, olmamış şeylerden kandına sözler söylüyor, yarı yolda olmanın bütün iğrençliğine karşın güzel yalanlar düzüyor, yoldan başka bir yöne yönelmiş, ayağının önünü göstererek bir süre ondan söz ediyordu.

Şenleniyor, ayağıyla yeri dövüyordu. Kurduğu güzel "kanılarla tatlar içinde boğuluyordu!

Kısa boylu, tipsiz, çirkin, kel kafalı, uzun sakallı, göbekli bir adama rastladım. O uzaklarda amaçsız "adımlar atıyordu". Çevresinde bir topluluk toplanmış, onun derin, anlamlı, coşturucu, ancak yalan yanlış, boş, karışık sözlerini şaşırücı bir inançla dinliyordu. Başka bir adam gördüm, saçını sakalını ıraş etmiş, "mercanotu gibi" sanya bürünmüş, sahranın göbeğinde yalnız mı yalnız, sessiz mi sessiz, "bir damlaak gibi nilüfer"e konmuş, bakışlannı burnunun ucuna dikmiş, yeryüzüne uzak,

gökyüzüne yabancı! Hiç

309

düşünmüyor, hiç anımsamıyor, hiç kimseyi tanımıyor. "Gergedan gibi yalnız yol alıyor", dağ gibi yalnız yaşıyor, "ağaçların uç dallan gibi özgürdür." Ne küftir ne İslam; ne din ne dünya!

Bir kabile gördüm, tümden baa kardeş; oturmuşlar, bu çevrenin gerisinde gizli olan bilinmeyen bir ülkeden sözler ediyorlar; kimileri tanımadıktan şeylerden kesin söz ediyorlar; kesin inanıyorlar; kimileri de bilmedikleri şeylerden kesin söz ediyorlar da kesin inanmıyorlar! Bu Kafin ötesinin "bilmem nere"sinden "olması gereken" bir başka kabile daha, renkli düşler kuruyor, ona ulaşma isteği ile onu görme özlemi onları yerlerinde duramaz yapmış, şu "neresi olduğunu bildiğim" kendilerinin de içinde olduğu yer gözlerinden düşmüş, görmedikleri yerlerden güzel betimlemeler yapıyorlar, gitmedikleri ülkeden albenili armağanlar yapıyorlar, burayı, orayı düşleyerek ona göre süslüyorlar.

Bir de bir topluluk gördüm, yerlerinde duramaz bir durumda oturmuş, özlem dolu, yaşlı gözlerini bu sonu doğu ufkunun bağnnda yitik olan yola dikmiş, tan ağartısının yüksek doruğunda, bir ulağın inerek kendilerini de yanına almasını bekliyorlar. Bir de yalnızlar kalabalığından oluşan bir topluluk. Her biri başını Önüne eğmiş, gözlerini kendi içine dikmiş, gönlüyle elele vermiş, sessiz, durgun, acısız, yeryüzünden bir gereksinimi, gökyüzünden bir beklentisi yok, birbirleriyle birlikıeler, ancak birileri bile olmadan, yola adım atıyorlar... başkalan da başkalan... sayısız sürülere rastladım, burunlarını yere indirmiş, güzelce, iyice otluyorlardı. Gündüzleri bir leş başında, bu ona tırnak vuruyor, o buna gaga; geceleri ise:

310

*0 yumuşak testeremsi toprağın üzerinde yatmak, Sevgilim demek, canım işitmek.

O sofra kırıntılarını yemek O da olmazsa, bir kemik;

Ne rahat bir yaşam, güzel bir dünya;

Ne sevimli, sevecen işverenler? .S7®

Ancak ben, "gölünü bırakmış bir kuğu gibi", "im si2"^ bir yola koyuldum^; "gök kuşlarının yolu gibi, bulunması güç"^29^ bir yola.

Bu rengarenk çadırlann yanından beklemeksizin geçiverdim,...

..." Yakıcı susuzluğa son vermek için Duyarak, bilerek, kaygısız,

Çalışarak, güvenli, az dirhemle,

O yalnız gergedan gibi yol aldım Bambu ağaçlarının dallan, eğilmiş, birbirlerine girmiş,

Onlar kadına, çocuğa tutkun,

Oysa ben, eğilmeye karşı özgür olan ağaçlann üst dallan gibi;

O yalnız gergedan gibi yol aldım.

Her yerde özgür, yalnız mı yalnız;

En uzak ülkeyi bulma çabasında,

Tehlikeleri; korkmadan; canla almak;

O yalnız gergedan gibi yol aldım.

Benim için veba, verem, ağn var,

(26) Ümit, kurtlar ve köpekler.

(27) "Animitlo", Sanskriıçe'dc: renksiz, nedensiz "niçin'siz, 'koşulsuz.

(28) Erhente Vogo marşından, Zampede kitabı.

(29) Budha'nın doğru barksızlık yolculuğuna ilişkin sözlerinden.

Yara, korku, hastaltk!

Görerek bu korkuyu ereğin çocuğunda,

O yalnız gergedan gibi yol aldım.

Sıcak, soğuk, açlık, susuzluk,

Fırtına, güneşin yakıcılığı, atsinekleri, yılanlar, Birilerine, hepsine üstün gelerek O yalnız gergedan gibi yol aldım.

MesHk birfil gibi, nilüferinyanağında Ormanda bir köşede yalnız kalmak istedikçe gönlü,

Sürüden aynltveren,

O yalnız gergedan gibi yol aldım.

Düşkünlük gitmiş, ikiyüzlülük gitmiş, gereksinim gitmiş,

Kıskançlık gitmiş,

Tutkuları, düşleri tümden yele vermiş,

Yere dikilmiş gözlerle, beklemeden,

Ne iğrençleşen, ne yanan bir gönülle,

Ne Tanrı'nm egemenliğinde, ne kralın köleliğinde Bu dünyalının oyunları, sevinçleri, şenlikleri;

Bütün bunlara el atmış, herkesten yüz çevirmiş

Varlıkların zehiriyle dirilmiş

Ulumalardan korkusu yok, aslan gibi

Yengtlimsi yürüyen hayvanlar kralı

Tacını, tahtım atmış

Yel gibi, tuzaklara kapılmamış

Nilüfer gibi, suya bulaşmadan

'Güneşin yakını" sözü canla duymuş

O yalnız gergedan gibi yol aldım”..

(30) Doğru yolculuk konusunda Budhasa! bir şiir, küçük değişiklik İle özetleme yapılarak. (Budha, Paşa! s. 593)

312

Yolu biliyordum, ülkeyi tanıyordum; tarihin ayak iz* lerinin üzerinde olduğu yolu, takdir elinin ulaşamadığı ülkeyi... Ne o ovadaki "kurt"un bakışlarından saçılan kıvılcımlar, ne o sahradaki "tilki"nin iğrenç uluması. Varlığın kıyısında bir kent, bir tan yağmuru alunda yıkanmış, beş yapraklı meryem gülleriyle kaplanmış ova, cennetse! anılar yasemini kokan bir hava: Tinellikle dalgalanan, düşlerle dolup taşmış bir atmosfer, dileklerin renklendirdiği bir ufuk, ismetin renginde bir gök; pınarlar da pınarlar! Tümden bilinmemezlikıen akıyor da o sahranın arı bağrında cennet ırmaklannndan bir ırmak akıtıyor.

Yüce anlamların an ülkesi, "esintisiz atmosfer', görkemli duygulann göğü, tannlar, melekler, doğaötesi ülkesi! Doğaöıesi, aşkları, güzellikleri, dinleri, mutlulukları, yaşamları, düşlemleri, bu birikmiş, kirli, bulanık, iğrenç saçmalıktan ne geçiyorsa.

"Orada bütün güvercinlerin güneşte uçuştuğu eller"!

Virafin Emşaspendle^ dünyasına miracının başlangıcında olduğu gibi scrsemletici içki kadehini yudumlamış, ant içkisiyle esrik olmuş, soma ve sim içkilerinin kokusundan şenlenmiş, sofu gülünün belirsiz dalgalarında boğulmuş özlemin altın kanatlarının çırpınulan üzerinde uçtum. İnanç kırbacını başına indirdim, fırtınaları arkamda bıraktım, Porphyrios'u ilk konakta tutukladım. "Burak'la omuz omuza sürüyordum, gözetiminin duvarlanndan atladım, tan ağartısını yardım, Kafi geçtim, güneşin altınlı pınannda indim, gidiyordum, sevindirici iletiler getiren Isfent bulutları başımın üzerinde, beni adım adım izleyerek uçuyordu, iletiler getiren esintiler coşkudan eteklerimi üstüme, yüzü(•) Emşaspcndler: ZerdüşüUk inancında melek. (Çcv.)

313

me vuruyordu da geçiyordu, ben yine üstüne üstüne gidiyordum, yeller daha şiddetli esmeye başlıyordu, o ülkenin gül kokulan daha çabuk ulaşıyordu, yeryüzü son buluyor, gökyüzü iniveriyordu, ben bir atlı gibi üstüne üstüne giderek ilerliyordum, sözcükler ışık hızındaki doru atımın iki yanından ürkerek, şaşkınlık içinde kaçıyordu, tapmağın sesi gitgide saldırganlaşarak geliyordu.

Birden binitim duruverdi, uçuşun doruğunda, yerinde donuverdi! Behram gibi bir bataklığa saplandım kaldım, yokluğun enginliğinde, eriyiş ateşinden!

Ah! Yine gitti gece! Evet, sabah olmuştur! Yüzsüz, zalim, acımasız gündüz yine bulmuş beni, ancak bugün yaşamın bütün günlerinden daha düşmanca, daha ürkünç bir gündür. Bir cellat gibi hançerini feleğin kınından başıma çekmiştir. Bugünün ölümcül bir iletisi vardır.

Yok, bugün değil, burası yer değil, gök de değil, bambaşka bir dünyadır. Hava ürkü dolu, şimşek çakan kin bulutları, selimsi bela ebabilleri yağmuru, yeryüzü ölüm yatağı, acılar tarlası... Ben de kıldan ince, kılıçtan keskin bir köprünün üzerindeyim, aşağıda ürkünç cehennem deresi, "Veyl" kuyusunun ağzı açılmış ölüm gibi. Ağaçlar her biri kobra görünümünde, dalları engerekli yılan, yapraklar kin saçan, kan emici akrepler, ırmaklar tümden zehir, yeller tümden korku, sahra sultanının gaşiyesi ile azap melekleri sıralanmış, ellerinde ateşli şişler ve gürzler, gözlerinden de ateş akıyor da.... bir dünya işte! Cehennemde kış; kışta cehennem! Apollon tapınağının yalnız rahibi ben ise bu sallanan Çinto'nun üstündeyim! Binitim kaçmış, dizlerimde güç kalmamıştır, Laucon gibi Yunanlılann kobralarıyla birlikte bu Truva yerlileri, vücudumu sarmış da bu yangın içe314

risinde, yalnız,... neler görüyorum neler, neler çekiyorum neler. Yerin kıyısında durmuş, ikibin küsur fersaha ikibin küsür fersahlık bir alana yayılarak benimle tapınak arasında, ölümün kucağında uyuyakalmış olan bir mezarlığa bakıyorum.

Loukurs'u görüyorum, benden ikibin fersah uzakta, mihrabının eşiğinde durmuş, üstüste yığılmış "veba kurbanlarının cenazeleri üzerinde ağlıyor. Anlıyorum acını Loukurs! Tapınaklarımız bir değil, ancak acılarımız birdir. Kıskanıyorum seni, "başkaldır"abilen seni; elinin altında yetişen vefalı Öğrencin, temiz yürekli, perişan sözlü Ca mus'yü de. Ona nasıl acıdığımı bir bilsen! Şu vebanın yakıp geçtiği "Oran"da her gün yeni bir umutla bir tavan altına sığınıyor da içinde rahat bir soluk almadan tavan başına yıkılıyor! Şu yandan bu yana koşuşturan "yabana", olmayan "yurt"un ortalıkta kalmış yurtsuzu ile var olan "sürgüne li"Gı> Gözlerim ağlıyor onun için, ancak dudaklarım gülüyor başkaldınsına! Ne acıklı, gülünç bir başkaldırı! Kızgın yumruklanyla gökyüzünü dövüyor! öyle'^sert, öyle kendinden geçmiş bir durumda, olmayan birinin başına vururcası na çığlık atıyor! Ne güzel bir kanma! Ne yalandan, görkemli bir savaş!

İmreniyorum; ona da, ölü Beatrice ile olmayan bir cennette mutluluğa boğulmuş olarak yaşayan karaltılar adamı yaşlı Dante'ye de, manastırına ulaşarak, bütün var olanlann bitiminde "olması gereken" yere gelmiş olan ne bileyim işle? Bu ikisi de bir değil mi ki? saf ya da mutlu Strindberg'e de! İçinde öyle sıcak, ağır, dopdolu olarak yaşadığı bu manastırın, yolun üzerinde bir konak olduğunu,

Ol) Son kitabı, Le Royaume et l'Exil

315

ondan sonra kendisini yolların, konakların beklediğini bilen sanatçı lonesco'ya, ne yana kaçsa birkaç adım sonra ölüme ulaşan; kendisi ile ölüm arasındaki kısa yolu, olmayan güzel sergilerle örterek, yalancı mumlar ve güllerle süsleyip "Calistcar arabasında görkemgüzellik çağı Çiçe ron çağından da çok" görülmeye değer tutabilen, yaşamın son anlarında hiçbir parmağın çalmadığı gönülaçıcı çeng ezgileri eşliğinde oynamaya, el çırpmaya kalkabilen umutsuz veremli Gide'e; içki ve kumar gücüyle gitmediği yerler, görmediği şeyler konusunda teselli edici, coşturucu iletiler getirebilen Virafa; ak bir inanç, sıcak erince eren Hallac'a; kara bir inanç, soğuk bir erince eren Kafka'ya; yeşil bir tanla büyülenen Schendel'e, san bir şiirle değişen Budha'ya, iki kalma bahanesi bulan Mihrie, bir tutsağa gönül veren Mihrave'ye. yalnız bir sloganla yetinen ona, "yırtık abalarını gök tavanının altında, bu dünyada "bir yere" asmış olan" bütün bilgelere, ariflere, sevdalılara da; tatlı bir şey, bir şey cik arayışında olarak yeryüzünün açlıklarının yemek sofrası, ırmaklarında susuzluklannın içeği olduğu kimselere bile!

Ancak ben! Ne acıklı olur söz etmek benden!

Giden bir bulut parçasının titrek gölgesi gibi bu çöl yadelinin kızgın bağnna düşmüş bakıyorum; bu gök altında, bu sözcüklerin yorgun, bunak omuzlarına yükleyerek yeryüzüne saldığım ağır yükünü sırtlayacak kimse var mı diye?

Bu İblis gönüllü yaşlı Machiavelli boynuma kızıl demirden bir zincir geçirmiş, iki yanımda, çocukları, kuduz kurt ve dolandırıcı tilki, kollarımı ağızlanna almış, acımasız, zehirli dişlerini içine geçirdikçe geçirmiştir.

t

Siz ey ileli getirici Cebrail'im! Bir de sen ey zülme uğrayan masum Meryem'im!

Günahkar ferisiler ile altının kullan, Sezariın köleleri yahudiler, başıma dikenden bir taç geçirmiş, senin sönük minarene bağlayıp çarmıha germişler!

Ne yapabilirim? Bu bana zincir dolayan mihrace, yok, bizi çocuktan arasında paylaştıran bir manastırdır. Kendisine karşı başkaldıran ben, hicretimde buralara dek gelmişim.

Dünyayı arkamda bırakmış, tarihi sona erdirmişim. Şimdi de varmışım büyükçe bir yığına, bir dağ gibi, söylemek üzere taşıdığım sözlerden, canımın göğsüne düşerek, benim de bunaltıcı, ürkünç baskısı alunda ölümün gırtlağıma dek yükselerek üzerime, solunum yolunu kapattığını duyumsadığım ağır bir dağ.

Ofl Ne ana dek? Ne ana dek? Ne ana dek, bu dağın üzerinden sözcük sözcük bitsin, yeğnileşsin, bu yıkınulann ağırlığı biraz azalsın diye kaldıracağım da kaldıracağım?

Ne ilginç bir dağ; yabanıl, acımasız, ağır, çelik sertliğinde bir kurşun dağı dersin. Yüreğinde bütün yanardağ patlamalannı yutarak söndürmüş bir dağ. Alttan yer yüreğinin özsuyu ateşlerinin ürkünç okyanuslanna bağlıdır. İncinmiş ince hasta ruhumun derisini döven ufaltıa dalgalanmalar bütün yaratılışı sarsmış dersin; ben de şu anda gökyüzünün başımın üzerine dökülerek yaratılışın ilk karmakarışık gecesinde, yokluğun durgun ıssızlığını darmadağın ederek, üstüste birikmiş ateş yığınlarını dağıtan tufanlar kopancı fırtınaların çılgın kırbaçları yüzüme acımasızca inerek vurduğunu duyumsuyorum. Ne aa!

317

Ne yağmur var bu odanın dışarısında! Yağmur mu? Tarihteki bütün acıiann bulutları hep birden başımın üstünde yağması tutmuş!

Kimse nasıl bir ağn, nasıl bir vücut ısısı içinde yanıp yazdığımı bilmiyor!

Kim ne bilsin, bu görmez yersel belirlemin ayaklan alunda nelerin kurban olduğunu! Bu mihrap, bu "vebaya tutulmuş masum çocuklar"ı tanımıyor. Masallar ülkesinde kurulan veba kenti Oran'da gerçekten de oturan biricik kişi benim!

Ne eğlenceli, alışılmış bir vücut ısısı! Beden sımsıcak

olmuş!

Ne söylüyorum? Söylemek mi? Ne ana dek, bu göklerin içine dek yükselerek benim meleklerin uçuş gölgelerini eteklerinde gördüğüm bu dağın üzerinden biraz olsun yeğnileşsin, soluma...sın diye sözcük sözcük kaldırayım.

Yok, yapamam, yapamam, başladığım bir cümleyi bitirecek güç yok bende. Of! Ne ağırdır, ne uzundur bu cümleler! Başladığım her birini bitireyim, omuzumda taşıdığım o ağır anlam sırtlığını da bitiminde yere bırakayım diye fcrsahlarca ... yok, tam iki bin birkaç yüz fersah taşlık yolu yukarıya doğru yüz üstü sürünerek tırmanmam gerekiyor gibi oluyor da ne denli yorgun olduğunu bilen ben, bir adım bile atabilecek durumda değilim. Ne bilirsin sen ey tutkun ruh, şu Machiavelli yaşlısının bana neler yaptığını? Ne bilirsin sen ey susuz güvercin! Bu ıssız kuru çağlarda neler çektiğimi?! Şamas, bu uçsuz bucaksız gecenin derinliklerinde korku içinde yitik olmuş, Zcus dünyaya egemen olmuştur. Promeıhe yalnızlık Kafkas dağlarında, Sakalar ülkesinin yadelinde zincire gerilmiş, ciğer yiyen kartal, onu,

318

bu tutukluya gece, kış, toprak veren o tanrısal ateş suçuyla cezalandmyor. lo da yeryüzünde öylece başıboş durumdadır. Ben de

gözleri benim için ağlayıp elleri beni zincire geren bu aşağılık Hephaistos'le ev arkadaşıyım!

Yabanıllann, çocukların konuşması, ne kolay, ne güzeldir; cümleleri yoktun bir söz, bir sözcük söylüyorlar; bir ses, bir hece, bir im.

Yapamam. Ne güç, ne bitkin düşürücüdür, mübte da, haber, yüklem, özne yükünü, bütün o ek yapıbiçimle riyle birlikte taşımak, o da bii söz söylemek için! Şimdi anlıyorum "inilti'nin; "ah"ın ne olduğunu. Bunlar, böyle sıkı sıkıya birbirine girmiş olan anlatımların ağır cümleleri ile uzun dizileridir ne kolay, ne güzel! İçimden inleyesim geliyor. Artık cümle kurabilecek durumda değilim. Ah, nasıl gereksinim duyuyorum inlemeğe! Doğru söylüyordu Rosa ce: "Ey gönlüm! İnlemenin ne denli tatlı olduğunu bilemezsin! Ardından güzel, dinlendirici ne denli aydınlık ile yeğnilik olduğunu!... Tanrılar bile inler... çöl kurdu bile inler..."^)

Ancak... ne diyeyim? Bütün yabanıllann, çöllülerin, kurtların, kartalların, savaş ve yiğitlik tanrılarının gururlan, tanrıların bütün böbürlenmeleri, tümden boğazıma dökülmüştür!

Yok, ben kesinlikle, inlemem. Çağlar süren inlemeler yeler. Çığlık almak isliyorum. Yapamazsam, susarım. Suskun ölmem, inlemekten iyidir. İnlemek, şu Machiavelli yaşlısının çocuklannı böbürlendirir.

Ben daha şimdi vardım yalnız bir denizin kıyısına;

2) Les Murmures d'un ange sotitaire. Bir de Hcgcl'in Fransızca '

*Est£tiqueui C. 1, s. 42.

acıyla dalgalanan bir deniz; bu cahili sessizlik çağlarında hiçbir duyguya nasip olmamış... o Ahurasal an esinlerden; tarihin bu ıssızlığında hiçbir "anlama"nın sedefine o gaybî değerler cevherlerden bir deniz.

Ben bu testileri nasıl doldurayım da susuz senin eline vereyim, ey Apollon'un susuz canı! Ey bu pazann bulanık suyunun önünden geçtiği sen! Susuzsun biliyorum ancak... ancak bu deniz testiye doldurulamaz. Kaç yudum olsun istersin? Ancak bu denizden olmaz, yudum yudum su almak olmaz. Yaşamım yudum yudum tümden bu suya işlendi de hepten inim inim uçuverdi. Bu kısırlıkla yirmi yıl geçti. Yeter artık. Ya çığlık ya sessizlik; ya azgınlık ya susuzluk. Üçüncü bir yol yoktur. Bu deniz baştan başa bir sözdür, sürekli bir söz! Onu söylememek için bütün bu sözleri söylediğimiz sözün kendisi de ne kısır! Yapamam, seni yudum yudum içemem. Biliyorum susuzsun. Yüreğim senin yakıcı susuzluğun içinde kaynıyor, eriyor. Ateş içinde kavrulmuş üstünbaşına, yank yarık olmuş mor dudak lanna, susuzluk içinde yanmış ciğerine duru dolu sularından bir lailısu damlası serpmeyi ne çok isterdim; benim için kalasın diye, ey tutkum olmuş olan sen, yaşamam senin içinde solumaktır. Ancak sevgili susuz arkadaşım benim, ey güneşin yakını; bu deniz soğuk, tatlı, sindirilimi kolay sular denizi değil, Zcmheri'dir, ergimiş ateşten; akışkan ateşten bir okyanus; o cehennemde doğup çağlayan okyanuslardan! Ben de şimdi, Tann'nın kızgınlığının ateşinden, kızarmış demirler gibi eriyerek dalgalanan sözler ile sözler ile sözlerden oluşan, içine de biricik "kelime"Ö3)

3) "Başlangıçta hiçbir şey yoktu, 'kelime' vardı, o kelime de Tanrı') 3ı." CTevrat) Hıristiyanlıkta, "le verbe1; Kur'an'da da, "kclİmetullahV.

özünün atıldığı bir okyanusun kıyısında durmuşum; yakıcı alevleri, içime, nitelenemeyecek bir yangın düşürmüş... Yazarsam kelime yanar; söylersem de dil yanar; korkuyorum onu düşünmekten, düşlemimi ona yaklaştırmaktan korkuyorum, yanar, ateşin buğulan çılgınca çağlayıp kaynayan bu denizin engin yüzeyinden kalkarak göğü, ufuktan ufuğa karartmış, ben de yangın içerisinde bir karaltı gibi gitgide çoğalarak yükselen bu korkunç ateş bulutları içinde kaybolmuş, boğulmuşum...

Ne diyeyim? Nelerden söz edeyim?

Cy benim sevgili susuzum! Benim yaralı inancım! Bu yanık serap içinde çağlardır umutla bana, bir de titrek başıboş ellerime

dikilmiş kalmış olan masum gözlerinden utanıyorum. Yolumu dört gözle bekleyen çatlamış dudakların ile ince yumuşacık gırtlağın için yüreğim yanıyor. Ey gecenin sardığı bu korkulu hurmalıklardaki iniltilerimin gırtlağı! Ey bu yeryüzünün toz tutmuş sessizliğindeki gök çığlıklannın gırtlağı!

Ömrüm hep inlemekle geçli, boşuna, yaşamım hep yudumlamakla geçti suyun üzerinde! Şimdi de yokluk denizinin kıyısında durmuşum; putum kınlmış, İsmail'im kesilmiş, ışık burcum sönük, tapınağımın minaresini duman sarmış, Kabiloğullarının işgali alunda, kurdun kızkardeşi nin egemenliğinde! Ben de bir saat sonra "güneş batışın doruğunda batıp", benim acı çeken ruhum olan sen de ta uzaklardaki tan ağartılarının apan pınarbaşlannın soğuk, tatlı sulanndan doldurulmuş testileri elimden almak üzere bana gelecekken bu acıyı, kapıyı hangi yüzle açayım yüzüne, düşüncesi içinde perişanım, utanıyorum.

Hemen şimdi ayak sesini gönlümün acıklı, yerinde

duramaz bir durumda olan sessizliğinde duyuyorum, içinde Ebi'iAla ile birlikle olduğum kara tutukevime doğru ilerliyorsun, ben ise kendi utancım ve güçsüzlüğümden dolayı titriyorum.

Benim olduğum burada "var oIma"ntn da yaşamak gibi dayanılmaz olduğunu kim bilebilir?!

Efsanem son bulmuş, artık son konak olduğunu da duyumsuyorum; artık ne bir kervanın zil sesleri, ne bir yolculuk sesi! Yalnızlık, sürekli kabrimdir benim, acı ve susku da benim sürekli yalnızlığımdaki arkadaşlanm!

Batımın umutsu, gamrenkli sessizliği ağır ağır ilerliyor da beni "bu çölde bir başıboşun gölgesi" gibi kendi içinde yok ediyor. Yaratılış da bir daha geceden bir okyanus içinde boğuluyor, gece de gezegenin üzerine öyle seriliyor; bir daha kesinlikle kalkmayacak dersin, kesinlikle ne bir dün varmış ne de bir yarın olacakmış dersin, ben de bir karaltı gibi bu suskun dağların gecelerinden, uykuya dalmış sahralardan, karamsar örenlerden, yaslı mezarlıklardan, bir de kokuşmuş pis kentlerden kaçıyorum, teranelere dudak bükmüş, terennümlere dudak bükmüş, bu umutsuz çöle baş koyuyorum,... biteyim .... diye.

Acıyorum size susuz kuşlanm benim! Size söz verdiğimi, ta uzaklardaki dağlarda, yeryüzünün karamsar ufuk lannın ötesinde taşın içinden akan bir pınarbaşına, size ey hep karanlıklar içinde uçmuş güvercinler o sudan soğuk, tatlı yudumlar armağan etmek için gittiğimi ancak... nasıl söylesem?!

Ancak nasıl söylesem? Nasıl söylesem? Havası koyu, yakıa alev buğularıyla dolu; yeri, vadisi, ovası korkunç ergimiş ateş selleriyle kaplı bir yanardağa geldiğimi, yanar322

dağ ağzının da kızgın, zincire gerilmiş bir delinin ağzı gibi kızıl, geniş olduğunu, kaynadığını...

Kanlıkanatlı masum kırlangıçlarım, ben bu pınara ulaşum, buydu benim pınarbaşım.

Tapınağımın tutuklu ruhu, yağmursuz çağlann susuzu !

Testileri öylece kuru, tozlanmış olarak geri getirmişim.

Onları bu amaca ulaşmayan hicretimden umutsuzca dönüşümde beni görmeye gelecek olan sana geri vermekten utanıyorum.

O "cennetin gece ışıklarının özü", "karataş" yapılmış.O‘0

Testileri şuracıkta, şu taşa çarpmak, kırmak istiyorum.

Bir testiyi gözyaşı doldurmuşum, bir testiyi kan. Bu ikisini bırakıyorum.

"Nilüfer üzerinde bir damlacık", yaşam gecesinin eline düşen bir şebnem gibi ağır ağır, göstermeden, ölüm güneşinin doğuşu dileğiyle oturmuş, durgun gözlerimi doğunun mor dudaklarına dikmişim...

Benim itkyazsız kırlangıçlanm, esintiler içinde kalmış barksız hindibalarım dönün geri!

Bir de sen yaralı, sevgili susuzum!

Gözlerini dikme bana, kapat, onlan görmekten acı çekiyorum ben...

4) Başlangıçta Haceru'lEsved Adem'i cennetten getiren "ak bir kapı'ymış (Esatir).

323

* 46yılırım îsfent ayında, tarih öğrencileri Irak'a bilimsel bir yolculuk düzenledi. Başta, benim de katılmam söz konusuydu, ancak son anda birden "kısmet" olmadı! Nevruz'u yolculukta geçirerek orada kutlamaları gerektiğinden, değerli işarkadaşlanmm isteği üzerine bu yazıyı yola çıJnlmak üzereyken orada okumaları için yazdım.

Şimdi de o "olay‘m anısına!

nevruz•

Nevruz konusunda yeni söz söylemek güçtür. Nevruz ulusal bir bayramdır. Ulusal bayramın ne olduğunu herkes bilir. Nevruz her yıl kullanır, her yıl da ona ilişkin yeni sözler söylenir. Çok söylenmiş, çok da işitilmiş; öyleyse yinelenime gerek yoklur. Neden olmasın, vardır. Kendiniz bile yinelemez misiniz Nevruz'u? Öyleyse Nevruz'a ilişkin sözleri de tekrar lekrar dinleyiniz. Bilim ve yazın açısından yinelenim bıktırıcıdır, gereksizdir de, "us" yinele nimden hoşlanmaz, oysa "duygu" yinelenimi sever, doğa yinelenimi sever, toplum yinelenime gereksinim duyar. Doğa yinelinimden oluşur, toplum yinelenimle güç bulur*®, duygu yinelenimle can bulur*® Nevruz da içinde doğa, duygu, toplumun üçü birden etkin olduğu güzel bir olaydır.

(1) Gelenek böyle bir şeydir.

(2) Tafiazanî, yinelenim konusunda: "Sözel bozukluklardandır, ancak *scvgiliayi anma konusunda yalnız geçerli değil, tersine, adının antlıp yinelenmesi söze üstünlük verir...." diyor.

325

Nevruz'un çağlardır bütün dünya bayramianna karşı üstünlüğü koruması, yapay bir toplumsal sözleşme ya da yüklenen siyasal bir bayram olmayışından dolayıdır; dünyanın bayramı, yerin, göğün, güneşin şenlik günü, çiçek açmalann coşkusu ile doğmalann heyecanı günüdür; her "baş)angıç”ın coşkusuyla dolup taşmaktadır.

Başkalarının bayramları genellikle insanlan fabrikalardan, tarlalardan, ovalar ile çöllerden, sokaklar ile çarşılardan, bahçeler ile ekin alanlanndan, odalann içine, ta vanlann altına, kapalı kapılar arkasına toplar: Kafelcr, kabareler, bodrumlar, salonlar, evler... Petrolün ısıttığı, lambaların aydınlattığı, dumanların titreştiği, boyaların renklendirdiği, kağıttan, kartondan, mumdan güllerin tütsü ile esans kokularının süslediği... bir ortam. Oysa Nevruz, insanların elini tutuyor, tavan altlarından, kapalı kapılardan, bunaltıcı havalardan, yüksek duvarlar arasından, kentlerin, evlerin yakınlanndan doğanın özgür, engin eteklerine çekiyor. İlkyazın sıcaklığı, güneş ışıklan, yatanlış ve yaratma coşkusunun kıpırdayışlan, yeller ile yağmurların sanatcımsı güzelliği, çiçeklerin, filizlerin, yeşilliklerin süslemeleri ile "yağmur kokusu, yarpuzotu kokusu ile toprak kokusu, yıkanmış,

yağmurun altında kalmış, tertemiz dallar'....

Büyük bir anının yenilcnimidir Nevruz: İnsanın doğaya yakınlığının anısı. Her yıl yapay işlerle, kendi karmaşık üretilcriyle oyalanarak anasını unutan bu unutkan çocuk, Nevruz'un işkilimsi anımsatmalarıyla kucağına yeniden döner de onunla birlikte bu dönüşün yanısıra yeniden görüşmeyi kutlar. Annenin kucağında çocuk kendini yeniden bulur, anne de çocuğunun yanındayken yüzü sevinç326

ten çiçek açar, sevinç gözyaşları yağar, sevinç çığlıkları atar, gençleşir, yeniden dirilir. YıısuPunu görerek uykudan uyanır, gözleri görmeye başlar.

Yapay uygarlığımız, karmaşıklaşıp ağırlaştıkça insanda, doğaya yeniden dönüp yeniden tanıma gereksinimini daha çok vazgcçilmezlcşiirir. Dolayısıyla yaşlanan, eskiyen, anlamsızlaşuğı bile olan geleneklerin tersine Nevruz, gitgide gücüne güç katıyor da ne olursa olsun daha genç, daha parlak bir geleceği oluyor. Çünkü Nevruz, Lao Tzu, Konfüçyüs döneminden RousseauLuther dönemine dek süren bir savaşı ateşe süren bir üçüncü yoldur.

Nevruz, dinlenmek, durulmak, eğlenmek için biricik fırsat değildir; toplumun zorunlu gereksinimi, bir ulusun hayati besinidir de. Değişme, gelişme, çözülme, yok olma, dökülme, ortadan kalkma temeli üzerinde kurulmuş bir dünyada, içinde değişmez olan, kesinlikle değişmeyen, sürekli ayakla duran biricik etkenin değişim ile dayanıksızlık olan bir yerde, bir ulusu, bir toplumu her şeyin üzerinden geçerek ezen, her dayanağı yıkan, her şirazeyi^ çözen bu acımasız zaman arabası karşısında yok olmaya karşı koruyabilecek şey ne olabilir?

Hiçbir ulus, bir kuşakla, iki kuşakla, biçimlenmez; ulus, birbirini izleyen birden çok kuşağın oluşturduğu bağlar topluluğudur. Ancak zaman, bu acımasız kılıç, kuşakla rarası bağı keser, toplumumuz ve ulusumuzun tinelliğini oluşturmuş olan geçmişlerimiz ile aramızda ürkünç tarih deresi kazılmıştır, boş çağlar da bizi onlardan ayrı düşürmüşler; çağın kıyımcısma görünmeden bizi bu ürkünç tarih

O Şıraze: Kitap ciltlerinin iki ucuna konan, yaprakları düzenli tutan, İpekten örülmüş ince şerit. (Çcv.)

deresinden geçirerek geçmişlerimiz ve geçmiştekilerimizle tanıştıran biricik etken geleneklerdir. Bu geleneklerin kulsa) yüzünde biz kendi çağımızda onlann varlığını, yanıba şımızda, "kendi kendimizce duyumsarız ancak, onların içinde görürüz kendimizi; Nevruz bayramı böylece geleneklerin en dayanıklılarından, en güzellerinden biri oluyor.

Nevruz kullamalan yaptığımız sıralarda, bu topraklarda her yıl kullanan bütün Nevruzları hazır bulur, böyle cc de bizim oldukça eski ulusal tarihimizin aydınlıkkaran lık, akkara sayfalan gözlerimizin önünden bir bir geçiyor gibi oluyor. Ulusumuzun her yıl bu topraklarda Nevruz'u kutladığına inanç, beyinlerimizde şu coşku dolu düşünceleri uyandınyor, şöyle: Evet, her yıl! İskender'in bu toprakları ulusumuzun kanıyla boyadığı yıl bile, Persepolis'tcn alevlenen korkunç şulelerin yanıbaşında, orada, o sırada, musibete uğramış halkımız Nevruz'u daha ciddi, daha büyük bir inançla kutluyordu; evet, her yıl! Kuteybe ordusunun kızıl Ceyhun kıyılanna kamp kurduğu, Muhalleb'in de Horasan'da ardarda toplu kıyım yaptığı yıl bile, yaralı kentlerin üzgün durgunluğunda, soğuk, sönük ateş tapınaklarının yanıbaşında, Nevruz'u sımsıcak, coşkulu bir biçimde kutluyordu.

Araplann bu topraklan cahiliye halifesinin kılıcı altında susturduğu dönemlerde kentlerdeki toplu kıyımlan, evlerin yıkılmasını, orduların dağıulmasını anlatarak halkı ağlattıktan sonra harbini tutup: "Eba Teymar, biraz da şenlik gerek"! diyen Sistan'da bir adamdan söz eder tarih. Nevruz, bu yıllann yantsıra buna benzer bütün yıllarda öylesine bir şenlik olmamıştır, ayyaşlık, "başıboşluk" olmamıştır,

bu ulusun kalıcılığı, sürekliliği ile varlığının duyuruluşu, zamanla birlikte zamanın yıkıcı olaylannın bütün bağlarını koparmaya çalıştığı bir geçmişle bağlılığın simgesi olmuştur.

Nevruz, hep değerli olmuştur; moğlann^ gözünde, mubcdlcrin<") gözünde, müslümanların gözünde, şii müs lümanların gözünde hep değerli sayılmış, onlann dilleriyle ona ilişkin sözler söylenmiştir. Filozoflar ile bilginler de: "Nevruz, Hürmüz'ün dünyayı yaratmaya başladığı yaratılışın ilk günüdür. Alu gün bu işle uğraştı, altıncı gün dünyanın yaratılışı son buldu. Dolayısıyla Ferverdin'in^^ ilk gününe Hürmüz adı verilerek altıncı gün kutsal sayılmıştır." diyorlar.

Ne güzel bir masal; gerçeklerden daha güzel! Doğru, ilkyazın ilk gününün, yaratılışın da ilk günüymüş gibi bir duyguya kapılmaz mı herkes. Tanrı, bir gün yaratılışı başlatmışsa o gün kesinlikle bu Ncvruz'dur da yaratılışın ilk mevsimi ilkyaz, ilk ayı Fcrvcrdin, ilk günü Ncvruz'dur kesinlikle. Tanrı, dünya ile doğayı kesinlikle güzün, yazın ya da kışın başlatmamıştır. Kesinlikle ilkyazın ilk günü otlar bitmeye, ırmaklar akmaya, çiçekler açmaya, filizler açılmaya başlamıştır; yani Nevruz

olmuştur.

Kuşkusuz, ruh bu mevsimde doğmuş, aşk bu günde yeşermiş; ilk kez güneş ilk Nevruz'da doğmuş, zaman onunla başlamışur.

O Mog: Zerdüştlüktc, din adamı, dinsel öncü. (Çev.)

(’*) Mubcd: Zcrdüştlükte, mogların başkanı. Dinsel bilge, bilgin, öncü, moglardan üstün bir kesim. (Çev.)

(***) FervcrdİN: İran takviminde, yılın ilk ayı 21 Mart • 20 Nisan. (Çev.)

Büıün ulusa) renkleri silip gelenekleri değiştiren İslam, Nevruz'u daha çok ışıldatmış, ona şiraze bağlamış, sağlam bir dayanakla, İranlIların müslümaniaşma dönemlerinde yok olma tehlikesine karşı korumuştur. Ali'nin halifeliğe seçilişi ile yine Ali'nin Gadir Hum'da vasiyyete seçilişi de bu güne rastlamıştır da ne ilginç bir rastlantı. Iranlılarm İslam'da Ali'ye, Ali'nin yönetimine bağlılık, inanç ve sevgileri Nevruz'a bir dayanak oluşturmuştur. Ulusalcılığın canıyla yaşamını sürdüren Nevruz, dinsel bir ruh da aldı. Soysal, ulusal gelenek, bu ülke halkının gönüllerine yerleşen yeni dinsel bir inanç, güçlü bir sevgiyle kenetlenerek sağlamlaştı, kutsallaştı, Safcvilcr döneminde de resmen Şiiliğin bir belgisi durumuna geldi. Bağlılık, inanç ve kendine özgü yakarışlar, virtlerle doldu, öyleki bir yıl Aşura ile Nevruz aynı güne gelince Safevi padişahı, o günü Aşura, ertesi günü Nevruz olarak kutladı!

Çağların tozlarının yüzünü kapladığı bu yaş! Nevruz kendi oldukça eski tarihi boyunca, bir dönem moğlann yanıbaşında güneş taparların kendisine seslenen virtlerini işitti; sonra Zerdüştlüğün atcşıapınaklan yanıbaşında kutsal mubet marşı, Avesta ezgileri ile Ahuramazda Suruş'uO okundu kulağıma; daha sonra Kur'an ayetleri Allah'ın diliyle övüledurdu. Şimdi ise ona ek olarak Şiiliğin namazının, yakarışının yanısıra Ali'nin hakikati, Ali'nin hükümeti sevgisiyle yaşatılıyor. Bütün bu değişik biçimlerinde bu zamana bulanmış yaşlı, çağlar boyu günümüzden tarih öncesi masalsı Cemşid dönemine dek bütün kuşaklanmız, bütün atalarımızla birlikte yaşamıştır, hepimizle birlikte olmuştur. Büyük çağrısını, sürekli, güçle, sevgiyle, özveriyle, içtenlik(•) Sürüş: Pehlcviee'de suroş: Melek, Cebrail. (Çev.)

lc yerine getirmiştir; o da, bu umutsuz yaralı ulusun yüzünden solgunluk ile üzgünlük rengini kazımak, bu musibet dolu toprakların halkının ruhunu, doğanın yaşam verici şen ruhuyla kaynaştırmaktır. Bundan da önemlisi, tarihsel olaylar kavşağında durarak sürekli kıyımcılar, yağmalayıcılar ile minare başlannı yapanlarca aralarındaki bağların ko panlmış olduğu bu ulusun birbirini izleyen kuşaklarını birbirine bağlayarak, çağların somurtkan, yabancı duvarının aralarına girip, derin unutkanlık çukurlannın birbirinden ayn düşürdüğü birbirinin yakını olan bütün gönüllerarası bir birlik sözleşmesi de oluşturmaktır.

Biz dc bu an içinde, yaratılışın bu ilk anlarında, yaratılışın ilk gününde, Hürmüz gününün Ahurasal ateşini yeniden yakıyor, vicdanımızın derinliklerinde, düşlerin aracılığıyla, ölümün yakıp kavurduğu boş çağların kara çöllerinden geçiyor, topraklarımızın duru göğü, parlak güneşi altında kutlanmış olan bütün Nevruzlara, kanlarının damarlarımızda akarak, ruhlarının yüreklerimizde attığı kadınlar ve erkeklerle birlikte katılıyoruz. Böylece, bir ulus olarak "varlığımıza" çağların kökten kopancı fırtınaları, kopmalar ile değişmeler kargaşası içinde ölümsüzleştiriyor; düşmanca emelleri olan, bizi kendimize yabancılaştırarak, "kendimizden boşalmış" bir biçimde bu yağmalayıcı Ba tı'nın uysal kölesi, "kişiliğinden sıyrılmış lokması durumuna getiren bu çağın saldırısında, ulusumuzun tarihi ile masallardaki bütün kuşakların bulunduğu bu uğrakta onlarla bağlılık sözleşmesi yapıyor, "aşk emanetini onlardan bir miras olarak alıyoruz; "hiç ölmeyeceğiz" diye, "dosdoğru sürekliliğimiz"!, bu uçsuz bucaksız beşerî çölde kökü varsıllıkla, bollukla dolup (aşan bir kültür ve bir yüceliğe da331

yanan, kendi "özgünlük" dayanağı üzerinde tarihin geçicinde durmuş olan bir ulus adına "bu yeryüzünde kanıtlıya hm diye.

insanlar ve sözler

Bugün, bu gece kalem (utamıyor elim, parmaklarım kendinde değil, emrimde değil; boşuna uğraşıyorum onlan durgunlaşUrmaya, uysal yapmaya, birden öyle duyarsızlaşmışlar, kendilerinde değiller daha, kendimde değilim daha! Çalışma masamın arkasına kendimi saatlerce oturtarak: yaz, deyip duramam, sözcükler düş göğümde öyle ivecence, sersemce dönüyor, yüzüyor, salınıyor; hiçbiri kendini ele vermiyor. Sabahtan bu yana yann sabahın altısı oldu, hiçbirisinin boynunu alamadım ellerimin arasına, çok uğraştım olmadı. Bir ürpertinin beni uyandırdığı dün sabahtan beri kendime gelemedim, şimdi anlıyorum bir yaşam boyu uğraşmasına karşın Şemsi TebrizTnin neden bir tümce olsun söz söyleyemediğini, bir beyit şiir yazamadığını. Olmuyor, yazmak, konuşmak, koşuklamak için Mevla na'nın düzeyinde kalmak gerekiyor. Şemsi TebrizTnin sınırına ayak basmışsan, istediğini yapamazsın, orası acıklı salınımlar ile esrikçe aa e! çırpmalar yeridir, oturmak, yazmak yeri değildir.

Ben şimdi düşlemimde bir odağa dalmışım, gözle333

rim durgun bir delinin gözleri gibi gizemli bir korku içinde göremez olmuş, kıpırdamaz olmuş, açılıp kapanmayı unutmuştur.

Şu ana değin dilin konuşmasını duyuyordum, kalemin konuşmasını okuyordum, düşünmenin konuşmasını, düşlemenirv konuşmasını, bir de yürek auşlannın konuşmasını, ruhun acıklı çırpınmalannın konuşmasını, sesleri kızgınlıktan şakakları dövüp durduğunda nabzın konuşmasını, suskunun konuşmasını da anlıyordum. Baksana kaç dil biliyorum! Kaç dil konuşuyorum! Ben bilirim hangi sözlerin hangi dille söylenmesi gerekliğini, ben bilirim bu dillerden her birinin hangi sözleri söylemeye yaradığını. Ağzın içinde yer alan dille söylenecek sözler var, bir de söylenmesi gereken ancak hiç kimseye yönelik olmayan sözler, seslenilensiz sözler, bir de duymaması koşuluyla bililerine söylenmesi gereken sözler.

Yanılmayasınız, bunlar birilerine ilişkin söyleyerek duymasını istemediğimiz sözlerden değildir, yok, bunlar bir şey değil, buna benzer söz çoktur, çok da değersizdir, herkesin de böyle sözleri olur, bililerine, bir seslenilene söylenecek sözlerden söz ediyoruz biz, ondan başkasına söylenemeyecek, ondan başkasına söylenmemesi gereken, bununla birlikte onun da duymaması gereken, bilmemesi gereken sözler, yüce, güzel tatlı sözler bunlardır, seslemle nin bile namahrem olduğu sözler! Bu nasıl söz? Bu nasıl seslenilen?

Birinci soruya yanıt veremem, bağışlayın beni, ikinci soruya ise yanıt veriyorum: İnsanlar dört çeşittir. Yani bin çeşittir de bütün bu çeşitler işimize yaramaz, bizi ilgilendiren bu dört çeşittir:

1 Kapıüstleri, yüksek, görkemli, gözalıcı olan kim334

seler; bir köşk kapıüstüdür de göreni kendine çekiyor, gözünü dolduruyor, ruhunu alçaltıyor dersin... Kapıüstünün gözaha görkem ve büyüklüğüne karşı ağzı açık kalıyor, korkarak, titreyerek, özene özene, ağı ağır onun büyük ağır kapısını açıyor da ne güçlüklerle!? Ne zorluklarla?! Ne güçler kullanmak gerek! Ne de korkulara kapılmak gerek! Bir kent giriş kapısına ya da bir kale, bir sur kapısına benzeyen bu büyük kapıyı döndürmek ne de yorucudur! Kalın sağlam dayanaklarının üzerinde azıcık kaysın diye ne de çok uğraşmak gerek, kapıyı aralıyor, kent kapısı! Bu askerî kalenin ağır, görkemli, büyük kapısı, ne zaman baksan şapkanın başından düştüğü bu yüksek kapıüstü, tümüyle açılmaz, kolay bir iş değil, aralanır; ne sesler çıkarır, ne gürültüler! gıcır, gıcır gıcır! Kapı aralanıyor! Bu kapıüstünün karşısında aşağısanımdan kendini kapı arasından, kapının altından sürünerek girmesi gereken kedi gibi gören izleyici bu elMevt'in içine adım atıyor; ne görüyor? 67 metre karelik yapay mozaik bir avlu! Bir de duvarlann kapladığı birkaç metre, yani her duvar için 35 santimetre hesaplayarak bu 67 metreden çıkarmak gerek. Dört kanş adım atsan kar şıki duvar yakana yapışır: Nereye diye, bitti, buydu işte! Ne bitti? Bu yapının alanı bitti, avlu buydu işte. Ne! Sekiz metre yüksekliğinde bir kapıüstüne karşı dön metre, yirmialü santimetre uzunluğunda bir avlu mu? Bvet. Göreni aşağısayan o görkemli, gösterişli kapıüstü, bu üçdön mozaik, ortasında bir çini havuz, iki yanında allı mozaik tuğla çekiştirmesi büyüklüğünde: Bahçe! Yaldızlı kapının üçdön günlük mumluğu ile 1/75 santim yüksekliğinde ince tuğladan duvarlar,... başka da yok! Bu da ne biçim avlu?! Buraların topraklan çok ucuz, bedavadır, peki ne diye bu denli küçük?!

335

Bu avluda bahçenin o köşesinde yeralan en belirgin, ciddi, seçkin, değerli, görkemli, gerekli, yararlı, önemli, gö zalıa yapı

hangisidir? Hangisi olduğunu bilmiyor musun? Yok, bilmiyorum. Uyanık! Biliyorsun da dalga geçiyorsun. Yok, bilmiyorum, nedir? Ne olduğunu pis kokusundan anlıyamtyor musun? Haa... evet. Anladım, aman, kapaun kapısını!! Kapısı kapalıdır. Peki öyleyse neden ?

Şey işte havalandırıcısı yok da! Yok, yok, havalandırıcı sorunu değil, havalandına yapmamakla iyi etmişler, bir şeyler anlamış olsalar gerek, havalandıncı kurmalan durumunda bütün hava diye.2 Kimileri ise tam tersine olur, gösterişsiz, kendine göre, yalın bir kapıüstü olan bir bahçeleri olur, boyasız, ucuz, süslemesiz, bezemesiz bir tahtaya geçirilmiş bir çubuk, herkesin eli yetişir yukarısına, genellikle açık da durur; kilidi, anahtan, bekçisi yoktur, bir el kıpırdatmayla açı lıverir; havasız, korkusuz girilir içeri: İlerde açık bir hava, hep akan bir su, ortada çok dallı, çok yapraklı yaşlı bir ağaç, altı ottan dikenden temizlenmiş, su serpilerek süpürülmüş bir toprak parçası; kimse ya da kimselerin oturup uyumak istemeleri ya da akşama doğru bir çay içip laflamak istemeleri durumunda... diye. Mozaik döşemeler, yeşil alan oyunlan ile dört kanş sıçrayarak bütün evi ıslatan, bir de bir ütü çekmiş, tuvalet giymiş baylar bayanlan ıslatmaması için, bir de çok su tüketmemesi için çabuk kapatılması gereken su borusuna bağlanan çocukça saçma fiskiyeler! Bu şımarıkça serserilik ve çalımlardan bir iz bile yok. Taklalar alan, güçle, ağırlıkla, veriyle dolup taşarak geçen bir akarsunun yanısıra yapraklan, meyveleri ve güneşi, kendi eğim ve kıvnmları içinde, şaşkın, yitik bir duru336

ma getiren bir ağaç var; aiunda ise üzerine serpilen sulann ıslaklığı altında gönül alıcı ezgiler mırıldanarak sulandırılmış toprağın kokusunu ortalığa yayan yumuşak, temiz topraklardan bir alan.

Bu alanın çevresinde birçok eğrili büğrülü yollar var, özgürce başbaşa vererek birbirlerinin boyunlarına yapışmış olan yabanıl ağaçlar ile güller kalabalığının altından geçer, bahçenin içine girer, bu yollardan her biri izleyiciyi bahçenin içine, yok, bahçenin bir yanına götürüyor. İzleyici de daha bu yolu bitirmemişken başka bir yoldan geçerek bahçenin başka bir yanına varma özlemi ile merakı yüreğinde öyle artıyor; onu yolunu sürdürmekten alıkoyarak başka bir yola çekiyor, yine burada da daha başka bir yola göz dikiyor, kendini başka bir yana atıveriyor, bu bir yandan bir yana koşuşturmalar, bir yoldan bir yola gitmeler, bir yönden bir yöne allamalar sürerken birden bahçenin içinde kaybolduğunu anlar; bahçenin neresinde olduğunu bilmez, hangi yoldan döneceğini bilmez, bahçenin giriş kapısı nerede bilmez, nereden girdiğini bilmez, bahçenin nerede bittiğini bilmez, bahçenin sonuna hangi yoldan varacağını bilmez, bahçeyi izlemenin ne zaman biteceğini, bahçede görülecek yerlerin tümünü ne zaman göreceğini bilmez, bu bahçeyi baştan başa görmek, tanımak için ne yapması gerekliğini bilmez, bahçenin duvarlan nerede bilmez.... Gitgide sersemleşiyor, yapının görkem ve karmaşasının, ruhunun üzerine yığılarak kendisini şaşkınlığa sürüklediği yer de burasıdır işte, daha çok ileri gidip daha çok dolaştıkça şu düşünce beyninde daha çok güçlenir: Yaşam biler, bu bahçede görülecek yerler bitmez gibi geliyor, eğrili büğrülü yollann sonu yok gibi geliyor, bu yollar yürü

dükçe uzar gibi oluyor, "kesinlikle sona ulaşamayacağız" gibi geliyor, bu bahçenin hiç "duvar*ı yok gibi geliyor, çeşidi ağaçların birbirine girmiş dallarıyla yaprakları arasında, o uzaklarda, göze çarpan şey duvar değilmiş gibi geliyor, yanılıyoruz, biz ilerledikçe o geriliyor, biz yaklaştıkça o uzaklaşıyor?! Tanım! Burası neresi? Ben kayboldum, kendimi burada yitirdim, hiçbir çıkış yolu yok gibime geliyor, hangi yoldan geldim? Belli değil, evimin yolunu unuttum, evimi unuttum, hep burada kalmalıyım gibime geliyor, burada dolaşıp gezmem gerekiyor, önceden buradaymışım gibime geliyor, dünyaya burada gelmişim gibime geliyor, geçmişte benim anımsa yamadığım çok çok önceden burada yaşıyormuşum da daha sonralan o küçük, toprak, dar eve götürülmüşüm gibime geliyor...., bir şeyler anımsıyorum, burada batmışım, ancak boşuna, geri dönmek için bir uğraş da vermiyorum, buradayım....

3 (Bunu bir değiniyle geçiyorum, açıklamaya gereksinim duymayan kimseler içini: Üçüncüsü, bulunduklarında bulunmadıklarından çok "var olan", bulunmadıklarında yok bile olan kimseler. Ya da tersine var olduklarında bulunup yok olduklarında bulunmayanlar, kuşkusuz bulunduklarında bile yok olan kimseler de var.. Ancak bunlan sıralamaya bile değmez! Sayı olarak çok olup, üstadlar, ulular ile ummalardan oluşan parlak çehreler de aralannda az değil, çok olsa da.

4 Bir de bulunmadıklarında bulunduklarından çok "var olan* kimseler!

Oh ne güzel! Ne büyük iyi insanlar! "Orta" olan çok çok daha yüksek kimseler, ne büyük "ganimettir bunlar! Yaşam böyle kişilerin varlığına ne çok gereksinim duyar,

yaşamsal bir gereksinim! Ne diyorum ben? Bunlar yaşamın anlamı, "varlık'ımızın ruhudurlar.

Bir daha söyleyeyim de keyiflenin:

"Bulunmadıklarında bulunduklarından çok "var olan" kimseler!"

Yer yer duymamaları gereken sözlerin seslenileni olan kimseler bunlardır işte, kendileriyle hep konuşur durumda olduğumuz kimseler bunlardır, güzel sözlerimizi de bunlara söyleriz hep, duymalarını islemediğimiz sözleri bile, hep yazıp da göndermediğimiz mektupları da bunlara yazarız.

Özgün sözler, "duyulmak" için söylenen sözler değildir, "söylenmek" için söylenen sözlerdir. Özgün yazılar, "okunmak" için yazılan yazılar değildir, "yazılmak" için yazılan yazılardır. İşte bu sözler ile bu yazılar, hep insanların bu dördüncü türüne seslenir, yine bu sözler ile bu kitapların kendileri yer yer bu insanlann, bu kendine özgü scsle nilenlerin sınırını aşarak kendileriyle namahrem olur. Namahrem dedim, yabana değil, çok farklıdır birbirinden, "bu durumda sözler öyle çıplak oluyor, scslenilcninc görünmekten utanıyor"...

Isınıyorum, sözcükler daha uysal oluyor.. Bıraksalar! Sustum! Odanda bile yalnız, kendi kendinle bırakırlar mı hiç seni? Yabanıl bir toplumda yaşamak ne büyük musibettir! Kaçmak bile olanaksız. Yalnızlık da o denli güç olmuş: Yığınlar saldırısı! Of ne kalabalık bir yalnızlık! Ne baş ağrı tıcı bir sessizlik! Yazma anlan yaşamın biricik içten, güzel anlarıdır. Yazmak için yaşıyorum. Tanrı da bu işten hoşlanıyor gibi, ona değer veriyor. Mürekkebe, kaleme, bir de "yazdıklarına" ant içiyor. Doğru söylüyor Hemingway: "Bir

saatimi başkalarıyla, yalnızlığımı alıp yazmaktan alıkoyacak bir biçimde, boş uğraşlarla geçirdikçe günah duygusuna kapılıyorum", diye. Yazık sözcükten başka bir şeyle geçen anlara! Ancak bırakmıyorlar..!

Bir şeyler söylüyordum, dil türleri, söz türleri ve insan türlerinden söz ediyordum. İnsanlann dördüncü türünden söz açılmıştı. Bu gibi kimselerin değerini biliyor musunuz? Daha doğrusu, böyle kimseler tanıyor musunuz? Daha doğrusu, böyle kimseler var mı? Çok var mı? Ben bir kişiden başka tanımıyorum. Bütün dünyada bir kişi! O resim! İçimin kılıfında, "varlık'ımtn çerçevesinde, vicdanımın haremi duvarına astığım o yakın, tanıdık, soydaş mahremin resmi. Kimin resmi? ”0”nun resmi! O bundan önce birlikte yaşıyor olduğumuz, daha sonra çılgınca bir tufanın kalkarak bizi birbirimizden ayırdığı kişi; birbirimizi yitirdik, ben onu aramaya buraya geldim, bu yabana çaunın altına! Biliyorum o da beni bulmaya can atıyor, ancak bir yaşam boyu arayış sonuçsuz kalmıştır. Bekleyiş boşunadır. Yine de gölgesinin ruhuma düşerek yok olduğu oluyor, vicdanımın derinliğinden yükselerek benimle konuştuğu, o günleri, o yerleri birlikte dile getirdiğimiz oluyor, bu susuz çölde, her mırıltı, her renk, her güzel, gizemli albeni, gönlüm için "bir su sesidir*.... "Az dolanan su! sucu!"

... hey; hey; niçin böyle oluyor?! Hey, sözlerin dizgini elimden kaçıyor, her şey salınmaya başlamış, her şey dönmeye başlamış, sözler tümden esrik olmuş, cümleler tümden kaçmıştır, kalem sersem sersem her yandan dolaşıyor arkalarından, sonra eli boş geri dönüyor, kimse benim nasıl şaşkın, başı havada bir perişanlık içinde olduğumu bilmiyor! Nerede olduğumu bilmiyorum. Kendimi görüyo340

rum; göklerde, dağların yüksek doruklarının üzerinde, uzak ufukların çevresinde uçuyorum, yok, uçmaya başlamışım. Gizemli bir esinti beni bir saman çöpü gibi raks ettirmiştir. İyice görüyorum, buradayım, sobanın yanında, ancak bu geride kalmış bir kişidir, kendimi görüyorum; uzayın bağrında dönüp duruyorum, belirsiz bir döngüye tutulmuşum.

işte şimdi ariflerin sözünü ettiği kendinden soyutlamayı duyumsuyorum, deniyorum onu, şimdi şu "geride kalan" şu benim ”anık”ım nasıl yazabilir, konuşabilir? Boşuna beklenti taşıyorum, boşuna diretiyorum, bastırıyorum. Gideyim biraz gazete karıştırayım.

...ne güzel gazeteler! Gereksiz yereydi onlardan o denli uzak duruşum, alaya alışım, ne de çok gerek duyuyorum okumaya, düşünmeyi, anlamayı, özen göstermeyi gerektirmeyen şeyler okumaya. Yürümeye, parmak çırpmaya, çocukça dırdır etmelere benzer bir okuma; yeğni, özgür, kolay. Coşkuyla, şenlikle, kendinde olmayla birlikte!

Ne renkli gazeteler! Her biri yirmiotuz sayfa! Bayram özel sayısı. Eveet! Sanırım bugün bayram! Nevruz Bayramı. Güzel, bakalım neler yazmış?

Ooo!... bu da ne! Duyurulara bak! Bugün, saat... benim oturu.... Benim yantsıra Bayan ... oluru... Biz üniversiteliler, arkadaşlar ile tanıdıklardan... kulübü....lık ev....!

Bravo; ne mutlu onlara! Ne de çok rahat beyinleri, şen gönülleri var! Ne de çok hoş vakit geçiriyorlar! Ancak ben onları hiç kıskanmıyorum, böyle mutlu olmaları ne güzeldir! Ben böyle olmak istemem, onların benim durumumda olmalannı da istemem; onlan Tann, bu mutluluk341

lar için var etmiş. Onlar da benim çektiğimi çekecek olursa ben onlara bağlanırım da bu acı daha çok kötü olur. Onlar da gelecek olursa, ben bağımsız, görkemli, yüce bölgemi yitiririm. Bu açık yüksek gökyüzünde kendim yalnız uçmak istiyorum; bu yumurtadan yeni çıkmış, etçil, evcil kuşlardan birinin topraktan, ağaçtan, su havuzunun yanından, bahçeden, avludan uçuşa geçerek bu gökyüzünün bir bütün, duru göğsünü lekelemesinden, an göğün ıssız boşluğundaki yalnızlığımı bozmasından korkuyorum; bir yaşam boyu yol alarak bulduğum bu adayı kent yaparak kendileriyle doldurmalarından; çarşı, dükkan, dinadamı, ajan, yenilikçi, aydın, gerici, hacı, doktor, üstad, patron, tellal, amaan! Ne büyük bir hayvanat bahçesi olur!

Sözüme döneyim. Söz, insan, dil türlerinden söz ediyorduk, yani seslenilenlcrden, seslenileni olmayan, seslenilen! sınırlı olan sözlerden...

Doğru, gazetelere bakacaktım, göz gczdirccektim...

Bir şey yok. Hepsi kalıplaşmış, resmi, idari, yinele nimscl, anlamsız, kokuşmuş sözler! Kokuşmuş mu? Yok, pislik kokusu bile yok; doğrusu kokusu bile yok, hepten hiçe benziyor; sözcükler tümden yastık, döşek yapımında kullanılmak üzere kiloyla satılan plastik parçacıklarıdır. Renkleri var, rengarenk, ya koku, özellik, ut, ağırlık?!

Yazınşiir sayfasında bir şeyler olabilir. Bir rastlantı sonucu okunduğunda değecek bir şiir sürçmüş olabilir dillerinden. Ha, ...Of! Bunların da udi o seslenilenler, duyurular ile makaleler gibidir. Şiirler de resmi, çıkarcıl, yinele nimsel, güçseldir. Niçin böyledir? Bellidir. Şiir söyleyen kim? Şair. Şair kim? Halifenin ya da falan adil emir ya da sultanın kölesi olan, falan Türk Hanının paralı, aylıklı bir

342

görevlisi! Bu paralı, güçlü, hoş kişilerO), şaire "idrar" veri yorlardı.CYani burs, aylık. Sadî: Nizamiye'de idranm vardık O da "Atabek Azam Bilmcz'in idrarı" uzunluğunda "ölçülü, uyaklı, istenilip beğenilen" bir kaside dokuyordu, candan gönülden.

Bayram günü bir genel kabul günü. Gelin bir Bahariye söyleyin diye ozanlar çağnlırmış. Sıla da olmazsa açlıktan çoluğu çocuğunu, eşini geçindiremcyerck güzel, ak yüzlü sevgiliden ayn düşecek olan bu zavalılar da ne yapsın? Amelelik de bilmezler ki. İş güç yok, mal mülk yok; Bahariye söylemeli, konağın hatırını şenlendirmeli, o da bir el sallayarak bir sıla vermeli. Böylece ozana, gözü ozanda olan ailesi ve çocuklanna, bayram günleri, bir bayramlık, bir azık, bir helva, bir yağ yetiştirmeli.

Evet, zavallı ozan, ısmarlama bir Bahariye iıtikab ettikten sonra, sılayı alarak biraz et, biraz ekmek satın alıp çoluğu çocuğuyla bayram gecesi bir araya gelip yemeleri ya da bir suyun yanıbaşında, bir söğüt ağacı altında, putuyla, Şeyh Ebu Ishak ve Sultan Gazi'nin idrarı üzerinde oturup, içmeleri umuduyla Kutlu Zat'ın duacısı... şiir yapıyordu, Bahariye, kimin için? Şu karnı yemek, kellesi içki dolu, yabanıl, şerefsizce, pis bıyıkları olan, boğazı şişkin Han için! Gözleri esriklikten kıpkızıl olmuş, coşmuştur. Şehvet ve lezzetin ondan bir yağ gibi döküldüğü yorgun, nefret dolu bir durumda, adil cmirin önünde onu eğlendirmekle uğraşan ozandan da daha zavallı olan birkaç cariye ile rakkasenin eteğine bakakalmış Han hazretlerinin sevdası kafasına vurmuş, çevresinde oturanlar da elleri göğüslerinde, saygıyla, eğile büküle, korku içinde, Hazrcti Gereksinimler Kıblesi'nc bakıyorlar, kullu beğeninin ne gibi işler bul343

duğunu görsünler diye. Kusma mı? Kötü işler mi? Nee? özetle her şey; kulaktan zildedir; çalsın da bir ibrik doldursunlar da bir tas getirsinler.... el altılık yapsınlar, dostlardan geri kalmasınlar, işleri bozulmasın diye; yakınlık! Yakınlık!

Ozan da bunlardan biriymiş. Şu, koşuklayarak yeri, göğü, gönülleri, beyinleri şen şakrak gösterdikleri Bahariyeler de çevredekilerin fırlamak, ibriği su doldurmak, tas, leğen getirmek işine benzer bir şeydir. Şu zavallı Kaanrye bakınız! Zavallı, ne de çok sıkıyor! Ondan daha iyileri de ondan daha kötü:

SadTden:

Ağaçlar gonca açtı da bülbüller esrik

Dünya gençleşti dostlar içmeye koyuldu

ilkyaz geldi dünya cennet gibi oldu

Kara toprağın üstüne felek lale ekmiş

(Allah kahretsin seni! Yedinci yüzyıl ozanı mısın sen? Doğu'dan Moğolların, Batı'dan Haçlıların bu toprakları kan banyosu durumuna getirdiği yüzyıl!)

Menuçehrî:

Bir Mart bulutu yükseldi şu dağın yambaştndan

Ferverdin yelleri esti çiftliklerin arasından

Unsurî:

Bir Nevruz yeli bostanda gezer olur

Yaptığıyla her ağaç salınır eser olur

Rudekî:

Geldi ilkyaz yemyeşil tatlı bir renk bir kokuyla

Binlerce ilginç süsle binlerce içler açmayla

Yine de şu sevgili yüce Mevtana, bu aşk yiğitliğiyle,

güzellikle, yücelikle dolup taşan görmekti ruh! Büyük ruhun, gazeli de büyüktür, hevesinin de görkemi, üstünlüğü vardır, inanç, abdallık ve iyiliğinin aşağılık ruhu da iğrençtir, saçmadır! İlk yazına bakınız:

Geliniz geliniz gûlzar açılmış

Geliniz geliniz dildar ulaşmış

Geliniz hepten hepimiz canı cihanı

Güneşe sunalım güzel oklar saçmış

Şiir sanatlan açısından Mevlana'yı güçsüz olarak değerlendirip o "idrariyarın da Mesnevî ile Divanı Şemf ten daha güzel, daha şiirsel olduğunu buyuran o nüsha yutucu dizinciler utansın!

Kim diyor, günümüz şiiri geridir? Bunlar, ya güzel şiiri, alışmış olduklan yaygın kalıplarda görmeden tanımıyorlar, ya da şu yeni doğma yer böceklerinin saçmâlıklannı yeni şiir olarak algılamışlar! Şu güç yetiremedikleri için yeni şiir yazanlar, eski

şiiri okumayı bile beceremediklerinden ya da Avrupa şiirini anlamayan kimseler çevirdiğinden, bu çeviriler de yanlış, anlaşılmaz, anlamsız olduğundan, yalnış, anlaşılmaz, anlamsız söz söyleyen herkesin çağdaş Avrupa şiiri söylemiş olacağı kanısına kapılmışlar.

Eski yazınımızın parlak albenilerinden biri yiğitliktir. (Başka açılardan ele alınması gereken genel yiğitlikler dışında, yalnız Firdevsi'de görülür.) İkincisi irfani şiir. Soysal değerlere dayanarak efsaneler dünyasında dolanan klasik yiğitlik, günümüz insanının düşünceleri, acıları ve gereksinimlerine yabanadır. Eylemindeki görkemli güzelliğe karşın Demirci Kave'nin efsanelerimizin yanısıra ailesel, soysal, soyluluğa dayanan üstünlükleri önemsememesi gereken şii bir müslüman olan FirdçvsrninŞ&bnâme&nde bi345

le parlamadan baüvcrmesi, bir çığlık attıktan hemen sonra sessiz kesilmesi,. Feridun Fcrruh ile öteki soylan üstün köklü "soyluların parlayışıyla birlikte yitik duruma gelmesi bir rastlantı değildir. Bugün yiğitlikle ilgili değerler değişmiş, günümüz yiğitliği de somut inançsal, insana) bir yiğitliktir; tinel yiğitliktir, bedensel değil; gönül yiğitliği, bilek değil; gerçek, efsane değil!

Günümüz yiğitliği, ansoylar yiğtiliği değildir. Eşka bus, Keykavus ile ilgili pehlivanlar tantanası değildir. O Tebrizli ekmekçi Şeyh Ali Misyo'nun yiğitliğidir. Tannlar ile pehlivanlar yiğitliği değil, "şeref(0)ilere özgü üstün, an öykülerde kesinlikle geçmeyen adsız, imsiz kadınlar ve erkeklerin yiğitliği. Aristo'nun da deyimiyle, yalnız güldürülerde görünme hakkı olan kimseleri Günümüz yiğitliği, karda, kışta, gece, çölde başıboş dolanan yalnızlık kurtlan yiğitliğidir; içten açlık, dıştan soğuk aa:

Şimdi üçüncü düşman!

İç ey karfgülrenk ol! Yan

Biz barksızların kanıdır bu kan

Bu aç kurtların kanıdır bu kan

Çöl çocuklarının kanıdır bu kan!

Firdevsrye, bir de kişiliğine değer vererek büyük bir kişilik olarak benimsemekle birlikte utanarak, bir de bağış layıcılığtna sığınarak kendilerine şunu söylemek gerek: Bambaşka bir acısı, kini, sevgisi, umudu, ülküsü olan benim için, kuşağım için bugün Şahnamdnirı bu görkemli sanatsal yiğitliği pek coşkulandına olmuyor, örneğin şu:

Kesti, yırttı, kırdı, bağladı

Pehlivanların başını, göğsünü, elini, ayağını...!

346

Bizim çok güzel olan, ruhumuzla, düşüncemizle, düşlemimizle gizemli oyunlar oynayan gizemci irfanî şiirimiz, daha çok kendi düşünsel, duygular içeriğinin etkisin dedir. İrfanın kendisi, coşturucudur; şiirsel, duygusal, lincl güzelliklerle ilgili özlerle dolup taşar. Yine sevgili ile bilinmeyenlerin bulunuşu, tanışımın açılımı da bizim açımızdan şiddetli şiirsel devinmeler oluşturur. Upanişadlar ile Veda sal, Budhasal yapıtların yalın sıradan çevirileri bile böyle dir.

Eski şiirimizi savunanların hiç çekinmeden yineledikleri şey, eskilerin şiirinde, değil geçilmesi, ulaşılması bile olanaksız bir aşamaya varan gazelin kesin olgunluğudur. Bu, kesin olarak söz konusu olmuş bir konudur. Yeni girişimciler bile dolaylı dolaysız yollarla bunu dile gelirmiş, kendi yaptıkları işlere ilgileri çekerek yeni şiiri savunmak için, ne diye gazel söylemek gerek, diye gazelin kesinliğine saldırmışlardır. Başka sözleri, acılan, duyguları yeni şiirin mayası yapmak gerek. Oysa ben eski gazelin irfanî kavramlarla katışaniarın dışında, çok yinclcnimscl, düzeysel, mayasız, nesnel olduğuna inanıyorum. Bütün eski ozanlarımızın sevgilisi birdir dersin; o da öpmekten, karşısına oturup bir içki içmekten başka bir işe yaramayan gümüş yüzlü, güzel davranışlı, kement kaşlı bir kişidir. Temel tü ketisi de onu Gal suyunun yanıbaşında bırakıp övülmüşe koşalım! Bağlılık budur işte! Sevgilinin yazınımızdaki temel görevi teşbih ile tagazzuldur; O da "bağlılık işinin gerçeklc şim"i içindir! övgüdışı

gazelde ise cici bir oyuncaktır; "tekdüze, kalıplaşmış, yöneimclikscl", insancıl bilinç, düşünce ile lincl, içerikten yoksun dış güzelliklerle. Saçı başı dağınık, çığlık çığlık, kenti kargaşaya sürükleyen, vefasız, taş

yürekli, selvi boylu, sürahi boyunlu, konca ağızlı, keman kaşlı, ok kirpikli, ok bakışlı, alımlı, bir yandan da rakip okşayıcı, içkici, gözsüzyüzsüz, saçmasapan! Uyum içinde çalımlarla, salınarak kentin içinden geçer, "bir halk şaşkınlıkla önden arkadan ona bakar"!

Açıkça anlaşılıyor. Aksaya aksaya ozanla birlikle olan sevgili adında böyle bir şey, dilencilik, "istck" ile övülmüşün kabesinin çevresinde dönerken adadığı devesi yolunda, gazeli, artık hiçbir duygunun erişemeyeceği olgunluktan bir doruğa nasıl ulaştırabilir?

Haaa.J Yine de şu çağımız ozanlan, artık şiir para kazanma dükkanı olmadığından daha içten olmuş, saraydan uzaklaştıkça gönüllere daha çok yaklaşmıştır. Rahmetli Feridun Tevellelî, çok güzel! Bu yıl bu bayramda durumumuzu anlatmış gibisin:

Kanadı kırık baykuş gibi bu umutsuz bayramda Kendi üzüntüler bodrumumda oturmuşum "Yeniyıl" geliverir de yorgun sırtımdan benim Yükünü indiriverir umuduyla oturmuşum Tozların kapladığı yüzümden teri siler Şaşkınlıkla yazıverir dosdoğru oturtur beni Elini omuzuma dayar, bu güçlük yığını saçan Bir yıllık yolun var senin; kalk diye sarsan beni Türlü türlü ızdırap hazırlamış şans eli senin için Bu şaşkınlığın içinde emanet yükü ıtaretmiş Türlü türlü kara yazgı salktmlt yılanlar gibi Adım atacaksın diye susuz umutlar açtvermiş Çeçen yıl geçti işte yaşam testisinden elimden Bir kadeh iç geleceğin umutsuzluğu ile Bir yıl daha yaşa da bu acı bekleyiş içinde

Gül açmayan umutlara kız, özlemin coşkusu ile Kanadı kırık baykuş gibi bu umutsuz bayramda Mutluyum bir yaratık uğramadı bana diye Mutluyum, bu kara ölüm bu lacivert akşamda iki gözümü çıkarırda tştğtma üjleyiverir diye

Yok, yok, o denli anlatmıyor durumumu. Dış görünüşü bana uyuyorsa da ben, bu denli inlemem, inlemekle aram yok, ne olmuş ki?! Dünyada, bu göğün altında inlemeye değecek ne var? En yabanıl kırbaçlara karşı bile adamın erkekçe, gururluca suskusu kırılmamak. Hiçbir acıya karşı adamın dudağı görkeme bulanmamak. Ben inlemekten uzağım. Yaratılışın en büyük acıları, en yabanıl vuruştan beni yalnızca susturmayı başarabilir. İnlemek, sızlanmak, yakınmak, şikayet... bunlar kötü şeyler.

Ben iki işten nefret ederim: Biri, aalannı anlatmaktır; o, crkeğimsilcrin işidir. Biri de kendini savunarak kendini aklamak için ter dökmektir; o da güçsüz bırakılmışların, zavallıların işidir. Gözüpek kişi, acılarını paylaşacak kimselere gereksinim duymaz, inlemekten utanır. An kişiyi de yaşam ile dünya yalnız bırakmıyor. Yaşamı savunur onu, zaman aklar onu, kirliler asla anlığı bulandıramazlar. Taşlar bağlamış, köpekleri salmış olsalar da!

Yine bambaşka bir şey olan bir inleme var. Gam, keder, musibet, borç, "mızmız etmeler", "zırzır etmeler", buna şuna düşmanlık, şurayı burayı incitme, güçsüzlük ile güç yetirmezlik inlemesi değil, erkek inlemesi. Arslanın dağların büyük gecelerinde inlemesi gibi. Bu, yabancılık inlemesidir, yaşamanın yıkıntılan altında ağlama!

"Bu 'dönüp durari yaşam döngüsü içinde insanoğlunun döktüğü gözyaşları bütün okyanuslann suyundan daha çoktur*!.... Doğrudur Budha... Doğru...!

Başlattığım sözlere döneyim şimdi, gazele okuduğum yeter..., kişinin kendisinin bile orada yabancı bir dinleyici olduğu sözler ile bir şeyler söylemiş olmak için değil, bir şeyler işitmiş olmak için söylediğimiz sözler ve saçmalıklara artık boyun eğmeyen sözlere... Düşünmek gerek, yalnızca düşünmek; açıklaması yoktur. Açıklaması mı? Neden olmasın, var da bir dil, bir sözcük yoktur; açıklaması yapayalnızdır, bir yüz buruşturma, bir alın dalgalanmasıyla şimşek çakması, bir dudak kıpırdatma, ağır, üzgünce bir susku, özlem dolu acı bir gülümseme, başın boynun hızlıca bir sallanışı ya da dilin ivedi bir dönüşü ya da dudağı

çılgınca ısırmak ya da şakak ya da parmağı ısırmak ya da alnı, halıyı yumruklamak ya da birden fırlayarak yürümek, bahçeye, sokağa, caddeye çıkmak.... yoluyla; bunlardır işte bu sözlerin cümleleriyle sözcükleri...

Bir de artık düşüncenin de yetişemeyeceği sözler. Havalanır, ağırlığını yitirir, düşler göğünde uçar... "yokluk içinde uçuşan sanal kuşlardır" dersin; karma karışık bir düşten geçen kaçkın gölgeler gibi, gözlerimizi birden kapatıp sıkarken gözümüzde oluşarak hemen dağılıveren rengarenk güzel daircciklcrlc zerrecikler gibi... Ne ilginç sözlerdir bu sözler! Ne de çok yeğni, biçimsiz, incecik! İnceliğin özünden, güzelliğin soluğundan doğan, renklidir, tavus tüyü, tavus tüyünün rcklcri gibi! Her şeyden kaçmak, ıssız bir odanın bir yanına, büyük, sınırsız bir yalnızlığa sürünmek, ışığı kapatıp yalnız oturmak, bir sigara tüttürerek bu dille konuşmak gerek, yok, oturup her çekişte gülümseyerek karanlığın bir yanını yakan sigara ateşinin koyu ışıklan içinde belirsiz dumanların arasından o rengarenk, sınırsız, ağırlıksız, biçimsiz sözlerin uçuşunu izlemek gc350

rek, nc görkemli, düşlere daldırıo bir ateş oyunu!

Bir de artık düşler göğüne bile sığmayan, kendilerine orası bile dar gelen, düşlerin kendilerine ayak uydura mayarak gerçekte bir planı bile olmayan sözler. Birbirinden ayrı değil, kopuk değil. Milyarlarca anlam birleşmiş, kaynaşmış, katışmış, durağan, ağır, kocaman bir kaya oluşturmuş, yalnız ağırlık, görkem ile büyüklüklerini göğsümüzün üzerinde duyumsuyor, bitkin düşürücü baskısı altında şaşkınlık, bunaltı ve ağndan dolayı sessiz duruyoruz. Bu sözleri açıklayan özel dit, bir tür "susku"dur.

Bir de yerlerinde duramayan, bitkin, bir yerde duramayan, yellerin elinde dönüp duran yeğni tüyler gibi bir türlü yavaşlayamayan, sözcükleri esrik sözler de var! Tümü, büyük bir içki havuzundan baş çıkarmış dersin! Sersemlemiş, ürkmüş, başı dönmüş durumda. Ayaklarına bağ vurdurmuyorlar. Ateşin üzerinde çöroluna benziyorlar; yalpalıyor, uçuşuyorlar, dönüyorlar, nc yapacaklarını bilmiyorlar; sözcükleri ayn ayn, bir arada duramıyor, elele veriyorlar, birleşik bir dizi oluşturuyorlar, yok, bütün harfler, bütün sesler bir dizide bitişerek bir ibare oluşturuyorlar, bu ibare bir şarkıdır, bir ritimdir, birleşik bir iniltidir, bir ezgidir. Şarkı, müzik, okuma, mırıldanma ve inlemenin bu sözcüklerin dili olduğu yer burasıdır. Sözcüklerin birer birer sıraya geçip, geçit töreni yaparak asker?, makul, mantıklı bir düzen, bir tertip içinde geçmeye tahammülleri yoktur; birbirine karışıp üstüste birikerek tümden bir ezgi, bir şarkı, bir inilti, bir müziğe dönüşüyor, ardı kesilmeyen söz cüksüz, "iç"in dökülmüş olduğu bir ezgi! Ardarda gelen iniltiler, vurmalt hızlı bir ritim, yumuşak tatlı bir müzik, ruhun incinmiş, yaralı telleriyle oynar; bir senfoni, bir sonat,

351

Meskoviç'in ayışığı sonau, kara bütün acılar ile sözcüklerin inlediği bir caz çığlığı...

Bir de yalnızca bakan sözler. Bunu birçok kişi anlar, birçok kişi; orta kimseler bile. Ancak bakışların dili de ağız lann dili gibi hep bir düzeyde, bir türde söz söylemez. Sinema, kadın, magazin ile aşk sözlüğü kurallan ile birbirini çağınp "algılayan", birbirlerine sözler söyleyen, öyle çok kokuşmuş, yinelenimsel sözler ile saçmalık ve aşağılıktan bir "göz kırpma" olarak ortaya çıkan bayağı, bayağıdan da aşağı, bunlara da birkaç ıslık ile birlikte birkaç boş, boyun sallamanın eşlik ettiği sözler söyleyen keyfi yerinde, tatlı iki genççiğin bakıştan ile kendi yalnızlık mağarasından, melekulî yeiin im in doruğuna çıkarak, gönlünü yerden koparıp, bu göğün görkemli arılığı içinde göz açan, sessiz duran, göğün, ayışığıntn, yıldızların, samanyolunun görüntüsü bir gözyaşının azmasıyla birlikte alı üst olup, karannea ya, yok oluncaya değin bakmayı söndürerek öylece konuşup duran zahit bir rahibe ulaşıncaya değin.

Bütün dünya dillerini bildiğimi sanıyordum, dünyada benim bildiğim oranda dil bilen kimse olmadığını, kimsenin benim gibi söyleyecek sözü olmadığını sanıyordum, böyledir de. Ancak ben bildiğim bu denli dil, bu denli sözden, bütün bu her yerden, her türden, her tipten insanlarla şimdiye dek ancak biriki dille konuşmuşluğum var. Gereği yoktu, bundan ilerisini anlamıyorlar, kullanılmıyor. Ancak dün değil önceki gün, biri bana yeni bir söz öğretti, yeni bir dil öğrendim! Önceki gün, ondan önceki gün. Bayrama ikiüç gün kalmıştı; 36 yılının sonu.

Uykuda öğretti bana, uykuda öğrendim, uykuda olmalıydı, uyanıkken bana yeni bir konuşma öğretecek kim352

se yok, kim var? Ben, sözün iannsıyım, dilin tannsıyım, Demos Ihenes'in öğretmeni, Ali'nin kuluyum! Bana bir şeyler öğretecek birileri varsa da, bu düşte olmalı, uykuda bana bir şey öğretmeli, orada olabilir, ancak uyanıkken ben kimseye, bir şeye

gereksinmiyorum.

Uykudaydım, uyuyordum, evde, evimin holünde, Hira mağarası, bir Kızılkale, zindan hücresi, Mesut Saat Sal man'ın boğaz hisan, Nasır Husrev'in Yemegan deresi, Molla Sadra'nın Kum'un kimsesiz ıssız dağlarındaki yalnızlık sığınağı biçimine gelirmiş idiğim evde. Kapısı her yaratığın yüzüne kapalıydı. Herkes için yoktum, gerçekte yoktum, hiç istisnası yoktu, yakın akrabalanm, dostlarım, postacı, gazeteci, tümü, hepsi, hiçbiri için yoktum.

İşte böyle bir yalnızlık mağarasında, bir kapalı hisa nn içinde uyumuştum. Geceyi sabaha dek dördüncü tür kişilerden olan o seslenilenle konuşmakla geçirmiş, sabah olunca da yorgun argın uyuya kalmıştım, bu evde artık ge cegündüzün, öğleden önce ile öğleden sonranın, saat kaçın, kaçına ayın, yeni yılın, Nevruz bayramının, bu gibi sözlerin anlamı yoktur. Takvim, 37 yılının 5 Ferverdin'İn den söz ediyor, ancak 36 yılı evimden gitmedi daha, dışan çıkması için kapı açılmamış, yeni yıl içeri girsin diye kapı açılmamış.

Uykudaydım, uyuyordum!

Birden, batışın belirsiz, soluk karanlığında görünmeyen bir kuş, çıngıraklı bir çığlık atarak belirsizliğe doğru kaçar gibi olur.

Sahranın yıldız saçan göğünün açık, durgun bağrında, ayışıksız bir gecenin ortasında, sessizce ağır, ağır, birden bir melek, ileti ile vahyi, Hira dağının ıssızlık ve yalnız353

lığında, düşünoe yağmurlarının altında oturmuş olan sessiz, bitkin bir adamın ümmî gönlüne indirdikten sonra çölün göğü içinde yok olup, her şey durgulaşır gibi olur!

Karanlık bir ırmak yatağı, bahçelerinin kara, durgun sessizliğinde, gecenin aralanmış kapılarında, tanın yakınlarında birden yuvasını yitirmiş tanınmaz bir kuş, sanal bir korkudan yalnız bir çığlık atarak, tanın kurşunî belirsizliğinde yitik duruma gelir gibi olur.

Uykudaydım, uyuyordum, böyle bir ses duydum; uyandım, yok, sanırım uyanmadım, bilmiyorum, kuşu daha sonra görmedim gibi, değil mi, samnm gördüm, benim evime korku içinde hızla sığındığını gördüm; sanırım odama geldi; gelmedi, samnm bir şahin, bir doğan, bir kartal onu izliyordu, o da istemeden kendini bir dağ yarığına, bir çatı altına atu, bu dağ yangıyla bu çatı altı rastlantı sonucu benim odam oldu; yok, sanırım kara soğuk bir kış gecesi tufan, yuvasını yitirmiş bir kuşu bu odaya attı...

Bilmiyorum, kondu mu konmadı mı, sanıyorum konmadan kondu: Sanıyorum durmadan konmadı: Kondu; anımsıyorum, bir an kondu, ancak durdu da kondu; yok, kelebek gibi kanat çırpa çırpa, döne döne konmuştu; yok, kondu ancak sanıyorum o durumda önümden kaçıyor; konmuştu, ben de o durumda korku içinde benden kaçu ğını görüyordum; evde bir yangın çıktığını, çaunın biraz sonra çöküvereceğini duyumsoyur gibiydi! Konuştu da, yine de sessizdi; bir şey söylemedi, sessizdi, hiçbir şey söylemedi, yine de konuştu, kulağıma bir şeyler geliyordu da çok dağınık, çok uzaktı, ben de bir yanıt verdim, bir yanıt veriyordum, ancak suskundum, suskundum, yine de bir şeyler söylüyordum, konuşuyor olduğumu duyumsuyor354

T

dum, yok, dilim sesleniyor, bir işte bulunuyor...

Sonra, biui, giui, gitmedi, yok oldu, battı. Düşte gördüğün çehreler, düşle görünen kişiler "gitmezler*, düşte kimse "gitmez", birden "görünmez olur1'. O da gitmedi, görünmez oldu, oracıkta batıverdi.

Bilmiyorum bu işler, bu sahnelerin tümü kaç saniye sürdü. Orada zaman işlemiyor, bilmiyorum, kaç saniye, kaç dakika, ancak dilsiz tatlı bir anının, düşlerin önünden geçişi hızındaydı.

Uzaklarda bir yuvada yatan bir kuşun görüldüğü dağınık bir düş hızında...

Anımsanmak istenip de anımsanmayıp yitik duruma gelen bir anı hızında. Bir görüntünün anımsanması kadar bile sürmedi, unutulmak kadar bile, birden unutulup uçan bir "anı" kadar sürdü.

Gördükten sonra unuttuğumuz bir düş kadar... Ne bileyim işte?

Ancak uyanıp uyanmadığımı anımsayamıyorum, öylece uyuyordum; uyanık mıydım, uyuyor muydum, düşte miydi, yarı uykulu, yarı uyanık mıydım? anımsıyamıyorum, hiç uyanmamışım gibi geliyor bana, daha sonraları saatler geçti, uyandım, evet!

uyandım, ne uyanış!!

Birden, suyun altına girerek başını sudan kaldırır kaldırmaz bir arif hem de nasıl bir arif oluveren Baba Ta hir Oryan gibi içinde dünyalarca aydınlık, ufuklarca bilme ile deniz deniz bilme, anlama, duyumsama açıldı, kaynayışa geldi!

Uyandım, ne uyanış! Birden içimde kimi yeni sözle355

L __

rin yanısıra bütün sözlerin tanrısı benim ummadığım, yabancısı olduğum birtakım sözlerin kaynadığını duyumsadım; bir pınar gibi güçlü, duru, coşkun, doluyorum, azıyor...

O ana değin anlamadığım, ummadığım, varlığını bile düşlemediğim yeni bir dil öğrendiğimi duyumsadım...

Dilin sözleri mi? Yok, kalemin sözleri mi? Yok, suku nun sözleri mi? Yok, bakışların sözleri mi? Yok, müziğin sözleri mi? Şarkı mı? İnilti mi? Yok, yok, yok!

Mevlana, Şemsi Tebrizî, Kadı Ebu Yusuf Hamedanî, Şeyh Serahsî gibi ağır, ağırbaşlı, sessiz adamların içinde coştuğunda onları, insanların gözü önünde, sokakupazar da, evde, kendi içlerinde raksettirerek pldırun, salınan, çağlayan sözler!

Ozamn dili tutulur, yazann kalemi kınltr, ozamn doğası felce uğrar, bakışın gözü kapanır, sessizlik birbirine karışır, şarkı, inilti, müzik birbirine girer, böylece kişi, ateşin titreşen yeğni dumanları gibi boşluku rakseımeye başlar, iki gün, iki gün iki gece boyunca yazamaz, okuyamaz, düş kuramaz, sessiz duramaz, şarkı söyleyemez, mırıldanamaz, inteyemez; ancak duvarlan yumruklayabiliyor, güçsüz titrek tımaklanyla duvan tırmalayabiliyor, yok, yalnız raksedebiliyor.

Fersahlarca yol yürüdükten sonra Atur*a ulaşınca bayılıp yere düşene dek önünde raksedip sevinçten el açan o Haksar dervişi gibi; üzerine eğildiler, durulmuştu! Kendinden kurtulmuştu! Ya da çılgınca rakseden, gece un ağanncaya dek raksettikten sonra gün ağartısının ışıldayan gülümsemesinden mum ışığı gibi azar azar yok olan İspanyol Gaston Dauphine'in "Çılgının Dansı" operası gibi—

356

Bütün sözlere ne denli yabancılaşmışım! Neredeyim? Yükseklerde uçan bir kuş gibi bütün şiirler ile aşklann, bütün anlamlar ile sözlerin doruğunda dönüp durmaktayım; gönlüm yeryüzüne bilinmeyenden vuran, yağdıkça yağan bir ilkyaz yağmuru altında kalmış susuz bir boğazdır! Her damla bir sözcük, ne güzel, ne duru!

Kasideler, gazeller, mesneviler, dörtlükler, bütün şiirler ile şarkılar, virtler ile dualar oldukça çok suçludur, ağırdır, düşünecek, felsefe yapacak, irfanla uğraşacak gücüm yoktur. Kendi içimde yıkılmış, kül olmuşum, ardı kesilmeyen fırtınalar küllerimi Hallacın külleri gibi havada oyuna tutmuştur! Sulann sıcak buğusu gibi o alımsı anının esmesiyle o zümrütsü hatıranın görünmeyen kokusunun zerreleri içinde yayılıyor, havada yok oluyorum, kendi içimde ölüyor, coşkuyla can buluyorum, sessiz kesilmiş olan "varlık"ım, içim içime katlanmışlığım, Isfent iletisiyle açılıyor, Ferverdin güneşinin öpücükleriyle çiçek açıyor, ilkyaz yağmurlannın baş parmaklannın okşayışlarıyla yeşeriyor, büyüyor, yaprak açıp dallanıyor, yeri baştan başa, bütün çöl alaru örtüyor, bütün göğü, ufuktan ufuğa bütün gökçatıyı kaplıyor; bu bambu ağacının incecik, özgür üst daloklan, yıldızların penccredklerinden, gökçatının üzerine çıkıyor, orada, öte dünyada bitiyor, Tann'ya doğru gidiyor artık konuşamam, düşünemem, "olamam*! Kendi

derimi atmışım, kendimden soyutlanmışım, beni bu dünyaya bağlayan ne varsa onu yeryüzünde bırakmışım da yalnız mı yalnız, kendimden uzakta bir karaltı gibi, bir coşku bölmesi gibi, kuşunun ürkü dolu çevresinde, alıcı düşleminde dönüyor, raksediyorum, onunla, onunla birlikte, bu dünyadan uzaklaşıyoruz da uzaklaşıyoruz da, gökleri

ayaklarımızın aiunda bırakıp geçiyoruz da ne bileyim neredeyim? Kim bilir nerelerdeyim...? Aferin, Ahmedi Şamlu! Şimdi aşk gazelinin, irfanî mesnevinin, felsefî dörtlüğün, Horasan kasidesinin zamanı değil. Sen de buralara ulaşmış mısın ki?! Sen de böyle bir seher uykusundan mı birden uyanmışsın?

Ben ilkyazım sen toprak Ben toprağım sen ağaç Ben ağacım sen ilkyaz Yağmurunun parmaklarının inceliği Bahçe ediyor beni Ormanlar içinde tak ediyor beni Sen büyüksün gece gibi Ayışığı olsa da olmasa da

Sen kendin ayışığısm gerçekte kendin ayışığıstn sen

Üstelik gittikten sonra ayışığı

Sen gece yalnız başına uzun biryolyürümelisin

Günün kapısına değin

Gece gibi büyük bir akarsusun gece gibi

Üstelik gündüz de gelse •

Sen gitmezsin Çiğ gibi Sabah gibi

Sen bulut kadifesi gibi Sen otların kokusu gibi O incecik mermerşahi gibi O ay mermerşahi gibi Otların kokusu üzerinde ,,YükümsüzlükK gibi!

Şaşırmış kalmış kararsız

Kalmak ile gitmek arasında ölüm ile yaşam arasında Karlar gibisin sen

Üstelik karlar eriyip de dağ çıplak kalsa da Sen o mağrur yüksek doruk gibisin Karalık bulutlar ile Kötülük yellerine, gülüyorsun!

• ♦ •

Ben ilkyazım sen toprak

Ben toprağım sen ağaç

Ben ağacım sen ilkyaz

Yağmurunun parmaklarının inceliği

Bahçe ediyor beni

Ormanlar içinde tak ediyor beni

• ♦ ♦

Ancak hani...? Burada kimse yok ki? O kaçmıştır! Oda boş; göğsüm kafestir, yeller içinde açılmış, ellerime ne yapsam bilmiyorum! Uyandım! Biricik kelebeği birden elinden uçuverip de aramaya koyulan afacan bir çocuk gi bi, yerimde duramıyor, odanın her yanında dönüp duruyordum, sersemlemiş, coşmuş bir durumda havaya zıplıyor, kitapların, güllerin, yazılann, pencere camlarının üzerine, odanın tavanı altında, boşlukta, havanın her köşesine, nereye bulursam atlıyordum, yüzünü ellerimin arasına alıp var gücümle avuçlarımın içine geçirip sıkıyordum, sonra hırsını alamamış boş ellerimi üzgün, özlem dolu gözlerime karşı açıyordum, bir süre sessiz onlara bakıyordum, sonra beklemeksizin başka bir köşede, havada, arkasından dönüyor, zıplıyor, dolanıyor, tırmalıyor, ağlıyordum; yoktu da görüyordum onu, ona doğru koşuyordum, kancayla yaka

fiyordum, o ısc kaçıyordu... (a ki... bir köşede oturdum, gözlerim yanıyordu, sıcak gözyaşı perdesi odanın içini karartıp titretti, güçlükle göz kapaklanmı aralıyor, onu görmek üzere gözlerimi açıyordum, yoktu, vardı, anısının kokusu havada dalgalanıyordu, varlığının ağırlığı oda havasını göğsümün üzerinde ağırlaştırıyordu, her yer onunla dolup taşıyordu, ancak bulamıyordum, vardı da bulamıyordum, yoktu da onu her yerde görüyordum... Bilmiyorum, nasıl bir durumdu, nasıl bir uykuydu? Kelebeğim kaçmıştı, bilinmezlik onu çarpmıştı, artık inanmışum, artık uyanmıştım, ne korkunç, ne kötüdür, ne güçtür uyanmak!

Benim kelebeğim, kendi yalnızlığımla eriyerek gelişini beklediğim, su olduğum, ağlamaklı yalnızlığıma çıkıp gelmesi için kendi içimde yanıp durduğum, bir yaşam boyu kara geceden sonra geldi, ancak uykuda geldi de oturmadan gitti, önümden kaçu, uyandığımda yoktu, uykuda olmasaydım gelmezdi, uyansaydım bırakmazdım gitsin. Yakanş buyruğu, gereksinim iktidan ile sevginin görkemli, buyurgan saitanau alıkoyar, tutsak ederdi onu, bırakmazdı gitsin.

Yok, benim kelebeğim kaçu bir coşunun ivecenliği, bir düşün yeğniliği, darmadağın bir dileğin perişanlığıyla.... işte, ne bileyim?! Odanın ıssızlığından kaçtım, kendimi onun arkasında, evin kapısına vardırdım, açtım, dışa nya baktım:

Çöl Gök. Susku

Bu benim sürekli üç komşum, öylece evimin eşiğinde bekler kalmıştı. Çöl, ufuk ufuğa, göz görcbildiğince karşıma serilmiş, her yandan uzak sonsuzluğa değin gitmişti: Yanıp tutuşmuş, üzgün, ılgım ılgım, gök de başımın üze360

rinde durmuş susmuştu: Dili tutulmuş, mavi, güneşli!

Vücut sonuçsuz uğraşlardan bitkin düşmüş, gönül umutsuzlukla dolup taşmış, can yığıntılarla ağırlaşmış, bir süre durup gözlerimi göğün yeşil masumluğunun gözlerine diktim; bu deliksiz tavanın altında barksız iki kırlangıç gibi sersemce, korkarak uçuşup araşan kendi öksüz bakışlarımı görüyordum. Kelebeği buldular gibi! Altın renginde uzak bir odak! Göğün durgun laciverdîliğinde! Evet, benim kelebeğim, uzak sonsuzluğa uzanan o yoldan gitti, Ali anayolundan gide gide bu Tann'yla dolup taşan masum "yeşil mavi'nin bir köşesinde boğuldu; benim beklenen mev'udum, çarmıha gerilen Mesihim, kurtarıcım, ilk günahımın kurbanı, kendi kanını benim yer süreneğinden kurtuluş fidyesi olarak vermiş olan, tanrısal ateşi tanrılar göğünden kaçırarak benim "varlık" gecem ve "yaşam" kışıma atan önsezgili, bilinmeyenden haber veren Promıehe'm; ateş kuşu! Ağlamaklı ayrılım ile üzücü, eritici karanlığımın altın kelebeği, gökyüzü miracına çıktı. O köşede, bütün tanışıklık gizlerinin yeşil coşkusu inanç duruluğunun açık mavisi ile sevgi gizemlerinin acı çeken morluğunun.... ne desem? ... bu asılı denizin, "bu çok bezekli yalın tavan" ile bu bütün Ahurasal güller ile yeşilliklerin, yeşil ekin alanının tam o noktasında...

Durmuştum da kalbimi çölden koparıp bütün gövdemi göz yapıp göğün gözüne diktim, bütün canımı bakış yapıp göğün o köşesine astım, böylece bu morun derinliklerinde, tat alarak, can diliyor, bu denizin maviliğinde, aşkla, can buluyor, esrikliğin yanısıra kendinden geçmişlikle gökle sevişiyordum, gözyaşı aman vermiyordu, ağlıyordum, bakmayı sürdürüyordum, mavi vahiy sessizliğinin

361

gönlüme Peygamberin şu sözünü söylediğini duyuyor, ben de varlığımın bütün zerrelerinin derinliğinde onu, özlemle gereksinerek mırıldanıyorum;

"İnsanlara karışıp halkın içinde yaşamak buyrulmamış olsaydı bana, iki gözümü bu göğe diker, Tanrı canımı alana dek öylece bakakalırdım"!

362

* Tunus doğumlu Fransız kökenli Doğubilimci yazar ScbendelHn "Yeşil Defterlerimden biri olan uzun manzume "Oluşturum Yolculuğu"nun girişinin bir oranda bağımsız ancak öze bağımlı çevirisi.

"Başlangıçta hiçbir şey yoktu, söz vardı, o söz de

Tann'ydı W

"Söz" de onu dilsizin okuması, "düşünce'sizin bilmesi durumunda nasıl olabilir?

Tann da birdi, Tanrı'dan başka bir şey de yoktu, "Olmamakla da nasıl olur "olmak"?

t

Tann vardı, onunla birlikte de yokluk,

Yokluğun da kulağı yoktu,

Sözler var "söylen me"ye,

Bir kulak olmadan; söylemeyiz.

Sözler var "söylenmeme*ye;

■Söyleme saçmalığına kesinlikle boyun eğmeyen

sözler.

tlginç, güzel, Ahurasal sözler bunlardır işte,

Herkesin doğaölescl özvan da söylenmemek üzere olan sözleri oranındadır,

(1) Tevrat.

Yorucu bitkin sözler,

Ateşin titreşen alevleri gibidirler,

Sözcükleri de her biri bir patlayışı iplerde sallatmış; insan "varlık"ının parçaları olan sözcükler...

Bunlar hep "seslenilen"Ierini ararlar,

Bulurlarsa, bulunurlar...

...bir de

"Vicdanının içtenliğinde dururlar.

Seslenilenlerini bulamazlarsa, yoklar,

Onu yitirirlerse, ruhları içten ateşe verirler, hep ürkünç açıtım yangınlan ateşlerler.

Tanrı'nın da söylenmeyecek çok sözü vardı,

Gönlünün enginliği içinde dalgalanıyor, onu sarsıyordu.

Yokluk onun "seslenilen^ nasıl olabilir ki?!

Herkesin bir yitiği var.

Tanrı'nın da bir yitiği vardı.

Herkes ikidir, oysa Tanrı birdi.

Herkes, duyumsandığı oranda, "var".

Herkes, "var" olduğu gibi duyusanmaz, "duyumsan dığı" gibi, vardır.

Kişi bir "söz"dür,

Bilenin dilinden geçer,

"Varlık"tnı da dostunun dilinden dinler.

Herkes bir "sözcük'tünKısır kalmaktan korkar,

Dölüt bulanmalarında, kan içer,

Söz de Mesih'tir,

Aşk Meleği "Ruhu'IKudüs"ün kendisini kimsesizlik, güzellik kızlığı Meryem'inin üzerine salarak, tanımanın anısıyla yokluk unutağını açıp, istekli, bekleyişti, gereksi nimli bir yokluk olan masum dölyatağı boşluğunu kendi "varlık"ıyla doldurduktan sonra orada kendi "oluş"unu dört gözle bekleyen Mesih'i görerek, tanıyıp, duyumsadığı, böylece Mesih'in doğup, sözün "var" olarak "an)aşılma"da "olup", başka bir bilinçle özbilince ulaşuğı an,

Söz de, anlaşılmadığı dünyada, "kendi varlığını" duyumsayan bir "yokluk"tur ya da "kendi yokluğunu" duyumsayan "bir varlık",*#

"Başlangıçta hiçbir şey yoktu,

Söz vardı,

O söz de Tanrı'ydı".

(2) Saıtre, benim burada "söz" "bilinç" arası ilişki konusunda söylediklerimi "söz" "nesne" ilişkisi açısından ele alıyor... Nesne, "vücut fi nefsih" (en soi)dir; belirsiz, etki alımda kalmayan, baskıcı, anlamsız, amaçsız, artık (de trop)tır; "vücut İİ nefsih" ya da bilinç (yok mu??) onu içerden çatlatıp, kendi ışıklarıyla o niteliksiz karanlık varlığı açık seçik bir duruma getirince, gerçekte onu değiştirerek ondan sonra onu ondan koparıyor, kendine bağlıyor. Böyle olunca da söz bilinç olmuş oluyor da varlık elmasına yol buluyor, öyleyse adlandırmak, belirginleştirip belirlemek, sonuçta da o adsız, ünsüz, imsizi bölme bölme ederek değiştirmek demektir, "söylemek gerçekleştirmektir", gelişim ve değişim dış dünyadadır, yani sözün gidip ona dokunduğu şeyde. Söz, nesne ya da göstergesini varlığın sınırsız, kuralsız, anlamsız, biçimsiz, değersiz, yararsız, nitelemesiz, niteliksiz, katışıksız karanlığı içinde kalıptan geçirip, ona anlam, özellik, nicelik ile nedensellik kazandırarak dışarı çeken bir çengeldir. Öyleyse yaratıyor. Dolayısıyla "bildirim", dilyapısal bir açıklayıcılığın yanısıra bir tepki değildir; edim365

Yücelik, hep kendisini görecek bir göz gözler,

iyilik de hep kendisini tanıyacak bir us bekler,

Güzellik de hep kendisini sevecek bililerinin özlemini çeker,

Ululuk da kendisine isteyerek boyun eğecek bir istem gerekser,

Gurur da kırıp suya doyurmak üzere gururlu bir başkaldın ister,

Tanrı da yüceydi, iyi, güzel, ulu, mağrurdu,

Ancak kimsesi yoktu.

Tanrı yaratıcıydı

Nasıl olurdu da yaratmazdı?!

Tanrı sevecendi

dir, onun açısından da dilsel gereçler. Bu durumda söz ya da sözcük, varlıkları açıklıyor, bunu yapmakla da onlara belirlilik ayrışımı, sonuçta da bir varoluş kimliği, anlam, amaç belirliyor...

Benim, anlama, duyumsama ya da bilince karşı yalnız sözü, nesneye eşdeğer tuttuğumu düşünmek büyük saflık olur. Yok, ben şu 'duyumsama, anlama" ya da Sartre'ın deyimiyle,

*söz"ün kendisini "seslenilen'e karşı bir "nesne" olarak ele almışım; varlıklara karşı söz olan nesne, ancak kendisi bu kokusuz, renksiz denizin derinliklerinde, *varlık"ın sessiz, ne densizniçinsiz, anlamsız, karanlık uzaklıklarında başını eğerek, dalgaları coşturan, anlam avlanan, durum belirleyen, varlıklar İçin tasarılar oluşturan, belirliliğe ayrıcalık veren bilinç, dünyayı anlamsızlaştıran, yani anlamlandıran bilincin kendisi de anlam vermesi için anlamlandırmak üzere bir bilincin yolunu gözler, kendisi doğadaki nesnelere karşı sözdür de bu dünyada onunla buluşma sözü olan söze karşı da nesne! Sözünün, buluşma yerine gelmemesi durumundaysa yok edilmiş varlığın derinliklerinde kendini yitirmiş, belirsiz bir karanlık olur; gece onu herkesle, her şeyle bir etmiş, bir gösteriyor.

Nasıl olurdu da sevmezdi?!

"Varlık", "ister"!

Yokluktan da istenmez.

Yaşam da "bekler durur",

Yokluktan da kimse gelmez.

"İyelik" de "istek"e gereksinim duyar.

Gizlilik de "bulunum" özlemi çeker,

"Yalnızlık" da "ülfet"i dört gözle bekler Tann da "varlık"tan daha çok"tu",

Yaşamdan daha yaşamlı Bilinmeyenden daha gizli Yalnızlıktan daha yalnız "İsteyecek" de çok şeyi "vardı"

Yokluk ise gereksinmez

Ne Tann'ya gereksinir ne sevgiye

Ne tanır, ne ister, ne acı çeker, ne ülfet ister

Ne de bir an Özlem çeker

Yokluk salt bir "yok olma"dır

Ancak Tann salt "var olma"ydı.

Yokluk da salt yoksulluktu da bir istediği olmuyordu

Tann da "salt varsıllık"tı da herkes "iyelikleri* oranında ister.

Tann belirsiz bir gömüydü de Bilinmeyenin sonsuz Öreninde saklanmıştı.

Tann ölümsüz diriydi de

Uçsuz bucaksız yokluk çölünde "yalnız soluyordu".

Onu bir göz görsün isterdi, onu bir gönül tanısın isterdi

Sevgiyle sıcak, tanışıklıkla aydın, inançla sağlam, içtenlikle an bir evde bannsın isterdi.

Tanrı yaratıcıydı

Yaratmayı severdi:

Yeri yaydı

Denizleri de yalnızlığında dökmüş olduğu gözyaşla nyla doldurdu

Acıklı birliğinde yüreğinin üzerinde katmanlaşmış

olanKendi sıkıntı dağlannı da

Yeryüzüne koydu;

Yönsüz, sonsuz gönderilerinin yolunu gözleyen yollan, dağlar ile ovaların bağnna çekti,

Yüce, duru ululuğundan göğü yükseltti,

Bağnnın hep kapalı duran kapıcığını da açtı,

Böylece içinde ilksizlikten beri bağlı tutulan istekli ahlarını

Dünyanın uçsuz bucaksız fezasına bıraktı.

Durgunluğun ıssızlık yakarışlarıyla, varlığın tavanını boyadı.

Yeşil dileklerini çekirdeklerin gönlüne attı,

Sevecen "okşamalarının rengini de bulutlara bağışladı,

Bu ezgiden de bir bileşim oluşturarak denizlerin yüzüne serpti,

Aşk rengini altına verdi

Güzel kokulu anılarının tatlı kokusunu yasemin koncasının ağzına döktü,

tpeksi doğuş örtüsüne de umudun alımlı güzel yüzünü çizdi.

Böylece altına gün oluşturum yolculuğunu bilirdi.

Yedinci lanağarmasının ilk gülümsemesiyle de 'devinim sabahı" başladı:

Dağlar yükselivererek, ırmaklar da esrik, başı sonu olmayan buzlukların bağnndan, güneşin çağrısıyla kaynayışa geçti,

Dağların soğuk kayalık sürcneklerinden kaçıp,

Bekleyen yakın kucakDenizin özlemiyle

Ovalann göğsüne saldırdılar da

Denizler kucak açu da... yaratılışın dokuzuncu günü,

İlk ırmak tekyollu okyanus kıyısına vardı,

llksizliğin başından beri derin çukuru içine sinmiş

olan

Okyanus da,

Irmağı karşılamak üzere, kendi kıyısından birkaç adım yürüdü, ırmak,

Ağır ağır, sessizce,

kendini,

boyun eğmenin yanısıra gercksinimeVerdi

Okşanmak isteyen alnını

Uzattı,

Okyanus da,

boyun eğmenin yanıstra gereksinimeOkşayıcı dudaklarını

Uzatu

Ona bir öpücük kondurdu.

Bu işte ilk öpücüktü.

Böylece deniz, kendi bir barınak arayan barksız kimsesizini kollan arasına almış oldu.

Onu, kendi özlem dolu büyük yalnızlığı, okyanusa, geri getirmiş oldu.

Bu işte ilk yakının ilk kavuşmasıydı!

Bu da yaraulışuı yirmiyedinci gününde oluyordu Tann da bakıyordu.

Sonra tufanlar koptu, şimşekler çakıp gökgürlcmele ri sevinç, şenlik çığlıktan atmaya başladı da:

Yağmurlar, yağmurlar, yağmurlar!

Bitkiler yeşerdi, ağaçlar omuz omuza verip yükseldi, yeşil otlaklar oluştu, gür ormanlar ortaya çıktı, böcekler kanatlandı, kuşlar cıvıldadı, kelebekler ışık arayışıyla dışarı geldi, küçük küçük balıklar denizleri doldurdu...

Egemen Tann, her günağarmasında, doğu burcundan göğün çatısına çıkarak, sabah kapısını açıyor, sağ gözüyle dünyaya bakıp her yere göz gezdiriyordu,...

Her akşam yorgun bir göz, kanlı bir gözkapağıyla batım duvanndan aşağı inerek, umutsuz, suskun bir du370

rumda, başını üzgün yalnızlık boynuna çekiyordu da

bir dediği olmuyordu.

Egemen Tann bir de, her gece göğün çalısına çıkarak, sol gözüyle dünyaya bakıyor, ülker kandilini yakıyor, samanyolunu aydınlatıyor, binlerce yıldızın mumunu gecenin tavanına asıyordu; gece vakti görebilmek üzere, yine de görmüyordu, sinirleniyor, içi özlem doluyordu, gecenin kara çadırına ateşli oklar firlatıyordu, yırtılsın diye de, yırtılmıyordu, anyordu da bulamıyordu,...

Tanağanşında, yorgun rengi solmuş, umutsuz, soğumuş bir durumda aşağı iniyor, tanın eteklen üzerine kocaman bir gözyaşı damlatıyordu da gidiyordu da

bir dediği olmuyordu.

Irmaklar ovaların bağrında gizleniyordu, esintiler her yana aşk iletileri yayıyordu, kuşlar yerin dön bir yanında sevinç çığlıkları atıyor, hayvanlar her eş kendi eşiyle olmak üzere yeryüzünde salınarak yürüyordu, yaseminler kendi sevgi kokulannı havaya salıyordu,

Ancak...

Tann öylece yalnız kaldı, bilinmez, kendi uçsuz bucaksız büyük melekutu içinde kimsesiz! Engin yaratılışında da yalnız. Anyordu da bulamıyordu.

Yaraukian göremiyordu, arüıyamıyordu, ona tapınıyorlardı ancak tanımıyorlardı onu, işte Tann bir "tanıdık"ın yolunu gözlüyordu.

Kendi çeşit çeşit heykeller kalabalığı içinde yabana kalmış,

Taş soğuk çehreler topluluğu içinde yalnız soluyan sanatçı büyük heykeltraş.

371

Kimse ■istemiyor", kimse "görmüyor", kimse 'baş kaldırmıyor", kimse sevmiyor, kimse gereksinmiyor, kimse aa çekmiyordu

Yine de Egemen Tanrı, sözleri için bir seslenecek bulamadı!

Kimse onu tanımıyor, kimse onunla ilişki' kuramıyordu,

Bu da yaratılışın ilk ilkyazıydı.

/Tann insanı balçıktan Ö) yarattı; sonra içine kendi ruhundan üfledi de ona itendi biçimini verdi’ona adlan öğretti, o "emaneti yerin yanışım göklere önerdi, onu yüklenmekten çekindiler, insan yüklendi, sonra bütün meleklere önünde yere kapanmalarını buyurdu

İşte bu insanın yüzünü hep bir üzüntü aylası çevreliyor, tarihin ilk günlerinden beri yaşam uğraşlannın kalabalığından sıyrılıp bir köşede "kendi'ni bir de "dünya'yı düşünmek istedikçe gözlerini bir kötümserlik kaş çatması bürüyerek; yüzüne acılardan bir dalga oturuyor. Çünkü o, kendisini hep bu dünyadan daha "büyük görüyor da bütün "varlıkların kendisine yelmeyeceğini düşünüyor, duyum sayışı bu varlığı aşıyor, bütün "varlıkların bittiği yerde kendisinin sürdüğünü, "sonsuz"a değin yayıldığını anlıyor.

O zaman, bu yıkıntılann yüzünde kendi içten doğası ile o "duru özü" arasında özsel bir yabancılık görür, bu onu ona alışıp bağlanmaktan umutsuz yaparak yabancılık duygusunu vicdanının derinliğinde uyandırır. Ona yaban(3) "Humaun Mesnûn". (Kur'an)

(4) Elçi'nin bir sözü, Incil'den bir ayet.

(5) Kur'an'da insanın yaratılışı.

a, bilinçsiz, aşağılıkça doğanın örtüsünü onun üzerine de çekerek 'kendisi olmadan* onu da kendisine bulaştırdığını aoklı bir biçimde anlayınca da doğal varlıktan da, kendi varlığından da uzaklaşıyor. Bu dünyaya yabana, bu dün* yayla bir yazgıyı paylaşan kendi yabanalığından uzak ol* duğu duygusu "yun" ve "yakınlık"ı anımsatır ona. İşte bura* da beşeriyetin en köklü felsefî ilkesi seneviyet inananın içine yerleşir, tikel insanın beyninde biçimlenen olgunlaş* mamış, belirsiz ilk tasanmlann her dilde ayn bir ad, her boyda ayn bir biçimde "alt dünya" ile "üst dünya" düşüncesinin her yerde, her zaman olması, buradaki dayarumsız lık ile oraya duyulan özlemin, ona yaklaşarak onunla iletişime yönelik istekleri ve çabaları, tarihin başlangıcından bu yana tinel yaşamının bütünü durumundaki ruhunun en coşkun atmalan ile devinmelerini oluşturur.

Tarihin doruğundan insanı görüyoruz, "o yan"a bir yol bulma arayışında. Göğe el kaldırmış, ya güneşe göz dikmiş ya da ateşin titreşen gizemli alevlerine karşı oturmuş, ona dalmış kalmıştır. "Kurtuluş" isteği ile "gereksinimin doğuşunu içtenlik, özlem doldurmuş, kendi kendisiyle mırıldanıyor. Çünkü bu üçünün yüzünde o yurdun *kuşkulu gizlerinden" bir im okumuş, bulanık, kör doğasıyla bu yabancı toprak evi görmüş olan aydınlığı, bu soğuk karanlık saraya başka göklerden düşen bir gölge sanmıştır.

Bu yabana sığ göğün altında kendini tutuklu gören bu toprakhğın tanınmayan yitiği insan, sersemlemiş, arayış içine düşmüş bir durumda var olduğunu bildiği "yitik cennet'ini arama yolunda neden geçerse onda ondan bir im bularak yakanşa kapanarak, boşluğunu ayrımsadıkça o

"bilmem nere'nin varlığına olan inananda bir boşluk oluşmadan beklemeksizin başka bir im aramaya kalkışmıştır. Bu yoruai, belirsiz, her yana koşuşturmalar içinde kesin likle dinmemiş olan biricik şey, bu yadel tulukiusunun acıklı çığlıktan olmuştur; bir penccredk açmak için henüz bu alemin duvannı sabırsızlıkla tımaklanyla tırmalayıp duruyor.^

Yanıüann çelişmesi, tecellilerin çeşitliliği ve karşıtlığı aagereksinim birliğini gözlerimizden gizleyemez! Gılga mış'ın Sümer göğü altındaki perişan, aaklı çığlıkları, Bud ha'nın "kama"dan kurtulup "nirvana"ya erişmek yolundaki işkencemsi çabası, Ali'nin Medine'nin çevresindeki suskun hurmalıkların gece ıssızlığındaki aaya karışmış iniltileri, Sartre ve Camus'nün "bu dünyanın saçmalığı ile anlamsızlığından kaynaklanan başkaldınmsı, karamsarca kızgınlığı... bunlann tümü, kendini bu toprak üzerinde yalnız, yabancı, bu tavan alunda tutuklu bularak, "bu evin kendi evi" olmadığını bilen, acı çeken bir insan ruhunun çeşitli tecellileridir.

Niçin insan, hep, kendini, bir de dünyayı güncel yaşamın çekişimlcrindcn uzak, yaşamsal saçmalıktan da üstün düşünüyor? Sonra derin düşüncelere, çınlamalı çarpın ular üe yüce düşlemler içine dalıyor, aalar gönlünü san yor, bilinmeyen bir üzüntü gölgesi içine düşüyor, sevinç ve şenlikten uzak üzüntülü yalnızlığı içinde oturuyor, başını ellerinin arasına alıyor, "bir gözyaşı ıslaklığı, bir kendi ken(6) Fetiş, f&iche, tabu, totem, mana, manna, pul, yıldız, güneş, ateş, tanrılar, gizli ruhlar (animisme), cennet, ahiret, doğaöte st,... tümden insanın, yaşam tarihinin ilk aşamalarından beri o yitik gize, öte dünyaya, o "bilmem ne ile bilmem nere'ye, "ona buna değil", özelle de: "bilinmeyen'e ulaşmak yönünden ardı kesilmeyen arayışlannın göstergesidir.

dişiyle konuşması" var onun, tersine, ölüme, bu dünyanın saçmalığına yaklaştıkça, serçeler gibi, ayak diretmeye, el sıkmaya, çocuksu sevinçler ile şenliklere daha mı çok yöneliyor? Niçin, hep derinlik ve yükseklik, duygu ve ruh, düşünce ve sanat,

üzüntü ve aptallık, alçaklık ve saçmalık da sevinçle birlikte oluyor? Niçin, Aristo döneminden beri yazgının kuralı olan sanat, derin ve ciddi oldukça üzücü; & yüzeysel ve saçma oldukça da güldürücü, sevindirici oluyor? Niçin insanlar, ne denli insan iseler, o denli çok, bile bile üzücü sanatsal yapıtlar isterler de üzüntüyü severler? Üzüntü, daha üstün, daha bilinçli olduğu için dünyanın darlığı ile elinden bir şey gelmezliğini daha iyi kavramış bir ruhun tecellisi değil midir? Esriklikler ile kendinden geçmeler neden sevilir? Yaşamın gerektirdikleriyle birçok bağ lannın koparak varlığın ağır yükünün ruhun sırtından düştüğü, "var o!maHnın bunaltıcı, sıkıcı baskısının azaldığı, böylece ancak bu ağırlıksızlık anlannda acı yadel tadının unutulup "var olmak'ın iğrenç çehresinin gözler önünden silindiği durum da bu değil mi^ Niçin yüce ruhlar ile derin gönüller üzüntüyü, güzü, suskuyu, batışı daha çok sever? Kendilerini bu dünyanın bitimine daha yakın duyumsadıktan anlar da bu anlar değil mi?

Kendi doğasının derinliğinde insan, sürekli "salt olan"ı, "sonsuz olan"ı "sonsuzluk"u, "ilksizlik"i, "aydınlık"!, "ölümsüzlük ile kalıcılık"*!, "sürevsizlik"i, "yersizlik"i, "sınır sızlık"ı, "renksizlik"i, "salt soyutlanma"yı, "kutluluk'u, "salt

(7) Üzücü olan her şey derin, ciddidir, demiyorum böyle değil çünkü tersine derin, ciddi olan her şey üzücüdür.

(8) Mcvlana, bunun nedenini, insanın içini sıkan 'özgürlükseç me* ağır yükünün unutulup dalgınlığa kapılma durumu olarak görür.

özgürlük ile bağımsızlık"!, "ilk başlangıç"!, "en son olan'ı, "salt erim"i, "salt ermişlik"!, "gerçek mutluluk"u, "salt doğ ruluk"u, "kesin olan"ı, "aşk"ı, "güzellik"i, "salt iyilik"i, "iyinin en iyisi"ni, "annın en ansı"nı... dilemiştir. O kendi dosdoğru Ahurasal "öz"ünün bu doğaötcsi anlamlara yakın olduğunu, büyük gereksinim duyduğunu görüyormuş. Bu göreceli, sınırlı, enli, orta, bağımlı, iğrenç, ao dolu, pis, soğuk, taş yürekli, yer ve zamanın zelil kölesi, eksiklik ve ölüme mahkum dünya, insanın yükseklerde uçan ruhunu coşturucu ülküleriyle yabancı, uyuşmaz bir durumdadır, öyleyse bu anlamlar insanın içine nereden düştü? İnsan ruhunun derinliklerinde kaynayıp duran bu şaşkınlık verici bilinmeyense! pınarların kaynağı nerededir? Bu tutuşmuş susuzluklardan ötürü bitkin düşmüş olan bu ruh, içinde su başı kanmalanndan başka bir şeyin bulunmadığı bu çölde, kurtulmuş, evinin yolunu şaşırmıştır. Böylece kötümserlik, kaygı, başkaldın ve kaçış sevgisi ta baştan bu büyük toprak tutuklusunun özüne karışmış, duyuncunun derinliklerinde "ızdırap" yer etmiştir. İşte saklanağın kendisinden insanla sürekli bir paralelliği olan nesnel olmayan ilginç üç albeni doğmuştun

Din, irfan, sanat:

Din, "varlığa bulaşmış" bir insanın kendini anndınp topraklan Tann'ya geri dönmeye; böylece de "dünya"^

(9) "Dünya* ile "uhra* birer nitelik durumundadır; belirti, komşu İki coğrafî bölgenin adları değildir. Aşağılık, iğrenç, önemsiz; tinellik, yücelik ile anlamlılığı yitirmiş, saçmalığa bulaşmış ne varsa 'dünya*; güzel, iyi, kalıcı, doğruluk, anlamlılık, yücelik ile üstünlük dolu ne varsa 'uhra'dır. Yakın, elimizin altında, şuracıkta "kirli" olan ne varsa 'dünya1; daha üstün, daha uzak, daha yüce, "değerli" ne varsa da 'uhra'dır.

olarak bildiği doğa ve yaşamı görerek "kutsa"(I0)yıp "uh ra"ya dönüştürmeye yönelik bir uğraşıdır. Durkheim'in de deyimiyle, kutluluk dine özgü olup onun özsel özelliğidir.

İrfan da kişi doğasının tutuşmalarının tecellisidir; burada kişi, kendini yabana buluyor, evrendeki bütün varlıklar olan yabanalarla da ev arkadaşı. Bir kafeste tutsak kalmış bir şahindir; bitkince kapılar ve duvarlan dövüp duruyor, uçmak için sabırsızlanıyor, alıştığı yurdunun havasında tutsaklığının özü durumunda olan "kendisi kendi varlığını önmüş" olan varlığını da onadan kaldırmaya çalışıyor.

Sanal ise var olanın kendisini doyuramayarak, varlığı kendi karşısında bir hiç, soğuk, iğrenç, Sanrc'ın deyimiyle de, aptalca, anlamsız, ruhsuz, duygusuz görerek kendisi aalar içinde, aa çeken, yükseklerde uçan; anlam, duygu ve bitme özelliklerini üzerinde bulunduran; büyük bir düşünür gönül olarak acısız, duygusuz, aşağılık toplumsal yığınlar arasında tutuklu, kendisi dışında kalan başkalannın tümüyle kendini yalnız, bu yer, gök ile içindekilere yaban cı bulan bir ruhun tecellisidir.

İşte yaşam ve varlıkta böyiesine uzak bir görüşün yanısıra böyle aa duygulardan kaynaklanan sanat, onu bütünleme uğraşı veriyor, "var" olanı, "olması gereken"e yaklaştırmaya, sonuç olarak da bu dünyaya, kendisinde olmayan şeyler bağışlamaya çalışıyor.

Din ile irfan, insana yadelden yurda kılavuzluk ederek "gerçek"ıen alıkoyup "doğru"ya yaklaştırdıkları yerde

(10) "Kutluluk* kavramı 'sacr6\ niçin yaşamsal geçmişinin ilk günlerinden başlayarak kişi ruhu ile düşüncesinde ortaya çıkmış, onu sürekli kendi arkasında sürüklemiştir?

377

sanalla yol aymmına gelirler. Din ile irfan, burada sabırsızlanırlar da felsefeleri kaçış olur, o bir yerlere, bu da 'burada olmayan her yere"! Oysa sanat, kalma felsefesidir, dolayısıyla burasının kalınacak yer olmadığını bildiği için, evinden, yurdundan, oradaki yaşamından bir "görüntü", bir deyişle de bir "anı'yla, burayı onun gibi süsleyerek, o "alışılmış görünmeyen güzel yurd'a, onun dil, sesler, biçimler ve renklerinin sanatsal yaraulanyla bu "görünen yabancı iğrençle öykünmeye çalışıyor. İşte burada sanat, Aristo'nun dediği gibi betimleme (drame) oluyor. Ancak deyişinin tersine doğa betimlemesi değil, doğayı onun gibi süslemek için doğaötesini betimleme oluyor. Sanatçı da dinadamı ya da arif gibi bu dünyanın çehresini kendine yabana bulur. Ancak bu ikisinin tersine bir tanıdığı olmadığı için aşk ve güzelliğin kendisinden bittiği o "gizli latife'nin kılavuzluğuyla bir yaratıcılık gücüyle, her durumda kendini onunla yaşayarak olma zorunda gördüğü bu yabananın yüzüne tanışıklıktan bir boya vurarak "tutukevini kendi "ev"i gibi süslemeye çalışıyor. Dolayısıyla, sanat, Tannsal yaratıcılığın tecellisi olan bu oluşum sürecinde, bu dünyada duyumsadığı eksikliklerin giderilerek böylece kendisi için yapılmamış olan bu saray içerisindeki bıkkınlıkları ve sıkıntı lannı azaltıp,«yabana yığınlara karışmaya dayanma yönünde insanın yaratıalık güdüsünün tecellisi oluyor.^11)

(11) Burada, sanaı konusunda söz konusu olup henüz bir yere ulaşamamış olan iki çözülmez sorun aydınlanır: Bir "sanalın iletisi ile sanatçının sorumluluğu* sorunu; yani, böyle bir ileti ile bir sorumluluk var mı? Varsa nedir? Bir başkası ise 'sanat, sanal için mi, toplum için mi?* Sanata ilişkin böyle bir anlayış, yalnız bu soruna açık bir yanıt vermez; tersine 'sanal için sanaitn dilsiz anlamı ile 'toplum için sanat'tan çıkarılan karmakarışık anlayışlar, değişik, karşıt açıklamalar ile algılamaları açığa çıkarır.

378

Zenaat da, sanat gibi insan yaratıcılığının tecellisidir; ancak sanatın tersine o, yabancılık, acı ile "var olan'dan hoşnutsuzluk duygusundan kaynaklanmıyor; tersine ona daha çok yakın olup, daha çok alışmak oluyor; onun istediği özgürlük değil, daha çok tutsaklık oluyor. Sanat, insanı doğada olmalayan şeylerle yüzyüze getirmek isterken; zenaat, onu doğada olan şeylerle daha çok içiçe yapmaya çalışıyor.

Yine de her sanat, cn aşağı aşamaları: öykünüm ve temsilde, özellikle en üstün türleri: müzik ve şiirde yücel dikçe aşırılaşır da bile dünyasal eksikliklerden dolayı "inleyen" bir insanın "kaygriannın tecellisi ya da onlan "bütünlemesi" doğrultusunda^12) yaratılarının bir göstergesidir. Dolayısıyla din ve irfan, bu tutukevinden çıkmaya bir "kapıdır, sanat ise bir "pencere".

Genellikle güzellik sanaun özü, kamu olarak bilinir, sanatın amacı güzellikleri göstermektir denir. Bu söz tümden gerçek dışı olmasa da ki gerçek dışıdır en azından kuşkuludur; bununla birlikte yüzeysel; oysa güzellik de bu dünyada güzellikten yoksun olan sanatçının yarattığı sanatsal bir yapıttır. Bu gül güzel değil, güzelliğini ortaya çıkaracağım; ressamın resmini, ozanın sevişimini, vefasızlığını, müzisyenin de fısıtlısını ortaya çıkarması gibi.

Mclckutî ismetin ağartısında, pınarbaşlannın büyüleyici mırılusında, ileti getirici tan esintisinde, batışın kankır mızı gözünde, geceye yönelen göğün ezgisinde, sessiz bahçe sokaklarının aydın geceyarılan ıssızlığında, aşkın hararetiyle bitkin düşmüş bir göz eğiminde, gölet ile ayın an kucaklaşmasında, gülümseyişte, bakışta, ayışığında, yel(12) Yani sanat iki iş görür: Açıklama, yaratma.

379

lerin batış ağartılarının yüksek dal başlarıyla gizemli oynaşım ve çekişiminde, göz eriminde, aşkta, bizi kendimizden kopanp götüren her şeyde tam o oranda derinlik, anlam, giz ve güzellik yattığını, bunun da bir "et döved" görünümünde, geceden kalmış ezilmiş et dolu o çatlakta bile olduğunu gerçeklen de bilmeyen kim?!

Dünyasının böyle olmasını istemesine karşın böyle olmayan, şu zavallı insandır. Kendini bu pis, dar, iğrenç yoksulluk "kulübe'sinde tutuklu görerek, onu sanaun kan dırmacasıyla kendisi gibi bir "yan tanrı*ya yakışır bir "köşk" biçiminde süsleyen de odur. Bu yüzden sanat, bütün türleri ile aşamalarından bu "yan toprakyan tann"mn, bu "iki sonsuzluk bütünü" ve bu "iki karşıun bütünü"nün kaygılarının yansımasıdır!^) Acı, üzüntü, aşk , özlem, hoşnutsuzluk ve aynlık, bir ucu bu maddenin, bu murdann kokuşmuş kirli bulaşığında, Öteki uçu yaratılış sınırından geçerek, bu bunaltıcı dar ıkidört duvar yer ve zamanı birbiri(13) Burada sanalın tarihsel sorunu, ya dinin ya da soyluluğun hizmetinde olmanın nedeni açıklık kazanmış oluyor. Din ve sanatın birlikteliği, o ikisinin dildaşlık, actdaşltk ile soydaşlığından kaynaklanıyor. Sanaun, soyluluğun kucağında yetişmesi İse tüketici insanların bu dünyada olanlardan yararlanabildikleri oranda (bir saplantı biçiminde bile olsa) eksiklik duyumsadıklarından ötürü oluyor. Sanat da böyle bir duygudan doğuyor. Oysa bu dünyada olanlardan birçoğunu elde edemeyen, hep onu kazanma uğraşı veren eli boş, emekçi insanlar, dünyayı varsıl sanıyor da dünyanın yoksulluğu yerine kendi yoksulluğunu duyumsuyor. Sınıflar ruhbilimi ile Amerikalılar ile AvrupalIların emeklerinin Afrikalılar ile Asyaltlann emekleriyle, işçiler ile köylülerin maddî ya da reel dilek ile gereksinimlerinin de kentsoylar ile anapara cıların sanal ya da idealist eğilimleriyle karşılaştırılması, soruna daha çok açıklık kazandırıyor.

ne katarak, sözcüklerin kanat yakarak düşlerin yan yoldan döndüğü yerlerde, sonsuzluğun yüksek göğünde, meleku tun yüksek doruğunda toz olur bir durumda olan böyle ikilem bir yapı gerektirir. Cennetten yere atılmış olan Ademoğullannın oluş turum kalemi sanat, pis, iğrenç yeri, ona yakıştınlmış olan şimdi de yakışan barınağı cennete benzetmeye çalışıyor; tıpkı o ilk yaşamında olduğu gibi, bir mahkumiyeti geçirmekle bunu herkes söylemiş olduğu bu sürgündeki yaşamında, şiirle düşünüp söyleye, müzikle dinleye, raks ile gide, resim ile göre, benzetmenin gücüyle doğada güçsüz, halsiz ne varsa ruh üfleye, eğretilemenin gücüyle onda olmayan şeyleri ona vere, kinayeyle, simgeyle bu dünyanın cansız, güçsüz nesneleri olan sözcüklere onlarda olmayıp kendisinin istediği şeyler çıkara, mecazın Mesihsi başparmağıyla ölü, dilsiz, apul, yabancı komşuları olan varlıklara yaşam, dil, bilinç, tanışıklık vere, bu etkenlerin üstüste yığılmasıyla oluşmuş aptalca yerin ve göğün yüzüne ülfet, anlam, duygu, yakınlık boyası vu ra.*1^

Çünkü doğanın çehresinde, içinde bulunan her şey, hiçbir zaman kendi aalarını paylaşacak birini aramaz da acılarını paylaşma ile soydaş gereksinimi, insan ruhunun en susuz gereksinimidir. Bir yaz gece yansının yıldız yağdıran dunı, açık göğü, aa çekmeyen erinç içinde bir göktür. Tintorcı'in acı çeken koyu ruhu ise tutuk, aa çeken bir gök istiyor; mavi değil, tersine san bir gökyüzü! Bu dünyada da

(14) Sanalı, değişmez, belirli kalıp ve kurallara bağlamak isteyen kimselerin uğraşlarının boş olduğunun açığa çıktığı yer burasıdır işte: Sanat için kural koymak, 'OzGImek1 ya da 'kızmak* için belirli kural ve ilkeler düzenlemek kadar gülünçtür.

acı çekmeyi çağrıştıracak san bir gökyüzü yoktur. Tintoret, "Kalküta'nın üzerinde sarı bir gökyüzü yaratıyor. Picas so'nun, sanatın doğaya öykünme bağından kurtulması yönündeki çabalan, her sanatın, doğasındaki isyanın belirgin bir göstergesidir. Kendi yüce gereksinimleri karşısında doğayı eksik bulan, bundan dolayı da acılar içinde kalan bir ruhun çektiği acılann tecellisidir. Sartre'ın deyimiyle, Picas so, kibrit kutusu olmaktan çıkmaksızın kanatlı bir gece de olabilecek bir kibrit kutusu yapmaya çalışıyor/1® niçin? Çünkü doğa, iki karşıtı bir araya getirmeye güç yetiremez, insan da bu güç yctirmemeye tahammül etmek istemez. İstemsiz, duygusuz sabahın bilinçsizce yükselişi, bütün var lıklann kendisiyle birlikle düşünüp bütün varlığı duyumsaması gereken bir ozanın ruhu için yeterli değildir. Gözü pek bir kahraman gibi birden ufkun arkasından fırlayarak hançerini çekip gecenin kara boynunu bilerek göbeğe dek yırtıp yarının altınlı coşkun pınannı bu sahranın dün geceye bulaşmış yüzeyine açacak bir sabah ister. Doğanın böyle bir sabahı yoktur, o da yaratmış oldu böylece:

kınından çekti hançerini...

Diyeceksiniz: Peki ya "Leonardo da Vinci"? Bayan "Monaliza"nın yüzünde bir gülümseyiş varmış, ressam da doğada olana öykünmüş. İlginç doğrusu, burada doğanın eksikliği daha açıktır. Doğa bir kadının ağzına anlam dolu, sıkıntı dolu, sevecen, yumuşak, gizemli bir üzüntüye kanş mış bir gülümseme konduruyor, ancak da Vinci, böyle bir gülümsemeyi bir bez ve birkaç gram toprağa bağışlamış! Doğada olmayan da budur.

(15) Sartre, 'Şiir Nedir*. Farsçaya çevirisi benim. 196i, Paris. Hir mcnl, 1346, Meşhet.

Bir kadın vücudunun ufak bir kusurunu, söz dolu bir bakışın suskusunu, bir tapınağın manevi yücelik ile kutluluğunu bir avuç alçı ve boyaya bağışlayan bir ressam, yaratıcılıkta yenilik yapmış olmuyor mu?

Kuşkusuz değişik aralıklarda “balçık" ile Tanrı ruhunun üflemesi” arası konaklardaki insanlar gibi sanatlar da yerden ayrıldıkça dosdoğru bir aa ve özlemin tecelli alanı olurlar da kim daha insansa onda daha acı olurlar.

Diyeceksiniz: "Peki, sanal dünyasında "var olan"dan da aşağı yapıtlar, sanal için belirlediğimiz yüce akış çizgisine karşın okunmuyor mu?T Okunuyor, tabii ki! Gerçeklen de bu yauplar aşağıdır da var olanlara karşı da bir üstünlük değilse ki eksiklikleri var burada kuralcılann da deyimiyle anlaşmazlık kanıt konusundadır, kavram konusunda değil, kendini olduğundan daha çikrin, daha itici olacak bir biçimde süsleyen kadın ve sanatın kandırmacalanyla gözü, kaşı, gülümseyişi ile vücudunda olmayan güzellikler yaratan kadın duyguamaç açısından birdir. İşte burada biz, sanatsal yaratıcılık ile eleştirinin işi, alanı olan değerler, etkenler, etmenler, nitelik ile aşamaların belirlenmesi açısından başanbaşarısızlık adında bir sorunla yüzyüzc geliriz.

Din, irfan, sanat arası yakınlığa tarih de tanık olmuştur. Sanatlar, bu dünyanın en dinsel, en irfanî varlıkları oluyor. Din ile irfanın kucağında doğmuş, bu iki memeden süt emmişlerdir. Her sanat bir miraçur, ya da sanatçının onda "varlık" yükü hafifledikçe, Sidretü'lMuhteha'sı yerden uzak olduğu; ”doğaötesi" aydınlık, sıcaklık, kutluluk ve güzelliği daha çok duyumsadığı bir miraç özlemidir. "Gerçekler"in çirkin yüzünü, sanatsal önlemlerle "doğruların güzcliikle383

riyle süslüyor.^ Her söz doğaötesine dayanır, olması gerekmesine karşın olmayan şeylerin açıklamasıdır, işte bu yüzden müslümanların kötü tutumlarına karşın müzik, İslam gizemciliğinin ardım bırakmamıştır. Dolayısıyla Fars yazmkültürü açısından söz konusu olan irfanın, gözünü açar açmaz kendini şiirin kucağına atması, daha doğru bir deyişle de dili açılır açılmaz şiirle konuşmasının nedeni konusu açıklık kazanmış olur. Bu soydaş iki acıdaş birlikte, anlam dolu Doğu tinellik tarihinin en güzel, en coşturucu olayıdır. Yadel acısının sabnnı taşırdığı irfan, bu dünyanın konuşma dili olmadığı açıkça ortada olan şiirle, üst alemin keskin tüylü, yeğni kanatlı melekleri olan şiirsel sözcüklerin yardımıyla, Aim6 CĞsaire'in deyimiyle: "Bu varlığın kıyısında düşünce dalgalannın çapnşma sesleri "olan ona özgü müzikse! imlerle özlem çeken ruhun bu sürene ğin sessiz sedasız hisanndan uçuşunu kolaylaştırıyor.

(1® Sanatın 'gerçeklerden uzaklaşarak 'genel yaygın us* beğenisinden uzak durdukça daha güzel, daha alıcı olması bu yüzdendir. Çünkü 'gerçekler' eli boş olur, beyni boş; us da bu toprakların yerlisi Sanatın içinde hep yabancılık duygusuna kapılarak bu ülkenin yerli egemeni usun buyruklarına boyun eğmediği topraklar. Bu yüzden uslama yoluyla kendisine yüklenen bağların yükünü hiç taşımamış, başına mantıktan bir dizgin takmak isleyen herkese başkaJdırmış, her zinciri kırmıştır.

Bu kitap,

Sartre'ın deyimiyle:

«şiir»,

sözcüğün Farsça anlamıyla da

«gazel»,

yaralı bir göğsün

«göğüs kanamaları» ne «çölsel bir ruh»un «dağınık yakarmalar»

Bu çöl.

«benim dünyam» Mugu gibi «benim yüreğim»*? de... «benim yabancı kendim». «benim tutuşmuş ekinsiz yaşantım»... ozeıie «benim yaşam öyküm»*?/.

Bu ’varlık'ın susuz, gizemli, eriyen, bekleyen, üzülen... çölüdür.

Bu sözlerin okuyucusunun, kendisini

'seslenilen' olarak düşünmemesi gerekiyor.

Bu sözler seslenilensizdir.

Onların ‘görücüsü". ‘arayıcısı" olması gerekiyor. Sözcükler ve kavramları ‘okuma‘ma$ı gerekiyor.

*Cümleleşmiş',

*sözcükleşmiş‘ anlamları, duygulan *duyumsaması'.

'tatması', 'koklaması' gerekiyor.

Bir ‘mektub'u 'okuduğu' gibi değil, bir 'serüven'i 'gördüğü'gibi... okuması gerekiyor.